

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Historický ústav ČSAV — Numismatická komise

NUMISMATICKÝ

SBORNÍK

IV

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Vědecká redaktorka Dr Emanuela Nohejlová-Prátová

Členové Numismatické komise:

Ing. Dr František Cach, Dr Karel Castelin, akademik Josef Dobiáš, doc. Dr František Graus,

Dr Emanuela Nohejlová-Prátová, Dr Josef Petrtyl

a † doc. Dr Gustav Skalský, doktor historických věd, člen korespondent ČSAV

IN MEMORIAM
GUSTAVU SKALSKÉMU

Dne 20. září 1956 zemřel v Praze v nemocnici Pod Petřínem rakovinou univ. docent PhDr. Gustav Skalský, doktor historických věd, člen korespondent ČSAV, do nedávna vědecký ředitel Národního musea v Praze. Jím odešel jeden z nejvýznamnějších českých numismatiků, první český historik-numismatik a zakladatel nového pojetí numismatiky u nás. Jeho vědecké dílo zůstane jedním z pevných základů všeho českého snažení numismatického. Je proto naší povinností i ctí, abychom s vřelou vzpomínkou na lidskou bytost Gustava Skalského zamyslili se i nad trvalým jeho pracovním příspěvkem pro českou numismatiku a historii.

Gustav Skalský měl velmi dobré předpoklady i podmínky pro svou práci už svým rodem i prostředím, v němž vyrůstal. Jeho otec, Gustav Adolf Skalský, byl evangelickým farářem ve Velké Lhotě, dnes v okrese Dačickém na Českomoravské vysočině, když se mu dne 13. března 1891 narodilo páté dítě, syn, pojmenovaný po otci a po bratříčkovi téhož jména, zemřelém krátce po narození. Maminka, Karla, rozená Zelená z Nového Města na Moravě, se dlouho se svým nejmladším synkem netěšila. Zemřela už roku 1892. Na její místo vstoupila obětavá a laskavá její blízká příbuzná, Anna Zelená, rozená Pospíšilová (†1921). Celá rodina pak brzy, r. 1897, odešla do Vídně, kde se otec, jako významný evangelický theolog, stal universitním profesorem. Rodina nikdy nevynikala majetkově. Postavení otce G. Skalského úměrně provázela jeho štědrost potřebným a podpora české vídeňské menšiny. Touha a nutnost národní a sociální spravedlnosti byla společná celé rodině, v níž dorůstali dva synové (pozdější JUDr. Josef Skalský a PhDr. Gustav Skalský) a dvě dcery (Karla, později Kozáková a Marta, později Molnárová). Společná byla i touha po kulturním životě, k němuž Vídeň skýtala tehdy výbornou příležitost. Svět divadla, opery, koncertů, ale i přednášek, diskusí a soukromého studia se otvíral do šířky i hloubky. V něm nalézal G. Skalský

už tehdy jednu ze svých lásek, které zůstal až vášnivě oddán po celý život: hudbu. Poznával a učil se mít rád všechny největší z velkých mistrů tónu; miloval Mozarta a Schuberta, miloval Smetanu, v němž cítil nejčestější hudební výraz, i Fibicha a Dvořáka. Ale doznával pokorně, že to nejvyšší v hudbě bylo pro něho dílo Beethovenovo, před nímž se uctivě chvěl, jako dávno později, když už poznal dílo Michel Angelovo ve Florencii a v Římě. Vlastní hudební nadání vedlo už studenta Skalského k sestavení studentského orchestru i k vážnému vlastnímu studiu zpěvu. V tomto umění dosáhl značně vysoké úrovně, s níž musil sestupovat pro stupňující se zálibu v kouření.

Společné bylo celé rodině Skalských i české národní uvědomění, rozdmýchávané životem menšiny a stupňované poznáváním křivd, zejména pak prvou světovou válkou. Ani na chvíli nezapomněl G. Skalský, stejně jako jeho otec, na to, že je Čech. Obnovení samostatného českého státu dočkal se už v Praze, kam se i jeho otec vrátil jako profesor theologické fakulty Husovy, v kteréžto funkci zde pak roku 1926 zemřel.

A ještě jeden svět se G. Skalskému otvíral střídavě v okolí Vídně a na Českomoravské vysočině (tam hlavně v blažených dnech ve Šlahhamrech na Žďářecku, kam dlouhá léta celá rodina jezdila k vzdáleným příbuzným): krása přírody a možnost toulek v ní, které vychutnával po celý život, ať v procházkách po mírných kopcích i po rovinách nebo v horských turách v Alpách a v Tatrách. Nálady horských louček, rybníků a západů slunce byly mu bližší než nálady moří, jež poznal později na jihu i na severu. Vedle turistiky nezůstal mu cizím ještě několikrát jiný sport: hrával mírně tenis i hokej.

Za vzděláním prošel Gustav Skalský českou obecnou školou a německým gymnasiem (v Hernalsu ve Vídni). Pak studoval historii na filosofické fakultě university Karlovy v Praze a university ve Vídni, kde získal disertační práci „Příspěvky k dějinám katolické strany v Čechách za Ferdinanda I.“ dne 6. července 1914 svůj doktorát filosofie. Vysokoškolská studia doplnil — už před doktorátem — na Institutu pro rakouský dějepyt ve Vídni, který byl v té době nejvyšším stupněm historického studia. Tento ústav mu dal nejvíce pro jeho další život, pro jeho práci. Osobnosti a přednášky některých významných tamějších profesorů jej doslova poznamenaly, i když jistě i současné socialistické a hospodářské vření Vídně spolupůsobilo. Institut řídil tehdy Emil Ottenthal a přednášeli tam mezi jinými Oswald Redlich a zejména Alphons Dopsch. Jeho historicko-hospodářské výklady upevňovaly v Gustavu Skalském touhu porozumět a vyložit na podkladě hospodářských změn českou historii. Je však třeba připomenout, že další z vídeňských profesorů, který silně působil na zrání mladého G. Skalského, byl Max Dvořák, kterému citlivý posluchač děkoval mnoho za své zanícení pro umělecká výtvarná díla i za své znalosti v tomto oboru.

Roku 1914 byl G. Skalský vybrán s několika svými druhy z vídeňských studií pro službu v českých archivech a dostal se do Prahy do archivu Národ-

ního musea. Roku 1916 (po smrti ředitele numismatické sbírky Národního musea profesora Josefa Smolíka r. 1915) byl přidělen prof. Zdeňkovi Nejedlému, aby mu pomáhal v práci a vedení numismatického oddělení Národního musea. Současně bylo tomuto asistentu archivu výborem Společnosti Národního musea (tehdejší majitelky sbírek) doporučeno, aby se snažil obeznámit se podrobně s vědou numismatickou. Již po roce byl pak dr. G. Skalský na návrh profesorů Zdeňka Nejedlého a Kamila Krofty jmenován k 1. I. 1917 amanuensem archivu, s povinností vést i správu numismatické sbírky musejní. Ale brzy se ukázalo, že tato sbírka potřebuje vlastní pracovní síly a tak G. Skalský přešel z archivu do numismatického oddělení Národního musea nadobro. Roku 1919 se stal jeho přednostou, jímž pak zůstal až do r. 1945, kdy se ujal těžkých povinností prvního vědeckého ředitele celého Národního musea. V této funkci setrval až do 1. dubna 1956, kdy pro nemoc odešel do důchodu. Úkol vědeckého ředitele Národního musea je velmi obtížný: je to vedení konglomerátu čtrnácti odchylných, vnitřně vlastně zcela samostatných, leckdy pracovní methodou a vždýcky sbírkovou náplní se lišících ústavů. Vyrovnávat jejich rozličné zájmy, sjednocovat někdy vypjaté požadavky vnitřní, hájit celek i jednotlivá oddělení před nedostatečným pochopením širší veřejnosti, rozdílet se mezi porozumění nejnutnějších jiných potřeb státního rozpočtu a vědomí opravdu zoufalého nedostatku pracovních sil a místa, je pro odpovědného vědce postavení přetěžké. Doc. Skalský splnil i zde svůj úkol se ctí, díky svému klidu, rozvaze a prosté lidské slušnosti, snaže se, aby zajistil Národnímu museu pokud možno nejprůzračnější podmínky vnější jako nutný předpoklad pro jeho úspěšnou vědeckou i osvětovou činnost. Jako ředitel Národního musea musil velmi často a při nejrozličnějších příležitostech, jako bylo otvírání výstav, zahajování přednášek, oslavy jubilejí, úmrtí atd., účastnit se kratším nebo delším výkladem slavnostních aktů. Tyto projevy byly vždy dobře promyšleny a krásně formulovány. Zde nebyl Skalský sevřen přísnými požadavky vědy a i když se vždy snažil hovořit co nejkratěji, dával přece tu a tam nahlédnouti nejen do svých širokých znalostí nenumismatických, hlavně uměleckých, ale i do svého citového zaujetí pro pravou krásu a pravé dobro. Jediný z těchto projevů je zachován tiskem: přednáška o poslání Národního musea, kterou zahajoval oslavy jeho 130. výročí a která vyšla v rozšířené formě jako vstupní úvaha jubilejního sborníku „Národní museum 1818—1948“.

To je zcela vnější obrys života dr. G. Skalského. Byl přirozeně utvářen i doplňován ještě jinými momenty. V letech 1926—1943 doprovázela jej jeho žena, Marie Jandová, roz. Helmichová. Od její předčasné a náhlé smrti žil sám, leckdy hodně osamocen. Hudba, četba, cesty, několik vzácných přátelství a práce organizační a vědecká mu dávaly náplň života.

Pracovní numismatické úsilí dr. G. Skalského se bralo hlavně dvojím směrem: první směr určovalo jeho postavení vedoucího přední numismatické sbírky československé, druhý jeho snaha vědecky formulovat vlastní poznání. Pro oboje bylo velmi významným předpokladem jeho školení na vídeňském Institutu. V organisaci numismatického oddělení projevila se tato zkušenost třemi zásahy dnes zcela samozřejmými, na počátku 20. let našeho století však poněkud překvapujícími. Dr. Skalský začal svou práci v oddělení jakousi očišťovací materiálu. Přinášel si vědomí, že mince a peníze vůbec, t. j. nejvlastnější sbírková náplň jemu svěřeného oddělení Národního musea, byla platidlem, tedy prostředkem směny a proto projevem hospodářského života. Do sbírky platidel nemohou být zařazovány ani pečeti ani pečetidla. Vyřadil tedy v první řadě sbírku pečeti a pečetidel z numismatického oddělení Národního musea (byla uložena do archivu Národního musea). Neuvědoměle už tehdy cítil, že mezi platidla nepatří ani medaile a plakety, umělecká tvůrčí díla. Během další doby a v častých pozdějších diskusích sice se rozhodl ponechat tento materiál ve sbírce numismatické, jak je tomu ve všech velkých sbírkách světových, a přijal mínění, že medaile a jim příbuzné doklady umělecké činnosti patří sice z důvodů příbuznosti tvarové, vznikové a materiálové do numismatických sbírek, nemají však nic společného s numismatikou jako vědou.

Druhým, proti onomu očištnému jednorázovému, postupným zásahem do chodu oddělení bylo vybudování odborné knihovny. Dnes ani nemůžeme pochopit, že předchůdce doc. Skalského prof. Smolík měl v t. zv. příruční knihovně několik numismatických a několik historických knih. Dr. Skalský pečoval systematicky o doplňování knihovny časopisy, separáty i samostatnými publikacemi a nezapomínal na tento požadavek za žádných okolností. Dnes má příruční knihovna numismatického oddělení spolu s knihovnou Numismatické společnosti československé, která je v oddělení depónována, přes 10.000 svazků, i když stále ještě je daleka úplnosti alespoň nejdůležitějších děl.

Třetím novým a dnes opět samozřejmým požadavkem bylo pro dr. Skalského získávání srovnávacího materiálu, zejména budování sbírky antických mincí a systematické rozšíření sběrného i studijního programu na celé území Československé republiky.

Tyto tři požadavky se staly opravdovými základními kameny budování numismatického oddělení Národního musea jako samostatného vědeckého ústavu. Dr. Skalský neváhal získávat i větší sbírkové celky (sbírku Zounkovu, Fialovu, Hrdinovu, Rešetarovu, Hanusovu), čímž se sice některé části fondů starých a nových překrývaly někdy duplikáty, ale nejrychleji se získal široký materiálový základ. Někdy rostla sbírka tak rychle, že nebylo možno ani postačit — i když do roku 1933 stoupl počet zaměstnanců oddělení na tři — všechny fondy inventovat a katalogisovat. Při tom dr. Skalský uplatňoval

stále intenzivněji přesvědčení, že i tak speciální ústav nemůže žít v nějaké sebe skvělejší odloučenosti. Poznal, že musí sloužit veřejnosti odborné i hodně širokým kruhům a snažil se o to upřímně. Při reorganisaci Numismatické společnosti československé roku 1925 stal se dr. Skalský jejím prvním místopředsedou, jímž zůstal až do své smrti. Vždy odmítal poctu předsednictví, jsa přesvědčen o tom, že v čele společnosti, v níž jsou organisováni většinou sběratelé, má státi sběratel. Po celou tu dobu 31 let pracoval však horlivě v této společnosti, uznáváje a vždy připomínaje znovu její potřebnost. Velmi brzy si také uvědomil nutnost odborného a přímo vědeckého časopisu. Už r. 1925 založil pomocí Numismatické společnosti Numismatický časopis československý, jehož byl až do r. 1953 prvním redaktorem. I tím významně sloužil numismatickému oddělení Národního musea, kde se stále více a více soustřeďovala téměř veškerá vědecká práce numismatická. Vědomě zdůrazňoval význam sobě svěřené sbírky i účasti v jiné organizační práci: členstvím v Archeologické komisi při České akademii věd a umění, v rozličných historických spolcích a společnostech, posléze jako řádný člen Královské české společnosti nauk a předseda numismatické komise Historického ústavu ČSAV. Jako člen-korespondent ČSAV, i když se mu touto poctou dostalo uznání za dlouholetou činnost vědeckou a organizační, se už pro svou těžkou chorobu nemohl uplatnit. Udělení doktorátu historických věd, o kterém ještě zvěděl, se už nedočkal. Zato se již dříve uplatňoval i na širším fóru musejním. Byl jako zástupce numismatiků zvolen r. 1934 členem musejní rady Svazu československých museí, jehož byl pak od r. 1943 do r. 1953 místopředsedou. Právě na této půdě mohl leckdy účinně podporovat numismatické zájmy i v krajských, okresních a městských museích. I zde si získal nemalých zásluh, stejně jako člen výboru Společnosti Národního musea. V organizačním úsilí nepracoval však dr. Skalský pouze doma. Byl od 30. let členem Commission internationale de numismatique a jeho organizační a vědecké snažení bylo též v cizině uznáno volbou za čestného člena polské i rumunské společnosti a za dopisujícího člena numismatické společnosti vídeňské.

Všude i na zahraničním fóru vystupoval zvládnut a klidně, ač vnitřně nebyval vždy klidný a vzácně v nejužším kruhu i vybuchl, hledaje právě tak uklidnění.

Zmíněná úřední a organizační práce dr. G. Skalského by postačila, aby mu zajistila významné místo mezi českými numismatiky i historiky. Přece však ve všem svém úsilí, při veškeré organizační schopnosti a při veškerých znalostech Gustav Skalský byl v první řadě vědec. K vědecké práci byl veden svou povahou, svou touhou po klidu a míru a touhou po možnosti hloubání. Poznávat, přemýšlet, rozvažovat — to mu opravdu dávalo klid a uspokojení.

Nerozhodoval bez uvážení rád ani nejjednodušší věc. Promýšlel každou větu, kterou psal a kterou si připravoval pro své projevy. Jedním z důvodů toho byla i skutečnost, že německá střední škola mu přece jen oddálila znalost mateřské řeči. Přímo usilovně se snažil napravit své nedostatky v tomto směru, neboť je velmi těžce nesl. Opravdu jeho výrazové bohatství i jeho formulace stále stoupaly. Nepsal snadno. Často přepisoval už k napsanému — tak vznikaly jeho dlouhé věty, které sám s oblibou ironisoval. Srovnáváme-li po jazykové stránce jeho první numismatické studie s posledními pracemi, vidíme hned, jaký je tu rozdíl a jaký tu můžeme měřit růst.

K vědecké práci byl dobře vyškolen. Příklad Alphonse Dopsche jej lákal k řešení hospodářských otázek. A jistota mládí dodávala absolventu vídeňského Institutu i značné odvahy. V těchto svých mladistvých začátcích měřil nepříznivě i všechny soukromé sběratele mincí, poukazuje na škody, které numismatickému materiálu způsobuje sobectví sběratelských zálib, nezastavující se ani před významnými nálezovými celky. Pomalu pronikala tato jeho pravda i do sběratelských kruhů. Dr. Skalského naproti tomu učila skutečná práce, zmáhání konkrétních otázek, skromnosti, ba až pokoře skutečného vědce. Jeho mimořádné nadání mu práci usnadňovalo. Toužil prostudovat, sestavit a vykládat hospodářské problémy. Vnější okolnosti ho přivedly k numismatice. Brzy poznal její význam pro hospodářské dějiny. A brzy pochopil, že sama numismatika je tak rozsáhlý vědní obor, že ani jemu jediný člověk nemůže postačit, a dokonce, že i v ní je naprosto nutná specialisace. Zůstal jí věrný vpravdě až do smrti, věnuje se vědecké numismatické práci trojím způsobem: badatelsky, redaktorsky i výchovně.

Badatelská činnost G. Skalského se obírala — vždy několika studii — hlavně třemi údobími českého mincovnictví (denárovým, brakteátovým a grošovým) a řadou theoretických problémů obecné numismatiky.

První skupina jeho prací — jestliže je seřadíme podle chronologie problémů — patří denárovému údobí českého mincovnictví 10., 11. a 12. století. V ní nejprve, opíraje se o významnou knihu maďarského badatele Bálinta (Valentina) Hómana, *Magyar pénztörténet 1000–1325*, Budapešť 1916,¹⁾ hledal vahový základ českého a moravského mincovnictví studií K dějinám mincovnictví českého a moravského, otištěnou v *Časopise Matice Moravské* r. 1924. Byl to první pokus metrologického vyšetření českých denárů a stanovení skutečné váhy hřivny české a moravské (pro něž Skalský přijímá podle starších i svých vlastních výpočtů zhruba čísla 253 g a 280 g) a první poukazy na některé zvlášť pozoruhodné momenty české a moravské ražby mincí 10. až 12. století. Proti B. Mendlovi (*O hřivně pražské ČČH 1926*, str. 120 sl.) obhájil dvojí hřivnu (českou a moravskou) v polemice s ním v *ČČH 1927*,

¹⁾ O této knize napsal G. Skalský svůj první numismatický referát (*ČČH 1920*, str. 179 sl.).

str. 195 sl. a 461 sl., v drobném článku K otázce váhy hřivny moravské, *NČČsl IX*, 1933, str. 85 sl. i ve studii zasahující i do pozdějšího údobí *O marce pražské a moravské na rozhraní stol. 13. a 14.*, *NČČsl III*, 1924, str. 39 sl. Nejvýznamnější na všech těchto pracích, obírajících se vahovým základem nejstarších českých mincí, je to, že Skalský zde po prvé u nás použil metrologických výpočtů, což znamenalo v metodice české numismatiky velký krok dopředu. Na této cestě šel pak dále Skalského žák dr. Pavel Radoměřský, který v hledání základních vahových jednotek českého mincovnictví pokračoval a naše vědomosti o nich ještě dále prohloubil. Stanovil (ve své disertační práci *Mince Kosmova věku*, *NČČsl XXI*, 1953, str. 7 sl.) nově váhu nejstarší pražské hřivny (marky) na asi 210 g a podepřel svůj šťastný objev dobrými důvody. Dr. Skalský přijal ochotně tento nový poznatek. Rozcházel se s dr. Radoměřským jen v otázce, kdy byla pak v Čechách zavedena těžší pražská hřivna (přibližně o 253 g), zda na počátku 13. století při zavedení brakteátů, nebo až r. 1300 při zaražení pražských grošů.

I když dnes máme zvýšené požadavky na číslo v numismatické metrologii (srov. Em. Nohejlová-Prátová a Jan Tichý, *Příspěvek k numismatické metrologii NČČsl XX*, 1951, str. 7 sl.), zůstává dr. Skalskému zásluha, že u nás vyslovil nutnost metrologických měření v numismatice první.

Jiného methodicky důležitého způsobu použil Skalský v několika pracích, v nichž — v době, kdy nebyly u nás obecněji známy předpoklady jednotlivých fází feudalismu — ukázal, hlavně výkladem hmotného (mincovního) materiálu, významné postavení českého státu v 10. století a účast šlechty na tehdejších obchodech a tím, vedle majetkové základny v držbě půdy, i druhý pramen jejího bohatství. Největší práce G. Skalského, *Denár knížete Václava Svatého a počátky českého mincovnictví* (Praha 1929, *Česká akademie věd a umění*, 82 str.), přísnou eliminační methodou došla v otázce určení denárů s křížkem v hladkém vnitřním kruhu a s opisem *VENCIEZLIVVS* na líci, nečitelnými třemi písmeny v hladkém vnitřním kruhu a zkomoleným a nečitelným opisem na rubu, vážících průměrně 1,148 g, k dvojí možnosti přidělení těchto denárů: buď Václavu Svatému do r. 929 nebo některému knížeti polskému na počátku 11. století. Skalský se přiklonil k prvnímu určení a použil jako hlavního důvodu pro ně theorie o vzniku peněz toho kterého vladaře z prestižních důvodů. Odvolával se tu na některé analogické zjevy v jiných zemích, ačkoliv právě tyto jsou obecně datovány až do počátku 11. století. Otázka zařazení t. zv. denáru sv. Václava není ovšem jen otázkou přidělení jedné mince (to ukazuje už možnost velkého časového rozpětí v určování zmíněného denáru). Je to otázka počátků české ražby vůbec a časové posloupnosti jednotlivých typů českých denárů 10. a počátku 11. století. Skalský volil — ve shodě s Josefem Smolíkem — jako nejstarší ražby denáry Boleslava I. t. zv. mečového typu. Dokazoval, že Boleslav I. mincoval od počátku své vlády a že tedy zde mohla být kontinuita ražby od r. 929. Po-

ukázal na význam samostatného mincovnictví, který mu byl důležitější, než datování t. zv. svatováclavských denárů. Význam samostatného mincovnictví a jeho vývoj ve formujících se státech zdůraznil Skalský i v jiné své práci, věnované počátkům ražby mincí u nás: Kníže Václav Svatý a počátky české mince (Svatováclavský sborník I, 1934, str. 184 sl.). V otázkách ryze numismatických zůstal však celkem věren svému mínění.

Právě toto setrvávání na starším názoru, který se nezdál jiným badatelům zcela správný, podnítilo polemiku dr. Viktora Katze s dr. Skalským o nejstarších českých mincích. Dr. Katz sám oživil, první u nás, starší soud Julia Menadiera, že zmíněné denáry jsou ražbou sv. Václava, v jedné ze svých prvních prací Denár knížete Václava Svatého a denáry Soběslava Slavníkovce (Věstník Num. spol. Čsl. 1923, str. 202 sl.). V době, kdy si před r. 1929 vyžádalo tehdejší ministerstvo financí vědeckou zprávu o tom, může-li se toho roku právem oslavit tisíc let české mince, byla mezi Viktorem Katzem a Gustavem Skalským téměř úplná shoda názorů. Těsně před vlastní slavností došlo však upozornění prof. Zygmunta Zakrzewského z Poznaně na skutečnost, že tři ze známých t. zv. svatováclavských denárů jsou jednostranné, kterýžto zjev se často vyskytuje u ražeb polských. Toto poznání, stejně jako fakt, že všechny nálezové exempláře svatováclavského denáru (je jich dnes známo devět) byly nalezeny v Polsku, otráslo míněním Katzovým. Krok za krokem se vzdaloval svému původnímu názoru a snažil se přesvědčit o svém omylu i dr. Skalského, což se mu však nepodařilo. Nesouhlasil se Skalského prestižní teorií, odmítaje ji neprávem naprosto a poukazuje výlučně na hospodářské předpoklady zaražení mincí v jednotlivých státech. Nesouhlasil s chronologií nejstarších českých denárů, jak ji sestavil Skalský. Sám označil za nejstarší české mince denáry t. zv. bavorského typu z poloviny 10. století,²⁾ používaje po prvé v české numismatické práci nejširších obzorů a velmi dalekých souvislostí, které dnes jsou nám zcela samozřejmé.³⁾ Polemika dr. Katze s dr. Skalským, třebaže vedená přirozeně formou dvou vynikajících vědeckých pracovníků a ušlechtilých mužů, poněkud překvapila. A přece přinesla nejen jeden methodicky nový způsob a nejedno nové poznání, i když oba zúčastnění se přece jen navzájem poránili. Katzovo první použití nálezových

²⁾ Ve svých knihách: O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II., Knihovna NČČsl II, Praha 1935; Úvahy o chronologii českých denárů na počátku XI. stol., Num. spol., Praha 1937 a polemika s doc. dr. Skalským v NČČsl XI a XII, 1935/1936: G. Skalský, Nejstarší české mince, str. 31–57; V. Katz, Nejstarší české mince, tamže, str. 58–84; G. Skalský, Doslovem, tamže, str. 85–89; V. Katz, V závěru polemiky, tamže, str. 90–93.

³⁾ Katzovu metodu porovnávání materiálu z daleké ciziny sleduje nyní Pavel Radoměřský v některých svých studiích (Počátky mincovnictví na Moravě, Num. listy IV, 1949, str. 61 sl.; Olovená „sceatta“ z pražského hradu a příspěvek k počátkům českého mincovnictví, Num. listy VI, 1951, str. 29 sl.; Peníze Kosmova věku, NČČsl XXI, 1952, str. 7 sl.; Emma Regina, Čas. Nár. musea, CXXII, 1953, str. 157 sl.)

diagramů i hledání třeba hodně vzdálených souvislostí, Skalského zhodnocení významu českého státu v 10. století a připomínky k způsobu uložení nálezů mincí i řada drobnějších nových poznatků obou oponentů je trvalým přínosem tohoto dosud největšího sporu v české numismatice.

Hlavní už uvedené práce G. Skalského byly provázeny řadou studií dalších. Svými závěry sem zčásti patří jedno z nejlepších jeho děl, vzorný popis a rozbor důležitého nálezu českých denárů z konce 10. století ve Staré Boleslavi (Okresní Jednota Musejní, Brandýs n. Lab., 1933, 85 stran), o němž se ještě zmíníme. Dále článek Nález českých denárů a sekaného stříbra z prvních let 11. století (zpracovaný spolu s Jos. Schránilem), NČČsl VI, 1930, str. 29 sl.; Poznámky k nálezu mančického, tamže, str. 119 sl., které rehabilitují soubor mincí z konce 10. století; Zwei Berichtigungen zu Friedensburg „Die schlesischen Münzen des Mittelalters“, Altschlesien 1932, str. 166 sl., kde — v první části — přiřkl ražby s korumpovaným opisem VRATSAO jako mince Boleslava I. do Vraclavě u Vysokého Mýta.⁴⁾ Do této skupiny patří i dva články věnované ražbám českých kněžen: Denáry se jménem Biagoty a Emmy (Sborník Českou minulostí, Práce žáků V. Novotného, Praha 1929, str. 65 sl.) a Mincovna kněžny Emmy na Mělnickém hradě (Mělnicko, 1939). Ani tyto se neobešly bez polemiky, bohužel nedokončené. Články Skalského seznamovaly, na stanovisku a výši poznání doby, kdy byly publikovány, se zajímavým zjevem, že na jednom typu českých denárů se objevuje v opisu jméno Biagota, na druhém Emma Regina. Dr. Skalský vložil, jak a proč k tomu asi došlo a přidělil, spolu se Smolíkem, první druh ražeb Boleslavu I., druhý manželce Boleslava II. Otázce denárů Emmiňých, ražených v její vlastní mincovně na hradě Mělníce, věnoval nově pozornost P. Radoměřský v obsáhlejší práci Emma Regina.⁵⁾ Spojuje tuto choť Boleslava II. s anglosaskou princeznou Elfgifou, nazývanou v Německu a pak v Čechách, kam se provdala za Boleslava II., nejprve Adiveou, pak prý Emmou. Odmítá současně obrazovou souvislost českých denárů 10. století s anglosaskými z příčin hospodářských a vysvětluje ji sňatkem anglosaské princezny, které tedy přikládá tři jména. V recenzi Radoměřského práce (Num. listy IX, 1954, str. 92 sl.) dr. Skalský klidnou formou s plným uznáním kladů, ale kriticky odmítl některé these autorovy a upozornil na některé methodické chyby. Na tuto recenzi odpověděl dr. Radoměřský polemicky ve svém Exkursu k Emmě Regině (Num. listy IX, 1954, str. 156), který překvapil tónem i skutečností, že byl vůbec otištěn. Je proto třeba uvést, že byl publikován na přímé přání doc. Skalského, aby byl uveřejněn, a po slibu jím daném redaktoru Numismatických listů, že odpoví. Odpověď není nesnadná.

⁴⁾ Viktor Katz vidí v tomto opisu koruptelu latinské formy jména města Prahy: Praga civitas. Srov. V. Katz, O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II., Praha, Num. Spol. Čs. 1935, str. 39 a str. 76 sl.

⁵⁾ P. Radoměřský, Emma Regina, Čas. Nár. musea CXXII, 1953, str. 157 sl.

Dr Skalský se myšlenkou na ni kolikrát zabýval ještě v nemoci. Smrt mu v tom zabránila. Přece však je tento případ pro doc. Skalského velmi charakteristický. Nemiloval sporů. V denním životě se vyhýbal každému ostřejšímu střetnutí. Ale svou poznanou pravdu hájil ochotně a bojovně, třebaže vždy zachovával noblesu opravdového vědce.

K otázkám raného feudalismu se Skalský znovu vrátil prací Český obchod 10. a 11. stol. ve světle nálezů mincí (Num. sborník I, 1953, str. 13 sl.). Studie tato je cenným přínosem svým vyzrálým výkladem hospodářství druhé poloviny 10. a první poloviny 11. století, zejména na základě svědectví nálezů mincí, které autorovi svým rozložením i obsahem ukazují druhý zdroj bohatství českých feudálů, t. j. obchod a užívání ražené mince.⁶⁾

Druhý problém údobí českého mincovnictví 10. století a přelomu 10. a 11. století, kterému se dr. Skalský věnoval v několika svých studiích, je mincovnictví Slavníkovců. Zpracoval je až dosud nejširší a nejlépe. Dotkl se ho ve své první práci o denáru t. zv. svatováclavském, dokazoval rozbořem přemyslovských denárů, ražených na Vyšehradě (O denárech vyšehradských, NČČsl III, 1927, str. 172 sl.), že tento hrad byl přemyslovský, nikoli slavníkovský (jak soudil dr. Em. Šimek v článku „Praha a Vyšehrad“ v Časopisu pro dějiny venkova XII, 1925). Skalský dokázal, že vynikající člen Slavníkova rodu, biskup Vojtěch, si dával razit vlastní denáry (Denáry biskupa pražského Vojtěcha Slavníkovce, NČČsl V, 1929, str. 26 sl.).⁷⁾ Konečně zpracoval denáry Slavníkovce Soběslava v připomenutém již popisu a rozboru „Nález českých denárů z konce 10. století ve Staré Boleslavi“ (1934). Vychází ze starších úvah Menadierových a Katzových,⁸⁾ znovu se k tomuto tematiku vrátil i ve studii „Kníže Václav a počátky české mince“ ve Svatováclavském sborníku (1934) a ještě jednou v poslední své tištěné práci vůbec „Význam slavníkovského mincovnictví“ (Num. sborník II, str. 5 sl.). Toto résumé jeho

⁶⁾ Shodou okolností ani tato práce neušla polemickému hodnocení. Velmi kriticky se k ní postavil ve své do tisku připravované práci „Česká mince v rané středověké Pomořansku“ (pro Num. sborník V, 1958. Znáám tuto práci jako vědecká redaktorka Num. sborníku) doc. dr. R. Kiersnowski. Závěry doc. Kiersnowského, které připojuje k svému velmi dobrému rozboru nálezů mincí z polského Pomoří, lze zhruba charakterisovat tak, že nálezy českých mincí v Polsku jsou mu svědectvím nějaké pomalé a postupné penetrace v drobném obchodu, nikoli však účasti Čech a českých mincí na velkém, dálkovém obchodu směru jiho-severního. Autor uzavírá, že se Čechy tohoto obchodu směrem na Balt nikdy neúčastnily, naopak však že byly zapojeny do dálkového obchodu směru východozápadního. Fakt, že na cestě tohoto směru chybí, až na vzácné výjimky, nálezy mincí, vysvětluje náhodou. Závěry tyto jistě vyvolají odezvu v našich vědeckých kruzích. Z numismatického stanoviska nelze s nimi souhlasit bez výhrady. — Naopak dostalo se této práci Skalského vřelého kladného ocenění ze strany sovětské (V. L. Janinem).

⁷⁾ Jeho poznatky potvrdil a doplnil pak František Čach, Poznámky k denárům biskupa Vojtěcha Slavníkovce, NČČsl XV, 1939, str. 5 sl.

⁸⁾ Srov. V. Katz, Denár knížete Václava Svatého a denáry Soběslava Slavníkovce, Věstník Num. spol. čsl., 1923, str. 202 sl.

studií o slavníkovském mincovnictví je souhrnem dosavadních poznatků a historicko-politickým jejich zhodnocením. Skalský v nich přesvědčivě rozebral činnost obou slavníkovských mincoven (v Malíně a na Libici); do první z nich klade nově i původ denáru biskupa Vojtěcha, přijímaje tu i čtení rubního popisu této mince podle rozluštění Václava Hrubého, které dříve odmítal.

Objevitelsky rozpoznal dr. Skalský — opět na základě hmotného materiálu, metrologicky vyšetřeného — mincovní reformu Břetislava I. kolem roku 1050 (Výprava Břetislava I. do Polska a její význam. Čas. Nár. musea, CXIII, 1939, str. 12 sl.). Tento poznatek, i když jeho výklady snad doznají některé změny novým bádáním,⁹⁾ zůstává trvalým ziskem pro českou historii. Skalský při té příležitosti totiž ukázal na mincovní formu zjevu, označovaného dnes jako projev feudální roztržitosti a razil pro něj nový výraz: „teritorisace mince“ (t. j. uzavření mince jako platidla v hranicích toho kterého státu).

S trvalými výsledky obíral se G. Skalský, první u nás, také poměrem českých mincí a pečeti druhé poloviny 11. a celého 12. století (České mince a pečeti 11. a 12. století. Sborník Nár. musea I. A, Historický, Praha 1938, str. 1. sl.). Objevil při tom společnou ryteckou dílnu pro mince a pečeti a získal si tak nemalé zásluhy i o českou sfragistiku.

Druhá velká skupina prací dr. G. Skalského patří problematice 13. století a jeho českých ražeb, t. zv. brakteátů. Postihl záhy veliký význam tohoto údobí pro českou historii jako doby trvalé přeměny přírodního hospodářství v peněžní a snažil se přispět k jeho zpracování. Téměř všechny jeho studie, věnované 13. století, vycházejí opět z popisů a rozborů mincovních nálezů, onoho nejvydatnějšího pramene numismatického poznání. Na tomto podkladě stanovil dr. Skalský počátek ražby brakteátů u nás (okolo r. 1210) a zhodnotil její hospodářský význam. Sestavil aspoň v hlavních obrysech chronologii českých brakteátů (od počátku jejich zaražení až do doby kolem r. 1260 klade t. zv. velké brakteáty, pak teprve ražbu středních a malých). Prokázal a datoval do doby okolo 1260 mincovní reformu Přemysla II. a patrně první pokusy o zavedení mincovní soustavy. Zabýval se ovšem i řadou podružných otázek: poměrem brakteátů a dvoustranných, současně ražených denárů; určováním jednotlivých kusů atd. Své poznatky uložil hlavně do pěti za sebou uveřejněných prací (Studie o českých a moravských brakteátech I, NČČsl V, 1929, str. 57 sl.; II, NČČsl VIII, 1932, str. 28 sl.; III, NČČsl XI—XII, 1935/1936, str. 1 sl.; IV, NČČsl, XVI—XVII, 1940/1941, str. 20 sl.; Ražba dvoustranných denárů v Čechách v době brakteátové, NČČsl XV, 1939, str. 23 sl.) i do drobnějšího výkladu Jak došlo v Čechách k ražbě brakteátů (Num. listy I, 1946, str. 57 sl.)

⁹⁾ Srov. P. Radoměřský, Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě, Sborník Nár. musea v Praze IX A, Historický, č. 2, Praha 1955.

Třetí skupina prací G. Skalského se váže k přelomu 13. a 14. století a k starší době grošové (14. století). Opět hned v počátcích své numismatické práce postřehl dr. Skalský veliký význam mincovní reformy Václava II. z roku 1300 a význam pražského groše. Předpoklady i následky jeho zaražení se snažil vystihnout a vyložit po všech stránkách v pracích: O marce pražské a moravské na rozhraní 13. a 14. stol. NČČsl III, 1927, str. 39 sl., již připomenuté; Mincovní reforma Václava II., ČCH 1934, str. 12 sl.; Měnová politika Karla IV., NČČsl XIX, 1950, str. 37. Tuto poslední práci měl dr. Skalský snad nejraději ze všech. Viděl v ní podrobný plán připravované velké studie, jedné z těch, na jejichž vypracování se těšil i během své nemoci, když my jsme již věděli, že ji nebude moci uskutečnit.

Ačkoli jsou zásluhy dr. Skalského o stanovení a zpracování konkrétních problémů jednotlivých období českého mincovnictví značné a jeho význam jako předního numismatického badatele veliký, doplňuje se obraz jeho práce teprve řadou příspěvků o theoretických otázkách české a obecné numismatiky. Theoretické studie Skalského se obírají — často přímo zakladatelsky — pojmem a methodou numismatiky (O podstatě a úkolech numismatiky. Sborník prací k počtě G. Friedricha, Praha 1931, str. 374 sl.), pojmem a vznikem peníze vůbec (Vznik a počátky peněz. Num. listy I, 1945, str. 3 sl.), hodnocením hmotných památek (Význam hmotných památek pro dějepisné bádání. Čas. Nár. musea CXII, 1938, str. 4 sl.), hlavně pak nálezů mincí (Význam a důležitost nálezů starých peněz (mincí). Agrární archiv, V, str. 131 sl.; O nálezech. NČČsl. I, 1925, str. 11; O nálezech mincí, II. numismatický dopis, 14. VI. 1944, str. 1—2). Nálezům věnoval i řadu cenných popisů (hlavně v NČČsl). Hledal v nich metrologické základy našeho mincovnictví (už v citovaných pracích o vahových základech a ve studii Solidus a denár. Num. listy III, 1949, str. 3 sl.), hledal podmínky a způsoby převodu starých cen (O převezech starých cen s hlediska numismatického. Sborník Od pravěku k dnešku, Praha 1930, str. 445 sl.; Numismatické podmínky převodu starých cen, Věstník Čs. Zemědělské akademie, XI, 1935, str. 262 sl.; K otázce zkoumání dějin cen a mezd. Sborník pro hospodářské a sociální dějiny II, 1947, str. 49 sl.). Nezapomínal ani na hodnocení práce významných numismatiků (Památce Josefa Smolíka. NČČsl I, 1925, str. 85 sl.; Mikuláš Adaukt Voigt, zakladatel české numismatiky. NČČsl IX, 1933, str. 9 sl.; Historický vývoj numismatického bádání. Num. listy VII, 1952, str. 1 sl.). Největší zásluhy G. Skalského v širokém souboru uvedených temat jsou: jeho péče o přísnou historickou methodu v české numismatické práci; první použití statistických údajů; vědomé opření výkladů o materiálovou základnu, o výrobní a hospodářské předpoklady a traktování mince jako směnného prostředku, platidla. V těchto theoretických úvahách se Gustav Skalský projevoval nejplněji, zde bylo místo pro jeho hloubání a odpovědné formulování, a opravuje-li nové bádání, stavějíc na pevných základech badatelského úsilí Gustava Skalského dál, některé podrobnosti ve faktologických

poznatcích, může o theoretických otázkách české numismatiky prozatím jen potvrdit, nanejvýš doplnit výsledky jeho prací.¹⁰⁾

Dr Skalský je také autorem prvního moderního přehledu českého mincovnictví (Stručný přehled vývoje českého mincovnictví. Historický spolek, Praha 1937, 30 stran). Bohužel, tato knížka je svým malým rozsahem spíše — a byla opravdu — výhledovým plánem zpracování dějin českého mincovnictví, plánem který byl v pracovním rozvrhu dr. Skalského jedním z prvních úkolů.

Badatelské dílo G. Skalského bylo významně doplňováno jeho prací redaktorskou. Zmínili jsme se již o tom, že r. 1925 založil Numismatický časopis československý a že byl až do r. 1953 jeho prvním redaktorem. Vykonával tu velikou práci a měl i veliký vliv. Veřejnost málo věděla o obtížích této redakce, které nejlépe charakterisoval jeho přední spolupracovník, dr. Viktor Katz slovy: „učí nás psát.“ Redaktorský vliv dr. Skalského na velkou většinu příspěvů do Numismatického časopisu byl jeho nejzávažnějším zásahem pro rozvoj numismatiky a Numismatické společnosti. Je v prvé řadě jeho zásluhou, že Numismatický časopis byl počítán k nejlepším světovým publikacím toho druhu. Obsahoval oddíl obsáhlejších vědeckých statí, drobnějších příspěvků (Miscellanea), oddíl popisů nálezů (jejich registrace v tomto časopise se stala prvním základem vydání díla Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku), literatury a časopisů a — kromě několika rubrik, které byly později vynechány (Nové ražby, Numismatický trh a pod.) — i Osobní zprávy a Věstník Numismatické společnosti československé v Praze. Redaktor měl vedle sebe redakční radu (do r. 1939), jejíž každý člen byl pověřen určitým úkolem, od r. 1940 spoluredaktorku, jejíž jméno nevyškrtl ani když byla vězněna gestapem.

Od r. 1938 byl dr. Skalský spoluredaktorem, od r. 1945 do r. 1955 redaktorem jiné důležité periodické publikace, Sborníku Národního musea (Acta Musei Nationalis), t. j. jeho historické řady. Zde bylo jeho redakční působení rozšířeno na všechny historické disciplíny, zastoupené v Národním museu. První ročník Sborníku Národního musea vyšel jako časopis. Pak byly v 9 svazcích publikovány pod redakcí G. Skalského významné práce často velkého rozsahu. Z numismatických studií byly tu otištěny čtyři.¹¹⁾ Vedle těchto stálých redakčních úkolů byl dr. Skalský často požádán o redakci jednotlivých děl neb článků, anebo alespoň o přátelskou poradu při některé práci.

¹⁰⁾ Srov. Em. Nohejlová-Prátová, Česká numismatika a historie, ČsCH IV, 1956, str. 365 sl.

¹¹⁾ G. Skalský, České mince a pečeti 11. a 12. stol., 1938, 50 stran; Em. Nohejlová, České medaile Severina Brachmanna, 1938, 50 stran; Em. Nohejlová-Prátová, Košický poklad, 1948, 360 stran; P. Radoměřský, Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě, 1955, 81 stran.

Roku 1933 se dr. G. Skalský habilitoval na filosofické fakultě university Karlovy na středo- a novověkou numismatiku. Od té doby budil jako vysokoškolský učitel značný zájem o numismatiku mezi svými posluchači. Skutečnost, že nemohli nalézt zaměstnání v některém ústavu se specialisací pro numismatiku, způsobila, že odcházeli do jiných oborů práce, hlavně do archivnictví. Někteří z nich se však dosud stále vraceli badatelsky k numismatickým tematům.

Značné bylo také působení doc. Skalského jako skvělého přednášeče. Proslovil řadu přednášek na nejrozličnější témata. Jeho přednášky patřily vždy k významným událostem.

Shrňme-li v krátkosti vše to, co jsme pouze naznačili na předcházejících stránkách, musíme si s lítostí znovu uvědomit, jaký významný, schopnostmi i pracovními výsledky bohatý život byl smrtí Gustava Skalského přerván. Zvláštní význam jeho díla spočívá v jeho prvenství. Byl u nás první z vědců, který theoreticky stanovil metodu a formuloval úkoly české numismatiky a i konkrétně, přímo zakladatelsky, pomocí této metody, řešil řadu dílčích problémů českého mincovnictví a českých hospodářských dějin. Stejně vyložil i celkovou koncepci dějin českého mincovnictví, prospívaje tak i dějinám českým vůbec.

Život doc. Skalského byl tedy velmi úspěšný, ale nebyl vždy šťastný. Snad proto hledal zapomenutí. Práce, přátelství a hudba byly mu útočištěm v bolestech duše i těla. Zvláště hudba, ona „holde Kunst“, mu byla jeho hlubinou bezpečnosti. Slovy Goethovými a melodií Schubertovou jednou sám si sliboval brzké odpočinutí.¹²⁾ Ale nejhluběji se zpovídal svým milovaným Smetanou:¹³⁾ „Nač o tom dále bádát....“

¹²⁾ Fr. Schubert, Wanderers Nachtlied:

Über allen Gipfeln
Ist Ruh;
In allen Wipfeln
Spürest du
Kaum einen Hauch;
Die Vöglein schweigen im Walde.
Warte nur, balde
Ruhest du auch.

Goethes Sämmtliche Werke I, J. G. Cotta, Stuttgart, 1875

¹³⁾ B. Smetana, Tajemství, arie Kalinova z 2. dějství.

LUBOMÍR NEMEŠKAL

BIBLIOGRAFIE PRACÍ GUSTAVA SKALSKÉHO

1918 Význam a důležitost nálezů starých peněz (mincí). Agrární archiv V, str. 131—133.

1920 K organizaci prací numismatických. ČČH XXVI, str. 175—177.

Referáty:

Hóman Bálint, Magyar Pénztörténet 1000—1325. ČČH XXVI, str. 179—181.

JUDr. Josef Ječný, Nálezy mincí v jihozápadních Čechách. ČČH XXVI, str. 274—275.

Věstník Numismatické společnosti československé. ČČH XXVI, str. 275—276.

Bruno Kruske, Quellen zur Geschichte des Kölner Handels und Verkehrs im Mittelalter, 1450 až 1500. ČČH XXVI, str. 302—303.

1924 K dějinám mincovnictví českého a moravského do počátku XIII. století. Čas. Mat. Mor. XLVIII, str. 1—48 a 434.

1925 O nálezech. NČČsl I, str. 11—17.

Zpráva o nálezu mincí 14. a 15. století v Hlinči u Kralovic. NČČsl I, str. 46.

Památce prof. Josefa Smolíka. NČČsl I, str. 85—87.

Referáty:

JUDr. Josef Ječný, Nálezy mincí v jihozápadních Čechách. NČČsl I, str. 50—51.

JUDr. Josef Ječný, Soupis a rozbor nálezů mincí v jihozápadních Čechách po stránce numismatické. NČČsl I, str. 50—51.

JUDr. Josef Ječný, Poklady z doby husitské na Plzeňsku. NČČsl I, str. 50—51.

A. Blanchet et A. Dieudonné, Manuel de numismatique française. Tome deuxième: Monnaies royales françaises depuis Hugue Capet jusqu'à la Révolution. Par A. Dieudonné. NČČsl I, str. 142—144.

Numismatické sbírky vlastivědných muzeí. NČČsl I, str. 68.

Zprávy o časopisech:

Numismatische Zeitschrift, sv. 12, 1919; sv. 13, 1920; sv. 14, 1921. NČČsl I, str. 59—62.

Numismatische Zeitschrift, sv. 15, 1922; sv. 16, 1923. NČČsl I, str. 149—150.

1926 Nález mincí z počátku války třicetileté v Chlumětíně u Svatky. NČČsl II, str. 134—137.

Numismatické bádání v Musejníku. ČNM C, str. 314—319.

Referáty:

J. Schráníl, Několik příspěvků k poznání kulturních proudů v zemích českých v X. a XI. věku. NČČsl II, str. 146—147.

Dr Hóman Bálint, Magyar pénztörténet 1000—1325. NČČsl II, str. 147—151.

Dr Hóman Bálint, A magyar királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában. NČČsl II, str. 151—153.

Otto Oliva, Finanční politika v Čechách po Bílé Hoře do kalady r. 1623. NČČsl II, str. 153—156.

Musejní obzor. NČČsl II, str. 159.

Viktor Katz, Budějovická mincovna. NČČsl II, str. 160—161.

1927 O marce pražské a moravské na rozhraní stol. 13. a 14. NČČsl III, str. 39—60.

O denárech vyšehradských. NČČsl III, str. 172—189.

Nález pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského, učiněný v r. 1916 u Vysokého n. Jiz. NČČsl III, str. 208—211.

K otázce hřivny pražské. ČCH XXXIII, str. 461—463.

Referáty:

A. Luschin v. Ebengreuth, Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte des Mittelalters und der neueren Zeit. NČČsl III, str. 79—81.

F. Friedensburg, Münzkunde und Geldgeschichte der Einzelstaaten des Mittelalters und der neueren Zeit. NČČsl III, str. 79—81.

Viktor Katz, Tak zv. pražská židovská medaile. NČČsl III, str. 81.

Viktor Katz, Kontramarky na pražských groších. NČČsl III, str. 225.

Karel Kazbunda, Otázka české korunovace r. 1861. NČČsl III, str. 225.

P. Charlampovič, O nálezech pražských grošů na území běloruském. NČČsl III, str. 226.

Viktor Katz, Šekel. NČČsl III, str. 226.

Zprávy o časopisech:

Rivista italiana di numismatica e scienze affini. Vol. II. Seria terza, XXXVIII, 1925. NČČsl III, str. 86—87.

1929 Denár knížete Václava Svatého a počátky českého mincovnictví, Praha ČAVU, stran 81. Tab. I—IV.

Denáry pražského biskupa Vojtěcha Slavníkovce. NČČsl V, str. 26—46.

Studie o českých a moravských brakteátech I. NČČsl V, str. 57—81.

Denáry se jménem Biagoty a Emmy. Českou minulostí. Práce žáků Václava Novotného. Str. 65—76.

Referáty:

A. Luschin-Ebengreuth, Goldgeschäfte Meinhards II., Grafen von Tirol und seiner Söhne. NČČsl V, str. 205.

1930 Nález českých denárů a sekaného stříbra z prvních let 11. stol. NČČsl VI, str. 29—50. Tab. I.

Poznámky k nálezu mančickému. NČČsl VI, str. 119—121.

O převodech starých cen s hlediska numismatického. Od pravěku k dneš-

ku. Sborník prací věnovaných prof. dr. J. Pekařovi k 60. narozeninám. Str. 445—461.

Poznámky k nálezu českých denárů ve Štěpánské ulici v Praze. Obzor živnostenského družstevnictví I (V), str. 8—10.

Referáty:

H. Buchenau-B. Pick, Der Bracteatenfund von Gotha. NČČsl VI, str. 153—154.

W. Jesse, Der wendische Münzverein. NČČsl VI, str. 154—156.

W. Haupt, Lausitzer Fundstellen antiker Münzen. NČČsl VI, str. 161.

Em. Nohejlová, Z příběhů pražské mincovny. Nástin jejích osudů v letech 1537—1618. ČCH XXXVI, str. 410—411.

Zpráva o II. sjezdu polských numismatiků v Poznani. NČČsl VI, str. 177.

1931 O podstatě a úkolech numismatiky. Sborník prací věnovaný prof. dr. G. Friedrichovi k 60. narozeninám. Str. 374—395.

—, V. Katz a J. Šejnost, O denár sv. Václava. Sbératel č. 1, str. 4.

1932 Studie o českých a moravských brakteátech II. NČČsl VIII, str. 28—62. Tab. III—V.

K nálezu mincí v Hluchově. Zprávy Městské spořitelny v Brandýse n. Labem. Str. 3—6. Tab. 1 a 2.

Zwei Berichtigungen zu Friedensburg: „Die schlesischen Münzen des Mittelalters.“ Altschlesien V, str. 166—179. Tab. XIII.

Referáty:

F. Fhr. v. Schrötter, Wörterbuch der Münzkunde. NČČsl VIII, str. 136—139.

B. Laum, Über das Wesen des Münzgeldes. NČČsl VIII, str. 140—141.

A. Loehr, Österreichische Geldgeschichte. NČČsl VIII, str. 141.

I. L. Červinka, Nálezy mincí z Moravy. NČČsl VIII, str. 153—155.

V. Katz, Die erzgebirgische Prägemedaile. ČCH XXXVIII, str. 644—645.

1933 Nález českých denárů z konce X. století ve Staré Boleslavi. VII. ročenka Okresní musejní jednoty v Brandýse n. Lab., str. 5—85. Tab. I—III.

Mikuláš Adaukt Voigt, zakladatel české numismatiky. NČČsl IX, str. 9—31.

K otázce váhy hřivny moravské. NČČsl IX, str. 85—87.

Referáty:

A. Dopsch, Naturalwirtschaft und Geldwirtschaft in der Weltgeschichte. NČČsl IX, str. 112—113.

Václav Hrubý, Deset let československé práce numismatické. Nejstarší mince česká. NČČsl IX, str. 113—114.

W. Haupt, Die mittelalterliche Zittauer Münze. NČČsl IX, str. 114—115.

W. Haupt, Die Oberlausitzer Königsbrakteaten. Der Brakteatenfund von Niederbielau und andere Funde. NČČsl IX, str. 114—115.

A. Dieudonné, Les monnaies capétiennes ou royales françaises II. NČČsl IX, str. 115—116.

W. Hävernich, Der Kölner Pfennig im 12. und 13. Jahrhundert. NČČsl IX, str. 116.

George C. Brooke, English Coins from the Seventh Century to the Present Day. NČČsl IX, str. 117.

K. Sperl, *Die Münzgeschichte Regensburgs von Karl dem Grossen bis zum Erlöschen der herzoglich-bischöflichen Gemeinschaftsmünze*. NČČsl IX, str. 120.

A. Serge, *La circolazione monetaria del regno dei Franchi*. NČČsl IX, str. 120–121.

M. Bloch, *Le problème de l'or au moyen âge*. NČČsl IX, str. 121.

Dr A. Markus, *Jan Helbling z Hirzenfeldu, profesor historických věd pomocných na universitě pražské 1789–1865*. NČČsl IX, str. 121.

A. Loehr, *Das numismatische Lebenswerk Arnold von Luschin*. NČČsl IX, str. 122.

Zprávy o časopisech:

Atti e memorie dell' Instituto italiano di numismatica. NČČsl IX, str. 122.

1934| Kníže Václav Svatý a počátky české mince. Svatováclavský sborník I., str. 184–219. Tab. XIX.

Mincovní reforma Václava II. ČČH XL, str. 12–32.

Břetislav I. Tvůrčové dějin II., str. 186–192.

Úkoly naší regionální numismatiky a příklad dr. J. Ječného. Plzeňsko XVI, str. 41–50.

1935| Numismatické podmínky převodu starých cen. Věstník Československé akademie zemědělské XI, str. 262–267.

1936| Studie o českých a moravských brakteátech III. NČČsl XI/XII, str. 1–30. Nejstarší české mince. (Poznámky ke spisu Viktora Katze O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II.) NČČsl XI/XII, 31–57. Tab. I–III. Doslovem. NČČsl XI/XII, str. 85–89.

— a Č. Šťastný, Neznámé dosud denáry ze dvou moravských nálezů (v Bzenci a Pustiměřu). NČČsl XI/XII, str. 94–96. Tab. IV. č. 1–6. Nález pražských grošů Václava II. a kusů stříbra v Zrnětině. NČČsl XI/XII, str. 96–98.

Nález pražských grošů a malých peněz Jana Lucemburského a Karla I. z okolí Loun. NČČsl XI/XII, str. 102–105.

Nález dukátů v Horažďovicích. NČČsl XI/XII, str. 105.

Nález dukátů v Chotěboři. NČČsl XI/XII, str. 107–108.

1937| Stručný přehled vývoje českého mincovnictví. Praha, Historický spolek. Str. 30. Tab. I–V.

Gesetze und Vorschriften über Münzfunde. Bulletin des sciences historiques IX, 2, str. 512–514.

1938| Význam hmotných památek pro dějepisná bádání. ČNM CXII, str. 4–14.

České mince a pečeti 11. a 12. století. Sborník Nár. musea vol. I., pars 1, str. 1–58. Tab. I–V.

Břetislav I. Sborník Armáda a národ, str. 119–120.

Bitva u Brůdku. Sborník Armáda a národ, str. 120–121.

Vratislav II. (I.). Sborník Armáda a národ, str. 122–123.

Referáty:

Přehled numismatické literatury. NČČsl XIII/XIV, str. 143 a 145.

V. Katz, Úvahy o chronologii českých dendrů na poč. XI. stol. ČNM CXII, str. 158–160.

Numismatické oddělení. ČNM CXII, str. 164–167.

1939| Ražba dvoustranných denárů v Čechách v době brakteátové. NČČsl XV, str. 23–40. Tab. I., č. 8–13.

Nález českých brakteátů a bavorských feniků z druhé poloviny 13. stol. v Doksanech. NČČsl XV, str. 44–46. Tab. II., č. 1 a 2.

Nález bavorských feniků pravděpodobně z druhé poloviny 13. století v Kolvině u Rokycan. NČČsl XV, str. 46–48.

Nález pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského v Praze na Karlově náměstí. NČČsl XV, str. 48–51.

Nález pražských grošů Václava II., Jana Lucemburského a Karla I. v Týně n. Vlt. NČČsl XV, str. 51–53.

Výprava Břetislava I. do Polska a její význam. ČNM CXIII, str. 12–28. Numismatická falsa. ČNM CXIII, str. 149–151.

Mincovna kněžny Emmy na Mělnickém hradě. Mělnicko II, str. 5–15. Tab. I.

Referáty:

Přehled numismatické literatury. NČČsl XV, str. 115–116.

— a E. N. [Em. Nohejlová], Numismatické oddělení. ČNM CXIII, str. 71–74.

Numismatický časopis československý. Roč. I–XIV. ČČH XLV, str. 103–108.

H. Gebhart, Münzfunde als Quellen der Wirtschafts- und Kulturgeschichte im 10. und 11. Jahrhundert. ČČH XLV, str. 135–136.

Dr V. Katz, Medaile na přátelství a příbuzné památky. ČČH XLV, str. 145.

Zpráva o organizaci numismatické práce v Německu. ČČH XLV, str. 192–193.

A. Suhle, Münzbilder der Hohenstaufenzeit. ČČH XLV, str. 193.

M. Gumowski, Boleslaw Chrobry w Czechach. ČČH XLV, str. 370–371.

M. Gumowski, Denáry sw. Wojciecha. ČČH XLV, str. 371.

V. Katz, Úvahy o chronologii českých dendrů na počátku XI. století. ČČH XLV, str. 371–372.

M. Gumowski, Swatawa, królowa czeska. ČČH XLV, str. 373.

K. Chaura, Poklad z Choustniku. Nález českých dendrů X. a XI. věku. ČČH XLV, str. 545.

1940 — a Em. Nohejlová, Heslo Böhmen. Handbuch der Münzkunde von Mittel und Nordeuropa, str. 154–161.

Referáty:

L. Franz, Nález zlatých římských mincí z 5. století. ČČH XLVI, str. 140.

F. Cach, Poznámky k dendrům biskupa Vojtěcha Slavítkovce. ČČH XLVI, str. 142.

F. Cach, Studie „korunovačního“ dendru Vratislava II. a dendru Boleslava Olomouckého. ČČH XLVI, str. 142.

Em. Nohejlová, Nálezy mincí 15. století v NČČsl XV, 1939. ČČH XLVI, str. 142–143.

A. Dieudonné, La numismatique. ČČH XLVI, str. 185–186.

K. Chaura, Denár kněžny Alžběty. ČČH XLVI, str. 348.

1941| Studie o českých a moravských brakteátech IV. NČČsl XVI/XVII, str. 20–39. Tab. I.

Drobné nálezy. NČČsl XVI/XVII, str. 96.

Referáty:

Přehled numismatické literatury. NČČsl XVI/XVII, str. 98.

1945 Vznik a počátky peněz. Num. listy I, str. 1—9.

1946 Sběratel a nálezy mincí. Num. listy I, str. 45—48.

Jak došlo v Čechách k ražbě brakteátů. Num. listy I, str. 57—61.

Referáty:

Dr Josef Nožička, Hospodářský a měnový vývoj našich zemí. ČČH XLVII, str. 345—347.

Em. Nohejlová, O českých penězích do roku 1346. ČČH LXVII, str. 349.

V. Katz, Nález mincí a sekaného stříbra ze začátku 11. století u Kelče na Moravě. ČČH XLVII, str. 350.

1947 K otázce zkoumání dějin cen a mezd. Sborník pro hospodářské a sociální dějiny II, str. 49—59.

Referáty:

Dr Josef Nožička, Hospodářský a měnový vývoj našich zemí. Num. listy II, str. 23.

1948 Numismatická sbírka. Lidová demokracie, 25. IV. 1948.

1949 Tak zvaný plzeňský denár nepatří Václavovi I. Num. listy IV, str. 5—7.

Solidus a denár. Mince na přechodu dvou věků. Num. listy IV, str. 41—49.

České peníze ve středověku. Československo IV, č. 6, str. 328—337.

Idea Národního musea. Sborník Národního museum, str. 1—6.

Referáty:

Em. Nohejlová-Prátová, Košický poklad. Num. listy IV, str. 56—57.

K. Turnwald, České a moravské denáry a brakteáty. Num. listy IV, str. 85—88.

V. Chaloupecký, J. Květ a V. Mencl, Praha románská. Num. listy IV, str. 103—104.

Odpověď K. Turnwaldovi. Num. listy IV, str. 107—109.

Em. Nohejlová-Prátová, Košický poklad. Nález zlatých mincí 15.—17. století v Košicích r. 1935. ČČH L, str. 295—296.

1950 Měnová politika Karla IV. NČČsl XIX, str. 37—54. Tab. I.

Nález antických mincí u České Skalice. NČČsl XIX, str. 181.

Nález antických mincí v Předměřicích n. Labem. NČČsl XIX, str. 181.

Nález v Hněvkovicích u Týna nad Vltavou. NČČsl XIX, str. 194—195.

Drobné zprávy o nálezech. NČČsl XIX, str. 245.

1951 Referáty:

R. Turek, K počátkům Prahy. NČČsl XX, str. 100.

W. Haupt, Oberlausitzer Brakteaten d. 12. Jahrhunderts. NČČsl XX, str. 100—101.

W. Haupt, Der Brakteatenfund bei Lommatzsch. NČČsl XX, str. 100—101.

W. Haupt, Der Brakteatenfund von Poschwitz 1942. NČČsl XX, str. 100—101.

1952 Historický vývoj numismatického bádání. Num. listy VII, str. 1—8.

Referáty:

P. Radoměřský, Peníze Kosmova věku. ČNM CXXI, str. 71—78.

1953 Český obchod 10. a 11. století v zrcadle nálezů mincí. Num. sb. I, str. 13—43. Tab. I.

Sedmdesát let Václava Vojtiška. ČNM CXXII, str. 215—216.

Referáty:

Výstava „Nálezy mincí historickým pramenem“. Num. listy VIII, str. 30—31.

Em. Nohejlová-Prátová, Katalog výstavy „Nálezy mincí historickým pramenem“. Num. listy, VIII, str. 96.

K. Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské. Num. listy VIII, str. 147—148.

1954 Referáty:

Numismatická část výstavy Husitské revoluční hnutí v Národním museu. Num. listy IX, str. 29.

P. Radoměřský, Emma Regina. Num. listy IX, str. 92—95.

J. Słazski i Z. Zakrzewski, Wczesnośredniowieczny skarb srebrny z Michalowic pow. Pińczow. Num. listy IX, str. 95—96.

J. Słazski, Wielka własność ziemiska na obszarze wczesnośredniowiecznej kastelanii gieckiej w X. i XI. wieku. Num. listy IX, str. 96.

1955 Význam slavníkovského mincovnictví. Num. sb. II, str. 5—26. Tab. I.

Der böhmische Handel des 10. und 11. Jahrhunderts im Lichte der Münzfunde, Hamburg (přeloženo z pověření Numismatické komise zemí Německé spolkové republiky podle článku G. Skalského v Num. sb. I, 1953).

Доцент нумизматики в Карловом университете, научный директор Национального музея в Праге, доктор исторических наук и член-корреспондент ЧАН, доктор философии Густав Скальский, скончавшийся 20 сентября 1956 г. в Праге от рака, был одним из крупных чешских нумизматов. Его кончина принуждает вновь задуматься над его жизненными трудами. Вспомнить его заслуги было почетным заданием для его более чем в течение 30 лет сотрудницы и преемницы на посту заведующего Нумизматическим отделением Национального музея, г-жи Эм. Ногейловой-Прадовой.

Последняя знакомит читателей с жизненным путем доцента Скальского. Он родился, как сын евангелического пастора в Велкой Лыгоде, окр. Дачице на Чешскоморавской возвышенности 13 марта 1891 года, учился в Праге и Вене (где его отец был впоследствии профессором университета); по снискании титула доктора философии работал с 1914 года почти вплоть до своей кончины в Национальном музее: сперва как работник архива, от 1916 года в нумизматическом отделении, директором которого он состоял в течение 1919—1945 г. г. От 1945 года он был научным директором всего Национального музея. Весной 1956 года он по причинам своего здоровья ушел в отставку. Несмотря на то, что в своей должности директора Национального музея он весьма оправдал себя, все же Г. Скальский был в первую очередь чешским нумизматом.

Еще на школьной скамье, главным образом под влиянием профессора венского Института австрийских исторических исследований, Альфонса Допша, его привлекали экономические проблемы истории. Монета была для него с самого начала проявлением экономической жизни, средством обмена, платежным средством. Эту точку зрения он проводил как руководитель нумизматического отделения Национального музея и как ученый, которым он в первую очередь был. Велики его заслуги в отношении чешской и всеобщей нумизматики, как истинного соиздателя Нумизматического отделения Национального музея, которому он дал основы самостоятельного научного института, далее как основателя Нумизматического чехословацкого журнала и его выдающегося редактора (в 1925—1953 г. г.), как первого доцента средневековой и новейшей нумизматики в Карловом университете, где он воспитал, будучи редкостным учителем, целый ряд учеников, и, наконец, как самостоятельного исследователя.

Научные нумизматические работы Скальского относятся специально к денаровому, брактатовому и более отдаленному грошевому периоду чешской монеты, к ряду теоретических проблем чешской и всеобщей нумизматики. Конкретные и теоретические вопросы он зачастую разработал, прямо делая их открытие и давая им прочный фундамент. Таким образом, даже если в некоторых своих деталях его труды будут дополняться и меняться, рабочий принос д-ра Г. Скальского в чешскую историю остается непоколебимым и имеет длительную ценность.

Его чисто личные качества приближали к нему всех людей доброй воли. Он выдавался своей жадной правды и справедливости, жадной покая и возможности научного углубления. В минуты опасности он проявил редкостную храбрость. Он искренне ценил все действительно доброе и прекрасное. Однако, самую большую радость доставляла ему музыка, „holde Kunst“, которая для него была — кроме научной работы — неоднократно в минуты телесных и душевных страданий блаженным пристанищем.

Чешской нумизматике он открывал новые горизонты и давал новое содержание. Его научные труды останутся украшением и гордостью, а одновременно и прочной основой всех чешских нумизматических стремлений.

Перевел Е. Пожитонов

Le 20 septembre 1956 mourut à Prague des suites d'un cancer Gustav Skalský, docteur ès sciences historiques, membre correspondant de l'Académie tchécoslovaque des sciences, chargé de cours de numismatique à l'Université Charles de Prague et directeur du Musée National de Prague.

Gustav Skalský était l'un des plus grands numismates tchèques. Sa mort est pour nous l'occasion douloureuse de passer, une fois de plus, en revue l'œuvre de sa vie. C'est Madame Em. Nohejlová-Prátová qui s'est chargée de la fonction honorable de rendre justice à ses mérites; elle était, en effet, pendant 30 ans, la collaboratrice de Gustav Skalský et lui succéda comme directrice du Cabinet des Monnaies et Médailles du Musée National de Prague.

Elle retrace tout d'abord le cours de la vie de Gustav Skalský. Né le 13 mars 1891 à Velká Lhota dans le district de Dačice en Moravie comme fils d'un pasteur évangélique, Gustav Skalský étudia à Prague et à Vienne (où son père devint plus tard professeur à l'Université). Après le doctorat, il travaillait, depuis 1914 presque jusqu'à sa mort, au Musée National de Prague: tout d'abord aux archives et, à partir de 1916, au Cabinet des Monnaies et Médailles dont il était directeur de 1919 à 1945. En 1945, il fut nommé directeur du Musée National de Prague. Pour des raisons de santé, il prit sa retraite au printemps 1956. Gustav Skalský fit grandement ses preuves comme directeur chargé de la gestion scientifique du Musée National; il n'en reste pas moins vrai qu'il fut, en premier lieu, un grand numismate tchèque.

Déjà au cours de ses études, Gustav Skalský fut amené, principalement sous l'influence d'Alphonse Dopsch, professeur à l'Institut viennois pour l'histoire autrichienne, à s'intéresser aux questions de l'histoire économique. La monnaie fut pour lui, dès le début de ses études, une manifestation de la vie économique, un instrument d'échange et de paiement. C'est de ce point de vue qu'il dirigeait le Cabinet des Monnaies et Médailles du Musée National et qu'il procédait dans ses études historiques. Gustav Skalský mérita bien de la numismatique générale et spécialement de la numismatique tchèque: c'est lui qui organisa le Cabinet des Monnaies et Médailles et le transforma en véritable institut scientifique indépendant; c'est lui qui fonda la Revue tchécoslovaque de numismatique qu'il dirigea avec une haute autorité de 1925 à 1953; premier chargé de cours de la numismatique médiévale et moderne à l'Université Charles, il exerça une influence considérable sur la formation d'un grand nombre d'élèves; surtout et avant tout, il fut un savant à qui l'on doit nombre de travaux remarquables.

Les travaux scientifiques de Gustav Skalský sont consacrés spécialement à la période des deniers, des bractéates et d'anciens gros tchèques ainsi qu'à une série de problèmes théoriques de la numismatique tchèque et de la numismatique générale. Dans la solution des problèmes concrets aussi bien que des problèmes théoriques Gustav Skalský frayait très souvent de nouveaux chemins. Et si l'avenir peut apporter quelques menus détails complémentaires ou quelques modifications aux travaux de Gustav Skalský, il n'en reste pas moins vrai que ses contributions à la numismatique et à l'histoire tchèques sont d'un caractère durable.

Les belles qualités morales de Gustav Skalský le rapprochaient de tous les hommes de bonne volonté. Il aimait la vérité et la justice, il aimait aussi la tranquillité d'un homme de science adonné à ses recherches. Il fit preuve d'un rare courage dans le danger. Il aimait chaleureusement tout ce qui est vraiment bon et beau. Sa plus grande joie était la musique-holde Kunst; à côté de ses travaux scientifiques, elle était souvent pour lui le refuge suprême dans les douleurs physiques et morales.

Gustav Skalský ouvrit de nouveaux horizons à la numismatique tchèque et lui donna de nouvelles impulsions. Son œuvre scientifique restera toujours non seulement l'ornement et l'orgueil, mais aussi la base solide de tous les efforts de la numismatique tchèque.

Traduit par Konstantin Jelinek

ÚKOLY NUMISMATICKÉ BIBLIOGRAFIE

(K otázkám programové náplně studijního a vědeckého numismatického střediska bibliografického.)

Numismatická vědecká i popularizační práce se stále rozrůstá. Je to přirozené, protože to odpovídá jak rozvoji vědy samé, tak i potřebám společnosti a její vzdělanostní úrovni. To, co bylo před půlstoletím zájmem jen několika zasvěcených jedinců,¹⁾ stalo se dnes studijní a sběratelskou oblastí organizovaného kolektivu více než tisícičlenného (Numismatická společnost čsl.).²⁾ Problematika numismatické práce, která měla své začátky v dílech M. A. Voigta a Jos. Madra, Ed. Fialy a Jos. Smolíka, se podstatně změnila; z numismatiky se stala věda ekonomicko-historická, jež vyžaduje náročnějších method, má širší společenské cíle a úkoly. A odrazem toho je i rozmach publikační činnosti. V době Fialové a Smolíkové pouze Památky archeologické a místopisné, méně Časopis Českého musea, byly tribunou pro vědecké numismatické příspěvky. Dnes máme vlastní odborné časopisy a sborníky i drobnější periodika místního rázu, studijní nebo sběratelská.³⁾ Kromě toho vycházejí ještě zvláštní studie a články i recenze v časopisech příbuzného charakteru (Archeologické rozhledy, Čsl. časopis historický, Český lid, Časopis Národního musea, Časopis Společnosti přátel starožitností, Památky archeologické a pod.). Je poměrně již obtížné vyznat se bez pečlivě vedené registrace numismatické literatury v dnešní problematice numismatické práce, kriticky konfrontovat a sledovat její výsledky. Proto je velmi žádoucí, abychom pomýšleli na systematicky vedenou vědeckou bibliografii, která je nutným požadavkem i doplňkem badatelské činnosti ve všech oborech. Některé vědní sektory se již zamyslyly nad potřebou orientace v literární produkci po druhé světové válce, kdy se příznivě utvářely

¹⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Jak byla u nás pěstována numismatika od konce 18. století. Num. listy V, 1950, 1 a n. — G. Skalský, Historický vývoj numismatického bádání. Num. listy VII, 1952, str. 1 a n.

²⁾ J. Petrtyl, O poslání odborné numismatické literatury. Num. listy X, 1955, str. 54 a n.

³⁾ Na příklad Numismatické dopisy Čsl. numismat. společnosti (1944), Moravsko-slezský numismatik, Brno 1947–1949, Numismatické zprávy, Brno 1955, Slezský numismatik, Opava 1955.

podmínky pro rozmach vědecké činnosti.⁴⁾ Na knižním trhu se i v numismatice odrazila potřeba dobrého bibliografického přehledu na příklad v Rakousku prací G. Probszta.⁵⁾

I naše numismatika potřebuje podobnou vědeckou bibliografii; proto tato stať je věnována otázce její funkce a má nadhodit několik otázek, jak realizovat stálou evidenci odborné literatury a jak prospět jednak další vědecké práci, jednak vědecko-osvětové propagaci.

Každý vědecký pracovník si prakticky ověřil poznatek, že podmínkou rozvoje jeho práce je dobře organisovaná, přesná a spolehlivá evidence bibliografická, která je také ukazatelem růstu a vyspělosti vědního oboru. Je třeba si tedy vymezit úkoly a funkci vědecké bibliografie⁶⁾ a zamyslet se nad rozsahem a úkoly vědecké a dokumentační bibliografické práce. Donedávna byly proti sobě stavěny dvě metody, příbuzné si postupem i cílem: bibliografie a dokumentace. Úkolem dokumentačních středisek, jež vyrostla z technických a evidenčních potřeb průmyslových závodů, je sledovat, zpracovávat a zpřístupňovat i zahraniční literaturu, uschovávat jako dokumentační materiál obrazy, fotografie, filmy, diagramy, gramofonové desky, sbírkový materiál a pod. Cílem této práce je zpracovávat souborné dokumentační fondy, aby bylo možno stále sledovat úroveň vědecké činnosti určitého úseku. Poměr mezi dosavadním pojetím dokumentace a obecnou bibliografií spočíval tedy asi v tom, že dokumentace vybírala z daných pramenů ty, jichž lze užít pro další růst, kdežto bibliografie registruje všechno, i to, co je třeba nepodstatné. Bibliografie tedy má zájem zachytit materiál v úplnosti, někdy i bez kritického rozboru,⁷⁾ kdežto dokumentace sloužila zase určitým účelovým nebo praktickým potřebám. Ovšem tento rozpor mezi rozsahem bibliografické a dokumentační práce by ne-

⁴⁾ Na příklad: O. Hanč, V. Hummel, B. Hlavica, Chemická literatura, její dokumentace a použití. Praha 1954. — M. Průcházková a K. Růžička, Bibliographia medica Čechoslovaca, vol. IV, 1950, Praha 1954. — L. Kunz, Česká ethnografie a folkloristika v letech 1945–1952. Praha 1954. — L. Kunz, Bibliografie knižních publikací z ethnografie, folkloristiky a krásné literatury se vztahem k národopisu za rok 1954. Český lid 1955. (Pokračování.) — M. Franc, Bibliografie dějin čsl. techniky. Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky II, Praha 1955, str. 242. — Juraj Potůček, Súpis slovenských hudobnoteoretických prác. Bratislava 1955. — Zdeněk Tyl, Bibliografie české lingvistiky za léta 1945–1951. Praha 1955. A pod. [Poznámka: Psáno v říjnu r. 1955].

Je škoda, že přestala vycházet Bibliografie čsl. historie, která soustředila své doby dobrý přehled historické práce za určité údobí. Bylo by třeba, aby Čsl. ČH, který má obsáhlou rubriku zpráv a literárních referátů, byl iniciátorem podobné záslužné moderní bibliografické akce.

⁵⁾ G. Probszt, Quellenkunde der Münz- und Geldgeschichte der ehemaligen Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Graz 1954. Viz i můj referát v Num. listech X, 1955, č. 6.

⁶⁾ Mluvíme-li o bibliografii, pak jde — jak předem podotýkám — stále o otázku vědecké bibliografie. K otázce obecné bibliografie viz V. N. Denisjeva, Obecná bibliografie, Praha 1952.

⁷⁾ Viz na příklad práci G. Probszta, l. c. v pozn. č. 5.

musel být vlastně rozpor, protože úkolem dnešní vědecké bibliografie není pouze sbírat materiál a vést jeho evidenci s hlediska účelu, tematiky, druhu, nýbrž pomoci vědeckému pracovníku vyznat se v látce o určité otázce, kriticky hodnotit příspěvky a ukázat, které z nich odpovídají skutečnému stavu vědecké práce. A musí, jak podotýká na příklad sovětský bibliograf Torpovskij, skutečně hodnotit publikace s hlediska jejich konkrétního a plného využití. Dnešní bibliografie není statická a doplňuje zčásti své úkoly a metody dokumentační prací, ovšem v jiném pojetí, než byla dřívější dokumentace. Všechny vlastnosti bibliografické přesnosti a úplnosti i dokumentační účelovosti musí v sobě shrnovat vědecká bibliografie, protože se musí opírat o vědecké výsledky svého oboru a o formy, jimiž se shromažďuje, uspořádává a utřídí materiál písemný, excerpční, tiskový, i o metody, jež tento materiál, většinou faktografický, zpracovávají a využívají k prohloubení theoretické vědecké práce i k její praktické aplikovatelnosti. Pak ovšem ve vědecké bibliografii vidíme shledávání materiálu pro hlubší studium, rychlou informaci o vědeckých problémech, o stavu jejich práce a zároveň kritickou kontrolu vědecké publicistické úrovně. Bibliografie není tedy nějakou retrospektivní historií vědecké práce, sledující pouze bibliografické záznamy; moderní vědecká bibliografie má kriticky hodnotit. Je vlastně otázkou racionálního zorganizování vědecké práce.

Ve společenských vědách je zvláště třeba pečlivého přehledu o materiálu a o jeho zpracování. Bibliografickým přehledem se shromažďuje materiál, který z dílčích monografií pomáhá zachycovat celkový obrázek jevů, jinak třeba málo dostupných a — což je u společenských věd pravidlem — vlastně experimentálně neopakovatelných, jak si to jinak mohou dovolit vědy přírodní a technické. Do našich pracovních úseků pak také prolínají svými výsledky i pracovními metodami vědy jiných oborů; vždyť v systému věd není izolované vědy, jež by nevyužívala výsledků ostatních věd. Také moderní numismatika ve svých metrologických zkoumáních užívá matematiky, statistiky, chemicky analyzuje hmotnou podstatu platidla a pod.⁸⁾

Ovšem dnešní stav československé evidence vědecké numismatické publikační činnosti neodpovídá ani úrovni naší vědecké práce ani jejím potřebám, a to jak v úplnosti, přehlednosti látky, tak ani v jednotlivém hledisku, nemluvě o sledování literatury zahraniční, jež se také zabývá bohemikou. Numismatický časopis čsl. měl své doby bohatou bibliografií, ovšem čistě numismatickou; málo si všiml publikací z obecné historie, i když měly zajímavé partie numismatické nebo se opíraly o numismatický materiál. V tom je totiž také potřeba numismatické vědecké bibliografie ukázat na nové metody, jimiž se numismatická hmotná památka a její zpracování stává podkladem vědeckého historického zhodnocení. Tato složka se objevuje v plné síle až v některých recensích

⁸⁾ Em. Nohejlová-Prátová a J. Tichý, Příspěvek k numismatické metrologii, NČČsl. XX, 1951, str. 7 a n.

nebo statích G. Skalského a Em. Nohejlové-Prátové v Numismatických listech.⁹⁾ V posledních ročnících Numismatického časopisu chyběla bibliografie vůbec.¹⁰⁾ Také ani Numismatický sborník nemá dosud bibliografický oddíl.¹¹⁾ Rozsah Numismatických listů nestačí zatím na to, aby se stal dobrou základnou pro odbornou numismatickou bibliografii; také jejich poslání je jiného charakteru, protože má sloužit převážně vědecko-popularizačnímu a organizačnímu úsilí Numismatické společnosti čsl. Přece však měly Numismatické listy za redakce Fr. Kraumanna dobrou snahu zpracovat vlastní publikovaný materiál v přehledu, jak o tom svědčí zvláštní číslo, kde se ve francouzském jazyce zachytila publikační práce Numismatických listů za I.—IV. ročník.¹²⁾

Numismatická práce svým rozsahem i svými methodami vždycky vyžadovala mimořádně pečlivý sběr dokladového i literárního materiálu. Tradice běžné bibliografické evidence je zakořeněna v ní již z dřívějších století, byť i s jinými funkčními hledisky. Četná bibliografická repertoria¹³⁾ dokazují, že již v 18. století bylo velmi žádoucí sledovat výsledky numismatického bádání; ovšem jeho výsledků se užívalo jen pro individuální úzké sběratelské zájmy bez vědeckých aspirací. Protože numismatika tehdy představovala spíše zálibu než badatelský zájem, čteme často v bibliografických soupisech nápisy příslušné charakteristiky: Münzbelustigungen, Taler-Cabinet a pod.

Jsmo si dobře vědomi, že systematická a kritická vědecká bibliografie by pomohla propagovat nové metody, mohla by ukázat, kolik nových problémů se již vytříbilo a pro kolik z nich se přineslo závažné řešení, kolik starších tvrze-

⁹⁾ Na příklad studie G. Skalského, Solidus a denár. Mince na přechodu dvou věků. Num. listy IV, 1949, str. 41 a n. Autor tam konfrontoval práce H. Pirena a Alf. Dopsche a kriticky posuzoval jejich vývody na numismatickém materiálu.

¹⁰⁾ Ačkoliv byla tato rubrika vedena redaktory Em. Nohejlovou-Prátovou a G. Skalským velmi pečlivě a skutečně byla jistě každému numismatiku dobrým a aktuálním bibliografickým vodítkem, přece docházelo ještě místy k neporozumění jejímu vědecko-informativnímu poslání a byla pokládána za málo účelnou pro sběratelské zájmy.

¹¹⁾ Forma Sborníku nepravidelně vycházejícího zabraňuje, aby tam byl zařazen takový oddíl. Jako ukázkou toho, jaká péče se věnuje vědecké bibliografii v zahraničních publikacích, svědčí na příklad fakt, že v Hamburger Beiträge zur Numismatik ve 2. sv. je věnováno v poměru k původním studiím ze 446 stránek celých 136 str. kritickému přehledu odborné literatury, tedy třetina celého rozsahu.

¹²⁾ Bref résumé de tous les articles parus dans les années 1945–1949, I–IV, red. Em. Nohejlová-Prátová a Hubert Janovský, Praha 1950. — Viz i Em. Nohejlová-Prátová, Deset let Numismatických listů, Num. listy X, 1955, č. 6.

¹³⁾ Na příklad J. Chr. Hirsch, Bibliotheca numismatica exhibens catalogum auctorum qui de re monetaria et numis tam antiquis quam recentioribus scripsere. Norimberk 1760. — W. Koner, Repertorium über die vom Jahre 1800 bis zum Jahre 1850 in Akad. Abhandlungen, Gesellschaftsschriften, wiss. Journalen auf dem Gebiete der Geschichte u. ihrer Hilfswiss. erschienen. Aufsätze. Berlin 1853. — J. G. Lipsius, Bibliotheca numaria sive catalogus auctorum qui usque ad finem saeculi XVIII de re monetaria aut numis scripserunt. Lipsko 1801. — J. Leitzmann, Verzeichnis sämtlicher seit 1800 bis jetzo erschienenen num. Werke als Fortsetzung der Bibliotheca numaria von J. G. Lipsius. Weissensee 1841. A pod.

ní bylo přehodnoceno proti stavu dřívější numismatické práce, a to na základě nově zpracovaného nebo objeveného materiálu. Vědecká bibliografie by mohla předložit stav nynější československé vědecké práce v numismatických oborech, mohla by sledovat i práce menší, avšak iniciativní a objevné. Bylo by někdy škoda, kdyby celá řada zajímavých a podnětných článků zapadla bez ohlasu a bez kritické bibliografické evidence, protože jsou roztrženy po různých revuích, časopisech, v různých knižních edicích, v monografiích, často i v místních tiscích a pod.¹⁴⁾

Jsou různé zábrany, které dosud nedovolovaly u nás většímu rozvoji vědecké bibliografie. Jednou z hlavních příčin, proč nedošlo dosud k systematickému zpracování bibliografického přehledu aspoň za údobí 1945–1955, je pracovní, badatelské, administrativní i osvětové popularizační přetížení našich vědeckých pracovníků, hlavně z Numismatického oddělení Národního musea v Praze i z Moravského musea v Brně, které bylo vlastně teprve nedávno obsazeno vědeckou silou. Mají-li se tito pracovníci rozptylovat administrativními, evidenčními a informačními úkoly, pak jim jistě nezbyvá času na jejich vlastní vědecké využití materiálu, pramenů, nových nálezů, pro což byli školeni a což má být jejich vlastním povoláním. Většinou dnes plní ještě tyto úkoly, ale s mimořádným pracovním vypětím. Není jistě neúčelné připomenout si v této souvislosti, že numismatická oddělení všech ústředních musej jsou vybavena personálně velmi úsporně bez ohledu na mimořádné zvýšení pracovních úkolů (státní evidence, prohlídky konfiskátů) a na to, že se musí vědecká práce stále prohlubovat a funkčně zaměřovat.

Dalším citlivým místem, které by pomohla zdolat dobrá numismatická vědecká bibliografie, pečlivá a kritická, svým propagačním a popularizačním vlivem, je malá znalost nových pracovních method a vědeckých výsledků numismatického bádání mezi pracovníky ostatních historických úseků. Lze jen doufat, že bibliografická orientace by pomohla odstranit i tuto závadu ve prospěch všeobecného historického studia. Úkoly bibliografie nespočívají pouze v prohloubení informací numismatických odborníků; je třeba pomýšlet také na to, aby i ostatní úseky společenských věd (všeobecná historie, národopis, ekonomika a j.) měly stále zpravodajství o publikaci výsledků numismatického studia. Místy se sice objevují v časopisech stručné zprávy nebo recenze. Bylo by však žádoucí, aby výsledky numismatické práce byly shrnuty v přehledu za určité období. Vodítkem pro podobný kritický přehled by mohly být stati V. Hrubého¹⁵⁾

¹⁴⁾ Mohla by na příklad ujit i taková zajímavost, jakou jsou čtyři reprodukce návrhů na vietnamské bankovky a jeden motiv výzdoby ve článku H-š, Užitá grafika na VŠUP. Tvar, časopis pro průmyslové výtvarnictví a lidovou tvorbu 1950, str. 90 a n. Nemluvím ani o některých zajímavých zprávách a příspěvcích krajových, osvětových nebo vlastivědných periodik, i když právě jejich úroveň a výsledky je třeba často kriticky ověřovat.

¹⁵⁾ Deset let československé práce numismatické. Naše věda XIII, 1932, str. 115 a n.

a Em. Nohejlové¹⁶⁾ z Naší vědy, které jistě své doby přispěly k všeobecné orientaci o publikační činnosti a o výsledcích české numismatiky.

Všechny tyto úkoly může však plnit pouze vědecké bibliografické středisko, dobře vybavené materiálovými a literárními fondy nebo aspoň mající je k dispozici. Představovalo by výsledky současné numismatiky, objasňovalo by její postavení a společenskou funkci, ukazovalo na její souvislosti se skutečným společenským procesem, což by se také projevilo tím, že by středisko aktivně pomáhalo vědecko-osvětové popularisaci numismatického bádání. Otázkou zřízení numismatického vědeckého bibliografického střediska se prozatím nezabývala přímo ani Numismatická komise Historického ústavu ČSAV. Je si ovšem vědoma závažnosti a potřebnosti podobné instituce, jež má v sobě spojit všechny ekonomicko-historické badatelské složky moderní numismatiky spolu s vědecko-osvětovou propagací. Tento článek, který je diskusním příspěvkem k zpřesnění pracovního programu numismatického vědeckého bibliografického střediska, má aspoň připomenout jeho funkční opodstatněnost a přispět k vymezení jeho pracovní náplně.

Tato pracovní instituce by měla několik programových bodů. Jednou ze základních složek jeho rámcového plánu musí být evidence a registrace publikovaných výsledků vědecké práce. K tomu patří excerpování studií, článků, recenzí z odborných časopisů, sborníků, věstníků krajových i místních, záznamy o knižních publikacích z oboru, katalogů výstav a pod.,¹⁷⁾ jak po stránce oborové, tematické, jež je nejužitečnější pro vědecké využití, tak i podle autorů.¹⁸⁾ Ovšem podmínkou dobré evidence bibliografické by také bylo, aby středisko vypracovávalo pravidelnou bibliografii naší numismatické literatury a aby její přehledy otiskovalo ve zvláštní příloze v Numismatických listech nebo snad v jiných publikacích buď každoročně nebo v určitém časovém rozmezí.

Vědecká bibliografie ovšem nesmí být statická, musí kriticky zhodnotit nový materiál, pravidelně recenzovat, což se neobejde bez recensní tribuny. V tomto pracovním úseku nemá naše numismatika uspokojivou úroveň, ač jsme si byli vědomi, že jde o otázku skutečně důležitou. Recenze potřebují aktuálnost, proto jim těžko může vyhovovat jako pravidelná tribuna Numismatický sborník, vycházející nepravidelně, nejvýše však jednou za rok; proto se tam také recenze a knižní referáty nepublikují. Pouze Numismatické listy otiskují zprávy o nových knihách, často ovšem zpravodajské úrovně. Je to prozatím vlastně výpomoc, protože jinak nemáme možnost někde jinde sledovat pravidelně odbornou literaturu v jejím růstu a konfrontovat nové pracovní vý-

¹⁶⁾ Česká práce numismatická 1929 až 1945. Naše věda XXIV, 1946, str. 65 n.

¹⁷⁾ I výstavní katalogy nebo jejich průvodní texty mají někdy vysokou úroveň vědeckou i pracovní. Na příklad katalog výstavy „Nálezy mincí historickým pramenem“ (Praha 1953) nebo „Slavíkovská a vršovská Libice“ (Praha 1954).

¹⁸⁾ Na příklad ethnografická a folkloristická práce Kunzova je sestavena podle autorů pro historickou evidenci národopisné práce. Viz pozn. č. 4.

sledky s dosavadní studijní linií. V tomto úseku nám schází především pravidelnost a soustavnost v sledování publicistické produkce v oboru numismatickém i v obecně historickém, který v poslední době prodělal mimořádný rozvoj vědecké práce. Dalším nedostatkem našich recenzí je také to, že často pouze informují o nových publikacích, nejsou dosti kritické a nepomáhají utvrzovat pracovní linii, kterou si mnohdy československá numismatika těžko vybojovala. Dobrá recenze není tedy jen registrujícím nebo propagačním materiálem, který shrnuje obsahové složky díla, nýbrž musí sama kriticky postřehnout novost recensované práce v porovnání s dosavadním tvrzením, musí uvést další poznatky, které jsou známy z jiné literatury, musí ukázat, zda recensovaná kniha nebo stať je skutečným přínosem pro odbornou numismatickou práci. Aby vědecká bibliografie byla skutečně kritická, musí být jednotlivé tematické úseky zpracovávány dílčími odborníky. Bude tedy třeba pomýšlet na určitou recensenskou komisi v bibliografickém středisku, která by v určitých badatelských úsecích požadovala recenze od jednotlivých odborníků podle jejich zvláštního studijního zájmu.

Evidence a registrace publikovaných výsledků by měly být uspořádány podle oborů, aby ukázaly, že nauka o penězích je vědou, sledující stále souvislost se všemi pracovními sektory historickými a ekonomickými, že odráží ve svém badatelském postupu vývoj společnosti. Tímto uspořádáním prospěje vědecká bibliografie i další badatelské práci.

Tím by se ovšem nevyčerpal program vědeckého bibliografického střediska. Požadavkem jeho dobré práce je nejen stálé a soustavné sledování současné literární produkce z vlastního oboru a z příbuzných pracovních úseků, nýbrž i dobrá pomoc všem badatelům bibliografickými odkazy, kritickým poměrem k studijní literatuře, znalostí pramenné i badatelské literatury, přehledem o sbírkových fondech, o jejich úrovni, uložení, evidenci, informovanosti o materiálu, o pomocných prostředcích různého druhu a funkce, jichž může badatel použít, na příklad vědecko-osvětových akcí (výstav, přednášek vědeckých i populárních, aukcí a pod.). Vědecké bibliografické středisko by mělo tedy propagovat výsledky numismatické práce, upravovat její formy, šířit její pracovní postupy ve prospěch jak vědy, tak i jejího využití vědecko-osvětovými složkami. Ve středisku by se shromažďovaly i fotografické dokumenty zajímavých studijních objektů, numismatického materiálu, význačnějších výstavních akcí, jejich vybavení materiálového, dokladového, textace, osvětově-vědecké účinnosti, ohlasu v tisku, využití jinými pracovními složkami. A zároveň by toto středisko mělo svými dokumentačními soubory a zkušenostmi z vědecko-osvětové práce a z propagační činnosti přispívat konkrétními radami našim krajským a okresním muzeím, aby i tyto instituce mohly úspěšně využívat ve svých expozicích přesvědčivého hmotného historického dokladu hospodářsko-sociálního rázu, jímž je platidlo, dodnes ne vždycky dobře a účelně v našich muzeích využité. A proto otázka vzorných cenových indexů, názorných a hlav-

ně odpovídajících době a jejím směnným prostředkům, by měla být řešena i v rámci střediska, živého a funkčně zaměřeného na vědeckou práci i na vědecko-osvětovou propagaci.¹⁹⁾ Tím vším by se pomohlo v práci museím všech kategorií, jež se radostně rozvíjejí, a navázala by se spolupráce v tomto ekonomicko-historickém úseku, v našich museích ne dosti ještě využitém expozičně a studijně.

Dobrou prací studijního a bibliografického střediska by se podařila i hlubší propagace numismatické práce v rozhlasu, mohlo by dojít k dokončení libreta krátkého naučného filmu o ražbě mincí (které připravuje právě dr. P. Rado-měřský z Numismatického oddělení Národního musea v Praze), zpracovalo by se libreto filmu o dějinách směnných prostředků a pod. Toto pracovní středisko by mohlo být zřízeno buď při Historickém ústavu ČSAV nebo při Numismatickém oddělení Národního musea v Praze, kde by bylo ovšem organickou součástí, protože v tomto pracovním prostředí by mělo k dispozici největší knihovnu a mohutné sbírky i pomocné fondy. Pak by jistě představovalo živoucí složku naší numismatické vědy, mohlo by účinně sledovat i dále rozvíjet vědeckou práci a aktivně propagovat její metody a výsledky.

¹⁹⁾ Vzoré ukázky cenových indexů, vyhovujících jak vědeckým požadavkům, tak i národním podmínkám názornosti a přesvědčivosti osvětové popularisace, byly na výstavě Národního musea v Praze „Nálezy mincí historickým pramenem“. Sestavila je dr. Em. Nohejlová-Prátová a kreslil je akad. malíř dr. Frant. Kršňák.

Иосиф Петрыл:

Задания нумизматической библиографии.

Нумизматика, как историко-экономическая наука имеет в настоящее время широкие общественные задания, отражающиеся в размахе ее публикационной деятельности. Для критического наблюдения ее развития необходима систематическая регистрация нумизматической литературы. Настоящая статья объясняет задания научной нумизматической библиографии, опирающейся на результаты своей отрасли, разрабатывающей и классифицирующей материал, в целях оказания помощи дальнейшим исследователям для быстрой их ориентации в научных проблемах, в положении научной работы, которую она, разумеется, также с своей стороны критически оценивает.

В настоящей статье автор рассматривает прежде всего условия и результаты развития чехословацкой нумизматической библиографии. До сего времени у чехословацкой нумизматики нет надлежащей библиографической трибуны в ее периодических изданиях; «Нумизматический сборник» не может регулярно опубликовывать библиографический материал, так как он является сборником, собранием монографических трудов; миссия «Нумизматических листов», как научно-популярного журнала Чехословацкого нумизматического общества, также иная. Наконец, систематической разработке библиографического обзора препятствует крупная рабочая нагрузка научных работников нумизматических отделений центральных музеев.

Для того, чтобы систематическая и критическая научная библиография была показателем результатов нашей нумизматики, чтобы она информировала все участки общественных наук, автор предлагает учреждение нумизматического библиографического центра. В дальнейшем автор развивает рабочую программу этого учреждения, которое могло бы соединить в себе экономическо-исторические исследовательские органы с научно-просветительной пропагандой.

Прежде всего необходима регулярная информация относительно публикационной работы, которой могла бы руководить особая рецензентная комиссия специалистов по определенным тематическим участкам. Учет и регистрация опубликованных результатов должны показать, что наука о деньгах представляет собой науку, отражающую эволюцию общества своими исследовательскими методами. Библиографический центр должен оказывать помощь всем исследователям справками об изучаемом материале, он должен пропагандировать результаты нумизматической работы на пользу как науки, так и ее использования научно-просветительными органами. Затем он несомненно поможет также областным и окружным музеям, которые до сего времени недостаточно интенсивно используют в своих экспозициях нумизматический исторический материал.

Упомянутый рабочий центр можно было бы организовать при нумизматическом отделении Национального музея, где в его распоряжении были бы самые крупные материальные и книжные фонды. В таких условиях он действительно сделался бы оживленным органом чехословацкой нумизматики.

Перевел Е. Похитонов

Les tâches de la bibliographie numismatique

La numismatique, en tant qu'une science économique et historique, doit s'imposer aujourd'hui d'importantes tâches sociales; elles se reflètent dans l'essor des publications numismatiques. Pour pouvoir suivre ce développement d'une façon critique, il faut que la littérature numismatique soit enregistrée systématiquement. L'article explique les tâches d'une bibliographie numismatique scientifique qui se base sur les résultats obtenus dans ce domaine scientifique, examine les matériaux et les classe, tout cela en vue d'aider les savants à s'orienter dans les problèmes scientifiques et se rendre compte de l'état des travaux scientifiques que la bibliographie apprécie évidemment aussi à leur juste valeur.

L'auteur étudie les conditions et les résultats du développement actuel de la bibliographie numismatique tchécoslovaque. Pour le moment, la numismatique tchécoslovaque ne dispose pas encore, dans ses publications périodiques, de tribune bibliographique suffisante. Le Recueil numismatique (Numismatický sborník), réunissant des études monographiques, ne peut pas publier, d'une façon régulière, une bibliographie. D'autre part, la Revue tchécoslovaque de numismatique (Numismatické listy), qui est une revue de vulgarisation scientifique publiée par la Société tchécoslovaque de numismatique, remplit une fonction différente. En dernier lieu, les grandes tâches assignées aujourd'hui aux sections numismatiques des Musées Centraux, empêchent les travailleurs surchargés de s'adonner aux travaux bibliographiques systématiques.

Pour qu'une bibliographie scientifique, systématique et critique montre les résultats de notre numismatique et informe tous les autres domaines des sciences sociales, l'auteur propose de créer un Centre de bibliographie numismatique. Il dresse un programme des travaux de cette institution qui pourrait s'occuper des recherches économiques et historiques aussi bien que de la propagation scientifique et culturelle.

Ce qu'il faudrait tout d'abord, ce sont des comptes-rendus réguliers des publications; on pourrait charger de ce travail une commission de spécialistes de différents secteurs thématiques. L'enregistrement des résultats publiés devrait montrer que la numismatique, en tant que science des monnaies, éclaire par ses recherches le développement de la société. Il faut que le Centre bibliographique informe tous les chercheurs sur les matériaux existants et qu'il propage les résultats des travaux numismatiques non seulement dans l'intérêt de la science, mais aussi pour les faire servir aux fins de la vulgarisation scientifique et de la culture générale. C'est ainsi que le Centre bibliographique pourrait venir en aide aux musées régionaux et départementaux qui n'emploient pas, jusqu'à présent, suffisamment les matériaux numismatiques historiques pour leurs expositions.

Le Centre bibliographique pourrait être créé auprès de la Section numismatique du Musée National de Prague qui pourrait mettre à sa disposition les fonds les plus riches de matériaux et de livres. Dans ces conditions, le Centre pourrait devenir un facteur important et vivant de la numismatique tchécoslovaque.

Traduit par Konstantin Jelínek

TŘI NEZNÁMÉ KELTSKÉ MINCE

(Tab. I)

Snad žádný úsek rozsáhlého oddílu starověkého mincovnictví neskrývá v sobě tolik nevyjasněných otázek, jako právě mincovnictví Keltů. Studium keltského mincovnictví děje se totiž více než v kterémkoliv jiném oboru numismatického studia za naprostého nedostatku písemných zpráv o vlastních dějinách Keltů, za nedostatku pramenů, které by dostatečně umožňovaly konfrontaci numismatických poznatků se známými historickými skutečnostmi. Úspěchy studia keltského mincovnictví jsou především závislé na svých vlastních zdrojích poznatků, kterými jsou samy keltské mince a jejich nálezy, jejich znalost a evidence. S tohoto hlediska jsou všechny příspěvky, rozmnožující evidenci keltských ražeb, tím vítanější; znalost nového mincovního materiálu rozšiřuje naše studijní možnosti. S vědomím této skutečnosti byla napsána tato studie, seznamující s několika dosud neznámými typy keltských mincí, které mají vztah k našemu dnešnímu území.

A. Dvě neznámé stříbrné mince tektoságského typu

V r. 1954 získalo numismatické oddělení Národního musea v Praze stříbrnou keltskou minci (př. č. 15/1954) patrně dosud neznámého typu, která byla údajně nalezena v Čechách, snad v okolí Litoměřic, kde byla r. 1934 zakoupena u zlatníka. Tato mince (*viz tab. I, č. 1*) měří v průměru 13,5 mm a váží 1,96 g. Její značně vypouklá lící strana má na své ploše rysy lidské tváře en face, naznačené hrubými a primitivními tahy: tlustým svislým dřikem představujícím nos, umístěným mezi dvojicí kuliček-očí, nad nimiž je v podobě dvou obloučků znázorněno výrazné obočí. Kresba na minci není ohraničena kruhem, takže vlastně celá lící plocha mince má představovat lidskou tvář. Plocha mince v místech čela není zcela hladká, nýbrž nese stopy velmi nejasné ražby, snad zbytky po kresbě účesu, či vlasů. Celkově je vidět na lící straně mince známky opotřebování. Rub mince je miskovitě dovnitř prohnut. Byl ražen nepravidelným kruhovým razidlem, menšího průměru, než střížek. Tak

vznikl miskovitý tvar mince tím, že neražené plochy na okraji mince silně při ražbě vystoupily nad úroveň plochy ražené. Ražená plocha na rubu je opatřena hrubým obrazem dvojitého kříže, jehož dvojité ramena splývají s okrajem mince. Kresba kříže je nepravidelná; dvojice čar naznačující ramena kříže se směrem k okraji mince rozbíhají, takže obraz působí dojmem jakéhosi nepovedeného kříže maltézského.

Třebaže jde o mincovní typ patrně dosud neznámý, nepublikovaný v žádné dostupné literatuře o keltském mincovnictví, můžeme na keltský původ této mince bezpečně usuzovat, srovnáme-li její lícni i rubní obraz s některými obrazovými motivy známějších typů keltských mincí. Vzácný případ kresby lidské tváře en face na naší minci je ikonograficky nejbližší obrazu lidské tváře na skupině malých stříbrných keltských mincí z nálezů v O'Szöny (Maďarsko, na pravém břehu Dunaje, blízko Komárna), publikované R. Paulsenem¹⁾ (tab. I, č. 3—5), který je pokládá za ražby odvozené od starších norických velkých stříbrných mincí (tab. I, č. 6) a tudíž i souvisí s velkou skupinou malých stříbrných mincí typu Simmeringského a především Tótfalského (tab. I, č. 7—8), na nichž se celkem vzácný motiv tváře en face vskutku vyskytuje.²⁾ Je jisto, že ikonografická souvislost tváře na mincích O'Szöny a tváře na minci „litoměřické“ není bezprostřední. Tvář na mincích z O'Szöny má na příklad vesměs obočí vyznačeno jednodušeji, totiž jedinou vodorovnou čarou, proti dvěma obloučkům na minci „litoměřické“. Naproti tomu hrubé perličkování, které lemuje tvář na minci z O'Szöny zcela chybí na minci „litoměřické“. Důležitá je pak skutečnost, že rub mincí z O'Szöny je opatřen obrazem koně, zatím co na naší minci je motiv kříže. Mince se od sebe liší i po stránce metrologické; váha mincí z O'Szöny se pohybuje mezi 0,65—0,90 g, avšak mince „litoměřická“ je těžká 1,96 g. Přes tyto rozdíly jsou mince z O'Szöny bez pochyby příbuzné minci „litoměřické“ a v tomto názoru nás na první pohled utvrzuje celková kompozice kresby lidské tváře u obou druhů mincí, jakož i shodný způsob jejich technického provedení, který se projevuje hluboko vypouklou mističkovitou formou obou druhů mincí.

Kříž na rubu mince „litoměřické“ možno přirovnat pouze ke kříži, který je vůdčím motivem jedné větší skupiny malých stříbrných mincí typu Paulsen č. 599—608, 629—651 (viz tab. I, obr. č. 9—11). Tyto pocházejí z nálezů na území kdysi norickém — především na jihu v Korutanech, ve Štyrsku a v Kraňsku (také v Horní Italii). Byly nalezeny též na Stradonicích. Průměrná váha těchto mincí je asi 0,65 g a jejich charakteristickou předlohou byly stříbrné mince Volků-Tektoságů a jejich napodobeniny.³⁾

¹⁾ R. Paulsen, Die Münzprägungen der Boier, Leipzig 1933, str. 71; tab. 27, č. 658 až 661.

²⁾ Paulsen, l. c., tab. 43, č. 988 n.

³⁾ Paulsen, l. c., str. 70.

Třebaže kresba kříže u těchto mincí rovněž není s motivem kříže na minci „litoměřické“ bezprostředně totožná a oba druhy mincí naprosto se od sebe liší i váhově, existují přece určité společné prvky, které dovolují usuzovat na jejich příbuznost, jež se projevuje především v koncepci kresby kříže. Tento je u obou druhů mincí širokého typu s neohraničenými konci ramen, které mají u mincí norických rovněž tendenci rozšiřovati se směrem k okraji mince (viz tab. I, obr. č. 11), jak jsme již pozorovali na minci „litoměřické“. Důležitým spojovacím článkem mezi oběma druhy mincí je však motiv lidské tváře. Tato se vyskytuje na norických mincích s křížem jako hlava z profilu (viz Paulsen č. 631—641), avšak nacházíme mezi nimi i exemplář s vyobrazením hlavy en face s širokým diademem (viz Paulsen č. 642, tab. I, č. 12), což rovněž ukazuje na prapůvod těchto ražeb třeba i pod nepřímým vlivem norických velkých stříbrných mincí (srov. Paulsen, tab. C, č. 41). Tudíž o obou druhých mincí — jak o ražbách O'Szöny s obrazem lidské tváře, tak i ražbách s obrazem trojitého kříže, které používáme pro srovnání s obrazovými motivy naší mince litoměřické — můžeme soudit, že vznikly přímo nebo nepřímo pod vlivem ražeb norických. Vůdčí motivy obou druhů mincí — obraz tváře en face i obraz kříže — nacházíme spojeny na minci „litoměřické“. Jaké závěry můžeme z tohoto poznatku vyvodit?

V r. 1952 publikoval M. Raýman zajímavý příspěvek k dějinám keltského mincovnictví pod titulem „Ražby uprchlíků ze Stradonic“.⁴⁾ Třebaže nemůžeme s veškerými názory autorem v tomto článku vyslovenými plně souhlasit, zvláště pokud jde o příliš ostře vyhraněné závěry, je Raýmanova práce příspěvkem neobyčejně cenným, neboť autor ukázal na několika příkladech na přímou souvislost stříbrných keltských mincí českých (stradonických) s malými stříbrnými ražbami Keltů v Podunají (resp. podle Raýmana: „lidu komárovskeho“). Mezi „komárovskými“ mincemi, které Raýman pokládá za ražby, představující kontinuitu stradonického mincovnictví přeneseného do Podunají, nacházíme v Raýmanově práci zařazené jako III. mincovní emisi také ražby typu z O'Szöny s motivem tváře en face na lici a obrazem koně na rubu mincí. Motiv koně byl zřejmě hlavní pohnutkou, která vedla autora k umístění mincí z O'Szöny mezi ostatní ražby „uprchlíků ze Stradonic“.

Právě na příkladech této III. emise upozorňuje však Raýman na pronikavé změny, které základní typ stradonického koně na ražbách podunajských prodělal, rozplynův se do několika místních typů. Objev mince „litoměřické“ — mince s motivem tváře en face a křížem — může nyní Raýmanovy závěry nepochybně podpořit vzhledem ke skutečnosti, že s nově objeveným „litoměřickým“ mincovním typem naznačena je souvislost mincí z O'Szöny s výrobky českými, stradonickými, i pokud jde o vlastní motiv lidské tváře en face, pro který Raýman stradonického vzoru neznal. Současně budiž tato souvislost

⁴⁾ M. Raýman, Ražby uprchlíků ze Stradonic, Num. listy VII, 1952, str. 34 n.

i zpětným důkazem oprávněnosti našich předchozích úvah o vztahu nově objevené mince typu hlava en face — kříž k mincím z O'Szöny.

Nutno upozornit, že jedna okolnost mohla by být na závalu našim úvahám: je to nejistota, do jaké míry vlastně je možno důvěřovat ve stradonický, resp. vůbec v český nálezový původ naší nově objevené mince typu hlava en face-kříž!? Naskytá se otázka: lze vyvozovat závěry z mince, o které se pouze traduje, že byla kdysi nalezena v Čechách? Na tuto otázku těžko by bylo kladně odpovědět, kdyby jiný, šťastný a celkem náhodný objev neposkytl nám dostatečné kritérium na podporu českého původu mince typu hlava en face-kříž.

Ve sbírce numismatického oddělení Národního musea v Praze a to v keltské části sbírky dříve Karla Chaury uložena je stříbrná keltská mince rovněž dosud nepublikovaného typu (viz tab. I, obr. 2). Tato mince měří v průměru 15 mm a váží 1,99 g. Je miskovitého tvaru. Vypouklá lícni strana má povrch nerovný a nese stopy po nejasné ražbě. Miskovitý rub mince, ražený kruhovým razidlem, má v obrazovém poli nepravidelnou hvězdicí, jejíž jednotlivé paprsky vycházejí z jednoho středového bodu. Jejich konce splývají s okrajem mince. Tato mince, kterou podle běžné praxe musíme pokládat za ražbu rovněž dosud neznámou, je bezprostředně příbuzná nově objevené minci „litoměřické“. Rub této mince je ražen týmž typem razidla jako mince „litoměřická“, které způsobilo totéž vydutí mince tak charakteristické pro minci typu hlava en face-kříž. Třebaže obraz na minci ze sbírky K. Chaury typově se liší od kříže na minci „litoměřické“, jde na první pohled u obou kusů o naprostou shodnou techniku řezby jednotlivých součástí obrazu, o tytéž charakteristické tahy, které pozorujeme na minci „litoměřické“. Ostatně ani nepravidelný tvar „hvězdy“ na této minci není příliš vzdálen pojetí „kříže“, jehož dvě ramena (pravé a levé) mohly být vyznačeny pouze jednou linií a rameno vrchní a spodní dvojitými tahy rozbíhajícími se směrem k okraji mince, jak pozorujeme na minci typu hlava en face-kříž. Nejsou-li tedy obě mince — „litoměřická“ i Chaurova — dílem těchže rukou, je nepochybné, že jejich celkový ráz dokazuje, že pocházejí z téže dílny a bezprostředně k sobě náležejí technikou výroby i celkovou obrazovou koncepcí. Tuto jistotu jen dále zesiluje fakt, že obě mince k sobě bezprostředně náležejí i dokonalou shodou metrologickou. Váha mince „litoměřické“ 1,96 g a váha mince Chaurovy 1,99 g nepřipouštějí sebelepší pochybnost, že obě nově objevené ražby vznikly na těchže zvláštních váhových zásadách keltského mincovního systému.

Vzhledem k této skutečnosti je pro naše úvahy krajně důležité, že pro minci z Chaurovy sbírky známe poměrně dobrý nálezový údaj. Popis této mince je v Chaurově sbírce provázen udáním naleziště: Stradonice 1930. Tím se mince s „hvězdou“ ze sbírky Chaurovy stává také důležitou oporou pro důkaz o české provenienci mince „litoměřické“ s obrazem hlavy en face a kříže a posiluje oprávněnost názorů na souvislost podunajských mincí typu z O'Szöny s ražbami stradonickými.

Shrňme závěrem, že nadále můžeme, pokud nový mincovní materiál, zvláště nové nálezy, neposkytnou nám nové studijní možnosti, soudit, že s mincí „litoměřickou“ s obrazem hlavy en face a kříže a s mincí Chaurovou se Stradonice setkáváme se s novou skupinou keltských střeoevropských, patrně snad stradonických stříbrných ražeb. Tato skupina je ikonograficky kresbou lidské tváře blízká některým ražbám podunajským (typu z O'Szöny), současně však i kresbou kříže na rubu malým stříbrným ražbám norickým, které samy byly několikrát nalezeny na stradonickém hradišti a jež jsou odvozeny od křížových motivů mincí Volků-Tektoságů a jejich napodobenin. Jelikož mince Tektoságů resp. jejich bezprostřední napodobeniny miskovitěho typu byly rovněž v několika případech objeveny ve Stradonicích (viz tab. I, obr. č. 13, mince ze sbírky prehist. odd. Národního musea), můžeme nově objevené ražby nejspíše přiřadit k českým ražbám typu tektoságského. K zvláštnímu jejich postavení v metrologickém systému keltského mincovnictví bude se ovšem nutno vrátit při systematickém metrologickém zhodnocení stříbrné ražby stradonických Keltů.

B. Neznámá mince lopatkovitěho typu

V lednu 1955 byla správa numismatického oddělení Národního musea v Praze požádána o určení mince ze soukromého majetku, která je vyobrazena na tab. I, č. 14.

Tato mince o váze 5,630 g a průměru 17,9/20,5 mm je pozoruhodná již svým tvarem. Střížek tvaru lichoběžníkověho je mističkovitě prohnutý, uprostřed značně zesílený. Konvexní strana má hrubý povrch, nemá stopy ražby, pouze uprostřed je patrný vypouklý znak v podobě **zs**. Konkávní strana má stopy kruhového razidla, menšího než střížek, jehož hladké okraje se zdvíhají šikmo vzhůru proti ražené ploše. Obraz sestává z těchto prvků: vpravo nahoře u okraje ražby je kulička ve dvou soustředných kroužcích, odtud směrem ke středu dvojitá vlnovka, jedna její linie čtyřikrát, druhá pětkrát zalomená; na ni navazuje vlnovka, vinoucí se směrem nalevo vzhůru, s kuličkou ve spodní smyčce. Vlevo čtyři do křížku postavené kuličky, z nichž nejhořejší je vzhůru protažena v tyčinku, v horní části silně rozšířenou.

Kov této mince, silně legované zlato nažloutlého odstínu o specifické váze $h = 14,512 \text{ g/cm}^3$,⁵⁾ stejně jako tvar střížku, obraz i fabrika mince vykazují na první pohled charakteristické znaky keltských mincí. Obraz, jak jsme jej popsali, nemůže být nic jiného, než abstrakce jednotlivých prvků hlavy, a to sou-

⁵⁾ Za zjištění specifické váhy této mince děkujeme tímto RNDr. V. Šípkovi, věd. pracovníku mineralogického oddělení Národního musea v Praze.

středné kruhy s kuličkou uprostřed oko, a zalomená vlnovka vlasy.⁶⁾ To ostatně odpovídá celému charakteru ikonografie keltských mincí, na nichž se z napodobení v dalším vývoji ztrácí tradiční typ a ustupuje vlivem kombinace, fantasmie a snahy po vyplnění daného prostoru⁷⁾ obrazům, které lze identifikovat jen stěží, a to vždy jen pomocí srovnávacího materiálu ražeb, ikonograficky bližších předloze.

Kov, váha, tvar střížku i obraz nasvědčují tomu, že tato mince úzce souvisí s keltskými mincemi z bledého zlata t. zv. „lopatkovitého typu“.⁸⁾ Lopatkovitý typ keltských mincí byl doposud zjištěn pouze v jediném nálezu, odkrytém ve Velkém Bysterci (okr. Dolní Kubín) na Slovensku, v šesti kusech, zpracovaném a publikovaném po prvé O. Gohlem.⁹⁾

Přihlédneme nejprve ke kovu a váze lopatkovitých mincí z nálezů ve Velkém Bysterci, jejichž průměr je podle měření Gohla 18–19 mm.¹⁰⁾

G 1	V	5,94 g (tab. I, č. 15)
G 2	V	5,44 g
G 3	V	5,58 g
G 4	V	6,09 g
G 5	V	6,10 g
G 6	V	5,15 g

Není tedy naše mince svou vahou 5,630 příliš vzdálena průměrné váze 5,716 g velkobystereckých mincí, propočítané prostým aritmetickým průměrem.¹¹⁾

Rovněž kovem, jež Gohl u mince G 1 a G 3 označuje jako „nažloutlý elektron“, u mince č. G 2 jako „nazelenalý elektron“ a u mince G 6 jako „na-

⁶⁾ Viz G. Severeano, *Simboles religieux sur les monnaies celtiques*, Extrait de Bulletinul Societății Numismatice Române, Bucurest, 1928, str. 10: „...l'oeil est remplacée par un cercle ponctué...“, str. 12: „...la tête au lieu d'avoir une chevelure, présente des lignes en forme de zig-zag...“; A. Blanchet, *Traité des monnaies gauloises*, Paris, 1905, II, č. 243 a 245.

⁷⁾ K. Pink, *Einführung in die keltische Münzkunde*, *Archeologia Austriaca*, 6, 1950, str. 7.

⁸⁾ J. Eisner, *Mince barbarské na Slovensku a Podkarpatské Rusi*, *NČČsl. III*, 1927, str. 5 n.

⁹⁾ O. Gohl, A. Nagy – Bistreczi kelta érmek, *Acheologiai Értésítő*, XX, 1900, str. 224–241; též, *La trouvaille de Nagy Bistrecz (Hongrie)*, *Essai sur le monnayage des Cotini Celtiques*, *Mémoires du Congrès International numismatique*, Paris, 1900; další zmínky o tomto nálezu: A. Blanchet, *Recherches sur les monnaies celtiques de l'Europe Centrale*, Extrait de RN 1902, str. 20; též, I. c. str. 495; O. Gohl, N. K. III, 1904, *Újabb adatok a nazai kontinus és koistobokkus néptörzsek pénzéről*, N. K. X, 1911, str. 52–70; J. Eisner, I. c., str. 5, pozn. 25, str. 17, pozn. 143; R. Paulsen, I. c., I, str. 110; K. Pink, *Die Goldprägung der Ostkelten*, WPZ XXXIII, 1936, str. 37.

¹⁰⁾ Gohl, *La trouvaille*, str. 6.

¹¹⁾ Gohl, I. c., str. 4.

červenalý elektron“¹²⁾ jsou mince z velkobystereckého nálezu velmi blízké minci naší.

Je-li však naše mince velmi blízká těmto lopatkovitým mincím tvarem střížku, váhou i kovem, související po stránce ražební techniky a obrazu blíže pouze s mincí G 1. Věnujme nyní pozornost obrazu na konkávní straně mince G 1, která je naší minci po stránce ikonografické nejbližší. Gohl vysvětluje její obraz takto:¹³⁾ Od pravé strany:

1. dvojí čarou vedený lituus,
2. větévka vavřínu,
3. uprostřed předmět ve tvaru tulipánu s dlouhým stvolem,
4. had ovitý kolem tří kuliček,
5. od předchozích symbolů čarou oddělený kruh s tyčinkou a kuličkou uprostřed.

Gohl chápe tyto jednotlivé složky jako samostatné obrazy, kterým přikládá význam náboženských symbolů druidských augurů.¹⁴⁾ Tento výklad, stejně jako podobné vnášení náboženské symboliky do ikonografie keltských mincí podrobil zevrubné kritice již A. de Barthelémy a dále A. Blanchet, který vytkl t. zv. školu „symbolistů“, že vnášejí symboly, a to symboly náboženské tam, kde jde o lokální pojetí silně již abstrahovaného obrazu původního vzoru; upozornil na to, že obraz může být často téměř nepoznatelný, avšak teprve prohloubenou studií a srovnáním příbuzných typů se může ukázat souvislost s prototypem řeckým, římským či vlastním keltským.¹⁵⁾

Rovněž s Gohlovým výkladem mince G 1 Blanchet nemohl souhlasit, a vyslovil mínění, že spíše než druidskými symboly lze obraz této mince vysvětlit degenerovaným obrazem hlavy.¹⁶⁾ Ostatně tento Blanchetův názor zapadá organicky do celé povahy keltského mincovnictví a ikonografie keltských mincí. K tomuto názoru nás nutně přivádí i obraz naší mince, která, ačkoliv je značně příbuzná s mincí G 1, má daleko jasnější podobnost s obrazem hlavy, zatím co na minci G 1 jsou jednotlivé části obrazu utvářeny tak, že je Gohl chápal nikoliv jako organický celek, nýbrž jako jednotlivé, vzájemně nesouvisející složky.

Avšak právě pojetí obrazu hlavy, jak je vidíme na minci G 1 ukazuje nápadnou souvislost s lícím obrazem stříbrných mincí typu simmeringského a tótfaluského, zvláště se skupinou, kterou Paulsen nazývá „mince s trátkem ve formě I“¹⁷⁾ (viz tab. I, č. 16–17), jejichž původ od mincí Filipa Makedonského jasně ukazují mince t. zv. szegszárderského typu.¹⁸⁾

¹²⁾ Gohl, *La trouvaille*, str. 6.

¹³⁾ Gohl, I. c., str. 4–5.

¹⁴⁾ Gohl, I. c., str. 5.

¹⁵⁾ Blanchet, *Traité*, str. 14–19; A. de Barthelémy, RN 1885, str. 201; 1885, str. 156.

¹⁶⁾ Blanchet, *Recherches*, str. 20, pozn. č. 4.

¹⁷⁾ Paulsen, *Die Münzprägungen der Boier*, I, str. 98.

¹⁸⁾ Paulsen, I. c., I, tab. C, č. 47–52 a str. 136.

Je skutečně politováníhodné, že neznáme náleзовé okolnosti této tak zajímavé a unikátní keltské mince a že o její provenienci není vůbec známo více, než že byla zakoupena asi r. 1910 ve Vídni. Jisto však je, že tato mince má všechny charakteristické znaky mincí lopatkovitého typu, nalezených ve Velkém Bysterci, a to nejen ve své fabrice a obrazu, nýbrž i v kovu a váze.

Павел Радомерски-Ярмила Штепкова

Три неизвестные кельтские монеты

В первой части статьи «Две неизвестные серебряные монеты тектосагского типа» описаны и освещены две до сего времени неизвестных монеты. Первая из них (табл. I. № 1), весом в 1,96 г и диаметром в 13,5 мм имеет на лицевой стороне контуры чело-веческого лица анфас весьма грубого исполнения, а на оборотной стороне имеет вид круглого штемпеля с изображением неправильного двойного креста. Штемпель меньше самой монеты сообщает монете чашечковидную форму, вследствие чего края монеты приподняты в сравнении с чеканенной поверхностью. Эта монета, хранящаяся в нумизматическом отделении Национального музея в Праге, найденная по имеющимся сведениям вблизи Литомержиц, на основании изображения на лицевой стороне имеет тесную связь с группой небольших серебряных монет типа Симмеринг и Тотфаль. Своей оборотной стороной она весьма родственна двойному кресту небольших серебряных монет вольков — тектосагов, встречающихся, главным образом, на территории в свое время района нориков и известных также из находок в Страдоницах. Чешское происхождение приведенной монеты подтверждает существование дальнейшей серебряной монеты (табл. I. № 2), также хранящейся в нумизматическом отделении Национального музея в Праге, весом в 1,99 г и диаметром в 15 мм, выпуклая лицевая сторона которой имеет неровную поверхность и следы неясной чеканки. Блюдцеобразно вогнутая оборотная сторона этой монеты снабжена круглым штемпелем с изображением неправильной розетки. Общий вид монеты свидетельствует о родстве этой страдоницкой монеты с литомержицкой монетой, как в отношении фабрики, так и в отношении веса, вследствие чего можно предполагать, что эти монеты представляют собой новую группу кельтских средневропейских серебряных чеканок, по всей вероятности страдоницких, ведущих свое начало от крестообразных мотивов на монетах вольков-тектосагов.

Во второй части настоящей статьи «Неизвестная монета лопаткообразного типа» описана и рассмотрена монета из светлого золота (удельный вес 14,512 г), весом в 5,630 г и диаметром в 17,9/20,5 мм. Сама монета, чашечкообразно вогнутая, в середине значительно утолщенная, на вогнутой стороне имеет следы круглого штемпеля меньшего размера, чем собственная монета, вследствие чего края монеты лопаткообразно приподняты в сравнении с поверхностью чеканки. Изображение монеты описывается как стилизованная голова. Эта монета своим металлом, весом, фабрикой и изображением тесно связана с монетами из находок в Великом Быстерце в Словакии.

Перевел Е. Похитонов.

Dans la première partie de l'article intitulée „Deux monnaies d'argent inconnues du type des monnaies des Tectosages“, les auteurs décrivent et déterminent deux monnaies inconnues jusqu'à présent. La première (table I, No 1) pesant 1,96 g et ayant 13,5 mm de diamètre, porte à l'avvers des contours d'une face humaine prise de face et d'une exécution très grossière; au revers, l'empreinte d'un coin circulaire représentant une double croix irrégulière. Comme le coin était plus petit que le flan, la monnaie reçut la forme d'un petit creuset dont les bords surmontent la surface frappée. Cette monnaie, qui fait partie des collections de la Section numismatique du Musée National de Prague, a été trouvée — d'après les indications données — près de Litoměřice; à cause de l'effigie, qu'elle porte à l'avvers, on l'apparente au groupe de petites monnaies d'argent au type Simmering et Tótfalu. Son revers ressemble beaucoup à la double croix de petites monnaies d'argent des Volces-Tectosages qu'on trouve le plus souvent sur l'ancien territoire norique et que l'on connaît aussi des fouilles faites à Stradonice. L'origine tchèque de la monnaie est confirmée par une autre monnaie d'argent (table I, No 2), faisant, elle-aussi, partie des collections du Musée National de Prague, pesant 1,92 g et ayant 15 mm de diamètre. Son avers convexe a une surface bosselée avec des traces d'une empreinte peu distincte. Le revers, en forme d'un petit creuset, porte l'empreinte circulaire d'une étoile irrégulière. D'après le caractère général, cette monnaie de Stradonice peut être apparentée à celle de Litoměřice, aussi bien pour le procédé de fabrication que pour le poids. On peut supposer que ces monnaies représentent un nouveau groupe de frappes d'argent celtiques de l'Europe centrale, probablement frappes de Stradonice, dérivées des motifs de la croix qui se trouvent sur les monnaies des Volces-Tectosages.

Dans la deuxième partie de l'article intitulée „Une monnaie inconnue du type de spatule“, les auteurs décrivent et déterminent une monnaie d'or jaunâtre-poids spécifique 14,512 g — pesant 5,670 g et ayant 17,9/20,5 mm de diamètre (table I, No 14). Le flan, qui a la forme d'un petit creuset, est renforcé au centre et porte sur la face concave des traces d'un coin circulaire, plus petit que le flan; par conséquent, les bords de la monnaie surmontent, en forme de spatule, la surface frappée. Dans l'effigie de la monnaie on croit voir une tête stylisée. Par son métal, son poids, le mode de fabrication et l'effigie, cette monnaie est étroitement apparentée aux monnaies découvertes lors des fouilles à Velký Bysterec en Slovaquie.

Traduit par Konstantin Jelínek

DVA POKLADY ŘÍMSKÝCH DENÁŘŮ Z BALKÁNU

(Tab. II)

Pod tímto titulem publikoval akademik J. Dobiáš v Numismatickém časopisu československém VI, 1930, str. 1—9, nález 124 římských denárů, pocházející z Mezdry v severním Bulharsku. Nepříliš daleko na severozápad odtud leží na dunajském břehu město Vidin, kde byl odkryt snad o necelý rok později druhý poklad, který svým časovým rozsahem přibližně odpovídá nálezu mezderskému.¹⁾ Nález stříbrných císařských denárů na tomto místě nepřekvapuje, neboť tudy procházela velmi důležitá silnice, spojující Moesii s Římem a východními provinciemi, a samotné město Vidin buď splývá s římskou osadou Ad Malum nebo alespoň leží v blízkém jejím sousedství.²⁾

Vidinský poklad obsahuje 340 římských stříbrných denárů,³⁾ z nichž nejstarší patří císaři Neronovi. VESTA na rubu této mince připomíná novou výstavbu Říma po požáru v červenci r. 64.⁴⁾ Tento denár byl tedy ražen až po měnové reformě, prováděné r. 63—64. Druhý datovací limit vyplývá z popisu na lici tohoto denáru, kde ještě Neronovi chybí titul imperator, který získal r. 66.⁵⁾ Tato mince byla tedy ražena někdy v letech 64—66. Ostatní čtyři Ne-

¹⁾ Akademik J. Dobiáš zamýšlel zpracovati tento nález jako druhou část práce nazvané „Dva poklady římských denárů z Balkánu“. Dovoluji si mu proto vyslovit své poděkování za postoupení tohoto materiálu i za pomoc při práci. Můj dík patří také paní doc. dr. Em. Nohejlové-Prátové, která mi přispěla mnohými cennými radami, a prof. L. Nemeškalovi. Za technickou pomoc děkuji paní M. Novotné a paní L. Masopustové.

Jako v případě pokladu mezderského, ani provenience tohoto pokladu není určena přesnou nálezovou zprávou. Podle záznamu v přírůstkovém katalogu Numismatického oddělení Národního muzea v Praze byl nález odkryt v roce 1929 u Vidimi na Dunaji v Bulharsku. Lokalita tohoto jména však z příslušné části Bulharska není známa. Jde tu proto s největší pravděpodobností o dunajské město Vidin. K záměně posledního písmene tohoto názvu došlo omylem, vzhledem k podobnosti těchto hlásek jak v písmě tak ve výslovnosti snadno vysvětlitelným.

²⁾ Konrad Miller, *Itineraria Romana*, Stuttgart 1916, sloupec 502.

³⁾ Vzhledem k nepřesnosti nálezové zprávy je možné, že poklad není úplný.

⁴⁾ H. Mattingly-E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, London 1923, vol. I, str. 140.

⁵⁾ H. Mattingly-E. A. Sydenham, op. cit. str. 142.

ronovy mince jsou datovány opisem na lici do roku 68. Jejich legendy IVPPI-TER CVSTOS a SALVS jsou snad ještě ohlasem odhalení a likvidace Pisonova spiknutí na počátku roku 65.⁶⁾

Popis každé mince začíná pořadovým číslem, za ním následuje legenda na rubu a rok vydání. Na dalším místě je udána váha v gramech. Literatura,⁷⁾ kde již byla každá mince publikována, je uvedena v dalším sloupci. Římská číslice, která zakončuje popis mince, vyjadřuje stupeň její zachovalosti. Bylo použito tří stupňů, z nichž I značí mince nejlépe zachované. K mincím, které jsou zobrazeny, je připojeno číslo obrazu na tabulce nebo číslo kresby.

Celý poklad je popsán v chronologickém pořadí:

Nero

1. VESTA	64—66	3,016	RIC I, str. 149, č. 58	II
			(Tab. II, č. 1)	
2. (IVPPIT)ER CVSTOS	68	3,038	RIC I, str. 148, č. 47	II
3. IVPPI-TER CVSTOS	68	3,031	RIC I, str. 148, č. 47	I
4. SALVS	68	3,298	RIC I, str. 148, č. 54	I
5. SALVS	68	3,143	RIC I, str. 149, č. 56	II

Galba

6. ⁸⁾ Lic: IMP SER GALBA AVG — hlava císařova vpravo Rub: SPQR OB C S — ve třech řádcích ve vavřínovém věnci	68—69	3,189	J. Dobias, NČČsl V, 1929, str. 22, č. 2	I
			(Tab. II, č. 2)	
7. HISPANIA	68—69	3,026	RIC I, str. 200, č. 7	II

Otho

8. SECVRI(TAS P) R	69	3,073	RIC I, str. 219, č. 12	II
			(Tab. II, č. 3)	

⁶⁾ H. Mattingly, The Date of the „Tribunicia Potestas“ of Nero and the Coins. The Numismatic Chronicle XIX, 1919, str. 199—200.

⁷⁾ Mince jsou určovány podle díla H. Mattingly-E. A. Sydenham, The Roman Imperial Coinage, vol. I—IV, London 1923—1936 (zkratka RIC). Mince Traianovy, Hadrianovy a Piový, pokud je neobsahuje uvedený katalog RIC, jsou určeny podle díla P. L. Stracka, Untersuchungen zur römischen Reichsprägung des zweiten Jahrhunderts, vol. I—III, Stuttgart 1931—1937 (zkratka Strack). Minci č. 85 uvádí G. F. Hill ve svém díle Catalogue of the Greek Coins of Lycia, Pamphylia and Pisidia, London 1897 (zkratka Hill).

⁸⁾ Tato mince je variantou denáru publikovaného v RIC I, str. 201, č. 20, od něhož se liší pouze obrazem na lici. Na myšlenkovou náplň a historický význam rubového typu tohoto denáru upozornil J. Dobias, Příspěvky k numismatice římské doby císařské, NČČsl V, 1929, str. 14—25.

Vitellius

9. XV VIR SACR FAC	69	3,128	RIC I, str. 225, č. 24 (3)	I
10. XV VIR SACR FAC	69	3,056	RIC I, str. 225, č. 24 (2)	II
11. CONCORDIA P R	69	3,147	RIC I, str. 224, č. 2	I

Vespasianus

12. COS ITER TR POT	69—71	3,193	RIC II, str. 16, č. 7	II
13. COS ITER TR POT	69—71	3,134	RIC II, str. 16, č. 7	II
14. COS ITER TR POT	69—71	3,306	RIC II, str. 16, č. 9	I
15. COS ITER TR P(OT)	69—71	3,133	RIC II, str. 16, č. 10	II
16. COS ITER TR POT	69—71	3,125	RIC II, str. 16, č. 10	II
17. COS ITER TR POT	69—71	3,174	RIC II, str. 16, č. 10	III
18. COS ITER TR POT	69—71	3,031	RIC II, str. 16, č. 10	II
19. TRI POT	70—72	3,127	RIC II, str. 19, č. 37	I
20. TRI POT	70—72	3,166	RIC II, str. 19, č. 37	I
21. IVDAEA	70—71	3,184	RIC II, str. 16, č. 15	II
22. IVDAEA	70—71	2,967	RIC II, str. 16, č. 15	III
23. TRI POT II COS III PP	70—72	2,997	RIC II, str. 19, č. 39	II
24. AVGVR TRI POT	72—73	3,145	RIC II, str. 19, č. 42	I
			(Tab. II, č. 4)	
25. AVGVR TRI POT	72—73	3,085	RIC II, str. 19, č. 42	II
26. AVGVR TRI POT	72—73	2,947	RIC II, str. 19, č. 42	III
27. AVGVR TRI POT	72—73	2,932	RIC II, str. 19, č. 42	III
28. VESTA	72—73	3,016	RIC II, str. 20, č. 50	I
29. SALVS AVG	73	3,28	RIC II, str. 22, č. 67	II
30. PONTIF MAXIM	73	3,311	RIC II, str. 21, č. 65	I
31. PONTIF MAXIM	73	2,981	RIC II, str. 21, č. 65	I
32. PONTIF MAX(IM)	73	2,983	RIC II, str. 21, č. 65	II
33. PON MAX (TR P) COS V	74	2,964	RIC II, str. 22, č. 73	II
34. PON MAX TR P COS V	74	3,005	RIC II, str. 23, č. 75	II
35. PON MAX (TR P) COS V	74	3,198	RIC II, str. 23, č. 75	II
36. PON MAX TR P COS V	74	3,167	RIC II, str. 23, č. 77	I
37. PON (MAX T)R P COS	74	3,297	RIC II, str. 23, č. 77	II
38. PON MAX TR P COS V	74	3,12	RIC II, str. 23, č. 77	II
39. PON MAX TR P COS V	74	3,194	RIC II, str. 23, č. 77	II
40. PON MAX TR P COS V	74	3,068	RIC II, str. 23, č. 77	II
41. PON MAX TR P COS VI	75	3,032	RIC II, str. 24, č. 90	I
42. PON MAX TR P COS VI	75	3,126	RIC II, str. 24, č. 90	I
43. PON MAX TR P COS VI	75	3,112	RIC II, str. 24, č. 90	II
44. PON MAX TR P COS VI	75	3,107	RIC II, str. 24, č. 90	II
45. PON MAX TR P COS VI	75	3,279	RIC II, str. 24, č. 90	II
46. PON MAX TR P COS VI	75	2,911	RIC II, str. 24, č. 90	III
47. PON (MAX TR P COS VI)	75	2,743	RIC II, str. 24, č. 90	III
48. PON MAX TR P COS VI	75	2,965	RIC II, str. 25, č. 93	II
49. COS VII	76	3,165	RIC II, str. 25, č. 98	II
50. COS VII	76	3,124	RIC II, str. 25, č. 99	II
51. COS VIII	77—78	3,17	RIC II, str. 26, č. 103	II
52. COS VIII	77—78	3,307	RIC II, str. 26, č. 103	II
53. IMP XIX	77—78	2,987	RIC II, str. 27, č. 110	II

54. ANNONA AVG	78—79	3,129	RIC II, str. 29, č. 131	II
55. ANNONA AVG	78—79	2,941	RIC II, str. 29, č. 131	III
56. ANNONA AVG	78—79	3,096	RIC II, str. 29, č. 131	III
57. TR POT X COS VIII	79	3,259	RIC II, str. 27, č. 114	I
58. COS(VI? VII?)	75?76?	3,045	RIC II, str. 24, č. 89?	II
59. (C)OS (VI? VII?)	75?76?	2,803	RIC II, str. 25, č. 99?	III

Titus

60. PONTIF TR P COS III	75	3,117	RIC II, str. 36, č. 185	I
61. TR POT VIII COS VII	79	2,998	RIC II, str. 38, č. 208	II
62. TR P VIII IM(P X) III	79	3,128	RIC II, str. 117, č. 8	I
COS VII P P	po 1. VII.			
63. TR P VIII IMP XIII	79	3,02	RIC II, str. 117, č. 12	II
COS VII P P	po 1. VII.			
64. (TR P) VIII IMP XV	79	3,095	RIC II, str. 118, č. 14	II
COS VII P P	po 1. VII.			
65. TR P IX (IMP XV COS	80	3,032	RIC II, str. 119, č. 26	III
VIII P P)	leden-červenec			
66. TR P IX IMP XV COS VIII P P	80	2,991	RIC II, str. 119, č. 24a	I
	leden-červenec		(Tab. II, č. 5)	
67. TR P IX IMP XV COS VIII P P	80	3,18	RIC II, str. 119, č. 27a	I
	leden-červenec			

Domitianus

68. CERES (AVGVST)	blíže neda- tovatelné ⁹⁾	3,237	RIC II, str. 43, č. 248	II
69. PRINCEPS IVVENTVTIS	80	3,026	RIC II, str. 121, č. 42	I
70. PRINCEPS IVVENTVTIS	80	2,948	RIC II, str. 122, č. 50	I
71. PRINCEPS (IVVENTVTIS)	80	3,188	RIC II, str. 122, č. 50	II
72. PRINCEPS (IVVENTVTIS)	80	3,209	RIC II, str. 122, č. 50	II
73. TR P COS VII DES VIII P P	81	3,332	RIC II, str. 156, č. 21	I
74. TR P COS VII DES VIII P P	81	3,155	RIC II, str. 156, č. 22	II
75. IMP XIII COS XIII CENS P P P	87	3,19	RIC II, str. 165, č. 91	I
76. IMP XIII COS XIII CENS P P P	88	3,138	RIC II, str. 166, č. 107	I
77. IMP XIII COS XIII CENS P P P	88	3,128	RIC II, str. 166, č. 109	I
78. IMP XIX COS XIII CENS P P P	89	3,071	RIC II, str. 170, č. 139	II
79. IMP XXI COS XV CE(NS P P P)	90	3,265	RIC II, str. 171, č. 150	II
80. IMP XXII COS XVI CENS P P P	92—93	2,836	RIC II, str. 174, č. 172	II
81. IMP XXII COS XVI CENS P P P	92—93	2,934	RIC II, str. 174, č. 173	I
82. IMP XXII COS XVI CENS P P P	93—94	3,244	RIC II, str. 174, č. 175	I
83. IMP XXII COS XVII CENS P P P	95—96	3,081	RIC II, str. 176, č. 192	I
84. IMP XXII COS XVII CENS P P P	95—96	3,076	RIC II, str. 176, č. 192	I
85. ETOYGLA (YH)ATOY IZ	95—96	2,899	Hill, str. 39, č. 7	II

(Tab. II, č. 6. Obr. č. 1)

⁹⁾ Velmi mladý obličej na aversu dovoluje soudit, že tato mince patří k Domitianovým nejstarším ražbám.

	Nerva			
86. FORTVNA AVGVST	96	3,158	RIC II, str. 223, č. 4	I
87. SALVS PVBLICA	96	3,197	RIC II, str. 223, č. 9	I
88. AEQVITAS AVGVST	leden-září 97	3,351	RIC II, str. 224, č. 13	II
89. LIBERTAS PVBLICA	leden-září 97	3,328	RIC II, str. 224, č. 19	I
90. (FORT)VNA AVGVST	leden-září 97	3,206	RIC II, str. 224, č. 16	II
91. (C)ONCORDIA EXERCITVVM	97	3,05	RIC II, str. 225, č. 26	I
	říjen-prosinec		(Tab. II, č. 7)	

Traianus

92. P M TR P COS II P P	98—99	3,302	RIC II, str. 245, č. 10	I
93. PONT MAX TR POT COS II	98—99	3,488	RIC II, str. 245, č. 11	I
94. PONT MAX TR POT COS II	98—99	3,377	RIC II, str. 245, č. 12	I
95. TR P COS II P P	98—99	3,167	RIC II, str. 246, č. 30	II
96. P M TR P COS III P P	100	3,28	RIC II, str. 247, č. 32	I
97. P M TR P COS III P P	100	3,075	RIC II, str. 247, č. 38	II
98. P M TR P COS III P P	101—102	3,289	RIC II, str. 247, č. 49	I
99. P M TR P COS III P P	101—102	2,959	RIC II, str. 248, č. 52	I
100. P M TR P COS III P P	101—102	2,861	RIC II, str. 248, č. 60	II
101. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,387	RIC II, str. 251, č. 109	I
102. COS V P P (S P Q R) OPTIMO PRINC	103—111	3,532	RIC II, str. 252, č. 116	II
103. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,151	RIC II, str. 252, č. 114	I
104. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,379	RIC II, str. 252, č. 115	II
105. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,246	RIC II, str. 252, č. 119	II
106. (COS V P P S P) Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,016	RIC II, str. 252, č. 121	III
107. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,342	RIC II, str. 252, č. 122	I
108. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,326	RIC II, str. 252, č. 126	II
109. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,166	RIC II, str. 252, č. 126	II
110. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	2,497	RIC II, str. 253, č. 128	III
111. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,839	RIC II, str. 253, č. 128	II
112. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,097	RIC II, str. 253, č. 128	II
113. COS V P P S P Q R OPTIMO PRINC	103—111	3,348	RIC II, str. 253, č. 142	III
114. COS V (P P S P Q) R OPTIMO PRINC	103—111	3,167	RIC II, str. 253, č. 142	III
115. S P Q R OPTIMO PRINCIPI	103—111	3,247	RIC II, str. 255, č. 161	I
116. S P Q R OPTIMO PRINCIPI	103—111	3,142	RIC II, str. 255, č. 166	I

117.	S P Q R OPTIMO PRINCIPI	103—111 3,487	RIC II, str. 256, č. 176	II
118.	S P Q R OPTIMO PRINCIPI	103—111 3,005	RIC II, str. 257, č. 204	I
119.	S P Q R OPTIMO PRINCIPI	103—111 3,123	Strack 93	I
120.	S P Q R OPTIMO PRINCIPI	112—114 3,411	RIC II, str. 263, č. 275	II
121.	S P Q R OPTIMO PRINCIPI	112—114 3,123	RIC II, str. 263, č. 276	II
122.	S P Q R OPTIMO PRINCIPI	112—114 2,971	RIC II, str. 264, č. 287	I
			(Tab. II, č. 8)	
123.	ARAB (A)DQ S P Q R OPTIMO PRINCIPI	112—114 3,323	RIC II, str. 261, č. 244	II
124.	P M TR P COS VI P P S P Q R	114—117 3,176	RIC II, str. 268, č. 337	II
125.	P M T(R P COS) VI P P S P Q R	114—117 3,388	RIC II, str. 268, č. 337	III
126.	P M TR P COS VI P P S P Q R	114—117 3,15	RIC II, str. 268, č. 340	II
127.	P M TR P COS VI P P S P Q R	114—117 3,192	RIC II, str. 268, č. 347	II
128.	P M TR P COS VI P P S P Q R	114—117 3,113	RIC II, str. 268, č. 349	II
129.	P M TR P C(OS VI P P) S P Q R	114—117 3,375	RIC II, str. 268, č. 343	III
130.	PARTHICO P M TR P COS VI P P S P Q R	114—117 3,234	RIC II, str. 268, č. 332	I
131.	FORT RED - PARTHICO P M (TR P COS VI P) P S P Q R	114—117 3,386	RIC II, str. 266, č. 315	II
132.	PROVID - PARTHICO P M TR P COS VI P P S P Q R	114—117 3,29	RIC II, str. 269, č. 361	I

Hadrianus

133.	IVSTITIA - PARTH F DIVI NER NEP P M TR P COS	117 3,298	RIC II, str. 340, č. 11	I
134.	CONCORD - P M TR P COS II	118 3,164	RIC II, str. 345, č. 39b	I
135.	IVSTITIA - P M TR P COS II	118 3,302	RIC II, str. 345, č. 42a	I
136.	IVSTITIA - P M TR P COS II	118 3,06	RIC II, str. 345, č. 42a	III
137.	SALVS AVG - P M TR P (COS II)	118 3,205	RIC II, str. 345, č. 46a	III
138.	FEL AVG - P M TR P COS DES III	118 3,299	RIC II, str. 346, č. 50a	III
139.	P M TR P COS III	119—122 3,24	RIC II, str. 349, č. 69b	I
140.	P M TR P COS III	119—122 3,167	RIC II, str. 349, č. 71a	I
141.	P M TR P COS III	119—122 3,5	RIC II, str. 349, č. 77b	I
142.	P M TR P COS III	119—122 3,472	RIC II, str. 349, č. 77c	II
143.	P M TR P COS III	119—122 3,147	RIC II, str. 351, č. 94b	I
144.	P M TR P COS III	119—122 3,278	RIC II, str. 350, č. 82b	II
145.	P M TR P COS III	119—122 3,059	RIC II, str. 350, č. 85a	II
146.	P M TR P COS III	119—122 3,11	RIC II, str. 352, č. 101a	II
147.	P M TR P COS III	119—122 2,868	RIC II, str. 352, č. 101a	II
148.	P M TR P COS III	119—122 3,35	RIC II, str. 352, č. 101b	II
149.	P M TR P COS III	119—122 3,311	RIC II, str. 352, č. 101b	II
150.	P M TR P COS III	119—122 3,195	RIC II, str. 353, č. 110c	II

151.	P M TR P COS III SAL AVG	119—122 3,205	RIC II, str. 356, č. 137a	II
152.	P M TR P COS III SAL AVG	119—122 3,024	RIC II, str. 356, č. 137b	I
153.	P M TR P COS III	119—122 3,249	RIC II, str. 350, č. 81b	I
154.	COS III	125—128 3,362	RIC II, str. 359, č. 160d	I
155.	COS III	125—128 3,259	RIC II, str. 359, č. 160d	I
156.	COS III	125—128 3,448	RIC II, str. 359, č. 161d	II
157.	COS III	125—128 3,173	RIC II, str. 359, č. 161d	II
158.	COS III	125—128 3,209	RIC II, str. 359, č. 162d	I
159.	COS III	125—128 3,326	RIC II, str. 359, č. 162d	I
160.	COS III	126—128 3,226	RIC II, str. 359, č. 163c	II
161.	COS III	125—128 3,194	RIC II, str. 359, č. 163d	II
162.	COS III	125—128 3,059	RIC II, str. 359, č. 163d	I
163.	COS III	125—128 3,266	RIC II, str. 360, č. 165d	I
164.	COS III	125—128 3,226	RIC II, str. 360, č. 172c	II
165.	COS III	125—128 3,241	RIC II, str. 360, č. 172d	I
166.	COS III	125—128 3,27	RIC II, str. 360, č. 173d	I
167.	COS III	125—128 3,293	RIC II, str. 360, č. 173d	I
168.	COS III	125—128 3,201	RIC II, str. 360, č. 175d	I
169.	COS III	125—128 3,058	RIC II, str. 361, č. 182c	II
170.	COS III	124—126 3,189	Strack 180	I
171.	COS III	124—126 3,306	Strack 207	II
172.	COS III	134—138 3,112	RIC II, str. 380, č. 345	I
173.	AEQVITAS AVG	134—138 3,341	Strack 226	I
174.	ANNONA AVG	134—138 3,218	RIC II, str. 367, č. 230d	I
175.	FELICITAS AVG	134—138 3,427	RIC II, str. 367, č. 234a	I
176.	FIDES PVBLICA	134—138 3,064	RIC II, str. 368, č. 241a	I
177.	PROVIDENTIA AVG	134—138 3,11	Strack 257	II
178.	ROMAE AETERNAE	134—138 3,646	RIC II, str. 370, č. 265a	II
179.	ROMAE AETERNAE	134—138 3,321	RIC II, str. 370, č. 265a	II
180.	SALVS AVG	134—138 3,108	RIC II, str. 371, č. 267a	II
181.	SALVS AVG	134—138 3,131	RIC II, str. 371, č. 267a	II
182.	SALVS AVG	134—138 3,476	RIC II, str. 371, č. 267a	II
183.	SALVS AVG	134—138 3,42	RIC II, str. 371, č. 267d	II
184.	SALVS AVG	134—138 3,111	RIC II, str. 371, č. 268c	I
185.	SALVS AVG	134—138 3,364	RIC II, str. 371, č. 268d	II
186.	SALVS AVG	134—138 3,395	RIC II, str. 371, č. 269a	II
187.	SPES P R	134—138 3,363	RIC II, str. 371, č. 274a	I
188.	TELLVS STABIL	134—138 3,181	RIC II, str. 372, č. 276d	I
189.	VENERIS FELICIS	134—138 3,55	RIC II, str. 372, č. 280a	II
190.	VICTORIA AVG	134—138 3,398	RIC II, str. 372, č. 282d	I
191.	VICTORIA AVG	134—138 3,278	RIC II, str. 373, č. 286d	I

(Tab. II, č. 9)

Sabina¹⁰⁾

192.	CONCORDIA AVG	128—137 3,27	RIC II, str. 386, č. 391a	I
------	---------------	--------------	---------------------------	---

(Tab. II, č. 10)

¹⁰⁾ Chronologie denárů patřících Hadrianově manželce Sabině byla stanovena podle Stracka, op. cit. vol. II, str. 23—25.

193.	IVNONI REGINAE	128—137 3,209	RIC II, str. 386, č. 395a	II
194.	IVNONI REGINAE	128—137 3,4	RIC II, str. 386, č. 395a	II
195.	VENERI GENETRICI	128—137 3,388	RIC II, str. 387, č. 396a	I

Antoninus Pius

196.	TRIB POT COS	25. II.—10. VII. 138 3,134	RIC II, str. 394, č. 447a	I
197.	TRIB POT COS	25. II.—10. VII. 138 3,364	RIC II, str. 394, č. 452a	I
198.	TRIB POT COS	25. II.—10. VII. 138 3,47	Strack 408	I
199.	AVG PIVS P M TR (P COS) DES II	ke konci 138 3,338	RIC III, str. 26, č. 7a	III
200.	AVG PIVS P M TR P COS DES II	ke konci 138 3,269	RIC III, str. 27, č. 12a	II
201.	AVG PIVS P M TR P COS II	139 3,236	RIC III, str. 29, č. 28a	I
202.	TR POT COS II	139 3,182	RIC III, str. 31, č. 50b	I
203.	AEQVITAS AVG	140—143 2,928	RIC III, str. 33, č. 61a	I
204.	ANNOA AVG	140—143 2,647	RIC III, str. 33, č. 62c	I
205.	CONCORDIA AVG	140—143 3,298	RIC III, str. 33, č. 66	I
206.	GENIVS POP ROMANI	140—143 3,448	RIC III, str. 34, č. 70c	II
207.	PAX AVG	140—143 3,1	RIC III, str. 35, č. 78	I
208.	IMPERATOR II	140—143 3,392	RIC III, str. 39, č. 111b	II
209.	COS (I) III	145—161 3,289	RIC III, str. 42, č. 127c	II
210.	COS IIII	145—161 3,126	RIC III, str. 42, č. 129	I
211.	COS IIII	145—161 3,321	RIC III, str. 43, č. 137	I

(Tab. II, č. 11)

212.	COS IIII	145—161 3,24	RIC III, str. 43, č. 137	I
213.	TR POT COS IIII	145—161 3,331	RIC III, str. 44, č. 150	I
214.	TR POT COS IIII	145—161 3,267	RIC III, str. 45, č. 153c	II
215.	TR POT COS IIII	145—161 3,237	RIC III, str. 45, č. 154	I
216.	COS IIII	147—148 3,821	RIC III, str. 46, č. 162	I
217.	COS IIII	147—148 3,3	RIC III, str. 46, č. 162	II
218.	COS IIII	148—149 3,546	RIC III, str. 47, č. 175	I
219.	COS IIII	148—149 3,148	RIC III, str. 47, č. 175	I
220.	COS IIII	148—149 3,438	RIC III, str. 47, č. 175	I
221.	COS IIII	149—150 3,543	RIC III, str. 48, č. 177d	I
222.	COS IIII	149—150 3,016	RIC III, str. 48, č. 179	I
223.	COS IIII	149—150 3,396	RIC III, str. 48, č. 179	I
224.	COS IIII	149—150 2,961	RIC III, str. 48, č. 180	I
225.	COS IIII	149—150 3,392	RIC III, str. 48, č. 181	I
226.	COS IIII	150—151 3,375	RIC III, str. 50, č. 196	I
227.	PAX - TR POT XIII COS IIII	150—151 3,498	Strack III, č. 226	I
228.	COS IIII	151—152 3,113	RIC III, str. 51, č. 203	II
229.	COS IIII	151—152 3,315	RIC III, str. 51, č. 204	I
230.	COS IIII	151—152 3,167	RIC III, str. 51, č. 204	II
231.	COS IIII	151—152 3,096	RIC III, str. 51, č. 205	I
232.	COS IIII	151—152 3,082	RIC III, str. 51, č. 205	II
233.	TR POT XV COS IIII	151—152 3,265	RIC III, str. 52, č. 210	I
234.	TR POT XV COS IIII	151—152 3,386	RIC III, str. 52, č. 210	II
235.	COS IIII	152—153 3,335	RIC III, str. 53, č. 219	II

236.	COS IIII	152—153 3,173	RIC III, str. 53, č. 221	I
237.	COS IIII	153—154 3,028	RIC III, str. 54, č. 229b	I
238.	COS IIII	153—154 3,548	RIC III, str. 54, č. 231	II
239.	COS IIII	153—154 2,93	RIC III, str. 54, č. 232	II
240.	COS IIII	154—155 2,936	RIC III, str. 55, č. 239	II
241.	COS IIII	154—155 3,534	RIC III, str. 55, č. 239	II
242.	TR POT XIX COS IIII	155—156 3,242	RIC III, str. 56, č. 249	I
243.	TR POT XIX COS IIII	155—156 3,386	RIC III, str. 56, č. 248	II
244.	TR POT XIX COS IIII	155—156 3,105	RIC III, str. 56, č. 252	II
245.	TR PO(T XIX) (C) OS IIII	155—156 3,623	RIC III, str. 56, č. 252	III
246.	TR POT XIX COS IIII	155—156 3,515	RIC III, str. 56, č. 254	II
247.	TR POT XIX COS IIII	155—156 3,232	RIC III, str. 56, č. 254	II
248.	TR POT XX COS IIII	156—157 3,287	RIC III, str. 57, č. 262	II
249.	TR POT XXI COS IIII	157—158 2,688	RIC III, str. 59, č. 274	II
250.	VOTA SVSCEPTA DEC III COS IIII	157—158 3,421	RIC III, str. 59, č. 283	II
251.	TEMPLVM DIV AVG REST COS IIII	158—159 3,18	RIC III, str. 60, č. 290a	II
252.	TEMPLVM DIV AVG REST COS IIII	158—159 3,246	RIC III, str. 60, č. 290a	II
253. ¹¹⁾	Líc: ANTONINVS AVG PIVS P P — ověněná panovníkova hlava vpravo Rub: TEMPL DIV(I AV)G REST COS IIII — chrám	159 3,128		II
254.	FORTVNA COS IIII	159—160 3,164	RIC III, str. 62, č. 300a	II
255.	FORTVNA COS IIII	160—161 3,263	RIC III, str. 63, č. 310	II
256.	CONSECRATIO	3,252	RIC III, str. 247, č. 436	I

Faustina starší¹²⁾

257.	CONCORDIA AVG	139—141 3,298	RIC III, str. 67, č. 335	I
258.	AETERNITAS	141—161 3,532	RIC III, str. 69, č. 344a	I
259.	AETERNITAS	141—161 3,097	RIC III, str. 69, č. 344a	II
260.	AETERNITAS	141—161 3,388	RIC III, str. 69, č. 344a	I
261.	AETERNITAS	141—161 3,19	RIC III, str. 69, č. 344a	I
262.	AETERNITAS	141—161 3,289	RIC III, str. 69, č. 344a	I
263.	AETERNITAS	141—161 3,327	RIC III, str. 69, č. 346b	II
264.	AETERNITAS	141—161 3,444	RIC III, str. 69, č. 347	I
265.	AETERNITAS	141—161 3,273	RIC III, str. 70, č. 348a	I
266.	AETERNITAS	141—161 3,363	RIC III, str. 70, č. 348a	II
267.	AETERNITAS	141—161 3,225	RIC III, str. 70, č. 348a	I
268.	AETERNITAS	141—161 3,623	RIC III, str. 70, č. 348a	I
269.	AETERNITAS	141—161 2,807	RIC III, str. 70, č. 348b	II

¹¹⁾ S aversem této mince se setkáváme u více různých typů Piových denárů z této doby, avšak analogií rubu, pokud je mi známo, je pouze aureus publikovaný v katalogu RIC III, str. 60, č. 289, jehož líc se však s aversem našeho denáru neshoduje.

¹²⁾ Mince Faustiny starší i Faustiny mladší byly datovány rovněž podle uvedeného díla Strackova, a to pro Faustinu starší vol. III, str. 88—107, pro Faustinu mladší vol. III, str. 14—21.

270.	AETERNITAS	141—161	2,997	RIC III, str. 70, č. 350a	II
271.	AETERNITAS	141—161	3,174	RIC III, str. 70, č. 351a	I
272.	AETERNITAS	141—161	2,823	RIC III, str. 70, č. 351a	II
273.	AETERNITAS	141—161	3,121	RIC III, str. 70, č. 351a	I
274.	AETERNITAS	141—161	2,752	RIC III, str. 70, č. 351a	II
275.	AETERNITAS	141—161	3,329	Strack III, č. 441	I
276.	AVGVSTA	141—161	3,297	RIC III, str. 70, č. 356a	I
277.	AVGVSTA	141—161	3,327	RIC III, str. 70, č. 356a	II
278.	AVGVSTA	141—161	3,347	RIC III, str. 70, č. 356a	I
279.	AVGVSTA	141—161	3,301	RIC III, str. 71, č. 358	I
280.	AVGVSTA	141—161	3,057	RIC III, str. 71, č. 358	I
281.	AVGVSTA	141—161	3,475	RIC III, str. 71, č. 360	I
282.	AVGVSTA	141—161	3,147	RIC III, str. 71, č. 361a	II
283.	AVGVSTA	141—161	3,772	RIC III, str. 71, č. 362	II
284.	AVGVSTA	141—161	3,589	RIC III, str. 71, č. 362	II
285.	AVGVSTA	141—161	3,286	RIC III, str. 71, č. 362	I
286.	AVGVSTA	141—161	3,197	RIC III, str. 71, č. 368	I
(Tab. II, č. 13)					
287.	AVGVSTA	141—161	3,181	RIC III, str. 72, č. 370	II
288.	PIETAS AVG	141—161	3,008	RIC III, str. 74, č. 394a	I
289.	PIETAS AVG	141—161	3,296	RIC III, str. 74, č. 394a	I
290.	PIETAS AVG	141—161	3,42	RIC III, str. 74, č. 394a	II

Marcus Aurelius

291.	HONOS	140—144	3,361	RIC III, str. 79, č. 422	II
292.	PIETAS AVG	140—144	3,284	RIC III, str. 79, č. 424a	II
293.	TR POT III COS II	148—149	3,3	RIC III, str. 82, č. 444	I
(Tab. II, č. 14)					
294.	TR POT VII COS II	152—153	3,389	RIC III, str. 85, č. 458	II
295.	TR POT VIII COS II	154—155	3,463	RIC III, str. 86, č. 463a	I
296.	TR POT XI COS II	156—157	3,378	RIC III, str. 88, č. 473	II
297.	TR POT XI COS II	156—157	3,116	RIC III, str. 88, č. 473	II
298.	TR POT XI COS II	156—157	3,488	RIC III, str. 88, č. 473	II
299.	CONCORD AVG TR P XV	březen-161	3,153	RIC III, str. 214, č. 6	I
	COS III	pros.			
300.	PROV DEOR TR P XVI	pros. 161-	3,228	RIC III, str. 217, č. 51	I
	COS III	pros. 162			
301.	CONCORD AVG TR P	pros. 162-	3,25	RIC III, str. 218, č. 59	II
	XVII COS III	pros. 163			
302.	TR P XVIII COS III	pros. 163-	3,268	RIC III, str. 221, č. 103	I
		pros. 164			
303.	TR P XX IMP IIII	2. pol. 166	3,076	RIC III, str. 226, č. 164	I
	COS III				
304.	TR P XXI IMP IIII	pros. 166-	3,44	RIC III, str. 227, č. 170	I
	COS III	pros. 167			
305.	FORT RED TR P XXII	únor.	3,37	RIC III, str. 228, č. 185	I
	IMP V COS III	pros. 168			
306.	TR P XXII IMP V	únor.	3,322	RIC III, str. 228, č. 192	II
	COS III	pros. 168			

307.	FELICITAS AVG COS III	pros. 168-	3,149	RIC III, str. 229, č. 199	I
		pros. 169			
308.	LIBERAL AVG COS III	pros. 168-	3,202	RIC III, str. 229, č. 206	II
		pros. 169			
309.	COS III	pros. 169-	3,011	RIC III, str. 230, č. 212	I
		pros. 170			
310.	SALVTI AVG COS III	pros. 169-	3,465	RIC III, str. 230, č. 222	I
		pros. 170			
311.	COS III	pros. 170-	3,485	RIC III, str. 231, č. 227	I
		pros. 171			
312.	VOTA SVSCEP DECENN II	pros. 170-	3,105	RIC III, str. 232, č. 251	II
	COS III	pros. 171			
313.	IMP VI COS III	pros. 171-	3,556	RIC III, str. 233, č. 261	II
		pros. 172			
314.	IMP VI COS III	pros. 171-	3,024	RIC III, str. 233, č. 261	I
		pros. 172			
315.	IMP VII COS III	červen-174	3,459	RIC III, str. 236, č. 300	I
		pros. 175-	3,49	RIC III, str. 240, č. 352	I
316.	TR P XXX IMP VIII	podzim 177			
	COS III				
317.	TR P XXXI IMP VIII	pros. 176-	3,057	RIC III, str. 242, č. 378	II
	COS III P P	podzim 177			

Faustina mladší¹²⁾

318.	CONCORDIA	148	3,284	RIC III, str. 93, č. 502	II
319.	CONCORDIA	152—154	3,178	RIC III, str. 93, č. 502	II
320.	CONCORDIA	152—154	3,035	RIC III, str. 93, č. 502	II
321.	DIANA LVCIF	156—175	3,302	RIC III, str. 268, č. 674	I
322.	DIANA LVCIF	156—175	3,384	RIC III, str. 268, č. 674	I
323.	FECVNDITAS	156—175	3,23	RIC III, str. 269, č. 677	I
324.	FECVNDITAS	156—175	3,559	RIC III, str. 269, č. 677	II
325.	FECVNDITAS	156—175	3,622	RIC III, str. 269, č. 677	II
326.	FECVNDITAS	156—175	3,555	RIC III, str. 269, č. 677	I
327.	IVNO	156—175	3,35	RIC III, str. 269, č. 688	II
328.	IVNONI REGINAE	156—175	3,422	RIC III, str. 270, č. 694	I
329.	IVNONI REGINAE	156—175	3,228	RIC III, str. 270, č. 694	I
330.	SALVS	156—175	3,358	RIC III, str. 271, č. 713	I
331.	VENERI AVGVSTAE	156—175	3,576	RIC III, str. 271, č. 722	II

Lucius Verus

332.	TR P IIII IMP II	pros. 163-	3,277	RIC III, str. 255, č. 514	I
	COS II	pros. 164			
333.	LIB AVG III	pros. 165-	3,28	RIC III, str. 258, č. 546	I
	TR P VI COS II	léto 166			
334.	TR P VIII IMP V	únor-168	3,318	RIC III, str. 261, č. 595	II
	COS III	pros. 168			

		Lucilla			
335.	VENVS VICTRIX	161—169	2,934	RIC III, str. 276, č. 786	I
		Commodus			
336.	TR POT II COS	177	2,795	RIC III, str. 264, č. 626	I
				(Tab. II, č. 15)	
337.	TR P VIII IMP VI COS IIII P P	183	3,153	RIC III, str. 373, č. 64	I
338.	CONC MIL P M TR P XI IMP VII COS V P P	185—186	2,741	RIC III, str. 380, č. 126	II
		Crispina			
339.	VENVS	180—183	3,238	RIC III, str. 399, č. 286a	I
		Septimius Severus			
340.	(FVNDAT)OR PACIS	201—207	2,957	RIC IV (1), str. 124, č. 265 II	
				(Tab. II, č. 16)	

Na některých mincích vidinského pokladu jsou patrné stopy delšího oběhu, avšak jiným způsobem, ať mechanicky (pilováním, zlomením), nebo chemicky poškozeny nejsou. Pro určení míry zachovalosti bylo použito této stupnice: I. mince je dokonale čitelná, II. mince je částečně otřelá nebo poškozená, III. mince je velmi opotřebovaná a již nečitelná.¹³⁾ Ačkoliv takováto klasifikace mincí je závislá pouze na subjektivním názoru, může přinést jistý užitečný pohled na složení nálezu. Srovnáme-li s tohoto hlediska nálezy vidinský s mezderským, vidíme, že zatím co nálezy mezderský můžeme takřka celý zařadit podle zachovalosti do první skupiny, obsahuje nálezy vidinský 158 mincí částečně nečitelných (II. skupina), 20 mincí velmi otřelých (III. skupina) a pouze 162 denárů bezvadně zachovalých, které patří do první skupiny.

Vidinský poklad se svým časovým rozsahem velmi blíží nálezu mezderskému, avšak ve vnitřním složení obou pokladů je možno pozorovat nápadné rozdíly. Starší část nálezu mezderského je počtem kusů velmi chudá. Počet mincí až do ražeb Traianových činí tu pouze 3,22% nálezu. Od vlády Hadrianovy směrem k horní hranici tohoto pokladu počet mincí jednotlivých císařů stále stoupá. Traianův zásah do římského mincovnictví,¹⁴⁾ průkazný v mezderském

¹³⁾ Otázkou přesného vyjádření stupně zachovalosti při popisu mincí se zabýval Fr. Kraumann v článku nazvaném „Stupeň zachovalosti ražeb“, uveřejněném v Num. listech VII, 1952, str. 46—48. Jeho číselné vyjádření zachovalosti je však určeno především pro aukční katalogy. Jeho 1.—2. stupeň odpovídá našemu I. stupni, Kraumannův stupeň 3.—4. se rovná II. stupni našemu, a 5. stupeň Kraumannův je totožný s naším III. stupněm.

¹⁴⁾ J. Dobiáš, Dva poklady římských denárů z Balkánu, NČČsl. VI, 1930, str. 8.

pokladu malým početním zastoupením až přibližně do roku 110, v nálezu vidinském se naprosto neprojevuje. Počet mincí až do této doby tu tvoří 26,76% nálezu. Toto vysoké procento je způsobeno především velkým počtem ražeb Vespasianových.

Počet mincí císařů druhého století stoupá přibližně jako u nálezu mezderského, avšak pouze do období vlády Marka Aurelia. Vláda Commodova je tu zastoupena již pouze dvěma denáry a jedním denárem jeho ženy Crispiny. Poslední peníz, denár Septimia Severa, je oddělen od mince chronologicky předcházející údobím nejméně 16 let. Úkaz, který při rozboru početního zastoupení ražeb jednotlivých císařů ve vidinském pokladu budí pozornost, totiž velký počet mincí Vespasianových, stoupající množství mincí císařů druhého století a náhlý pokles v počtu ražeb nejmladších, není však u balkánských pokladů z tohoto období zjevem ojedinělým. Můžeme jej pozorovat především u nálezů rumunských.¹⁵⁾ V bulharských pokladech bývá často neúměrně velkým počtem ražeb zastoupen Vespasianus, avšak náhlý úbytek mincí pocházejících z konce druhého století se tu vyskytuje jen sporadicky.¹⁶⁾ Nejdokonalější analogií vidinského pokladu je nálezy z Avramesti, jehož nejmladší mince patří rovněž Septimiu Severovi a vláda Commodova je zastoupena pouze jedním denárem. Poklad z Costesti končí vládou Commodovou.

Třetí ze zkoumaných rumunských pokladů, moldavský nálezy z Muntenești, který se v ostatních znacích shoduje s nálezem vidinským, vykazuje veliké hiáty mezi mincemi z konce druhého a počátku třetího století, neboť z období od smrti Commodovy, jehož vládě patří v tomto nálezu 58 mincí, až do roku 222, kdy se stal římským císařem Severus Alexander, nachází se tu pouze 11 denárů Septimia Severa. Jediný denár Severa Alexandra, který je nejmladší mincí tohoto nálezu, je oddělen od ražby předcházející nejméně 18 lety.

Všechny mince vidinského pokladu byly zváženy s přesností na tisíce gramů a jejich váha byla uvedena současně s jejich popisem a určením. Z vah mincí ražených v době vlády určitého panovníka, ať už patřily jemu, jeho man-

¹⁵⁾ Na příklad poklad 464 denárů z Muntenești v Moldavii, který publikoval D. Tudor, Tezaurul de denari imperiali romani de la Muntenești, Studii si cercetari stiintifice, seria III, anul V, 3—4, 1954, nebo nálezy z Avramesti, který uvádí C. Schuchhardt ve své práci Wälle und Chausseen im südlichen und östlichen Dacien, Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich-Ungarn IX, 1885, str. 202—232. Počet mincí patřících jednotlivým císařům z nálezu v Costesti-Ruginoasa cituje D. Tudor, op. cit. str. 386.

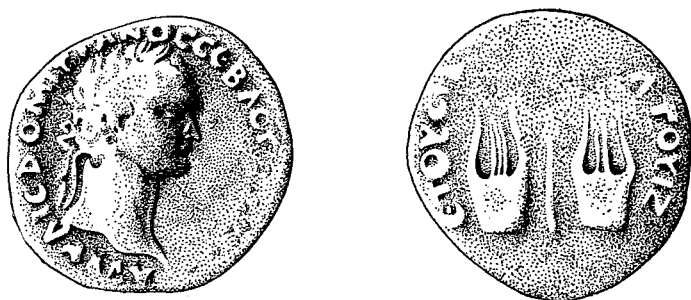
¹⁶⁾ Na příklad nálezy z Akandžilaru, publikovaný N. A. Mušmovem v časopisu Izvestija na blgarskija archeologičeski institut (Bulletin de l'Institut archéologique bulgare; dále cituji Izvestija Sofia) I, 1921—22, str. 241—242. Nálezy z Čauševu uveřejnil T. Gerasimov, Izvestija Sofia XIII, 1939, str. 344. T. Gerasimov podal zprávu rovněž o dalších dvou pokladech podobného složení, a to o nálezu 238 denárů z Popova, Izvestija Sofia XIII, 1939, str. 344 a o nálezu 260 denárů z Metkovce, Izvestija Sofia XII, 1938, str. 451.

želce nebo i jiné osobě, byl vypočten aritmetický průměr a směrodatná odchylka.¹⁷⁾ Poklad po stránce váhové poskytuje tento obraz:

Nero (r. 64–68)	(3,11 ± 0,079) g
Vitellius (r. 69)	3,11 g
Vespasianus (r. 69–79)	(3,095 ± 0,109) g
Titus (r. 79–81)	(3,064 ± 0,064) g
Domitianus (r. 81–96)	(3,1 ± 0,141) g
Nerva (r. 96–98)	(3,216 ± 0,103) g
Traianus (r. 98–117)	(3,223 ± 0,215) g
Hadrianus (r. 117–138)	(3,26 ± 0,14) g
Antoninus Pius (r. 138–161)	(3,158 ± 0,223) g
Marcus Aurelius (r. 161–180)	(3,294 ± 0,189) g
Commodus (r. 180–192)	(3,05 ± 0,216) g

Průměrná váha mincí celého pokladu
(leta 64–201/7) (3,217 ± 0,19) g

Z uvedeného přehledu váhových poměrů vidinského nálezů je patrné, že klíč k řešení problematiky výchylek v početním zastoupení ražeb určitých císařů ve vahách jejich mincí nespočívá. Velký počet mincí Vespasianových nemohl být sebrán do tohoto pokladu pro svou větší váhu, neboť tato je průměrně menší než na příklad váha mincí Domitianových. U skupiny mincí Traianových a Hadrianových stoupá sice vedle početního zastoupení i jejich průměrná váha, avšak zatím co početnost stoupá dále (a to největší měrou) i za Antonina Pia, průměrná váha Piových mincí je dokonce nižší než mincí Traianových. Nejvyšší průměrné váhy dosahuje skupina mincí Marka Aurelia, avšak tu již vidíme ve statistice početního zastoupení silný pokles.

Obr. č. 1a (líc) a 1b (rub). Domitianus. (Dvojnásobně zvětšeno.)
Viz popis nálezů č. 85, str. 52.

vých a Hadrianových stoupá sice vedle početního zastoupení i jejich průměrná váha, avšak zatím co početnost stoupá dále (a to největší měrou) i za Antonina Pia, průměrná váha Piových mincí je dokonce nižší než mincí Traianových. Nejvyšší průměrné váhy dosahuje skupina mincí Marka Aurelia, avšak tu již vidíme ve statistice početního zastoupení silný pokles.

¹⁷⁾ Em. Nohejlová-Prátová a Jan Tichý, Příspěvek k numismatické metrologii, NČČsl. XX, 1951, str. 7–16.

Jestliže jsme tímto způsobem eliminovali thesauraci vidinského pokladu jakožto výběru nejtěžších a tím nejčinnějších mincí, které byly na počátku třetího století v oběhu, jeví se nám tento nález jako skutečný obraz oběživa v severní, případně severovýchodní části Balkánu v době ukrytí tohoto pokladu. Tuto skutečnost potvrzuje také podobné složení jiných nálezů z této doby.

Otázka, proč jsou v nálezech zastoupeny ražby některého roku (nebo období několika let) daleko početněji než ražby let jiných, souvisí především se současným hospodářským stavem krajiny, z níž nález pochází. Větší příliv peněz do severovýchodní části Balkánského poloostrova v prvním století za vlády Vespasianovy a stoupající množství peněz za císařů druhého století až do vlády Marka Aurelia mělo s největší pravděpodobností svůj původ v bohatém exportu zboží severovýchodní části Balkánu do ostatních částí říše. Náhlý pokles počtu mincí Commodových, případně Severových, však nelze odůvodnit podobným způsobem, neboť tu nebylo ani politické, ani hospodářské příčiny, která by mohla tak náhle ochromit export z těchto krajín.

Zcela podobný zjev, ovšem u pokladů německých, zkoumal K. Regling.¹⁸⁾ Tento badatel došel k závěru, že pokles počtu mincí Piových, Markových a Commodových byl způsoben změnou ve způsobu obchodování. Římané totiž postupně začali do Germanie exportovat více zboží, kterým platili svůj import z Germanie. K. Regling vzhledem k poloze nálezů a době, kdy v jejich počtu ony hiáty nastávají, určuje i směr, kterým se tato nová forma obchodování brala.¹⁹⁾

Obr. č. 2a (líc) a 2b (rub). Antoninus Pius. (Dvojnásobně zvětšeno.)
Viz popis nálezů č. 253, str. 57.

Je velmi dobře možné, že úbytek v počtu ražeb římských císařů z konce druhého století byl i v severovýchodní části Balkánu způsoben vzrůstajícím

¹⁸⁾ K. Regling, Römischer Denarfund von Fröndenberg, ZfN XXIX, 1912, str. 189–253.

¹⁹⁾ Do západního Německa začíná větší dovoz výrobků od vlády Antonina Pia, což se v nálezech projevilo náhlým silným úbytkem jeho ražeb. Do východního Německa začínají Římané dovážeti více zboží za vlády Markovy, do Skandinávie se tento nový způsob obchodování dostal až za Commodu.

importem jiných výrobků do těchto krajín, avšak bez předchozího prozkoumání veškerého archeologického materiálu a vzhledem k tomu, že podobné početní zastoupení se nevyskytuje u všech nálezů, lze toto vysvětlení považovati pouze za pravděpodobné.

Složení pokladu může v některých případech pomoci k objasnění jeho původu nebo příčiny jeho ukrytí. D. Tudor, který zkoumal poklad římských stří-

	Popovo	Metkovec	Costesti Ruginoasa	Avramesti	Mezdra	Vidin	Muntenesti	Akandžilar	Čaušovo
Republikánské	1								
Nero (64–68)	6	10	5	1		5	1	3	
Galba (68–69)		10				2	1	1	
Otho (69)	1		1			1	2		1
Vitellius (69)	1	5	1	2	1	3	2	1	1
Vespasianus (69–79)	95	56	24	11		51	31	32	10
Titus (79–81)		2	2		1	7	3		
Domitianus (81–96)	78	11	4		2	16	7	7	
Nerva (96–98)	23	5				6	2	2	
Traianus (98–117)	33	25	13	8	4	41	52	105	13
Hadrianus (117–138)		35	21	16	10	66	68	155	18
Ant. Pius (138–161)		53	26	33	35	100	156	322	24
Marcus Aurelius (161–180)		47	19	15	44	37	71	280	32
Commodus (180–192)			5	1	25	4	58	51	9
Pertinax (193)								1	
Septimius Severus (193–211)				1	2	1	11	211	76
Caracalla (211–217)								73	81
Geta (211–212)								25	10
Macrinus (217–218)								5	
Elagabal (218–222)									
Severus Alexander (222–235)							1	5	31

Počet denárů římských císařů v některých pokladech
ze severovýchodního Balkánu

brných denárů z Muntenesti, sahající od Nerona do Severa Alexandra, vyslovil názor, že onen moldavský nález jakož i velká část jiných moldavských pokladů jsou vlastně stipendia, která platili Římané barbarům za udržování míru. Vzhledem k výsledkům, které vyplývají z rozboru vidinského pokladu, by bylo toto vysvětlení původu nálezu možné v případě, kdyby početní zastoupení bylo pravidelné, stoupající směrem k nejmladší minci. Hiáty mezi nejmladšími mincemi však nesvědčí o tom, že poklad přichází právě z římské úřední pokladny, ale spíše se dá soudit, že tu jde o náhodné seskupení mincí v rukou obchodníka

nebo i jiné osoby, ve kterém se odráží celkové početní zastoupení římských mincí jednotlivých císařů v době uložení pokladu v severovýchodním Balkánu.

S hlediska politické historie jsou pro každý nález nejdůležitější jeho mince nejmladší. Nejmladší mincí vidinského pokladu je denár Septimia Severa. Chronologicky předcházející mincí je denár Commodův, který byl ražen nejpozději v roce 186. Konec vlády Commodovy ani krátká vláda Pertinakova v nálezu zastoupena není. Septimius Severus byl prohlášen císařem v Carnuntě 13. dubna 193. Trvalo však ještě mnoho let, než se stal císařem uznávaným celou říší. Jedním z jeho prvních velkých politických činů, směřujících k tomuto cíli, bylo zabezpečení míru se zadunajskými barbary pro nejbližší dobu,²⁰⁾ neboť stále nebylo jistoty, zda zachovají klid. V Římě si zatím vynutil své uznání císařem od senátu Didius Iulianus.²¹⁾ Překážku v podobě tohoto proticísaře zdolal Septimius Severus poměrně snadno a 6. června roku 193 stanul již vítězně v hlavním městě.²²⁾ Ne nadarmo se velmi často srovnává situace roku 193 s rokem 68, neboť v obou případech provolávaly legie své nejoblíbenější vůdce za císaře a teprve boj několika pretendentů přinesl definitivní rozřešení nástupnické otázky. Septimius Severus měl v roce 193 kromě Didia Iuliana ještě dva mocnější soupeře, totiž Pescennia Nigra, který ovládal východní provincie i důležité město Byzantion, a Clodia Albina, kterého provolalo císařem vojsko britanské. Septimius Severus se nejprve obrátil proti Pescenniu Nigrovi. Již v zimních měsících roku 193–194 získal Malou Asii i Egypt a pokračoval dále na východ. Rozhodující bitva byla svedena na podzim roku 194 u Issu. V roce 195 Septimius Severus postupoval dále na východ, do Mesopotamie. Toto tažení se zpravidla nazývá první válkou parthskou. Severovo působení na východě skončilo na počátku roku 196. Dalším politickým i válečným cílem Septimia Severa bylo odstranění druhého ze tří pretendentů, Clodia Albina, který si zatím zřídil své sídlo v Lugdunu. K rychlému přesunu vojsk z východu do Gallie pomáhaly zejména nedávno opravené hlavní cesty norické a raetské.²³⁾ Dobytím Lugduna dne 19. února 197 byla oficiálně občanská válka skončena, následovalo však ještě odstranění stoupenců Clodia Albina, a když i tyto boje skončily, konfiskace a popravy všech skutečných nebo jen předpokládaných odpůrců císařových způsobovaly takřka v celé říši napětí a neklid. Septimiu Severovi nezbylo však mnoho času na nové uspořádání poměrů v říši, kterého bylo po tak dlouhé občanské válce velmi zapotřebí, neboť v té době Parthové dobyli Nisibis a císař byl nucen odebrat se znovu na východ. V srpnu r. 197

²⁰⁾ J. Dobiáš, *Expediitio germanica secunda et tertia*, zvl. otisk ze sborníku „Českou minulostí“, Praha 1929, str. 27.

²¹⁾ Cass. Dio 73, 16, 1; Vita Sev. 5, 5.

²²⁾ CIL III, 11082; VI, 224 (53).

²³⁾ J. Hasebroek, *Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Septimius Severus*, Heidelberg 1921, str. 95.

byl již v Syrii.²⁴⁾ Toto druhé východní tažení postupovalo rychle a úspěšně. V listopadu nebo prosinci byl dobyt Ktesifon, sídlo parthského krále. Válka, nazývaná zpravidla druhou válkou parthskou, skončila však až koncem roku 199. Císař, který jako rodilý provinciál lnul k provinciím do jisté míry více než k Římu, nespíchal po skončení války do hlavního města, nýbrž zůstával v Syrii a v Egyptě až do roku 202.²⁵⁾ Nové stavby, zlepšení vnitřní správy a celkový rozkvět těchto provincií byl trvalou památkou na péči, kterou jim císař v době svého pobytu věnoval. Tato činnost císařova práce pokračovala i za jeho cesty do Říma. Za nejdůležitější se zpravidla považuje návštěva vojenského tábora v Moesii,²⁶⁾ s níž souvisí Severova vojenská reforma.

Patrně na počátku dubna roku 202 Septimius Severus vešel do Říma, kde byly pořádány několik dní trvající slavnosti. Příčin k těmto oslavám bylo dosti a týkaly se jak událostí veřejných, tak soukromých: návrat Septimia Severa z Orientu, vítězství na tomto tažení, decennalie, Caracalova svatba s dcerou Plautianovou, Getovo přijetí togy virilis, liberalitas.

V této době byl Septimius Severus oslavován také jako nový zakladatel míru. Památkou tohoto druhu je nejmladší mince vidinského pokladu — a také jediná mince Severova — mající na rubu postavu císaře a legendu FVNDATOR PACIS. Na aversu je legenda SEVERVS PIVS AVG. Tato mince je datována do let 202—210.²⁷⁾ Dolní hranice tohoto datování je patrně odůvodněna návratem Septimia Severa do Říma a již zmíněnými velikými slavnostmi, při nichž byl císař nazýván novým zakladatelem míru, horní hranice pak rokem, kdy císař přestal na mincích používat legendy SEVERVS PIVS AVG a připojil si ke jménu titul Britannicus. Avšak nejen legenda, ale i obraz na rubu této mince se neobjevuje v Severově mincovnictví po prvé r. 202. Známe jej, ovšem ve spojení s jiným aversem, na příklad z let 198—200²⁸⁾ nebo z let 200—201.²⁹⁾ Je jisté, že již r. 199 měli římscí řezači želez důvod k zhotovení tohoto kolku a mincovny k vydání peněz s tímto reversem. Avšak nejen s rubem, ale i s lícem této mince se setkáváme již před rokem 202, ovšem zase ve spojení s jiným reversem, který však datuje tuto minci přesně do r. 201.³⁰⁾ Le-

gendy na aversu naší mince se užívalo až do r. 210. Dokladem toho jsou četné denáry přesně datovatelné podle konsulátu nebo tribunské moci císařovy označené na reversu. Totéž však nelze říci o rubním typu naší poslední mince, neboť u denárů, které lze podle aversu přesně datovati do let 203—210, se náš revers již nikde nevyskytuje.

Mince, zvláště antická, vždy odráží politické události, a podmínky k propagaci císaře jakožto zakladatele nového míru existovaly již r. 200. Veliké oslavy konané v r. 202 byly zajisté velmi vhodnou příležitostí k ražbě mincí tohoto typu, ale naprosto tu není důvodu, proč by v tomto roce měla být tato mince ražena po prvé.

Po rušných a slavnostních dnech na jaře r. 202 nastalo veliké a takřka do všech odvětví římského života zasahující přetváření římského státu. R. 203 Septimius Severus odjel do Afriky.³¹⁾ Jeho cesta měla do jisté míry inspekční ráz a nesmírně přispěla k rozkvětu těchto provincií. Do Říma se císař vrátil až r. 204 a po celé další tři roky Itálii neopustil. Nekompromisní mír, jak na hranicích, tak uvnitř státu, byl v římském císařství vzácným hostem. Tak i v těchto mírových letech se na římském území otevřela nová bojiště, i když nevelkého významu a rozsahu. Cassius Dio³²⁾ mluví o válečných operacích Říma v Británii. Tyto boje byly vedeny s největší pravděpodobností v letech 206—207, kdy válčil v samém středu říše, na poloostrově Apenninském, Bulla.³³⁾ Po jeho zničení a po jistých úspěších v Británii byla tu jakási možnost znovu nazývat císaře na mincích zakladatelem míru, avšak vzhledem k velmi omezenému rozsahu těchto bojů velmi nepravděpodobná.

Proto se zdá, že takto byl císař Septimius Severus oslavován jen jednou, a to po skončení válek občanských a druhé války parthské, totiž od roku 200. Ražba tohoto oslavného typu se jistě opakovala r. 202 při oněch velikých slavnostech, avšak později, zejména když Septimius Severus odjel do Afriky, a po jeho návratu za bojů proti Bullovi, rozhodně nějaký větší impuls k nové ražbě tohoto typu dán nebyl.

Nevelká pravděpodobnost této ražby od počátku války v Británii a Bullova vystoupení v Itálii r. 206 se zmenšuje na minimum, když na počátku roku 208 Septimius Severus vytáhl znovu do boje, tentokrát na půdu britanskou. I když válka ještě téhož roku nenastala, stěží byl císař titulován FVNDATOR PACIS, jestliže již válku připravoval. R. 209 začal skutečný boj, který vynesl císaři na konci toho roku titul Britannicus. V této době již revers nejmladší mince vidinského pokladu rozhodně nemohl být používán. Jestliže datování naší mince až do roku 210 spočívá na horním datu užívání jejího aversu, je tento důvod k datování příliš slabý proti důvodům vyplývajícím z uvedených historických událostí.

²⁴⁾ J. Hasebroek, *Untersuchungen...*, str. 111.

²⁵⁾ Cass. Dio 75, 9—13.

²⁶⁾ Herodian 3, 10, 1; CIL III, 14509.

²⁷⁾ RIC IV (1), str. 124, č. 265. — J. Hasebroek, op. cit. str. 160.

²⁸⁾ Na příklad RIC IV (1), str. 106, č. 128, 129.

²⁹⁾ Na příklad RIC IV (1), str. 112, č. 160. Popis obrazu na rubu této mince je nepochybně shodný s popisem mincí č. 128 a 129, uvedených v předchozí poznámce. Rub poslední mince vidinského pokladu, kterou uvádí katalog RIC pod číslem 265, je podle popisu v tomto katalogu nepatrně odchylný od rubu mincí č. 128, 129 a 160. V těchto případech drží císař v ruce knihu („book“), na minci č. 265 svitek papíru („roll“). Protože mince č. 128, 129 a 160 v uvedeném katalogu vyobrazeny nejsou, je možné, že rub naší mince není variantou rubu uvedených starších denárů, nýbrž je s nimi i v tomto detailu kresby shodný.

³⁰⁾ Tento denár uvádí na příklad RIC IV (1), str. 114, č. 176.

³¹⁾ J. Hasebroek, *Untersuchungen...*, str. 135.

³²⁾ Cass. Dio 76, 10, 6.

³³⁾ J. Hasebroek, l. c., str. 139.

Z rozboru historie vlády Severovy, nerozlučně spjaté s mincovnictvím své doby, neboť politické dějiny římského císařství byly obrazem i písmem zapisovány na malé plošky římských mincí zcela pravidelně každý rok, vyplývá možnost ražby poslední mince vidinského pokladu od roku 201 do roku 207, největší pravděpodobnost pak od roku 201 do roku 205.

Doba a důvod ukrytí vidinského pokladu jsou otázky nesnadno řešitelné. Veliké hiáty, které se vyskytují mezi nejmladšími ražbami tohoto nálezu dovo-lují předpokládat, že stejný hiát leží mezi datem vydání poslední mince a ukrytím celého pokladu. Avšak i kdybychom posunuli ukrytí nálezu o celá léta od data poslední peníze, nebylo by lze najít nějakou událost, která by větší měrou zneklidnila poříčí Dunaje v provincii Moesii. Válečné nebezpečí skutečně velkého rozsahu přinesla do této krajiny až léta 235—238 (vláda Maximina I. Thráka), kdy začínají vpády Gotů.³⁴⁾ Po celý zbytek vlády Severovy a za vlády Caracallový byl v této krajině poměrný klid.

Poklad vidinský je proto nutno zařadit mezi ty nálezy, jejichž důvod ukrytí nám zůstane utajen a je spíše místního významu.

Зденка Проудкова

Два клада римских денаров с Балкан

Первый клад, происходящий из Мездры в Болгарии, опубликовал академик И. Добиащ в «Чехословацком нумизматическом журнале» XI, 1930, стр. 1—9. Местонахождением второго клада, содержащего 340 серебряных римских денаров приблизительно той же эпохи, является дунайская пристань Видин, расположенная на месте римской колонии Ад.Малум.

Каталог находки составлен хронологически, описание отдельных монет составлено в следующем порядке: номер монеты — текст на оборотной стороне (важный для более легкого обзора в типологическом отношении) — год чеканки — вес в граммах — публикация — степень сохранности (I означает наиболее сохранившиеся монеты, III — наименее сохранившиеся). Более подробно были описаны до сего времени неопубликованные варианты знакомых типов. Совершенно незнакомые монеты в находке не встречаются.

Самой древней монетой видинского клада является денар Нерона, самым поздним является денар Септимия Севера, датированный в период 202—210 г. г. (RIC IV, 1), стр. 124, № 265). В результате анализа исторических событий, неразрывно связанных с изображениями и текстом на римских императорских монетах, датировка монет перенесена в 201—205/7 г. г.

Для лучшего обзора хронологического порядка чеканки данной находки было подсчитано количество монет, отчеканенных в царствование каждого из императоров, представленных в данном кладе. Аналогичный подсчет был произведен в отношении нескольких дальнейших кладов, относящихся приблизительно к тому же периоду и скрытых в северо-восточной части Балкан. Клады, уложенные скорее на севере или северо-востоке, в этом отношении более всего напоминают видинский клад. Из числа монет, отчеканенных в I-ом столетии, несоразмерно большее количество относится к эпохе Веспасиана. Во II-ом столетии число чеканок непрерывно возрастает. Царствование Коммода означает определенный переворот, так как с этого времени вплоть до момента чеканки самой поздней монеты (обыкновенно начало III. стол.) в каждом из исследуемых кладов имеется всего несколько штук. Среди дат чеканки самых поздних монет возникают hiatusы нескольких лет (напр. самая поздняя монета в кладе из Мунтенести отделена от хронологически предыдущей монеты 18 годами, а в видинском кладе — 16 годами).

Автор отвергает, на основании рассуждений о взаимоотношениях количества монет к их хронологическому порядку, мнение Д. Тудора (Tezaurul de denari imperiali romani de la Muntenesti, Studii si cercetari stiintifice, seria III, anul V, 3—4, 1954), который принимает приведенный клад, равно как и остальные молдавские клады большей частью за стипендии, которые римляне платили варварам за сохранение мира. Размещение этих кладов, так же как и прочие исторические обстоятельства хотя и создают предпосылки для теории Тудора, однако анализ их количественной представленности по отношению к хронологии отнюдь не свидетельствует о том, что именно данное собрание монет было уплачено официальной римской казной. Поэтому кажется более правдоподобным, что этот клад является случайной группировкой монет в руках торговца или другого, скорее всего, частного лица, в которой отражается общее состояние монет, находящихся в обращении в северо-восточной части Балкан в то время.

Весовой анализ исключает возможность тесаврирования видинского клада, как отбора самых тяжелых и самых ценных, тем самым, монет. По этим причинам весьма

³⁴⁾ M. Schönfeld, RE. Suppl. 3, 802, s. v. Goti.

правдоподобно, что даже у остальных исследуемых кладов состав их не был подвергнут влиянию ценности отдельных единиц.

Из анализа количественного состава кладов из северо-восточной части Балкан вытекает поэтому другой, вопрос гораздо большего значения, а именно вопрос большего или меньшего прилива римских денег в эти края в определенные периоды. Монеты попадали в эту область, особенно за Дунай, прежде всего в результате торговли. Большее или меньшее количество отдельных монет в кладах свидетельствует поэтому о росте или упадке римской торговли с данными областями. Возрастающее количество монет в эпоху Веспасиана или во II-ом стол. несколько не удивляет, так как здесь были благоприятные условия для расцвета торговли и экспорта из данных областей. За экспорт уплачивалось римскими деньгами, однако, необходимо искать объяснения внезапной убыли ввоза монет в конце II-ого столетия и в начале III-его столетия. Явление это можно объяснить политическими условиями вплоть до 235 года, когда данным областям начали угрожать готы. Экономические причины совершенно аналогичного явления, однако, на территории нынешней Германии, искал К. Реглинг (*Römischer Denarfund von Fröndenberg*, ZfN XXIX, 1912, S. 189—253), который его объясняет переменой способа торговли. По мнению этого автора в течение II-ого столетия римский экспорт из определенных областей Германии постепенно покрывался импортом римского товара, отнюдь не монетами. Вследствие этого данную переменную способа торговли можно точно датировать убылью чеканки определенной эпохи. Эту теорию можно принять также для объяснения подобного количественного состава кладов из северо-восточной части Балкан, разумеется при условии ее подтверждения остальными археологическими находками.

Перевел Е. Похитонов.

Zdenka Jiroudková:

Deux trésors de deniers romains trouvés dans les Balkans

Le relevé du premier trésor, trouvé à Mezdra en Bulgarie, fut publié par l'académicien J. Dobiáš dans la Revue tchécoslovaque de numismatique, VI, 1930, pp. 1—9. Le deuxième trésor qui contenait 340 deniers romains en argent, provenant approximativement de la même époque que les deniers de la première trouvaille, fut trouvé à Vidin, port danubien situé sur l'emplacement de la localité romaine Ad Malum.

Le catalogue de la trouvaille est rédigé d'une manière chronologique, la description des différentes pièces de monnaie est faite dans l'ordre suivant: numéro d'ordre de la pièce, légende gravée au revers (détail important pour distinguer les différents types), année de l'émission, poids en grammes, publication, degré de conservation (I pour les pièces les mieux conservées, III pour les pièces en mauvais état). L'auteur n'a décrit d'une façon détaillée que les variantes de types connus qui n'avaient pas été décrites jusqu'à présent. La trouvaille ne contenait aucune pièce tout à fait inconnue.

La plus ancienne pièce du trésor de Vidin est le denier de Néron, la plus récente, le denier de Septime-Sévère, dont la frappe avait été précédemment située dans les années 202—210 (RIC IV, 1, p. 124, No 265). En s'appuyant sur l'analyse des événements historiques, qui sont toujours en connexion inséparable avec les images et les légendes des monnaies impériales romaines, on a reculé la date aux années 201 à 205/7.

Pour avoir une vue d'ensemble plus précise de la suite chronologique des frappes représentées dans la trouvaille, l'auteur a procédé au dénombrement des pièces qui avaient été frappées au cours du règne de chaque empereur dont les monnaies se rencontrent dans la trouvaille. On a procédé au même dénombrement de quelques autres trésors provenant approximativement de la même époque et enfouis dans le Nord-Est des Balkans. Les trésors trouvés plutôt au Nord ou au Nord-Est des Balkans ressemblent, à ce point de vue, le plus à la trouvaille de Vidin. Pour ce qui est des monnaies frappées au Ier siècle, un nombre tout à fait disproportionné provient de l'époque de Vespasien. Les frappes se font toujours plus nombreuses au IIe siècle. On constate un certain ralentissement dès le règne de Commode. En effet, à partir de cette époque jusqu'à l'émission de la monnaie la plus récente (début du IIIe siècle en règle générale), quelques pièces seulement se trouvent dans chaque trésor examiné. Des hiatus de quelques années apparaissent entre les dates d'émission des monnaies les plus récentes. (C'est ainsi, p. e., que 18 années séparent la plus récente monnaie de la trouvaille de Muntenesti de la monnaie précédente; l'hiatus est de 16 années dans la trouvaille de Vidin.)

En se basant sur les conclusions tirées du rapport existant entre le nombre de pièces et leur suite chronologique, l'auteur rejette l'opinion de D. Tudor (*Tezaurul de denari imperiali romani de la Muntenesti, Studii si cercetari stiintifice, seria III, anul V, 3—4, 1954*) selon laquelle le trésor de Vidin, de même que les autres trésors moldaves, ne sont, pour la plupart, que des redevances payées par les Romains aux barbares pour acheter la paix. S'il est vrai que l'emplacement de ces trésors, de même que les autres circonstances historiques, fournissent des présuppositions pour la théorie de Tudor, l'analyse de la composition du trésor, compte tenu des circonstances chronologiques, ne parle pas en faveur de l'hypothèse que c'était une caisse d'administration romaine qui avait versé cette masse de monnaies. Il semble donc plus probable que cette trouvaille n'est qu'une collection de monnaies qui se trouva, d'une façon toute fortuite, en possession d'un commerçant ou d'une autre personne privée et qu'elle reflète l'état de la circulation monétaire de l'époque dans la partie Nord-Est des Balkans.

En analysant le poids des différentes pièces du trésor de Vidin on a exclu la possibilité d'une thésaurisation de pièces les plus lourdes, ayant — par conséquent — la plus grande valeur. Pour ce qui est des autres trésors examinés, il est très probable que leur composition n'avait pas non plus dépendu de la valeur de différentes pièces qui s'y trouvaient.

En dénombrant les différentes pièces dont se composent les trouvailles du Nord-Est des Balkans, on est mis en face d'un autre problème, beaucoup plus important, celui de l'affluence plus ou moins grande, dans cette contrée, de pièces romaines à une époque déterminée. C'est surtout par le commerce que les monnaies arrivaient dans cette contrée, notamment dans les pays situés au-delà du Danube. D'après le nombre des différentes pièces composant les trouvailles, on peut juger de l'accroissement ou de la décadence du commerce romain avec ces contrées. On n'est pas surpris par un nombre toujours croissant de monnaies sous Vespasien ou au cours du IIe siècle, les conditions de l'époque étant très favorables à l'accroissement des transactions commerciales ainsi que de l'exportation de ces pays pour lesquels on se servait de la monnaie romaine. On est surpris, par contre, de voir diminuer, vers la fin du IIe et au début du IIIe siècle, l'importation de monnaies. Ce n'est qu'à partir de 235 où les Goths avaient commencé à menacer ces pays que l'on peut expliquer ce problème par des causes politiques. Dans son livre *Römischer Denarfund von Fröndenberg* (ZfN XXIX, 1912, pp. 189 à 253), K. Regling a essayé d'expliquer par des causes économiques un phénomène analogue qui s'était produit sur le territoire de l'Allemagne d'aujourd'hui. Il l'explique par le changement du mode de commerce. D'après lui, au cours du IIe siècle, les exportations de certaines contrées de la Germanie n'étaient pas couvertes par des monnaies, mais par les importations d'articles romains. Ce changement du mode de commerce peut donc être daté d'une manière précise par la diminution du nombre de pièces provenant d'une période déterminée. On peut accepter cette théorie pour expliquer la composition numérique des trouvailles provenant du Nord-Est des Balkans, à condition, bien entendu, que cette théorie soit confirmée par d'autres trouvailles archéologiques. *Traduit par Konstantin Jellinek*

JARMILA ŠTĚPKOVÁ

ISLÁMSKÉ STŘÍBRO Z NÁLEZU V KELČI NA MORAVĚ

(Tab. III a IV)

1. Islámské stříbro v severovýchodní Evropě

Nálezy islámského stříbra, ať již ve formě dirhamů t. zv. kúfického typu, či stříbrných ozdob, případně zlomků obojího tvoří rozsáhlou skupinu nálezů, jež je charakteristická pro oblasti severovýchodní Evropy v údobí 8.—11. století n. l. Jak důležitým pramenem historickým jsou tyto nálezy se svou datovací schopností ukázalo již jejich dosavadní využití pro posouzení ekonomických poměrů těchto oblastí, nehledě k tomu, že s rozvojem method nálezové analýsy a plným využitím písemných pramenů, převážně arabských autorů, může být dosaženo ještě dalších cenných poznatků.

Po celá staletí pronikalo islámské stříbro bohatým proudem z východních oblastí chalífátu na severovýchod, k pobřeží Baltického moře, odkud se přelévalo do Skandinávie a setkáváme se s ním i v nálezech na ostrovech až po Anglii¹⁾ a Island.²⁾

Přílivem dirhamů bylo zasaženo i jižní pobřeží Baltického moře.³⁾ S postupem proti toku řek tento proud slábl, takže směrem k jihu těchto nálezů silně ubývá, a jak ukážeme dále, naše území je jimi zasaženo jen nepatrně.

Svým charakterem se část nálezů islámského stříbra řadí k nálezům, které označujeme jako nálezy cizí,⁴⁾ většinou však mají tyto nálezy charakter vysloveně mezinárodní, neboť obsahují kromě islámských ražeb i mince antické, sásánovské, byzantské a denárové ražby, především západo- a středoevropské.

¹⁾ Mb. d. num. Ges. W., 1902, V, Nr. 36, str. 369, E. von Zambaur, *Orientalische Münzfunden in Nord- und Osteuropa*; W. Tiesenhansen, *Monnaies des Khalifes Orientaux*, SPb 1874, str. XLI; týž, NC 1847, 1848, 1851, 1861.

²⁾ Zambaur, l. c., str. 369.

³⁾ Viz H. Frank, *Die baltisch-arabischen Fundmünzen: Mitteilungen aus der Liv. Geschichte*. T. XVIII, 2, Riga 1908.

⁴⁾ Em. Nohejlová-Prátová, *Zákonitost nálezů mincí*, Num. listy 1951, VI, str. 86 nn. — Luschin, *Allgemeine Münzkunde u. Geldgeschichte*, Leipzig 1926, str. 130—131.

Výskyt těchto mincí současně s islámskými dirhamy lze sledovat průběhem celého období přílivu islámského stříbra. Ony jsou proměnnou složkou, která nám určuje strukturu těchto nálezů, v rozdělení regionálním i časovém. A je to struktura těchto nálezů, z níž můžeme pomocí statistických metod, o něž se moderní numismatické bádání obohatilo, dojít k novým a cenným poznatkům.⁵⁾

V počátcích přílivu islámského stříbra do Evropy jsou to především ražby Sásánovců, které pronikly nejprve do Povolží a kromě jiných archeologických nálezů podávají svědectví o obchodních stycích Íránu s oblastmi Ruska ještě před arabským vpádem.⁶⁾ Průběhem 8. století n. l. se sásánovské ražby rozšířily i dále na sever a staly se běžnou příměsí v nálezech islámských dirhamů. Výskyt sásánovských mincí jak v náleзовých souborech, tak i v hrobových inventářích by si zasloužil souborného zpracování, neboť přesto, že jim různí badatelé věnovali pozornost v rámci soupisu nálezů orientálních mincí⁷⁾ nebo hrobových a jiných inventářů z evropských oblastí,⁸⁾ není dosud jejich regionální a časové rozšíření přesněji zachyceno a vymezeno. Se sásánovskou mincí se setkáváme v ojedinělém případě i na našem území,⁹⁾ proti němuž byla vyslovena pochybnost. Nebudeme se však jí blíže zabývat, poněvadž nebyla součástí nálezu islámského stříbra.

Další skupinou mincí, které se vyskytují v mezinárodních nálezech společně s islámskými dirhamy jsou ražby byzantské, které pronikají, zvláště v 10. století, hojněji na sever až do Švédska, kde se vyskytují v nálezech převážně s anglosaskými denáry. Podle rozložení nálezů se však zdá pravděpodobné, že přicházely cestami při řece Dněpru.¹⁰⁾

Do oblasti, kde bylo předtím hlavním oběživem islámské stříbro, pronikají od 10. století stále silněji západoevropské ražby denárů, především anglosaských, německých, skandinávských a českých, nabývají zvolna převahy nad islámským stříbrem, jež se v poslední čtvrti 10. století stává méně početnou složkou těchto nálezů, až v prvních desetiletích 11. století jeho příliv z východu ustává úplně.¹¹⁾

Průběhem přílivu islámských dirhamů do severovýchodních oblastí Evro-

⁵⁾ G. Skalský, Význam hmotných památek pro dějepisná bádání, ČNM, 1938, str. 11. — Em. Nohejlová-Prátová, l. c. str. 86–7.

⁶⁾ T. J. Arne, La Suède et l'Orient. Uppsala 1914, str. 66; R. P. Blake, The circulation of silver in the Moslem East down the Mongol Epoch, HJAS, 1937, II, str. 292–296.

⁷⁾ A. Markov, Topografija kladov vostočnych monet sassanidskich i kufičeskich, SPb, 1910.

⁸⁾ Arne, l. c., str. 67 nn.

⁹⁾ E. Pochitonov, Nález mince Sásánovců v Uherském Brodě, Num. sb. I, 1953, str. 109, tab. VI, č. 1.

¹⁰⁾ Arne, l. c., str. 90.

¹¹⁾ G. Skalský, Český obchod 10. a 11. stol. ve světle nálezů mincí, Num. sb. I, 1953, str. 19, literatura viz pozn. č. 16.

py mění se struktura těchto nálezů i vzhledem k islámské minci samotné.¹²⁾ Jestliže až do r. 825 převládají v nálezech ražby západoislámských mincoven, mizí v dalším období, spadajícím do let 825–905, západoislámské ražby z nálezů téměř úplně. Vedoucí mincí jsou 'abbásové dirhamy, ražené v asijských mincovnách, a ke konci tohoto období se počínají v nálezech objevovat i ražby středoasijských mincoven. Právě tyto středoasijské ražby jsou dominující složkou třetí skupiny nálezů. Tato skupina je na evropské půdě nejbohatší a zahrnuje období od r. 905 do r. 960. Jsou to převážně dirhamy Sámánovců, z jejichž mincoven je nejpočetněji zastoupen Samarkand. V této době pronikají do nálezů i východoevropské napodobeniny dirhamů, přičítané Chazarům¹³⁾ a ražby králů z Bulhár od Volhy, kudy vedla hlavní obchodní cesta k Pobaltí.

V šedesátých letech 10. stol. n. l. začíná poslední, ústupové období islámského dirhamu v severovýchodní Evropě, jež se dovršuje první čtvrtí 11. století n. l. Od samého jeho začátku se jasně projevuje úbytek islámského stříbra, nejprve v okrajových oblastech jeho rozšíření, a na jeho místo zvolna nastupují denárové ražby evropské. Z islámských mincí si nadále udržují prvenství sámánovské dirhamy, jsou však, zvláště ke konci, vytlačovány ražbami Bújovců a Zijárovců.¹⁴⁾

V nálezech islámského stříbra se setkáváme jak s dirhamy celými, tak i s jejich zlomky. Tyto zlomky mincí islámských i evropských, doprovázené často zlomky stříbra a ozdoby jsou obvykle označovány jako „sekané stříbro“, ačkoliv by bylo případnější označení „stříbro zlomkové“, poněvadž způsob, jakým byly mince děleny, byl různý.¹⁵⁾

Co do bohatství obsahu kolísají nálezy islámského stříbra od nálezů jednotlivých mincí, z nichž zvláštní důležitosti nutno přiznat nálezům hrobovým,¹⁶⁾ až po nálezy, představující jmění tehdejšího velmože — některé z nálezů obsahovaly více než 10.000 dirhamů.¹⁷⁾

Bohužel, nebyly někdy tyto nálezy zachovány pro vědecké zpracování vůbec, nebo nebyly zpracovány dostatečně. Zvláště je politováníhodné to, že u většiny jinak dobře zpracovaných nálezů chybí údaje metrologické, o důkladném metrologickém zpracování, k němuž dospělo moderní numismatické bádání, ani nemluvě.¹⁸⁾ A je to právě metrologické zjištění a jeho použití pro

¹²⁾ B. A. Romanov, Dengi i deneznoje obraščenie. Istoria kultury drevnej Rusi I, ML, 1951, str. 381–2. — Zambaur, Orientalische Münzfunden, str. 368–9.

¹³⁾ l. c., str. 371.

¹⁴⁾ Romanov, l. c., str. 385.

¹⁵⁾ Kromě rozřezávání a rozsekávání (viz Zambaur, l. c. str. 369) i lámáním; T. Lewicki, Z dziejow pieniadza arabskiego w Europie wschodniej, Archeologia III, 1949, str. 227, obr. č. 5.

¹⁶⁾ Zasáhly i na Slovensko, viz Točík-J. Drenko, Výskum v Prši na Slovensku, Arch. Rozhledy, II, str. 172–174.

¹⁷⁾ Viz Zambaur, l. c., str. 368; W. Tiesenhausem popsáný nález v Muromi, obsahující 11.077 mincí, z toho 10.079 sámánovských.

¹⁸⁾ Methoda i její vývoj popsány v Em. Nohejlová-J. Tichý, NČČsl. XX, 1951, str. 7–16.

statistické metody, které přináší nové a cenné poznatky, pokud byla touto metodou zpracována regionálně či časově vymezená nálezová oblast.

Nálezy islámského stříbra jsou zaznamenávány již déle než dvě století a jsou dosud nejlépe zpracovanou oblastí nálezů islámských mincí vůbec. Když vydal G. J. Kehr v r. 1724 v Lipsku popis prvního nálezu 17 islámských dirhamů,¹⁹⁾ odkrytých při dánském pobřeží poblíže Kodaně, považovali tehdejší badatelé nález kufických mincí v této oblasti za zcela výjimečný a náhodný.²⁰⁾

Názor, že tyto mince jsou pozůstatkem pravidelných a hojných obchodních styků oblastí severovýchodní Evropy s oblastí islámskou, vyslovil první dánský orientalista a numismatik, Olaf Gerhard Tychsen,²¹⁾ který působil v Královci a Rostocku na konci 18. století. Tam také vydal své tři spisy, věnované islámské numismatice, úvod do studia islámského mincovnictví²²⁾ a vydání textu dvou traktátů al-Makrízího s překladem a poznámkami, věnovanými islámskému mincovnictví²³⁾ a metrologii,²⁴⁾ jimiž položil základy k jednomu z nejmladších odvětví numismatiky, numismatice islámské.

Ještě lépe dovedl využít bohatého zdroje arabské naukové literatury pro řešení otázek islámské numismatiky Tychsenův žák, Christian Martin Fraehn, vlastní „otec islámské numismatiky“.

Fraehn objevil ve zprávách arabských geografů, především Ibn Faḍlāna cenný zdroj zpráv o zemích, spadajících do oblasti islámského stříbra.²⁵⁾

Početnost nálezů a jejich topografie²⁶⁾ nám vykreslují rozsah a regionální rozšíření těchto obchodních styků a u arabských autorů, především geografů,

¹⁹⁾ Georg Jacob Kehr, *Monarchiae Asiatico-Saracenicae status qualis VIII. et XI. sicule fuit ex nummis argenteis prisca Arabum scriptura cufica... cufis et nuper e fossis, illustratus*. Lipsiae 1724.

²⁰⁾ Zambaur, *Orientalische Münzfunden...*, str. 367.

²¹⁾ O. G. Tychsen, *Von dem in den Gegenden des Baltischen Meeres so häufigen arabischen Silbergelde*, *Repertorium für Biblische u. Morgenländische Litteratur* 1780, VI, str. 182–195.

²²⁾ O. G. Tychsen, *Introductio in rem numariam Muhammedanorum*, Rostochii 1794.

²³⁾ Al-Makrizi, *Historia monetae arabicae... nunc primum edita versa et illustrata*, Rostochii 1797.

²⁴⁾ Takieddin Almakrizi *tractatus de legalibus Arabum ponderibus et mensuris...* ed. O. G. Tychsen. Rostochii, 1800.

²⁵⁾ Ch. M. Fraehn, *Ibn Fozzlan und anderer Araber Berichte über die Russen älterer Zeit*. S. Petersburg 1823.

²⁶⁾ Topografii nálezů začal pro některé úseky zpracovávat již Fraehn, viz jeho *Topographische Übersicht der Ausgrabungen vom alten Gelde nebst chronologischer u. geographischer Bestimmung des Inhaltes der Verschiedenen Funde*, *Bulletin scientifique de l'Académie*, SPb, 1841, IX. Z jeho nástupců pokračovali v jeho metodě registrace nálezů W. Tychsenhausen, zvláště v dílech: *K topografii kladov vostočnych monet v Rossii*, *Izvěstija Imperatorskago Obščestva* 1868, VI. fasc. 2. a v úvodní části jeho stěžejního díla, *Catalogue des Monnaies des Khalifes orientaux*, SPb. 1874. Dosud nejlepší publikací je A. Markov, *Topografija kladov vostočnych monet, kufičeskich i sassanidskich, zahrnující nálezy do roku 1899*, vydaná v Petrohradě r. 1910.

nacházíme velmi cenné informace o jeho povaze a o zboží, které tudy procházelo. Z evropských končin to byli převážně otroci a některé produkty živočišné, jako kůže, kožesiny, vosk, med a ryby, za něž byly dodávány výrobky vyspělého východního řemesla, zvláště kovodělného a textilního, z nerostů především sůl a stříbro, převážně ve formě dirhamů nebo šperků.²⁷⁾

Jestliže otázka výskytu islámského stříbra v Evropě byla vysvětlena obchodními styky, není dosud jednoznačně vyřešena otázka, co bylo vlastní příčinou rychlého úbytku islámského stříbra, jak se projevuje od druhé poloviny 10. století n. l., až do prvních desetiletí století 11., kdy mizí z nálezů v Evropě úplně.

Příčin, které vedly k vymizení islámské mince z nálezů v severovýchodní Evropě, je na obou stranách několik:

Jednou z nich byl nedostatek stříbra,²⁸⁾ jak se velmi jasně projevil v samotném mincovnictví islámské oblasti, kde od 10. stol. n. l. ražba stříbra ustávala, a místo stříbrných dirhamů byly raženy mince z mědi, bronzu nebo směsi méněhodnotných kovů, při čemž zůstával stabilní jednotkou měnového systému zlatý dínár.

Tento nedostatek stříbra, trvající až do mongolského vpádu, mohl být zčásti způsoben ztrátou stříbrných dolů v Armenii, celkovým poklesem těžby stříbra, a konečně ztrátou stříbrných dolů v Zaráfšánu, který dodával ražební kov sámánovským mincovnám.²⁹⁾ Sám o sobě by však nedostatek stříbra nestačil k ochromení obchodu mezi oběma oblastmi, poněvadž stříbro nebylo jediné, co bylo z islámské oblasti importováno, kdyby nebylo závažných sociálních a politických změn, které se v této době odehrávaly v obou těchto oblastech současně.

Posun tureckých kočovníků a silná infiltrace tureckého živlu v Transoxanii urychlily hospodářský a mocenský úpadek sámánovského státu, jenž pak podlehl náporu okolních dynastií, především Karaňánovců, Bújovců a Maňmúda z Gazny. Rozvratem sámánovského panství a neklidnými poměry na jeho bývalém území byla mezioblastnímu obchodu způsobena ochromující rána, kterou dovršily obdobné změny v oblasti bývalých obchodních cest, kde království Bulhár padlo za obět posunu nomádů a Chazarská říše se stala kořistí mocenské politiky Kijeva.³⁰⁾

Rovněž na evropské straně došlo k významným změnám. Rychlé pronikání křesťanství na konci 10. století a v začátku 11. století do Pobaltí, Skandi-

²⁷⁾ O tom podrobně G. Jacob, *Der Nordisch-baltische Handel im Mittelalter*. Leipzig 1887; též, *Welche Handelsartikel bezogen die Araber des Mittelalters aus den nordisch-baltischen Ländern*. Leipzig 1886.

²⁸⁾ O tom podrobně Blake, *The circulation...*, str. 291–328.

²⁹⁾ W. Barthold, *Turkestan down to the Mongol invasion*, 2 ed. Gibb Memorial Series, N. S. V, London 1928.

³⁰⁾ Zambaur, *Orientalische Münzfunden...*, str. 275–6.

navie a Ruska znamenalo podstatnou změnu dosavadních poměrů, která se projevila také zaražením vlastních mincí, které zvolna vytlačovaly mince cizí, především islámskou. Rozšířením křesťanství začal i obchod s otroky a jejich vývoz do islámských zemí narážet na odpor, jehož mluvčími se stali hlavně biskupové. Kromě ideologické pohnutky zde byla vlastní hybnou silou skutečnost, že s rozvojem feudálního zřízení nabývá pro feudála poddaný ceny pracovní síly.³¹⁾

Všechny tyto faktory spolupůsobily na rozrušení obchodního spojení s východem přes země, kudy až dosud probíhalo. Mezioblastní obchod musil hledat nové cesty a také je zanedlouho našel. Obchodu s východem se zmocnili Normani a Benátčané, kteří jej přenesli do středomořské oblasti.

2. Islámské stříbro na území Čech a Moravy

Na území Čech a Moravy zasáhlo islámské stříbro jen v míře nepatrné,³²⁾ porovnáme-li tyto nálezy s početností a bohatstvím nálezů ostatních. Literárně bylo zachyceno pouze pět nálezů, kde byly obsaženy islámské mince či jejich zlomky; z toho nejsou dvě bezpečně doložena a v jednom případě byla nalezena zlatá mince, která je v nálezech islámských mincí tohoto údobí zjevem velmi ojedinělým,³³⁾ poněvadž platidlem a mírou hodnot bylo v této době v oblastech severovýchodní Evropy pouze stříbro.

1. V Litoměřicích³⁴⁾ byl někdy před r. 1892 odkryt v okolí města nález „sekaného stříbra z mincí kufických a ozdob orientálních“, o němž však kromě této krátké zmínky není nic bližšího známo.

2. Podobně je nejistý i nález z Řepova,³⁵⁾ (okr. Mladá Boleslav), odkrytý někdy před r. 1889, kde, jak zpráva uvádí, byly nalezeny „arabské mince“.

3. První nález, o jehož existenci nelze pochybovat, je nález „zlaté mince s kufickými nápisy“,³⁶⁾ odkrytý v šancích bývalého zámku v Mladé Boleslavi před r. 1879. Vzhledem k tomu, že jde o zlatou minci, je možno pochybovat o tom, zda to byla mince „kufického typu“, či pouze mince s některým z pozdějších druhů písma. Materiálem numismatickým máme nálezovou zprávu doloženu pouze ve dvou posledních nálezech, a to

³¹⁾ Skalský, Num. sb. II, str. 42, pozn. 70.

³²⁾ Zambaur, Orientalische Münzfunden..., str. 369.

³³⁾ Tuto skutečnost zaznamenal již C. J. Tornberg, Numi cufici in Musei Regii Numophylacii Holmiensis, Upsaliae 1848, str. I.

³⁴⁾ Podle zprávy Ed. Fialy. O tomto i ostatních nálezech viz Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, údobí denárové, (Praha 1956), č. 1437.

³⁵⁾ L. c., nález č. 1647.

³⁶⁾ L. c., nález č. 1573, mince je majetkem numismatického oddělení Národního musea, byla však zařazena do systematické sbírky, takže ji není možno identifikovat.

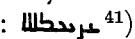
4. v nález z Prahy XII, Riegrových sadů,³⁷⁾ t. zv. nález z Kanálské zahrady,

5. v nález z Kelče³⁸⁾ (okr. Valašské Meziříčí) na Moravě.

V nález z pražským, z Kanálské zahrady, který patří k nejvýznamnějším mezinárodním nálezům 11. století³⁹⁾ na našem území, nachází se pouze jediný zlomek islámského dirhamu (viz tab. III, č. 1a) o váze 0,403 g, který byl Fialou s výhradou určen jako zlomek zijárovského dirhamu.⁴⁰⁾ Zlomek byl proražen kruhovým otvorem, jenž vznikl probitím z rubní strany. Tento otvor byl pak roztržen směrem k okraji.

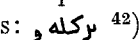
Z legend, které jsou v opisech velmi otřelé a v poli zcela neznatelné, je možno číst pouze toto:

Líc: Nápis v poli otřelý do neznatelná.

Opis: vnitřní: ⁴¹⁾

vnější:

Rub: Nápis v poli zcela otřelý.

Opis: ⁴²⁾

Přesné určení zlomku je zcela nemožné. Z legendy není zachyceno nic, co by mohlo být vodítkem pro atributisaci místní, časovou nebo osobní. Ty části legendy, které jsou znatelné, část vnitřního a vnějšího opisu na líci, stejně jako část opisu na rubu mince jsou z těch legend, které se stereotypně opakuji jak na 'abbásovských dirhamech, počínaje vládou chalífy Ma'múna b. Hárún, tak na ražbách Tulúnovců, Iḡšídovců, Táhírovců, Šaffárovců, Sámánovců, na bulhárských dirhamech, na některých ražbách Maḡmúda z Gazny, zvláště z mincovny Balḡ a konečně i na dirhamech Bújovců, Ḥamdánovců a Zijárovců.⁴³⁾

Poněvadž zlomek nezachycuje na zachovalém vnitřním opisu lícové strany ani jeden z konkrétních údajů, t. j. jméno mincovny či letopočet, zůstává jediným, a to příliš nepatrným vodítkem v tomto případě vnější ráz zlomku. Dvojím, ostře řezaným plným kruhem při obvodu mince a charakterem kufského písma je tento zlomek velmi blízký sámánovskému dirhamu, raženému v Buḡāře r. 294 H,⁴⁴⁾ pro přesné určení však schází všechny předpoklady.

³⁷⁾ L. c., nález č. 1473.

³⁸⁾ L. c., nález č. 1652.

³⁹⁾ L. c., nález č. 1493; dále Skalský, Num. sb. I, l. c., str. 33–34.

⁴⁰⁾ Ed. Fiala, České denáry, Praha 1895, str. 172: „a otřelý kousek arabského dirhamu (Ziyarida?)“.

⁴¹⁾ ḡabli wa m(in)

(du)riba ḡadā-d-(dirhamu).

⁴²⁾ (d)ini kullihi wa.

⁴³⁾ Viz Lane Poole, The coins of the Eastern khaleefehs [BMC] I. a II. u příslušných dynastií.

⁴⁴⁾ C. J. Tornberg, Numi cufici..., str. 168, Tab. IX, Cl. IX, No. 92.

3. Islámské stříbro v nález z Kelče na Moravě

Svým obsahem islámského stříbra je nejvýznamnější nález poslední, odkrytý u Kelče na Moravě.⁴⁵⁾ Odkryt byl v říjnu 1938 při vyorávání brambor, nádobka, v níž byl uložen do země, byla úplně rozbita, zachoval se však kousek plátna, kterým byly v ní mince obaleny.

Nejstarší mincí je vylomený denár Traiánův (98–117 n. l.), po jedné minci jsou zastoupeny: Byzanc (milliaresion Jana Cimisca [969–976]), Francie (Ludvík Slepý [901–934]), Anglie (Ethelred II. [979–1016]), čtyřmi denáry Itálie (Ota I. [962–973]) a třemi denáry Čechy (Boleslav I. [929–967]), Boleslav II. [967–999] a Boleslav III. [999–1002]). Zbytek připadá na různé ražby německé, z toho 136 kusů otto-adelheidských denárů, které jsou vedoucí mincí celého nálezu. Kromě mincí celých oblastí obsahuje nález značný počet zlomkového stříbra, které můžeme rozdělit do tří skupin:

1. Zlomky ozdob,
2. zlomky denárů,
3. zlomky dirhamů.⁴⁶⁾

Těto poslední skupině věnujeme zvláště pozornost:

V kelčském nálezu není ani jediný celý dirham. Z celkového počtu 875⁴⁷⁾ zlomků není ani jeden skutečnou polovinou dirhamu; po stránce formy zlomu vzato; největší zlomek (č. 875) přesahuje tvarem i váhou polovinu, nejbližší jemu zlomek je menší než polovina (č. 874). Z ostatních pravidelných zlomků jsme zjistili z celého počtu pouze šest čtvrtin (č. 759, 791, 842, 849, 853, 861). Velké množství zlomků vykazuje naproti tomu lom po obvodu mince a po vnitřním plném kruhu, kterým jsou odděleny legendy v opisu od vlastního pole mince.

Zlomky dirhamů byly zváženy s přesností $\pm 1/1000$ g na analytických vahách (viz tabulka zjištěných vah č. I, str. 86) a v intervalu 0,025 g jsme zjistili četnosti pro jednotlivé skupiny, jak je přehledně znázorňuje přiložený graf a tabulka četností jednotlivých skupin v intervalu 0,025 g (tab. č. II, str. 91).

Četnosti prudce stoupají do vrcholné skupiny o váhovém intervalu 0,100–0,125 g, poté četnosti rychle klesají a nepřetržitá řada skupin sahá až do váhového intervalu 0,650–0,675 g. Se stoupající vahou četností ubývá natolik, že některé skupiny nejsou zastoupeny vůbec a váhové rozmezí 1,200 až 1,725 g zahrnuje pouze tři zlomky.

⁴⁵⁾ Podle zpracování V. Katze z NČČsl., XV, 1939, str. 7–19.

⁴⁶⁾ Jejich určení a popis od B. Augsta tamtéž, str. 19–20.

⁴⁷⁾ Zlomky jsou řazeny podle váhy vzestupně od zlomku č. 1 váha 0,017 g do č. 875, váha 1,721 g, viz tabulka zjištěných vah. Některé z nich jsou podle svých pořadových čísel, jež podržují v celém článku, vyobrazeny na přílohových tabulkách č. III. a IV:

Vzhledem k tomu, že převládající část zlomků je příliš malým dílem celého dirhamu, bylo možno určit — třeba jen částečně — jen malou jejich část. Soubor zlomků, na nichž jsme zjistili některé podstatné znaky, podle nichž bylo možno zlomek určit alespoň částečně, je zachycen na tabulce č. IV.⁴⁸⁾ Nejsou ovšem zahrnuty zlomky, na nichž byla čitelná pouze ta část legend, které se stereotypně opakují, a nevedou ke zjištění dynastie, panovníka, mincovny nebo roku, v němž byla mince ražena, jak jsme se o tom již zmínili v souvislosti se zlomkem z Kanálské zahrady.

Zlomky z Kelče, pokud je bylo možno určit, pochází z dirhamů, ražených v těchto mincovnách:

Balḥ	1 (Ḥurásán) ⁴⁹⁾
Hamaḍán	1 (ʿIrāk ʿArabí) ⁵⁰⁾
Iṣfahán	1 + (1) ʿIrāk ʿAḡamí ⁵¹⁾
Madínat as-Salám	2 ʿIrāk ʿArabí ⁵²⁾
Nísábúr	1 Ḥurásán ⁵³⁾
ar-Rajj	(1) ʿIrāk ʿAḡamí ⁵⁴⁾
Samarḡand	18 Turkistán, ⁵⁵⁾

které spadají všechny do východní oblasti islámské, jak názorně ukazuje⁵⁶⁾ přiložená mapa. (Viz obr. č. I).

⁴⁸⁾ Zlomky, označené hvězdičkou, byly již určeny při předchozím zpracování B. Augstem, který měl k dispozici pouze 496 zlomků.

⁴⁹⁾ Č. 750.

⁵⁰⁾ Č. 767.

⁵¹⁾ Zlomky: č. 877, z ražby Bújovce Rukn ad-Dauly, který razil pouze v ar-Rajj a Iṣfahánu, tedy tento zlomek uvádíme pro obě mincovny výlučně. Zlomek č. 874, z dirhamu Muʿaǧǧad ad-Dauly mohl být ražen pouze v Iṣfahánu, jediné mincovně tohoto Bújovce.

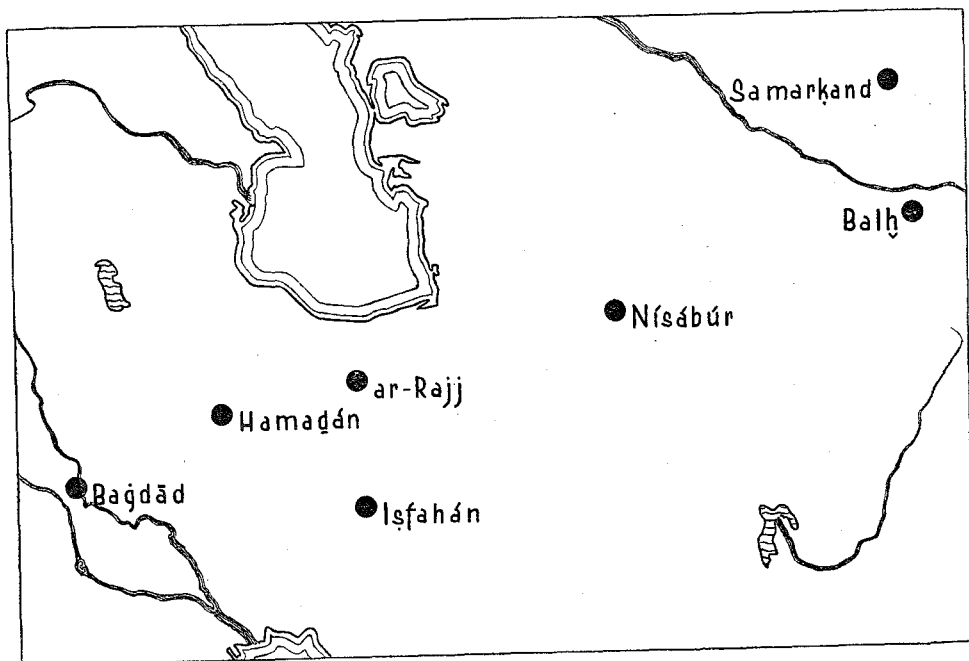
⁵²⁾ Zlomky č. 647 a 827.

⁵³⁾ Zlomek č. 703.

⁵⁴⁾ Zlomek č. 867, viz pozn. č. 51.

⁵⁵⁾ Zlomky: č. 320, 490, 583, 613, 619, 638, 704, 709, 760, 772 (ʿabbásovský), 798, 808, 809, 825, 851, 855, 870 a 875.

⁵⁶⁾ Na této mapě zachycuji pouze mincovny islámské, nikoliv souhrnně všechny mincovny, jejichž ražby jsou zastoupeny v Kelčském nálezu, jak je tomu na mapě Skutilové v jeho práci: Antické mince v počátcích československého sběratelství, Brno, 1949, obr. č. 1. Skutil na své mapě, která vychází z určení B. Augsta, chybně lokalizuje B. Augstem správně určený zlomek dirhamu z Madínat as-Salám (NČČsl. XV, 1939, str. 20, č. 1) jako ražbu hiǧázského města Medíny (Madínat an-Nabí). Madínat as-Salám čili Bagdád sídelní město ʿAbbásovců, založené r. 145 H/762 n. l. bylo jednou z nejvíce činných mincoven ʿabbásovských chalífů, zatím co Medína — za níž Skutil mylně tuto mincovnu pokládá, neměla v té době mincovnu vůbec. Po prvé v dějinách islámu bylo tam raženo, a to ještě mimořádně, v r. 453 H/1061 n. l. fátimovským chalífou al-Mustansirem (1035–94). Tato ražba zlatých mincí však byla ojedinělá a jen pro tento rok, o tom viz S. Lane Poole, Additions to the Oriental Collection 1876–88 London 1889, str. 322.

Obr. č. 1. Mapa islámských mincoven, zastoupených zlomky dirhamů v kelčském nálezu.

Zlomky částečně určitelné podle jména vladaře zahrnují kromě jmen 'abbásovských chalífů jen dvě dynastie: Bújovce a Sámánovce.

Z 'abbásovských chalífů jsou na zlomcích zastoupeni:

Muḩtadir (295–320 H — 908–932 n. l.)	
č.: 827, 858	2
Ráďí (322–329 H — 904–940 n. l.)	
č.: 816, 857	2
Muttaķí (329–333 H — 940–944 n. l.)	
Mustaķfí (333–364 H — 944–946 n. l.)	
č.: 820	1
Muṭī' (334–363 H — 946–974 n. l.)	
č.: 669, 696, 745, 785, 807, 854, 867	7
Tá'ī' (363–381 H — 974–991 n. l.)	
č.: 874	1
celkem	13

Z toho lze za vlastní 'abbásovské ražby považovat pouze 4 zlomky:

2 ražené v Madínat as-Salám (č. 647, 827), zlomek z r. 211 (č. 805) a zlomek z dirhamu, raženého v Samarķandu (č. 772), který svým uspořádáním legend ukazuje na to, že byl ražen před r. 207 H, kdy byl zaveden chalífou Ma'múnem nový typ dirhamu s dvojím opisem na líci⁵⁷⁾ tak, jak je nacházíme na většině zlomků.

Nejpočetněji jsou v kelčském nálezu zastoupeny zlomky ze sámánovských dirhamů.

Naṣr b. Aḩmad (261–279 — 874–892 n. l.)	0
Ismá'íl b. Aḩmad (279–295 — 892–907 n. l.)	0
Aḩmad b. Ismá'íl (295–301 — 907–913 n. l.)	
č.: 654, 731, 804	3
Naṣr II. b. Aḩmad (301–331 — 913–942 n. l.)	
č.: 823, 864, 875	3
Núḩ I. b. Naṣr (331–343 — 942–954 n. l.)	
č.: 640, 711, 747, 819, 853, 854	6
'Abdalmalik I. b. Núḩ (343–350 — 954–961 n. l.)	
č.: 669	1
Maṣṣúr I. b. Núḩ I. (350–366 — 961–976 n. l.)	
č.: 846	1
Núḩ II. b. Maṣṣúr I. (366–387 — 976–997 n. l.)	
č.: 720	1
Maṣṣúr II. b. Núḩ II. (387–389 — 997–999 n. l.)	
'Abdalmalik II. b. Núḩ II. (389–999 n. l.)	0
celkem	15

Kromě těchto 15 zlomků, které můžeme bezpečně přiřknout jednotlivým vladařům této dynastie, je ještě dalších 12 zlomků nepochybně sámánovských, avšak není je možno bezpečně přiřadit k určitému vladaři toho jména:

Maṣṣúr b. Núḩ (I. nebo II.)	
č.: 381, 770, 806	3
Naṣr b. Aḩmad (I. nebo II.)	
č.: 419, 843, 857	3
Núḩ b. (Naṣr nebo Maṣṣúr)	
č.: 626, 627	2
Núḩ (ism nebo kunja)	
č.: 500, 589, 729, 802	4
celkem	12

⁵⁷⁾ Srovn. BMC, S. Lane-Poole, I, The Coins of the Eastern Khaleefehs in the British Museum, London 1875, str. 94, č. 259.

Poslední, nejmenší a časově asi nejmladší skupinou jsou zlomky dirhamů, ražených Bújovci:

Aḍuḍ ad — Daula (338—372 — 949—982 n. l.), Abú Šuġá Ḥusrú	
č.: 615, 745, 830	3
Rukn ad—Daula Abú Alí Ḥasān (320—366 — 932—976 n. l.)	
č.: 867	1
Muʾajjid ad—Daula Abú Manšúr (366—373 — 976—997 n. l.)	
č.: 874	1
Bújovci bez bližšího určení	
č. 785, 817	2
celkem	7

Poněvadž můžeme všechny zlomky, ražené v Samarkandu, s výjimkou jednoho ʿabbásovského považovat rovněž za sámánovské, je tedy v nálezu kelčském zlomků

ʿabbásovských	4
bújovských	7
sámánovských	27
	+ 17
celkem	55 zlomků,

které možno určit podle dynastií.

Z „jakostních zkratk“⁵⁸⁾ které se často vyskytují na dirhamech, jsme zjistili na zlomcích č.: 312, 320, 358, 669, 754, 798 a 855 značku $\mathcal{E}$ — ʿAdl,⁵⁹⁾ na č. 491 značku $\mathcal{E}\mathcal{E}$ ʿadlʿadl⁶⁰⁾ a na zlomku č. 772 značku $\mathcal{Z}$ baḥ.⁶¹⁾

4. Závěry

Jak vyplývá z rozboru zlomků islámských dirhamů, spadá kelčský nález do poslední skupiny nálezů islámského stříbra v Evropě, jak jsme je dělili s hlediska obsahu mincí (viz str. 75). Jsou to nálezy, vymezené zhruba druhou polovinou 10. a první čtvrtí 11. stol. n. l. Vedoucí mincí jsou otto-adelheidské denáry a zlomky islámských dirhamů tvoří menší složku nálezů.

⁵⁸⁾ Jakostní zkratky a jiná izolovaná slova a písmena, o jejichž významu byla vedena živá polemika mezi islámskými numismatiky, Meierem, Tornbergem, Fleischerem, Tiesenhausem a Sticklem, jejíž výsledky jsou shrnuty v článku Stickel-Tiesenhausen, Die Wertbezeichnungen auf muhammedanischen Münzen, ZDMG, XXXIII, 1879, str. 341—386.

⁵⁹⁾ ʿadl (mince) správné váhy, jak ji správně vyložil již Ch. M. Frachn (viz citace v ZDMG XXXIII, str. 384); „moneta nota ʿAdl seu ʿain iustum pondus indicante insignita“.

⁶⁰⁾ Tato zkratka, vyskytující se hojně na sámánovských dirhamech, má zesílený význam zkratky předcházející.

⁶¹⁾ Mince plné váhy; o tom Stickel-Tiesenhausen, l. c., str. 368—371.

Částečně určitelné zlomky ukazují, že nejpočetněji jsou zastoupeny sámánovské dirhamy z let 930—960 n. l. a nejmladší vrstvu reprezentují ražby bújovské a sámánovské. Za nejmladší zlomky islámského původu je možno považovat zlomek Sámánovce Núḥa II. b. Manšúr (č. 720) a zlomek dirhamu, raženého v Išfahánu Bújovcem Muʾajjid ad-Daulou (č. 874), který vládl v letech 976—997. Můžeme tedy soudit, že zlomky dirhamů přišly do Evropy a tím i do souboru mincí majitele kelčského nálezů nedlouho před ukrytím nálezů, který je datován nejmladší ražbou evropské provenience k. r. 1002 n. l.

Účelem metrologického rozboru, jak byl proveden pro zlomky dirhamů z tohoto nálezů, byla snaha zjistit, do jaké míry vykazují vyhraněné váhové skupiny, přibližně o váze $\frac{1}{4}$ a $\frac{1}{6}$ dirhamu, neboť těmito pravidelným zlomkům islámských mincí přiřítá Lewicki funkci nominálu pro oblast Polska.⁶²⁾

Již pouhý rozbor zlomků z kelčského nálezů po stránce formy, kdy mezi 875 zlomky bylo zjištěno pouze šest čtvrtin dirhamu, ukázal, že těmito pravidelným zlomkům v našem nálezů nelze přisuzovat zvláštní význam, neboť číselný poměr 6:875 je příliš nepatrný, než aby mohl naznačovat nějakou zákonitost.

Metrologický rozbor ukázal tuto skutečnost ještě přesvědčivěji. Ve váhovém rozmezí čtvrtin jsou zlomky zastoupeny v počtu příliš nepatrném, takže tyto skupiny nijak nevybočují z rámce sestupné linie, jak je patrné z grafu (tab. č. III, str. 92) sestaveného podle četnosti zlomků v jednotlivých skupinách o 0,25 g. Poněvadž však četnost prudce stoupající křivkou dosahuje vrcholu v rozmezí 0,000—0,125 g a potom zvolna klesá a u nejvyšších váhových skupin se zhusta rovná nule, vyplývá z toho, že váha se neřídí žádnou zákonitostí, která by ukazovala na používání těchto zlomků jako nominálů, nýbrž ukazuje spíše na to, že zlomky byly děleny na libovolně malé částky, které mohly dobře sloužit jako vážený kov při placení.

Otázka funkce zlomků mincí jako váženého kovu i jako nominálu, jak nás o ní informují arabské písemné prameny⁶³⁾ nikterak neodporuje našemu názoru. Jak jsem ukázala v jiné práci, nebyla to vždy jen nominální hodnota těchto zlomků, jak ji uvádí al-Mukaddasí, o kterého se Lewicki opírá, nýbrž především funkce váženého kovu, a to zejména při oběhu mincí cizích, nebo v době nedostatku dobré stříbrné mince, v době úpadku mincovnictví a krise stříbra.

Ostatně, otázku, zda zlomky dirhamů byly užívány v oblasti severovýchodní Evropy na váhu či jako nominály, nelze řešit jinak, než pečlivým morfologickým a metrologickým rozbořem všech nálezů této kategorie, což předpokládá nejdříve dokonalou evidenci nálezů islámského stříbra v celé oblasti severovýchodní Evropy.

⁶²⁾ Lewicki, Z dziejow . . . , str. 224 nn.

⁶³⁾ Lewicki, l. c., str. 225, al-Mukaddasi, Descriptio imperii moslemici, ed. J. M. de Goeje, BGA, III, 1877, str. 240. — J. Štěpková, Über das Wesen und die Funktion der Dirhamenbruchstücke, Charisteria Orientalia, Praha ČSAV, 1956, str. 329—337.

Tabulka č. I
Přehled zjištěných vah

Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g
1.	0,017	41.	0,049	81.	0,061	121.	0,072
2.	0,022	42.	0,049	82.	0,061	122.	0,072
3.	0,023	43.	0,049	83.	0,062	123.	0,072
4.	0,025	44.	0,049	84.	0,062	124.	0,072
5.	0,027	45.	0,050	85.	0,062	125.	0,072
6.	0,028	46.	0,050	86.	0,062	126.	0,073
7.	0,031	47.	0,050	87.	0,063	127.	0,074
8.	0,034	48.	0,051	88.	0,063	128.	0,074
9.	0,034	49.	0,051	89.	0,063	129.	0,074
10.	0,034	50.	0,051	90.	0,063	130.	0,074
11.	0,035	51.	0,053	91.	0,063	131.	0,074
12.	0,035	52.	0,053	92.	0,064	132.	0,075
13.	0,038	53.	0,053	93.	0,064	133.	0,075
14.	0,038	54.	0,054	94.	0,064	134.	0,075
15.	0,039	55.	0,054	95.	0,064	135.	0,075
16.	0,039	56.	0,055	96.	0,064	136.	0,075
17.	0,039	57.	0,055	97.	0,064	137.	0,075
18.	0,040	58.	0,055	98.	0,064	138.	0,076
19.	0,040	59.	0,055	99.	0,064	139.	0,076
20.	0,040	60.	0,056	100.	0,065	140.	0,076
21.	0,040	61.	0,056	101.	0,065	141.	0,077
22.	0,042	62.	0,057	102.	0,065	142.	0,077
23.	0,042	63.	0,057	103.	0,065	143.	0,077
24.	0,042	64.	0,057	104.	0,067	144.	0,077
25.	0,043	65.	0,057	105.	0,067	145.	0,077
26.	0,044	66.	0,057	106.	0,067	146.	0,077
27.	0,044	67.	0,058	107.	0,067	147.	0,077
28.	0,044	68.	0,058	108.	0,067	148.	0,078
29.	0,045	69.	0,058	109.	0,068	149.	0,080
30.	0,045	70.	0,058	110.	0,068	150.	0,081
31.	0,045	71.	0,058	111.	0,068	151.	0,081
32.	0,046	72.	0,059	112.	0,068	152.	0,081
33.	0,047	73.	0,059	113.	0,068	153.	0,081
34.	0,047	74.	0,060	114.	0,069	154.	0,081
35.	0,047	75.	0,060	115.	0,069	155.	0,081
36.	0,047	76.	0,060	116.	0,070	156.	0,082
37.	0,048	77.	0,060	117.	0,070	157.	0,082
38.	0,048	78.	0,060	118.	0,071	158.	0,082
39.	0,048	79.	0,060	119.	0,071	159.	0,082
40.	0,048	80.	0,061	120.	0,072	160.	0,082

Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g
161.	0,082	204.	0,095	247.	0,104	291.	0,114
162.	0,082	205.	0,095	248.	0,105	292.	0,114
163.	0,082	206.	0,095	249.	0,105	293.	0,114
164.	0,082	207.	0,095	250.	0,105	294.	0,115
165.	0,084	208.	0,095			295.	0,115
166.	0,084	209.	0,095	251.	0,105	296.	0,115
167.	0,084	210.	0,095	252.	0,105	297.	0,115
168.	0,084			253.	0,105	298.	0,116
169.	0,085	211.	0,095	254.	0,106	299.	0,116
170.	0,085	212.	0,096	255.	0,106	300.	0,116
		213.	0,096	256.	0,106		
171.	0,085	214.	0,096	257.	0,107	301.	0,116
172.	0,085	215.	0,097	258.	0,107	302.	0,117
173.	0,085	216.	0,097	259.	0,108	303.	0,117
174.	0,086	217.	0,097	260.	0,108	304.	0,117
175.	0,086	218.	0,097			305.	0,117
176.	0,087	219.	0,098	261.	0,108	306.	0,117
177.	0,087	220.	0,098	262.	0,109	307.	0,117
178.	0,087			263.	0,109	308.	0,117
179.	0,087	221.	0,098	264.	1,109	309.	0,118
180.	0,088	222.	0,098	265.	0,109	310.	0,118
		223.	0,099	266.	0,109		
181.	0,088	224.	0,099	267.	0,109	311.	0,119
182.	0,088	225.	0,100	268.	0,109	312.	0,119
183.	0,088	226.	0,100	269.	0,109	313.	0,119
184.	0,088	227.	0,100	270.	0,110	314.	0,119
185.	0,089	228.	0,101			315.	0,120
186.	0,089	229.	0,101	271.	0,110	316.	0,121
187.	0,089	230.	0,101	272.	0,110	317.	0,121
188.	0,090			273.	0,110	318.	0,121
189.	0,090	231.	0,101	274.	0,110	319.	0,122
190.	0,090	232.	0,101	275.	0,110	320.	0,122
		233.	0,102	276.	0,110		
191.	0,090	234.	0,102	277.	0,110	321.	0,122
192.	0,090	235.	0,102	278.	0,110	322.	0,122
193.	0,091	236.	0,102	279.	0,110	323.	0,122
194.	0,091	237.	0,102	280.	0,111	324.	0,122
195.	0,091	238.	0,102			325.	0,122
196.	0,091	239.	0,103	281.	0,111	326.	0,123
197.	0,091	240.	0,103	282.	0,111	327.	0,123
198.	0,092			283.	0,111	328.	0,123
199.	0,092	241.	0,103	284.	0,111	329.	0,123
200.	0,093	242.	0,104	285.	0,113	330.	0,123
		243.	0,104	286.	0,113		
201.	0,093	244.	0,104	287.	0,113		
202.	0,094	245.	0,104	288.	0,114	331.	0,123
203.	0,094	246.	0,104	289.	0,114	332.	0,124
				290.	0,114	333.	0,124

Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g
334.	0,124	377.	0,136	421.	0,149	464.	0,162
335.	0,124	378.	0,136	422.	0,150	465.	0,162
336.	0,125	379.	0,136	423.	0,150	466.	0,162
337.	0,125	380.	0,137	424.	0,151	467.	0,162
338.	0,125			425.	0,151	468.	0,163
339.	0,125	381.	0,137	426.	0,151	469.	0,163
340.	0,125	382.	0,138	427.	0,151	470.	0,164
		383.	0,138	428.	0,152		
341.	0,125	384.	0,138	429.	0,152	471.	0,164
342.	0,125	385.	0,138	430.	0,153	472.	0,165
343.	0,126	386.	0,138			473.	0,165
344.	0,126	387.	0,139	431.	0,154	474.	0,165
345.	0,127	388.	0,139	432.	0,154	475.	0,165
346.	0,127	389.	0,139	433.	0,154	476.	0,166
347.	0,127	390.	0,140	434.	0,154	477.	0,166
348.	0,128			435.	0,154	478.	0,168
349.	0,128	391.	0,140	436.	0,155	479.	0,168
350.	0,128	392.	0,140	437.	0,155	480.	0,168
		393.	0,140	438.	0,155		
351.	0,128	394.	0,140	439.	0,156	481.	0,168
352.	0,128	395.	0,140	440.	0,157	482.	0,168
353.	0,129	396.	0,141			483.	0,168
354.	0,130	397.	0,141	441.	0,157	484.	0,169
355.	0,130	398.	0,142	442.	0,158	485.	0,170
356.	0,130	399.	0,142	443.	0,158	486.	0,170
357.	0,131	400.	0,142	444.	0,158	487.	0,170
358.	0,131			445.	0,159	488.	0,171
359.	0,131	401.	0,142	446.	0,159	489.	0,171
360.	0,132	402.	0,142	447.	0,159	490.	0,172
		403.	0,143	448.	0,159		
361.	0,132	404.	0,144	449.	0,159	491.	0,172
362.	0,133	405.	0,144	450.	0,159	492.	0,172
363.	0,133	406.	0,144			493.	0,172
364.	0,133	407.	0,145	451.	0,159	494.	0,173
365.	0,133	408.	0,145	452.	0,159	495.	0,174
366.	0,133	409.	0,145	453.	0,159	496.	0,174
367.	0,133	410.	0,145	454.	0,159	497.	0,174
368.	0,133			455.	0,160	498.	0,174
369.	0,134	411.	0,145	456.	0,160	499.	0,175
370.	0,134	412.	0,145	457.	0,160	500.	0,175
		413.	0,146	458.	0,160		
371.	0,134	414.	0,146	459.	0,161	501.	0,176
372.	0,134	415.	0,146	460.	0,161	502.	0,176
373.	0,134	416.	0,146			503.	0,176
374.	0,134	417.	0,147			504.	0,176
375.	0,135	418.	0,148	461.	0,161	505.	0,177
376.	0,135	419.	0,149	462.	0,162		
		420.	0,149	463.	0,162	506.	0,177

Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g
507.	0,179	551.	0,195	594.	0,215	637.	0,237
508.	0,179	552.	0,196	595.	0,215	638.	0,238
509.	0,180	553.	0,196	596.	0,216	639.	0,238
510.	0,180	554.	0,197	597.	0,216	640.	0,239
		555.	0,197	598.	0,218		
511.	0,180	556.	0,197	599.	0,218	641.	0,240
512.	0,180	557.	0,198	600.	0,218	642.	0,240
513.	0,181	558.	0,198			643.	0,240
514.	0,181	559.	0,198	601.	0,219	644.	0,241
515.	0,181	560.	0,198	602.	0,219	645.	0,241
516.	0,181			603.	0,220	646.	0,242
517.	0,182	561.	0,198	604.	0,220	647.	0,243
518.	0,182	562.	0,199	605.	0,222	648.	0,243
519.	0,182	563.	0,200	606.	0,222	649.	0,245
520.	0,183	564.	0,200	607.	0,222	650.	0,245
		565.	0,202	608.	0,222		
521.	0,183	566.	0,202	609.	0,222	651.	0,247
522.	0,185	567.	0,203	610.	0,223	652.	0,248
523.	0,185	568.	0,203			653.	0,248
524.	0,185	569.	0,203	611.	0,223	654.	0,248
525.	0,185	570.	0,203	612.	0,224	655.	0,248
526.	0,185			613.	0,224	656.	0,249
527.	0,185	571.	0,203	614.	0,224	657.	0,249
528.	0,186	572.	0,205	615.	0,225	658.	0,250
529.	0,186	573.	0,205	616.	0,225	659.	0,250
530.	0,186	574.	0,206	617.	0,225	660.	0,251
		575.	0,206	618.	0,226		
531.	0,186	577.	0,207	619.	0,226	661.	0,254
532.	0,186	576.	0,207	620.	0,226	662.	0,254
533.	0,188	578.	0,207			663.	0,254
534.	0,189	579.	0,208	621.	0,228	664.	0,256
535.	0,189	580.	0,208	622.	0,228	665.	0,256
536.	0,190			623.	0,228	666.	0,257
537.	0,190	581.	0,208	624.	0,228	667.	0,257
538.	0,191	582.	0,208	625.	0,229	668.	0,258
539.	0,191	583.	0,208	626.	0,230	669.	0,260
540.	0,191	584.	0,209	627.	0,231	670.	0,260
		585.	0,209	628.	0,232		
541.	0,191	586.	0,209	629.	0,233	671.	0,262
542.	0,191	587.	0,210	630.	0,234	672.	0,262
543.	0,192	588.	0,211			673.	0,262
544.	0,192	589.	0,212	631.	0,234	674.	0,264
545.	0,192	590.	0,212	632.	0,235	675.	0,265
546.	0,193			633.	0,236	676.	0,265
547.	0,193	591.	0,212	634.	0,237	677.	0,267
548.	0,194	592.	0,213	635.	0,237	678.	0,267
549.	0,195	593.	0,213	636.	0,237	679.	0,267
550.	0,195					680.	0,268

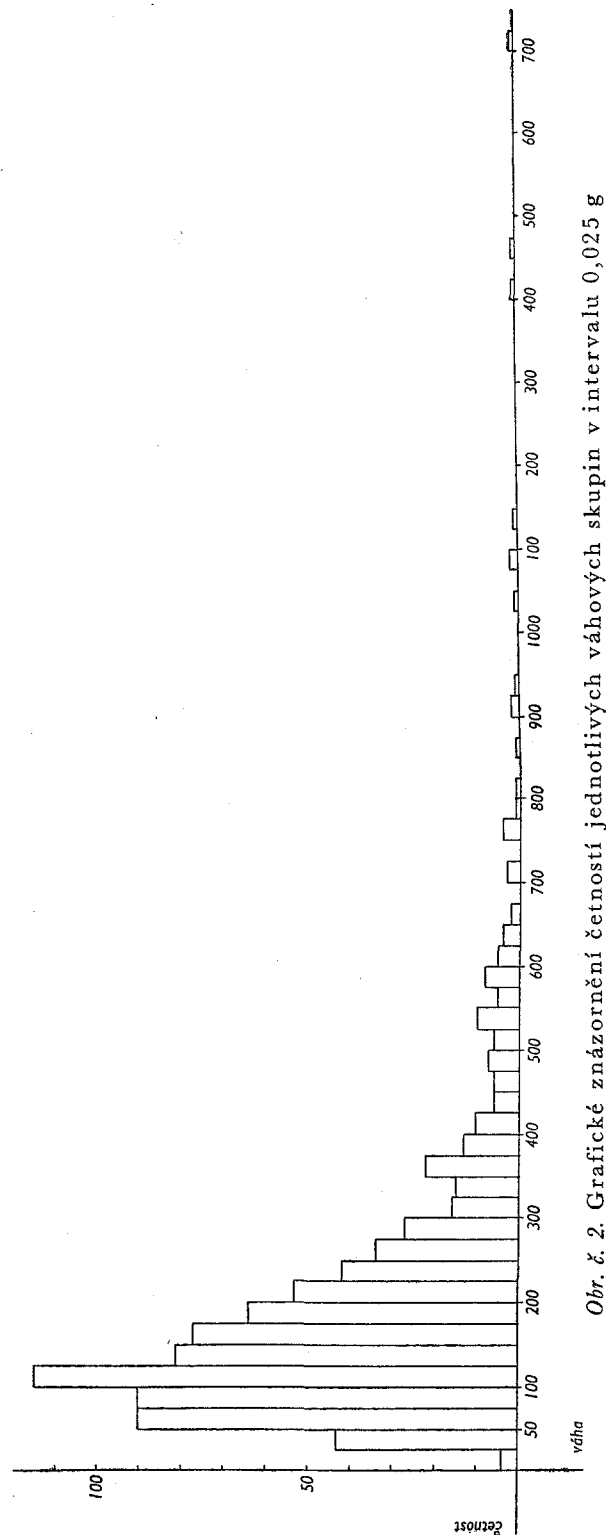
Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g
681.	0,268	724.	0,305	767.	0,369	811.	0,481
682.	0,269	725.	0,309	768.	0,372	812.	0,485
683.	0,269	726.	0,309	769.	0,373	813.	0,495
684.	0,269	727.	0,310	770.	0,373	814.	0,498
685.	0,270	728.	0,311			815.	0,501
686.	0,270	729.	0,315	771.	0,374	816.	0,503
687.	0,270	730.	0,317	772.	0,375	817.	0,510
688.	0,272			773.	0,377	818.	0,511
689.	0,272	731.	0,322	774.	0,378	819.	0,517
690.	0,273	732.	0,323	775.	0,378	820.	0,519
		733.	0,324	776.	0,379		
691.	0,274	734.	0,324	777.	0,385	821.	0,532
692.	0,275	735.	0,325	778.	0,387	822.	0,532
693.	0,276	736.	0,326	779.	0,390	823.	0,537
694.	0,277	737.	0,327	780.	0,390	824.	0,539
695.	0,277	738.	0,329			825.	0,540
696.	0,278	739.	0,330	781.	0,391	826.	0,541
697.	0,279	740.	0,332	782.	0,392	827.	0,542
698.	0,280			783.	0,392	828.	0,542
699.	0,282	741.	0,337	784.	0,394	829.	0,547
700.	0,283	742.	0,340	785.	0,400	830.	0,548
		743.	0,344	786.	0,401		
701.	0,284	744.	0,346	787.	0,402	831.	0,551
702.	0,284	745.	0,346	788.	0,402	832.	0,552
703.	0,286	746.	0,347	789.	0,403	833.	0,560
704.	0,287	747.	0,347	790.	0,405	834.	0,560
705.	0,288	748.	0,348			835.	0,575
706.	0,290	749.	0,350	791.	0,406	836.	0,583
707.	0,290	750.	0,350	792.	0,413	837.	0,583
708.	0,290			793.	0,414	838.	0,588
709.	0,292	751.	0,352	794.	0,414	839.	0,590
710.	0,292	752.	0,354	795.	0,415	840.	0,592
		753.	0,355	796.	0,427		
711.	0,293	754.	0,356	797.	0,432	841.	0,594
712.	0,293	755.	0,357	798.	0,433	842.	0,595
713.	0,294	756.	0,357	799.	0,436	843.	0,600
714.	0,294	757.	0,357	800.	0,438	844.	0,605
715.	0,297	758.	0,358			845.	0,607
716.	0,298	759.	0,358	801.	0,438	846.	0,614
717.	0,300	760.	0,360	802.	0,452	847.	0,619
718.	0,300			803.	0,452	848.	0,620
719.	0,300	761.	0,360	804.	0,455	849.	0,640
720.	0,302	762.	0,361	805.	0,466	850.	0,641
		763.	0,364	806.	0,470		
721.	0,302	764.	0,366	807.	0,475		
722.	0,303	765.	0,366	808.	0,477	851.	0,649
723.	0,303	766.	0,368	809.	0,478	852.	0,650
				810.	0,479	853.	0,659

Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g	Čís.	Váha v g
854.	0,671	860.	0,768	865.	0,901	871.	1,098
855.	0,718			866.	0,918	872.	1,130
856.	0,719	861.	0,773	867.	0,928	873.	1,414
857.	0,724	862.	0,777	868.	1,007	874.	1,452
858.	0,756	863.	0,817	869.	1,035	875.	1,721
859.	0,766	864.	0,859	870.	1,090		

Tabulka č. II

Tabulka četností jednotlivých skupin (v intervalu 0,025 g)

0,000—0,025	4	0,875—0,900	0
0,025—0,050	43	0,900—0,925	2
0,050—0,075	90	0,925—0,950	1
0,075—0,100	90	0,950—0,975	0
0,100—0,125	115	0,975—1,000	0
0,125—0,150	81	1,000—1,025	0
0,150—0,175	77	1,025—1,050	1
0,175—0,200	64	1,050—1,075	0
0,200—0,225	53	1,075—1,100	2
0,225—0,250	42	1,100—1,125	0
0,250—0,275	34	1,125—1,150	1
0,275—0,300	27	1,150—1,175	0
0,300—0,325	16	1,175—1,200	0
0,325—0,350	15	1,200—1,225	0
0,350—0,375	22	1,225—1,250	0
0,375—0,400	13	1,250—1,275	0
0,400—0,425	10	1,275—1,300	0
0,425—0,450	6	1,300—1,325	0
0,450—0,475	6	1,325—1,350	0
0,475—0,500	7	1,350—1,375	0
0,500—0,525	6	1,375—1,400	0
0,525—0,550	10	1,400—1,425	1
0,550—0,575	5	1,425—1,450	0
0,575—0,600	8	1,450—1,475	1
0,600—0,625	5	1,475—1,500	0
0,625—0,650	4	1,500—1,525	0
0,650—0,675	2	1,525—1,550	0
0,675—0,700	0	1,550—1,575	0
0,700—0,725	3	1,575—1,600	0
0,725—0,750	0	1,600—1,625	0
0,750—0,775	4	1,625—1,650	0
0,775—0,800	1	1,650—1,675	0
0,800—0,825	1	1,675—1,700	0
0,825—0,850	0	1,700—1,725	1
0,850—0,875	1		

Tabulka č. IV
Přehled částečně určených zlomků

Zlomek č.	Dynastie	Vladař	Mincovna	Rok	Chalífa	Jiné
109	—	—	—	3xx	—	—
312	—	—	—	—	—	‘adl
320	—	—	—	—	—	‘adl
358	—	—	—	—	—	‘adl
381	Sámánovci	Manšúr b. Núḥ ?	—	—	—	—
383	—	—	—	xx3	—	—
409	—	—	—	xx3	—	—
419	Sámánovci	Našr. b.	—	—	—	—
420	—	—	Samarkand	—	—	—
431	—	—	—	3xx	—	—
490	—	—	Samarkand	—	—	—
491	—	—	—	—	—	‘adl‘adl
500	Sámánovci	Núḥ	—	—	—	—
524	—	—	—	xx1	—	—
536	—	—	—	x8x	—	—
543	—	—	Samarkand	—	—	—
587	—	—	—	3Xx	—	—
589	Sámánovci	Núḥ	—	—	—	—
613	—	—	Samarkand	—	—	—
615	Bújovci	Aduḍ ad-Daula	—	—	—	—
619	—	—	Samarkand	—	—	—
626	Sámánovci	Núḥ b.	—	—	—	‘adl
627	Sámánovci	Núḥ b.	—	—	—	—
638	—	—	Samarkand	—	—	—
640	Sámánovci	Núḥ b. Našr	—	—	—	—
647	‘Abbásovci	—	Madínat as-Salám	—	—	—
654	Sámánovci	Aḥmad b. Ismá‘il	—	—	—	—
669	Sámánovci	‘Abdalmalik b. Núḥ	—	—	Muṭī‘	‘adl
673	—	—	—	3xx	—	—
694	—	—	—	x4x	—	—
696	—	—	—	—	Muṭī‘	—
698	—	—	—	xx1	—	—
703	—	—	Nisábúr	—	—	—
*704	—	—	Samarkand	—	—	—
709	—	—	Samarkand	—	—	—
711	Sámánovci	Núḥ b. Našr	—	—	—	—
716	—	—	—	x6x	—	—
717	—	—	—	x ₂ ¹³	—	—
*720	Sámánovci	Núḥ II. b. Manšúr	—	—	—	—
729	Sámánovci	Núḥ	—	—	—	—
731	Sámánovci	Aḥmad b. Ismá‘il	—	—	—	—
734	—	—	—	x84	—	—
745	Bújovci	Aduḍ ad-Daula	—	—	Muṭī‘	—
747	Sámánovci	Núḥ I. b. Našr	—	(3)42	—	—
748	—	—	—	34x	—	—

Zlomek č.	Dynastie	Vladař	Mincovna	Rok	Chalífa	Jiné
*750	—	—	Balḥ	—	—	—
754	—	—	—	—	—	‘adl
760	—	—	Samarkand	—	—	—
764	—	—	—	xx4	—	—
767	—	—	Hamadán	—	—	—
770	Sámánovci	Manšúr b. Núḥ	—	—	—	—
772	‘Abbásovci	—	Samarkand	xx1	—	baḥ
781	—	—	—	x1x	—	—
784	—	—	—	34x	—	—
785	Bújovci	xx ad-Daula	—	—	Muṭi‘	—
795	—	—	—	x4x	—	—
798	—	—	Samarkand	—	—	‘adl
802	Sámánovci	Núḥ	—	—	—	—
804	Sámánovci	Aḥmad b. Ismá‘il	—	—	—	—
805	—	—	—	211	—	—
*806	Sámánovci	Manšúr b. Núḥ	—	—	—	—
807	—	—	—	—	Muṭi‘	—
*808	—	—	Samarkand	—	—	—
809	—	—	Samarkand	—	—	—
812	—	—	—	3xx	—	—
813	—	—	—	x5 ⁷	—	—
814	—	—	—	3xx	—	—
816	—	—	—	—	Ráđi	—
817	Bújovci	—	—	—	—	—
*819	Sámánovci	Núḥ I. b. Našr	—	33x	Mustakfi Muttaki	—
823	Sámánovci	Našr II. b. Aḥmad	—	32x	—	—
825	—	—	Samarkand	—	—	—
*827	‘Abbásovci	Muḡtadir billáhi	Madínat as-Salám	xx2	—	—
830	Bújovci	Aḡuḡ ad-Daula	—	—	—	—
835	—	—	—	x54	—	—
839	—	—	—	3xx	—	—
841	—	—	—	xx5	—	—
843	Sámánovci	Našr b. Aḥmad	—	—	—	—
846	Sámánovci	Manšúr I. b. Núḥ	—	x5x	—	—
849	—	—	—	3xx	—	—
851	—	—	Samarkand	—	—	—
853	Sámánovci	Núḥ I. b. Našr	—	—	—	—
854	Sámánovci	Núḥ I. b. Našr	—	—	Muṭi‘	—
855	—	—	Samarkand	—	—	‘adl
857	Sámánovci	Našr b. Aḥmad	—	—	Ráđi	—
858	—	—	—	312	Muḡtadir	—
864	Sámánovci	Našr II. b. Aḥmad	—	—	Ráđi	—
*867	Bújovci	Rukn ad-Daula	Rajj Isfahán	—	Muṭi‘	—
868	—	—	—	2xx	—	—
870	—	—	Samarkand	—	—	—
874	Bújovci	Mu‘ajjad ad-Daula	Isfahán	—	Ṭá‘i‘	—
875	Sámánovci	Našr II. b. Aḥmad	Samarkand	324	—	—

Ярмила Штенкова

Исламское серебро из находок в Кельче в Моравии

Во вступительной главе «Исламское серебро в северо-восточной Европе» автор приводит характеристику находок исламского серебра — диргемов — в областях северо-восточной Европы в период VIII—XI стол. н. э. и суммирует имеющиеся сведения о значении этих находок для ознакомления с экономическими условиями данных областей и их торговыми сношениями с исламским востоком.

Вторая глава «Исламское серебро на территории Чехии и Моравии» суммирует сообщения об известных, хотя бы из литературы, находках исламских монет этой эпохи из Литомержиц, Ржепова и Младой Болеславы и приводит новое определение единственного обломка диргема из находки в Праге XII-Канальский сад, как саманидской чеканки из Бухары.

Третья и центральная часть «Исламское серебро в находке из Кельча в Моравии» приводит краткую характеристику всей находки, состоящей из трех составных частей: денаров и их обломков, обломков драгоценностей и обломков исламских монет — диргемов. Эта последняя часть находки (875 штук) была подвергнута морфологическому и метрологическому анализу (см. таблицы в тексте № 1, 2 и 3). Обломки, которые удалось частично определить, происходят из следующих монетных дворов (см. карту): Балх (1), Хамадан (1), Исфаган (1), Мадинат ас-Салам (2), Нисабур (1), Рай (1) и Самарканд (18).

Кроме собственных чеканок аббасидских калифов (обломок № 647, 805 и 827, см. таблицу обзора определенных обломков № 4 и рис. таб. II и III), на монетах встречаются имена аббасидских калифов: Muḡtadir, Ráđi, Muttaki, Mustakfi, Muṭi‘, Ṭá‘i‘ (13). Более всего представлены саманидские правители: Aḥmad b. Isma‘il (3), Našr b. Aḥmad (3), Núḥ I. b. Našr (6) ‘Abdalmalik I. b. Núḥ (1), Manšúr I. b. Núḥ (1), Núḥ II. b. Manšúr (1) и 12 саманидских обломков без точного определения правителя.

Из династии Буидов представлены: Aḡuḡ ad-Daula (3), Rukn ad-Daula (1), Mu‘ajjad ad-Daula (1) и без более точного определения (2).

Заключительная глава приводит общую оценку находки, которая была включена в последнюю группу находок исламского серебра в Европе (950—1025 г. г.). Главной монетой являются отто-адельгейдские денары, а из исламских монет более всего представлены саманидские чеканки 930—960 г. г., прежде всего, самаркандские. Самую молодую группу представляют собой диргемы буидские и саманидские, в частности Núḥ II b. Manšúr и Muajjad ad-Daula (976—997), свидетельствующие о том, что исламские чеканки в отношении времени не слишком отдалены от самой молодой монеты находки европейской провенанции, датирующей находку 1002 г. н. э.

Метрологический анализ показал, что регулярным обломкам диргемов, четвертям и шестым долям, даже обломкам соответствующего этому веса нельзя придавать значение номиналов, как пытался это сделать Т. Левицкий, но что все собрание свидетельствует о том, что обломки кельчской находки применялись как весовой металл.

Перевел Е. Похитонов.

Dans l'introduction de son article, intitulée „Les monnaies d'argent islamiques dans le Nord-Est de l'Europe“, l'auteur caractérise les trouvailles de monnaies d'argent islamiques — de dirhams — provenant de la période allant du VIIIe au XIe siècle de notre ère, trouvailles faites sur le territoire Nord-Est de l'Europe. Elle résume les résultats des recherches relatives à ces trouvailles et au rôle que celles-ci jouent dans les tentatives faites en vue de connaître les conditions économiques de ces territoires ainsi que leurs relations commerciales avec l'Est islamique.

Le deuxième chapitre intitulé „Les monnaies d'argent islamiques sur le territoire de la Bohême et de la Moravie“ donne un résumé des renseignements qu'on possède sur les trouvailles de monnaies islamiques (connues au moins de la littérature) de la même époque, faites à Litoměřice, à Řepov et à Mladá Boleslav; l'auteur étudie de nouveau le seul fragment d'un dirham trouvé dans la fouille faite à Prague XII sur l'emplacement de l'ancien jardin du comte Canal et le détermine comme appartenant à la frappe des Samanides de Buhára.

La troisième et principale partie de l'article intitulée „Les monnaies d'argent islamiques dans la trouvaille de Kelč en Moravie“ donne une caractéristique sommaire de la trouvaille qui contenait: des deniers et fragments de deniers, des fragments de bijoux et des fragments de monnaies islamiques dirhams.

L'auteur examine les 875 fragments de ces dernières monnaies du point de vue morphologique et métrologique (voir les tables No 1,2 et 3 dans le texte). Les fragments que l'on a réussi partiellement à déterminer proviennent des Monnaies suivantes (voir la carte): Balḥ (1), Hamadán (1), Isfahán (1), Madinat as-Salám (2), Nisábúr (1), Rájj (1) et Samarḳand (18).

Outre les frappes propres des califes abbassides (fragments Nos 647, 805 et 827, voir le tableau synoptique de fragments déterminés No 4 et les tables d'images II et III), on trouve sur les monnaies les noms suivants de califes abbassides: Muḳtadir, Ráđi, Muttakí, Mustakfí, Muṭí, Ta'í (13). Le plus souvent on rencontre les noms de souverains samanides: Aḥmad b. Ismá'il (3), Naṣr b. Aḥmad (3), Núḥ I. b. Naṣr (6), Abdalmalik I. b. Núḥ (1), Maṣṣúr I. b. Núḥ (1), Núḥ II. b. Maṣṣúr (1), enfin 12 fragments de monnaies samanides sans mention précise de nom du souverain.

La dynastie des Bouïdes est représentée par Aduḍ ad-Daula (3), Rukn ad-Daula (1), Mu'ajjid ad-Daula (1), enfin 2 fragments sans mention précise.

Le chapitre final de l'article contient l'appréciation sommaire de la trouvaille qui est rangée dans le dernier groupe des trouvailles de monnaies d'argent islamiques en Europe (950 à 1025). Les monnaies qui figurent le plus souvent dans cette trouvaille sont les deniers au nom d'Otton — Adelaïde; parmi les monnaies islamiques, les plus nombreuses proviennent des frappes des Samanides des années 930 à 960, en premier lieu des frappes de la Monnaie de Samarḳand.

Le groupe le plus récent est représenté par les dirhams des Bouïdes et des Samanides, notamment Núḥ II b. Maṣṣúr et Mu'ajjid ad-Daula (976 à 997) qui montrent que les frappes islamiques de la trouvaille ne sont pas très éloignées de la plus récente monnaie européenne qui date la trouvaille vers l'année 1002 de notre ère.

L'examen métrologique a montré que ni les fragments réguliers répondant au quart ou au sixième du dirham ni les fragments d'un poids analogue ne peuvent être considérés comme ayant une valeur nominale, comme l'a prétendu T. Lewicki; il semble plutôt que les fragments de la trouvaille de Kelč ne servaient que comme métal brut.

Traduit par Konstantin Jelínek

MORAVSKÉ DENÁROVÉ MINCE MARKRABĚTE JOŠTA

(Nálezy z Hustopeč 1926 a Bošovic 1879)

(Tab. V—X)

Úvod

Význam numismatiky pro studium dějin lidské společnosti. — Zpracovávání moravských nálezu v dřívějších dobách. — Důležitost Červinkova spisu „Mince a mincovnictví markrabství Moravského“. — Moravské mince grošového údobí a pokusy o jejich chronologii. Počátek moravského mincovnictví ve 14. století. — Význam výstavy „Brněnská mincovna a moravské nálezy mincí XIV. a XV. století“ pro řešení chronologie moravských ražeb.

Studium dějin peněžního hospodářství — numismatika — vyrůstá podobně jako ostatní vědní obory z určitého stupně rozvoje společnosti, který si vynutil potřebu znalosti jedné nejzákladnější historické disciplíny pro dokonalejší a pravdivější poznávání historického vývoje lidské společnosti. Objektivní chápání dějinného vývoje nemůže postrádati znalosti zákonů peněžního hospodářství, ke kterým numismatika postupně dospívá na základě velmi obtížného, ba přímo mravenčího úsilí, zjišťování především hmotného materiálu spolu i se studiem všech ostatních svých pramenů, z nich zejména dochovaných archivních záznamů. Specifická zvláštnost numismatického materiálu umožňuje, ba přímo i vyžaduje studium mincí i s hlediska umělecko-historického a svým podílem tak přispívá k poznání uměleckého vývoje v určitých historických etapách. Historická věda si tak stále více uvědomuje, že poznání peněžních vztahů i zákonitostí a zároveň jejich přeměna v jednotlivých společenských řádech může nepochybně přispět svým podílem k vytvoření ucelenějšího obrazu zejména hospodářského vývoje, zvláště pak, když hospodářské dějiny jsou jedním z nejslabších úseků poznávání, v neposlední řadě i pro nedostatek zachovaného materiálu jak hmotného, tak i písemného.

Zvláště v několika posledních desetiletích položilo numismatické bádání pevné základy pro důsledně vědecké chápání tohoto oboru, opírajíc se především o nálezy mincí jakožto nejdůležitějšího pramenného činitele. A právě nálezy mincí studované s hlediska podmínek, v nichž vznikaly, pomohou nám

nejvíce při zjišťování objektivní zákonitosti ve vývoji peněžních vztahů i soustav, jako podobně jejich složení je nám dokladem vývoje nebo úpadku určité peněžní jednotky.

Avšak právě nedostatek odborného zájmu a péče o nálezy mincí na Moravě v dřívějších dobách, namnoze úzce souvisící s nepochopením nálezů mincí jakožto důležitého pramene numismatiky, byl příčinou toho, že i přes některé důležité a základní práce, starší i novější, jsou naše znalosti o mincování na Moravě stále velmi kusé. Hlavní nedostatek, těžko již nahraditelný, lze spatřovati v tom, že většina nálezů nebyla odborně popsána. Stručných, většinou velmi nejasných sdělení o některých nálezech může být používáno jen s určitou výhradou a samozřejmě nemohou býti při vědecké práci tak platným činitelem jako odborně popsané nálezy. Je proto vítaná příležitost a zároveň i povinnost zpracovat starší moravské nálezy, které se zachovaly, i když jen v malém procentu, při numismatické sbírce Moravského musea v Brně. Běží-li pak o nálezy, které přinášejí neznámé ražby a jejichž zpracování slibuje objasnit dosud neprobádané úseky domácího mincovnictví, je potom nasnadě, že takovému druhu nálezů mincí musí být věnována obzvláštní pozornost, úměrná jejich významu. A právě takového charakteru jsou nálezy mincí z Bošovic (1879) a Hustopeč (1926).

Moravské mincovnictví bylo koncem 19. století velmi dobře zpracováno zásluhou I. L. Červinky.¹⁾ Jeho spisek „Mince a mincovnictví Markrabství Moravského“, který měl být jen průpravnou prací k obsáhlejší studii o moravském mincovnictví, se stal skutečným základem pro další poznávání. Shrnoval totiž všechno dosavadní obecné vědění o moravských ražbách. Jistě také velmi dobře splnil úkol, který si dal autor v předmluvě, aby totiž „známost našich domácích mincí vnikla do kruhů těch nejširších“. Nejslabším úsekem tohoto prvního souborného zpracování moravských mincí bylo však grošové období. Ukazuje na to i rozsah této části jeho knihy, kde zaujímá necelé tři stránky. V souhlase s tehdejšími názory na moravské mincovnictví 14. a 15. století dokládá totiž, že centralisace mincovnictví do Kutné Hory v roce 1300 znamenala konec samostatného mincování na Moravě ve 14. století. Teprve až v neklidných dobách husitského revolučního hnutí v 15. století dochází na Moravě k ražbě zemských a městských mincí. Jsou to t. zv. zemské peníze se šachovanou orlicí a městské peníze jihlavské a znojenské s gotickými iniciálkami I a Z v prvním štítu orlice. Uvedené mince byly dlouhou dobu považovány za jediné výrobky moravských mincoven 14. a 15. století.

Avšak již v roce 1886 rakouský badatel K. Hertling²⁾ při zpracování nálezu z Kašovic (Čechy) se zabýval otázkou městských mincí s písmeny Z a I, které přidělil do období let 1419 až 1423, kdy byl Zikmund markrabětem mo-

¹⁾ I. L. Červinka, Mince a mincovnictví Markrabství Moravského, Brno 1897.

²⁾ K. Hertling, Der Kaschowitzzer Münzfund, NZ XVIII, 1886, str. 338–351.

ravským. Zajímavé je však, že na Moravu přiděluje i mince čtyřhranné se šachovanou orlicí, které časově řadí za mince kruhové bez jakéhokoliv bližšího přidělení. Vedle těchto mincí byly zastoupeny v nálezu i mince s orlicí a rakouským štítkem, které zařazuje do skupiny česko-moravských ražeb a vyslovuje domněnku, že patří rakouskému vévodovi Albrechtu V. v době, kdy byl moravským markrabětem. Podobné přidělení moravských ražeb jako Hertling hájil roku 1889 i F. Raimann.³⁾ Vynikající rakouský numismatik Arnold Luschin⁴⁾ již v roce 1889 ve svém příspěvku k rakouskému mincovnictví 15. století považoval všechny mince na čtyřhranném strážku a s orlicí za moravské. Při popisu nálezu ze Šumperka na severní Moravě pronesl domněnku, že mince s hladkou a šachovanou orlicí patří Albrechtu V. do let 1423 až 1439 a mince s hladkou orlicí a písmeny N, R, S, Bedřichu III. do let 1440 až 1493. Jeho přidělení moravských ražeb nenašlo však ohlasu u moravských badatelů, jak je nejlépe patrné již ze zmíněné práce I. L. Červinky. Také později dva moravští numismatikové, prof. A. Palliardi,⁵⁾ bývalý kustos numismatické sbírky Moravského zemského musea, a J. F. Svoboda,⁶⁾ jeho nástupce, který mimo jiné kladl velký důraz na nálezy mincí, ještě na počátku tohoto století se přidržovali názoru Červinkova o zemských a městských ražbách moravských jako jediných, vybitých na Moravě v 15. století. Pro zajímavost jen uvedu, že A. Palliardi⁷⁾ určil mince s hladkou orlicí jako německé ražby 15. století. Podobně určil i mince s gotickými písmeny; mince s písmenem A ? — písmeno N četl jako A — přidělil Albrechtu II. do let 1438 až 1439, s písmenem R Ruprechtu Falckému do let 1400 až 1410 a s písmenem S uherskému králi Zikmundovi Lucemburskému jako císaři německému do let 1411 až 1437. Z českých badatelů Ed. Sirový⁸⁾ při popisu strážovského nálezu již v roce 1922 přidělil čtyřhranné mince s orlicí, podobně jako Luschin, na Moravu. Domníval se však, že byly raženy pro Moravu ve vídeňské mincovně.

Podstatnou změnu v nazírání na moravské mincovnictví 14. a 15. století přinesla studie Em. Nohejlové⁹⁾ v roce 1933, která na základě zpráv o brněnských mincmistrech z přelomu těchto dvou století doložila existenci samostatného mincování na Moravě již koncem 14. století. Ve své práci „Moravská

³⁾ F. Raimann, Zwei österreichische Münzfunde, NZ XXI, 1889, str. 447.

⁴⁾ A. Luschin, Kleine Beiträge zur österreichischen Münzkunde des 15. Jahrhunderts, NZ XXI, str. 459–480.

⁵⁾ Viz lístkový katalog numismatického oddělení Moravského musea v Brně, jehož autorem je prof. A. Palliardi.

⁶⁾ J. F. Svoboda, O sbírce numismatické, Věstník Moravského musea zemského v Brně, III, 1924, str. 12.

⁷⁾ J. Sejbal, Příspěvek k moravskému mincovnictví 15. století, ČMM XXXIX, 1954, str. 82.

⁸⁾ Ed. Sirový, Nález Strážovský, Věstník Num. spol. čsl. IV, č. 1, str. 160–169.

⁹⁾ Em. Nohejlová, Moravská mincovna markraběte Jošta, NČČsl. IX, 1933, str. 45–70.

mincovna markraběte Jošta“ pokusila se o chronologii moravských ražeb, přijímajíc ještě za správné tvrzení Červinkovo o t. zv. husitských městských mincích a Luschinovo přidělování čtyřhranných ražeb s orlicí na Moravu. Na rozdíl od starších názorů zařadila, i když s určitými výhradami, čtyřhranné mince s hladkou, šachovanou orlicí a písmeny N, R, S brněnské mincovně za mincmistrů Martina z Radotic a Arnolda Cumbacha, kteří jsou jmenováni v letech 1390 až 1401. Albrechtu Rakouskému pak přiřkla kruhovou minci s orlicí a rakouským štítkem, která je totiž velmi blízká moravským městským ražbám (není-li snad nakonec jednou z nich); Em. Nohejlová je přidělila období let husitského válečného neklidu na Moravě. Její práce byla pozoruhodným příspěvkem, neboť nám ukázala moravské mincovnictví grošového údobí v docela jiném světle a položila základy k dalšímu a správnějšímu studiu tohoto úseku našeho mincovnictví.

Otázce chronologie moravských ražeb byla potom věnována pozornost až v současné době, a to opět v rukopisné práci I. L. Červinky¹⁰⁾ z roku 1947, která je dosud nejúplnějším souborným zpracováním moravského mincovnictví 14. a 15. století. Tato významná a základní práce je splátka dluhu předního moravského numismatika tomuto období, v dřívější době celkem opomíjenému. Hromadný nález neznámých mincí s IO a šachovanou orlicí v Kyjově roku 1942 uvedl totiž znovu do popředí moravské mincovnictví 14. a 15. století. V těchto dosud neurčených mincích viděl I. L. Červinka Joštovy brněnské peníze z let 1392–1402 a kladl již shodně s Em. Nohejlovou počátek moravského mincovnictví do posledního desetiletí 14. století. Brněnské mincovně Zikmunda Lucemburského přiřkl pak peníze a haléře na čtyřhranných střížcích se šachovanou orlicí. Olomoucká mincovna v této době razila podle něho mince s hladkou orlicí s kroužky po stranách. Za Albrechta Rakouského byly vybičeny čtyřhranné mince s hladkou orlicí, s orlicí a písmeny a čtyřhranné i kruhové mince s hladkou orlicí a rakouským štítkem. Zhruba do poloviny 15. století řadí pak Červinka moravské městské peníze a haléře.

Při zpracování kyjovského nálezu neznámých mincí s IO, publikovaného Em. Nohejlovou-Prátovou v roce 1950,¹¹⁾ byly autorkou znovu zkoumány moravské ražby 14. a 15. století. Přes prohloubení našich znalostí otázka chronologie moravských ražeb, podobně jako i přidělení mincí s IO, zůstala však otevřena. Em. Nohejlová rozdělila jen moravské ražby na dvě skupiny mincí čtyřhranných a kruhových, z nichž tyto pochopitelně pokládala za nejmladší.

V přítomné době K. Castelin¹²⁾ v článku „Peníze Joštovy“ věnoval pozornost moravským čtyřhranným ražbám. Dosavadní nejasnost v jejich přidělování,

¹⁰⁾ I. L. Červinka, Pražské groše a jejich drobné z nálezů moravských, Brno 1947 (rukopis).

¹¹⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Nález v Kyjově r. 1942 (mince s IO), NČČsl. XIX, 1950, str. 74–115.

¹²⁾ K. Castelin, Peníze Joštovy, Num. listy IX, 1954, str. 16–24.

způsobená právě nedostatečnou průkazností moravských nálezů, vedla Castelina k tomu, že použil methodické pomůcky, užívané obvykle při popisu nálezů, že totiž nejhojněji zastoupené typy jsou také nejmladší, aby rozlišil alespoň časově dobu jejich vzniku, aniž se pokusil o bližší přidělení. Z grafického i početního rozložení četností moravských čtyřhranných ražeb, obsažených ve známých mu nálezech, dospěl k stanovení časové posloupnosti moravských čtyřhranných mincí. Za nejstarší z nich vedle mincí s písmeny považuje ražby s hrubě šachovanou orlicí. Mince s kroužky a s jemně šachovanou orlicí jsou mu mladší než mince s písmeny, avšak jsou starší než mince s hladkou orlicí, které řadí spolu s mincemi s rakouským štítkem na konec moravských čtyřhranných ražeb. Positivním přínosem moravskému mincovnictví je rozlišení dvou druhů čtyřhranných mincí se šachovanou orlicí. Rheinböllenský nález,¹³⁾ s kterým nás seznámili Em. Nohejlová-Prátová (1950) a K. Castelin, přinesl totiž dosud neznámou moravskou minci s hrubě šachovanou orlicí, která patří nesporně mezi nejstarší moravské čtyřhranné ražby. Castelinovi je nejstarší moravskou ražbou 14. století vůbec.

Zbývá nám zmíniti se ještě o dvou chronologických pokusech Kr. Turnwalda,¹⁴⁾ které však postrádají jakéhokoliv bližšího zdůvodnění a jsou patrně jen výsledkem náhodného seskupení, vzniknuvše bez hlubšího studia problému. V podstatě je výsledkem jeho dvou přehledů, uveřejněných ve Sběratelských zprávách v roce 1951, že považuje moravské mince s písmeny a mince s hladkou orlicí za nejstarší výrobky brněnské mincovny z konce 14. a samého počátku 15. století. Jeho přidělení mincí s IO do poloviny 15. století a vysvětlení jejich vzniku jako by šlo o společné ražby dvou moravských královských měst, Jihlavy a Olomouce, a podle pozdější Castelinovy domněnky jako by šlo o rychlou ražbu Jana III. Osvětimsko-Zátorského za polské okupace Moravy, nebylo prokázáno bezpečně svědectvím nálezů mincí.

Konečně v roce 1955 na výstavě „Brněnská mincovna a moravské nálezy mincí 14. a 15. století“ byla podána nová chronologie těchto ražeb, která vyplynula ze zpracování některých starších i novějších, dosud nepublikovaných nálezů. Její první obhajobou je právě tato práce.

Úkolem výstavy bylo zařadit moravské nálezy mincí do určitých časových úseků a zdůvodnit jejich složení hospodářsko-obchodními poměry v zemi. Tím byla současně stanovena hrubá chronologie moravských ražeb 14. a 15. století. Moravské nálezy mincí tohoto časového údobí byly rozděleny do tří hlavních

¹³⁾ J. Hagen a A. Noss, Rheinböllen, MBNG LII, 1954, str. 31 sl. Podle K. Castelina, Peníze Joštovy, Num. listy IX, str. 16–24. Mince s hrubě šachovanou orlicí jsou dnes již známé z mikulovského nálezu, odkrytého na jaře roku 1954. V originále byly předvedeny na výstavě „Brněnská mincovna a moravské nálezy mincí 14. a 15. století“ v roce 1955.

¹⁴⁾ Kr. Turnwald, Příspěvek k určení příslušnosti moravských peněz s IO, Sběratelské zprávy VI, č. 1–2, str. 1–10. — Týž, Další poznámky k mincím s IO, Sběratelské zprávy VI, č. 5–6, str. 37–43.

úseků, které odpovídají specifické povaze moravského numismatického materiálu 14. a 15. století. Jsou to:

1. Období moravských dutých a denárových ražeb.
2. Období moravských čtyřhranných ražeb.
3. Období moravských kruhových městských mincí.

Z rozboru jednotlivých nálezů mincí s přihlédnutím k nové chronologii rakouských feniků byla sestavena hrubá kostra dosud známých moravských ražeb 14. a 15. století, která již tehdy počítala s možností podstatného rozšíření našich znalostí nových typů a variant moravských mincí. Jednotlivé ražby představovaly na výstavě spíše typické jedince samostatných skupin mincí, charakterisované především (i když ne výlučně) způsobem zobrazování moravské orlice.

Moravskému markraběti Janu Jindřichovi byl přidělen dutý halěr s orlicí. Mince s IO a čtyřhranné peníze a halěře s hrubě i jemně šachovanou orlicí byly považovány na výstavě za ražby Joštovy z let 1375 až 1411. První z nich zde jmenované pochopitelně byly zařazeny jako nejstarší. V souvislosti s tím byla vyslovena domněnka, že snad ražba čtyřhranných mincí na Moravě byla zahájena až v posledním desetiletí 14. století. Především zpracování mikulovského nálezu z roku 1954 umožnilo toto zařazení čtyřhranných mincí se šachovanou orlicí do období vlády Joštovy. Zikmundu Lucemburskému byly přiděleny moravské čtyřhranné mince s orlicí a písmeny; Albrechtu Rakouskému pak čtyřhranné mince s hladkou orlicí i s orlicí a rakouským štítkem. Zhruba do poloviny 15. století pak moravské kruhové městské mince.

Tato nová chronologie podaná na brněnské výstavě v roce 1955 se kvalitativně i kvantitativně odlišuje od ostatních dosud nám známých. Nejlépe nám to ukazuje níže sestavený přehled chronologických návrhů moravských mincí do výstavy „Brněnská mincovna a moravské nálezy mincí“.¹⁵⁾ (Viz obr. č. 1.)

Z přehledu přibližného řazení moravských mincí jednotlivými badateli, které jsem sestavil pro lepší názornost, nám vyplývá, že jenom některé z nich byly podstatným příspěvkem k lepšímu poznání moravského mincovnictví 14. a 15. století. Přehled je zároveň i dokladem toho, s jak neobyčejnou těžkostí se po celá desetiletí prodíralo kupředu poznávání moravských ražeb grošového údobí. Vedle rakouských badatelů, kteří zařadili čtyřhranné mince s orlicí na

¹⁵⁾ Na tabulce čarou od sebe oddělené fotografie mincí představují časový sled, navržený jednotlivými badateli. Uvnitř jeho jsou mince sestaveny, pokud je zvláště autor nevedl, bez jakéhokoli pořadí, pouze přibližně tak, jak vyznívá z úvah jednotlivých badatelů. Na příklad Em. Nohejlová ve svých studiích vždy upozornila se vši vědeckou rezervou, že chronologii se neobírá. Sled moravských vládařů je připojen více méně pro lepší časovou orientaci. Kresby mincí byly přefotografovány z článků K. Castelina, Peníze Joštovy, Num. listy 1954; Morava nebo Slezsko?, Num. listy 1951 a Červinkova spis, Mince a mincovnictví markrabství Moravského, Brno 1897.

Moravu, přinesla nové poznatky zejména studie Em. Nohejlové z roku 1933, jež podala hlavně důkazy o Joštově mincování na Moravě. Červinkova rukopisná práce z roku 1947 ukázala bohatství variant moravských ražeb. Poněvadž však přidělila Joštovi mince s IO, posunula nesprávně možnou dobu vzniku čtyřhranných ražeb až do dvacátých let 15. století. Všechny další pokusy o chronologii moravských ražeb vycházely v podstatě z těchto dvou hlavních studií o moravském mincovnictví a nepřinesly nových pramenných dokladů pro zásadní změnu v nazírání na moravské mincovnictví 14. a 15. století.

V tomto výčtu významnějších teorií o moravském mincovnictví 14. a 15. století je nutno se ještě zmínit o práci J. Pošváře,¹⁶⁾ který se v podrobnějších studiích na základě často dosti průkazných svědectví domnívá, že se centralisace mincovnictví po roce 1300 dlouho neudržela. Opírá svoje tvrzení o privilegium Jana Lucemburského z roku 1327, kdy byla potvrzena a rozšířena práva kaple sv. Prokopa na Starém Brně a kde je současně řeč o právu jmenovati zemského proběře mince a písaře urbury v celém markrabství moravském. Jiný doklad nachází v listině z 11. listopadu 1328 o obchodu se sukem v Brně, kde mezi svědky je uveden Goble, mincmistrův syn; dále pak v brněnské pamětní knize v zápisu z r. 1334 o mincmistru Jakubovi (Jacobus monetherius), který bydlel v patricijském domě proti kostelu sv. Mikuláše na Dolním trhu (dnešní nám. Svobody) vedle královského domu na rohu ulice Zámečnické. Četné zmínky o mincovní činnosti uvádí Pošvář zvláště pro druhou polovinu 14. století. Bohužel však nepodepřel svoje tvrzení numismatickým materiálem a nepokusil se o zařazení dosud známého materiálu z tohoto období.

Překvapující obrat do studia problému vnesl pokus o novou chronologii rakouských feniků^{16a)} a zpracování některých starších i novějších nálezů. Kromě nálezů z Bošovic a Hustopeč, již zmíněných a zde popisovaných, je důležitý i nový nález z Mikulova z roku 1954, který náhodnou shodou okolností spadá přibližně do téhož časového období. Všechny tyto nálezy ukazují podle svého obsahu, podle mého mínění, že byly ukryty na konci 14. století a v prvních desetiletích 15. století, tedy zhruba v období vlády markraběte Jošta (1375 až 1411) na Moravě. Důležitost jejich zpracování vynikne, uvědomíme-li si, že již po mnoho let v odborných i sběratelských kruzích se vedou hojné diskuse o tom, které mince byly raženy za vlády Joštovy na Moravě, neboť ačkoliv se dochovaly zprávy o jeho mincmistrech v Brně, nemohli jsme mu s bezpečnou

¹⁶⁾ J. Pošvář, Byla v Brně mincovna ve 14. století? Num. listy VI, 1951, str. 61–64. Týž, Brněnské ražby 14. století, Vlastivědný věstník moravský VII, 1952, str. 238–241.

^{16a)} Dr B. Koch, Vom Böckler zum Adlerpfennig König Friedrichs IV., N. Z. 1951, sv. 74, str. 62–77. Na tuto práci upozornila u nás první Em. Nohejlová-Prátová v článku (přednášce) Zákonitost nálezů mincí, Num. listy VI, 1951, str. 89. Autorka poukázala současně, že by přijetím Kochovy chronologie rakouských feniků mohly peníze s IO být přiděleny markraběti Joštovi. Poněvadž však nepřijala Kochovu novou chronologii, zůstala při svém původním mínění, že mince s IO není prozatím možno bezpečně přidělit.

jistotou přidělití určité mince. S podobným nezdarem se setkávalo i zařazení některých čtyřhranných ražeb do období po smrti Joštově — v době husitských válek na Moravě. Skutečností nálezy bezpečně prokázanou bylo zařazení městských ražeb brněnských, jihlavských a znojenských zhruba do období druhé poloviny 15. století.

Z tohoto letmého přehledu je patrna nejasnost v zařazování moravských mincí 14. a 15. století, jednoho z nejdůležitějších úseků moravského mincovnictví. Dnes již můžeme bezpečně říci, že byla způsobena dvěma základními činiteli: v první řadě poměrně malým procentem odborně zpracovaných nálezu, které především zaviniily, že až do nedávné doby bylo známo jen několik druhů moravských ražeb, neúměrně to malý počet na délku doby mincování a významu Moravy v době největšího rozkvětu a krise feudálního řádu; na druhém místě pak i nesprávným datováním rakouských feniků, které jsou v našich nálezech 14. a 15. století jedinou pomůckou pro stanovení doby jejich ukrytí a jsou současně tak nezbytné pro správnou chronologii českých i moravských mincí.

I když hlavním úkolem této práce je zpracování dvou dosud neznámých nálezu, přece bude třeba blíže si povšimnouti moravského mincovnictví v době vlády Joštovy, přihlédnouti tak i k ostatním již zpracovaným nálezu a vyrovnati se s některými nejen staršími, ale zejména novějšími názory na moravské mincovnictví 14. století. Tu stojí proti sobě v podstatě dva názory. První z nich přeceňuje význam centralisace v roce 1300, uznává tak její působení téměř po celé 14. století i pro Moravu. Praktickým důsledkem tohoto názoru bylo tvrzení, že na Moravě došlo k znovutevření brněnské mincovny zhruba až v posledních dvou desetiletích 14. století.¹⁷⁾ Opakem byla domněnka, která přeceňovala význam moravského mincovnictví na základě velmi stručných, namnoze někde dvojitý výklad připouštějících zpráv, i když hmotné památky chybí. Na základě těchto zpráv se předpokládala činnost brněnské mincovny téměř po celé 14. století.¹⁸⁾

Předmětem našich úvah bude tedy zhruba období let 1375—1411, které je dáno dobou ukrytí dvou zde popisovaných nálezu a odpovídá i časovému rozsahu zastoupených ražeb v nálezech. Postup zpracování je určen dobou ukrytí jednotlivých nálezu. Nález z Mikulova bude uveřejněn v samostatné studii, i když zde již používáme některých nově získaných poznatků, vyplývajících z jeho zpracování.

¹⁷⁾ Em. Nohejlová, Nález v Kyjově r. 1942 (mince s IO), NČČsl. XIX, 1950, str. 102, pozn. 113. Viz též i K. Castelin, Markrabská mincovna, Num. listy V, 1950, str. 61 sl., který však klade počátek mincování na Moravě ve 14. století asi k roku 1384. I tento názor se pomalu vžíval: proti starším míněním, která neznala mincování na Moravě ve 14. století vůbec, kladla Em. Nohejlová v roce 1933 a 1950 jeho počátek do 90. let 14. století. K. Castelin pak k roku 1384. K tomuto datu došla i Em. Nohejlová ve své přednášce Význam moravských nálezu mincí 14. a 15. století, Num. listy X, č. 5.

¹⁸⁾ Viz již citované práce J. Pošváře.

Nález z Hustopeč

Nález mincí s IO z Hustopeč roku 1926. — Nálezové okolnosti. — Popis nálezu. — Moravský dutý haléř a mince s IO. — Metrologická měření. — Polský denár Hedviky datuje nález do konce 14. století. — Mince s IO jsou ražbami 14. století. — Technika ražby.

V roce 1926 byl ředitelství Moravského zemského musea v Brně odevzdán nález mincí z Hustopeč. V příložené zprávě č. j. Tv 24/26 okresní soud v Hustopečích po zjištění nálezových okolností uvedl toto:

„Příložené mince zasílají se zemskému museu s tím, že byly dne 26. února 1926 vykopány na poli zvaném „Wasserstuben“ u Hustopeče, Jižní Morava. Vykopáno bylo 5 lidských koster, vedle sebe ležících, a u hlavy jedné kostry nacházely se uvedené mince. Správa musea se žádá, by vyznačila u příložených mincí naleziště, jakož i že byly soudem museu předány, by v případě nároků na mince bylo lze jich totožnost zjistiti. Zároveň se sděluje, že mince, o kteréž jde, byly nalezeny na pozemku obecního sluhy Jana Fitzky, bytem v Hustopečích u Brna č. 2, by eventuelně mohla správa musea se s majitelem pozemku dohodnouti.“

Zprávu o tomto nálezu,¹⁹⁾ jejíž doslovný text jsem uvedl pro její důležitost, odeslal za okresní soud odd. III. dr. Weber dne 16. března 1926. Nález byl patrně ředitelem ústavu dr. J. Helfertem uložen i se zprávou do numismatického oddělení v době, kdy místo kustoda této sbírky nebylo ještě obsazeno. V malém, ale svým složením velice zajímavém nálezu, který může tak být teprve nyní odborně zpracován, byly zastoupeny tyto mince:

Čechy,	
Václav IV. (1378—1419), pražský groš	1
Morava,	
Jan Jindřich (1350—1375), dutý haléř	1
Jošt (1375—1411), denárový haléř ²⁰⁾ s IO a ypsilony	7
denárový haléř s IO a písmeny „m“	11
Polsko,	
Hedvika (1384—1386), denár, Gumowski č. 90, ²¹⁾ ale var.	1
celkem kusů	21

Polský denár královny Hedviky, který patří patrně mezi nejmladší mince v nálezu, nám tak datuje jeho ukrytí zhruba do konce předposledního desetiletí

¹⁹⁾ Nálezová zpráva je rovněž uložena v numismatickém oddělení Moravského musea v Brně.

²⁰⁾ Při popisu mincí s IO užívám již nového, mnou zavedeného termínu pro tyto Joštovy ražby. Po prvé ho bylo použito na výstavě „Brněnská mincovna a moravské nálezy mincí 14. a 15. století“. Odůvodnění tohoto názvu podávám současně v této práci.

²¹⁾ M. Gumowski, Dzieje mennicy Krakowskiej, Poznaň 1927.

14. století. Přibližně do tohoto období, přihlédneme-li k celkovému složení nálezu, ve kterém nám chybí nejen české, ale především rakouské a jihoněmecké čtyřhranné mince, a k politickým událostem vlády Joštovy na Moravě koncem 14. století, lze položit možnou dobu vzniku tohoto malého nálezového celku. V této době také dochází k obnovení sporu a místním potyčkám mezi Joštem a jeho bratrem Prokopem o statky po Janu Soběslavovi. Drobná domácí válka, do které zasáhlo i královské vojsko Václavovo, byla jistě příčinou smrti i pěti lidí, z nichž pravděpodobně některý byl vlastníkem těchto mincí.

Město Hustopeče,²²⁾ jež je nejblíže místu nálezu mincí, leží asi 193 m n. m. v malé kotlině obklopené nevysokými pahorky a otevírající se na jihovýchod. Původně slovanská osada byla rozšířena německou kolonizací ve 13. století, kterou provedl řád templářů. Na začátku 14. století Eliška, královna-vdova, koupila od Viléma a Friduše z Egerberka vedle jiných statků i jejich majetek v Hustopečích, zabírající téměř dvě třetiny obce, a darovala ho nově založenému cisterciáckému klášteru na Starém Brně. O dějinách Hustopeč v druhé polovině 14. století nám prameny nezachovaly podstatných zpráv, avšak jisté je, že bylo město v době domácích nesvárů mezi Joštem a jeho bratry několikrát ohrožováno nebo i pleněno. Blízkost důležitých obchodních cest do Uher a Rakous jistě toto nebezpečí ještě zvyšovala. Za jakých tragických okolností zemřelo pět lidí, kteří byli zároveň nedaleko tohoto místa pohřbeni, již nikdy nezjistíme.

Podstatnou součástí tohoto nálezu jsou dosud neznámé mince s IO a gotickými písmeny „m“, které se obrazem na rubní straně i svou velikostí liší od dosud známých mincí s orlicí, které se v tak hojném počtu vyskytly v kyjovském nálezu. Vzácné jsou i mince s IO a ypsilonem, známé doposud jen z nálezů v cizině. Překvapující je výskyt moravského dutého haléře s orlicí, který je doposud znám jen z ojedinělého nálezu v Jevíčku.²³⁾

Mince popisují takto:

Morava, Jan Jindřich (1350–1375), dutý halěr s orlicí.

Na tenkém střížku kruhového tvaru s mírně zvednutým širokým okrajem napravo hledící korunovaná moravská orlice se čtyřmi vějířovitě rozloženými křídly a protáhlým vejčitým tělem, ukončeným dlouhým, jen nepatrně dole větveným ocasem. Levé i pravé křídlo orlice je mírně ohnuto. Výraznou částí jsou opeřené spáry orlice. Plochá ražba s vyduťm na obvodku.
11,9×12,8 mm; 0,135 g; 250/1000 (črtem).

²²⁾ L. Hosák, Hustopecký okres, Vlastivěda moravská, Brno 1924, str. 27–28.

²³⁾ J. Sejbál, Moravský brakteátový halěr z poloviny 14. století, Num. listy X, 1955, str. 70–76. Dutý halěr z nálezu v Jevíčku měří 14,7×14,5 mm a váží 0,155 g. Jakost nebyla zkoušena.

V červnovém čísle Numismatických listů 1955 byla veřejnost seznámena s novou moravskou mincí 14. století — dutým halěrem.²⁴⁾ Autorovi se již tehdy podařilo na základě srovnávacího studia dutých halěrů z emauzského nálezu a hlavně dvou pečetí Jana Jindřicha prokázat, že dosud unikátní brakteát s orlicí patří do 14. století. Tuto minci našel správce Okresního musea ing. J. Mackerle při výkopu základu pro stavbu záložny v Jevíčku. Zpráva o dosud neznámém brakteátu byla publikována J. Halačkou²⁵⁾ a mince byla přidělena nesprávně buď konci vlády Přemysla Otakara II. nebo počátkům vlády Václava II., tedy zhruba do konce 13. století. Vnější i vnitřní vlastnosti této mince, zejména mělký a málo zřetelně vyražený obraz, způsobený jakostí stříbrné slitiny, i dosud neobvyklá kresba orlice umožnily již tehdy i bez nálezového svědectví přidělit tuto minci do 14. století a zařadit ji do skupiny t. zv. dutých ražeb. Celkové provedení i detailní kresba orlice na této minci, zvláště nazad skloněná hlava se zvednutým zobákem, usnadnily také její bližší zařazení. Z poznatků, které vyplynuly ze zpracování nálezů z Emauz (1951) a České Skalice (1895),²⁶⁾ v nichž byly duté halěře s obrazem korunovaného českého lva a halěře s korunou časově zařazeny do druhé poloviny 14. století, a ze zjištění o používání obrazu orlice se zvednutým zobákem ještě na pečetích Jana Jindřicha bylo možno přidělit dutou minci s orlicí tomuto moravskému markraběti. Podařilo se také nade vše pochybnost prokázat, že se tento brakteátový halěr i přes zdánlivě blízké znaky s braniborskými dutými halěři 14. a 15. století²⁷⁾ podstatně od nich odlišuje. Při bedlivějším pozorování vidíme totiž značné rozdíly v kresbě orlice. Ukazuje na to poloha její hlavy se zvednutým zobákem, vějířovitě rozložená dlouhá křídla, protáhlé vejčité tělo s dlouhým a krátce větveným ocasem. Výrazným odlišovacím znakem jsou zejména opeřené spáry orlice.

Všechny tyto výše zmíněné charakteristické znaky, typické zejména pro zobrazování moravské orlice, nacházíme na pečetích Jana Jindřicha do roku 1371 [?].²⁸⁾ V tomto roce, pravděpodobně asi již i dříve, se podstatně mění tvar moravské orlice, která kresebně je vyjádřena již v jednodušších tvarech s vodorovně postavenou hlavou, podobně snad jako na mincích s IO. Na základě studia moravských pečetí 14. století můžeme nyní dobře zařadit vznik dutého haléře s orlicí zhruba před rok 1371 [?]. Tomuto chronologickému vřazení neodporuje doba ukrytí hustopečského nálezu, ba naopak je dalším potvrzením autorových úvah z roku 1955 o moravském dutém halěři.

²⁴⁾ J. Sejbál, Moravský..., str. 72. Ředitelství státního puncovního úřadu v Praze děkuje za provedené zkoušky jakosti mincí črtem.

²⁵⁾ J. Halačka, Neznámý moravský brakteát, Num. listy VII, 1952, str. 9.

²⁶⁾ Em. Nohejlová, Neznámé drobné mince Karla IV., Num. sb. I, 1953, str. 52–74.

²⁷⁾ J. F. Weidhas, Die Brandenburger Denare, Berlin 1855, tab. XII, č. 4 a 5.

²⁸⁾ Viz VII. kapitolu této práce o významu pečetí pro chronologii moravských ražeb 14. století.

Duté halěře zahrnujeme do souboru brakteátových ražeb, neboť vznikly stejnou mincovní technikou. Na střížek velmi slabé tloušťky je vyražen jedním razidlem mincovní obraz. Slabá razicí plocha, která nedostatečně vzdoruje tlaku razidla, dostává zvlněný profil, který přispívá k zpevnění mince.

Výrazně mělký a málo zřetelně vyražený obraz na některých dosud známých dutých halěřích byl způsoben kromě hromadně ražených kusů i jakostí stříbrné slitiny, která obsahuje příliš mnoho mědi. Na rozdíl od tak často se vyskytujícího bohatě a různorodě profilovaného okraje brakteátů 13. století vyznačují se duté halěře s orlicí jednoduchým, mírně zvlněným okrajem.

Tento jednoduchý způsob ražby umožňoval v krátké době vyražení velkého počtu mincí, tak značně potřebných právě v období druhé poloviny 14. století. Usnadňoval i hromadnou výrobu ražbou několika na sebe položených střížků, jak na to již upozornil Fr. Cach v článku „Brakteátové razidlo a ražební technika doby brakteátové“, uveřejněném v Num. Čas. čsl. 1950. Tímto způsobem byla neobyčejně zvýšena produkce mincovny, ale mince byly namnoze matně, často až nejasně vyraženy.

Avšak dutý halěř z hustopečského nálezu představuje pravděpodobně další stupeň ve vývoji a ražbě těchto brakteátových mincí. Na rozdíl od exempláře z nálezu v Jevíčku je jeho technické provedení dokonalejší. Okraj mince, která je však bohužel poškozena, je užší. Vydutí na obvodu je ploché a nevýrazné. Rovněž kresba svou až neobvyklou jemností ve výtvarném zobrazení zemského znaku přispívá neobyčejně k zdůraznění krásy a ladnosti mince.

Morava, Jošt (1375–1411), mincovna Brno, denárový halěř s IO a „m“.

L: V perličkovém kruhu, velmi špatně zachovaném, složeném z řídce rozložených perliček podlouhlého tvaru, jsou gotická písmena IO pod vysokou, bohatě větvenou královskou korunou, složenou ze tří lilií a dvou stonků. Drobnější písmena velmi pravidelného tvaru po stranách s rozšířeným písmenem O jsou mezi dvěma kolmo postavenými křížky. Tečka ve středu mince je umístěna v čelní obrubě koruny a namnoze se v ní ztrácí.

R: V perličkovém kruhu stejnoramenný silný kříž, mírně na konci rozevřený, v jehož každém koutě je písmeno „m“ (gotickou minuskulí)

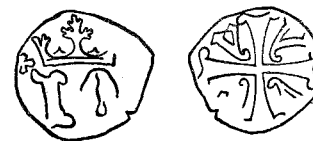
1. 10,4×10,4 mm; 0,185 g; 250/1000 (črtem)
2. 10 ×10,7 mm; 0,186 g; 250/1000 „
3. 11,5×11,5 mm; 0,095 g; 250/1000 „
4. 12,4×11,3 mm; 0,185 g; 250/1000 „
5. 10,6× 9,8 mm; 0,158 g; 250/1000 „
6. 10,1×11 mm; 0,177 g; 250/1000 „
7. 12 ×11,3 mm; 0,108 g; 250/1000 „
8. 11 ×11 mm; 0,167 g; 250/1000 „
9. 10,3×10,9 mm; 0,100 g; 250/1000 „
10. 9,5× 9,3 mm; 0,191 g; 250/1000 „
11. 10,5×10,5 mm; 0,141 g; 230/1000 „

Průměrná velikost, váha a jakost (črtem):

P: 10,6×10,7 mm; 0,155 g; 250/1000.

V podstatě u tohoto druhu jsou zastoupeny dvě varianty s křížky na lící straně rovně nebo šikmo postavenými.

Morava, Jošt (1375–1411), mincovna Brno, denárový halěř s IO a ypsilony.

L: V perličkovém kruhu, složeném z hustě a pravidelně rozložených perliček kruhového tvaru, jsou gotická písmena IO pod nízkou, pravidelně kreslenou korunou, s úzkou, mírně vyklenutou čelní obrubou, složenou ze tří lilií a dvou stonků s perličkou. Písmena, velmi pravidelného tvaru s poněkud po stranách rozšířeným písmenem O, jsou mezi dvěma křížky; mezi nimi je ve středu mince tečka.

R: V perličkovém kruhu, tvořeném z pravidelně seskupených perliček kruhového tvaru, je stejnoramenný, dlouhý kříž s výrazně rozevřenými konci, v jehož každém koutě je velmi pečlivě vykresleno písmeno „y“.

Variantou je kresba koruny s úzkou střední lilií; místo stonků jsou malé a plné trojúhelníky. Čelní obruba koruny je téměř rovná.

1. 9,6×10,4 mm; 0,172 g; 250/1000 (črtem)	Průměrná velikost, váha a jakost (črtem):
2. 10,5×10,3 mm; 0,185 g; 250/1000 „	P: 9,8× 9,9 mm; 0,150 g; 250/1000.
3. 9,2×10,2 mm; 0,144 g; 230/1000 „	Nálezy: Slezsko?; Soldin 0,280 g; Bošovice 0,150 g; Szabádszallás 0,210 g;
4. 9,6× 9,2 mm; 0,100 g; 260/1000 „	Krakov(?).
5. 10,4×11 mm; 0,240 g; 260/1000 „	Soukromé sbírky: Hollschek 0,16 g;
6. 9,5× 8,5 mm; 0,164 g; 250/1000 „	Hanisich 0,239 g.
7. 9,4× 9,5 mm; 0,157 g; 250/1000 „	

Mince s IO se vyznačují až nápadně zjevným nedostatkem, který záleží vedle roztřepenosti okraje zejména v posunutí razidla ze středu střížku na jeho okraj. Téměř většina těchto mincí v nálezu je nepravidelného kruhového tvaru s menšími váhovými výkyvy a s různou velikostí; bylo to způsobeno především tím, že byly mince vyráženy z plátů různé tloušťky. Snaha po zrychlení výroby mincí, která měla svůj původ v ekonomicko-společenských podmínkách království, způsobila sice, že počet oběživa, zvláště u drobné mince, neobyčejně stoupl, ovšem na úkor nejen ikonografické stránky, ale zejména i na úkor pečlivosti jejich provedení. A tak chybná, jednostranně provedená ražba, častý dvojráz spolu i s nestejnou tloušťkou střížku, které upoutají hned na první pohled naši pozornost, jsou produktem snahy po zvýšení ražby při starých, již nedostatečných technických prostředcích. Nápadné je i často se vyskytující poškození mincí, pro které bychom mohli snad nalézt vysvětlení analogicky podle poměrů v Uhrách, kde Zikmund přísně nařídil,²⁹⁾ aby jeho poddaní se zdržovali poškozování peněz. Stanovil za tato provinění stejný trest jako za falšování mincí.

²⁹⁾ A. Széchényi, Appendix, list 199. Podle F. Királyho, A szabádszallási Zsigmond éremlelet, Numizmatikai Közöny L–LI, 1951–52, str. 36. Panu dr. Fr. Pospíšilovi z Brna děkuji za překlad některých částí maďarského textu.

V nálezu byl ještě zastoupen pražský groš Václava IV. a polský denár královny Hedviky.

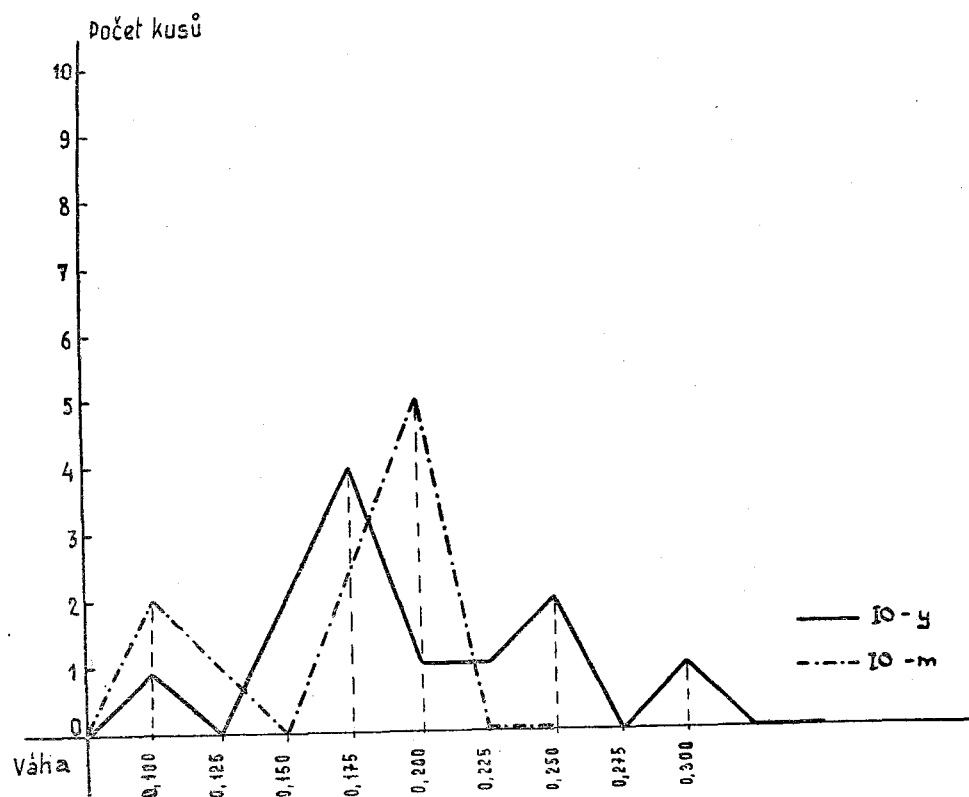
Čechy, Václav IV. (1378–1411), *Kutná Hora*, pražský groš.

L: Ve vnitřním perlovém kruhu královská koruna v dvojitém opisu. Písmo je nestejně velikosti, méně uspořádané a téměř nečitelné. Písmeno N jako H. Z rozdělovacích znamének je patrné jen ..S: T..

R: Český lev s hřívou složenou ze tří řad měsíčků. Spodní dvě řady měsíčků, které tvoří hřívu lva, mají po čtyřech měsíčkách. Ocas lva je uzavřený a před rozštěpením je napříč položen měsíček. Z rozdělovacích znamének ♦. Písmo je nečitelné.

27,6×27,6 mm; 2,892 g; 900/1000 (črtem).

Pražský groš Václava IV. se vyskytl jen v jediném exempláři, velmi špatně zachovaném. Hrubý a nejasný obraz na groši byl způsoben ražbou příliš opotřebovaným kolkem. Okraj mince je značně nepravidelný a roztřepený s nevyraženými částmi plochy obrazu. Jediným charakteristickým znakem tohoto pražského groše je malá výška písmen vnitřního opisu na lici, která umožňuje

Obr. 2. Grafické znázornění váhových četností obou druhů denárových mincí s IO, zastoupených v hustopečském nálezu. I při jejich tak malém počtu je rovněž velmi názorným dokladem o jejich vzájemné příbuznosti.

podle našich dosavadních znalostí jeho zařazení mezi nejstarší typy Václavových grošů. Výška písmen ve vnitřním opisovém kruhu se pohybuje kolem 2,3 mm. Lev je kresebně vyjádřen, pokud lze zjistit, v prostředně štíhlých a značně jemných tvarech.

Zjištěné skutečnosti, charakterisující vnější vzhled groše, dovolují nám jej považovat za výrobek 14. století. Nikterak nebrání v časovém určení doby zakopání zde popisovaného nálezů, ba naopak, jeho výše vyjmenované vlastnosti podporují tvrzení, že nález byl ukryt do země někdy v posledních letech 14. stol.

Poslední zde popisovanou mincí z hustopečského nálezů je krakovský denár, který má rozhodující význam pro stanovení doby zakopání tohoto zajímavého nálezového celku.

Polsko, Hedvika (1384–1385), *Krakov*, denár ražený po roce 1386.

L: V hladkém kruhu obklopeném perlovcem dvojitý apoštolský kříž.

R: Polská orlice.

10,8×10,2 mm; 0,147 g; 250/1000.

Podle Ryszarda³⁰⁾ a Gumowského³¹⁾ byl královský denár Hedviky s polskou orlicí a dvojitým apoštolským křížem ražen až za vlády Jagellonců, tedy brzy po roce 1386. V době panování královny Hedviky v letech 1384–1386 byly v krakovské mincovně vybijeny jen královské denárky s polskou orlicí a uhersko-anjouškým znakem. Dvojitý kříž byl symbolickým odznakem činnosti a snahy nového krále a stal se i nedílnou součástí rodového znaku Jagellonců. Byl vnějším příznakem k apoštolskému šíření Kristovy víry. Obojí druh těchto denárů královny Hedviky doznal na své kvalitě podstatného zhoršení, které si můžeme vysvětlit tehdejší krizí hospodářsko-peněžního hospodářství celé středoevropské oblasti. Její denáry váží průměrně 0,250 g s jakostí 5 a 1/2 lotů. Poměr k pražskému groši se pohyboval 1:16. Ještě horší jakosti jsou její denáry s dvojitým křížem, ražené po roce 1386, z nichž po jednom přinesly nálezy z Hustopeče a Bošovic. Tyto denáry váží podle polských badatelů v průměru 0,270 g a jsou jakosti 4lotové.

Polský denár královny Hedviky je jedinou bezpečnou pomůckou pro datování hustopečského nálezů. Jak dlouho trvala ražba tohoto druhu mincí s orlicí a dvojitým křížem s gotickým písmenem „h“, nemůžeme ještě bezpečně říci. Tento denár byl snad vybijen současně s vlastní mincí Vladislava Jagellonského s iniciálou dvojitého „w“, s níž má jinak všechny znaky společné.³²⁾ Patrně se

³⁰⁾ A. Ryszard, Denary polskie XIV. a XV. w. Wiad. Num. Archeologiczne I, 1892, str. 244–250.

³¹⁾ M. Gumowski, Podrecznik numizmatyki polskiej, Krakow 1914, str. 38.

³²⁾ Gumowski, l. c., str. 36.

tak dále až do roku 1393 (?), kdy se král vzdal bezprostředního vykonávání mincovního regálu. V tomto období dochází také k podstatné změně v polském mincovnictví, o níž blíže pojednám při popisu bošovického nálezu. Avšak ze zkušeností z obou zde popisovaných nálezů spíše vyplývá, že ražba mincí, nesusoucích začáteční písmeno jména královny Hedviky, se jistě dala již velmi brzy po roce 1386 a snad i dříve než ražba tohoto druhého typu. Přesvědčivým důkladem toho je i příbuznost v kresbě polských orlic u staršího typu s uhersko-anjouským znakem i mladšího, raženého snad po roce 1386. Orlice mají hlavu nazad skloněnou s korunkou, opatřenou dlouhými ostny. Naproti tomu u ražeb Hedvičina manžela Vladislava II. Jagellonského je zpodobnění orlice již poněkud odchýlné. I to mluví ve prospěch domněnky, že ražba obou těchto druhů denárů královny Hedviky v podstatě na sebe navazovala. Můžeme proto tak s velkou pravděpodobností stanovit dobu ukrytí hustopečského nálezu do konce předposledního nebo do samého začátku posledního desetiletí 14. stol. Politické události, jak jsem se již o nich letmo na začátku zmínil, se tomu přímo nabízejí.

Také ostatní zde popsané mince nebrání tomuto závěru. Již společný výskyt dutého haléře s mincemi s IO je tak nápadný, že mluví sám za sebe. Zřetelně tak dokládá blízkou časovou souvislost mezi těmito ražbami. I pražský groš Václava IV. svou malou výškou písma vnitřního opisu na lici je jen dalším potvrzením správnosti těchto úvah. Z uvedených skutečností je zřejmé, že všechny faktory svědčí jednoznačně pro zařazení hustopečského nálezu do konce 14. století.

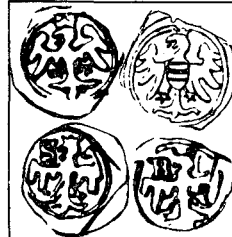
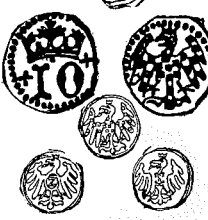
Nález z Hustopeč bezpečně prokázal, že dosud nepřidělené mince s IO jsou ražbami z konce 14. století z doby vlády moravského markraběte Jošta. Svým složením nám také ukazuje, jak pestrý byl obraz peněžních poměrů na Moravě ke konci 14. století, způsobený politickými ambicemi Joštovými a v neposlední řadě i stále vítěznějším pronikáním cizí čtyřhranné mince fenikové. Daleko více nám tuto skutečnost ozřejmuje nález z Bošovic, který byl pravděpodobně ukryt na začátku 15. století.

II

Nález z Bošovic

Nález mincí s IO a uherských obolů z Bošovic, odkrytý roku 1879. — Nálezové okolnosti. Popis nálezu. — Metrologická měření. — Polské a uherské ražby v nálezu. — Neznámé druhy Joštových denárových mincí s IO. — Padělané mince.

Nález z Bošovic u Klobouk, odkrytý již v roce 1879, byl odevzdán ředitelství musea za okolností nám neznámých, zachráněn před rozebráním snad včasným zásahem úředníků Moravského zemského musea. Na první pohled zřejmá

	Hertling 1886	Luschin 1889	Červinka 1897	Nohejlová 1933	Červinka 1947	Nohejlová 1950	Turnwald 1951	Castelin 1954
Jan Jindřich 1350—1375								
Jošt 1375—1411								
1411—1419 Zikmund 1419—1423								
Albrecht Rakouský 1423—1439								
2. polovina 15. století								

Obr. č. 1. Přehled přibližného řazení moravských mincí pro jejich poznávání. (Pro výstavu „Brněnská mincovna a moravské nálezy mincí 14. a 15. století“)

jednotvárnost nálezu byla jistě příčinou, proč tak velký nález až do dnešních dob zůstal nezpracován. Jedině stručný záznam, přiložený k nálezu a napsaný rukou nám neznámou, dochoval třeba neúplnou, ale velmi důležitou zprávu o nálezu. Její doslovný text zní takto:

(Münzenfund) —1879, 8/5.

Dieser Tage wurden von einem Landmann auf einem Felde beim Lehmgraben nächst des Ortes Boschowitz bei Klobouk mehrere hundert kleiner Silberdenaren, die in einem Töpfchen verwahrt waren, aufgefunden. Sie stammen aus der Zeit König Zikmunds. Den Fund hat der hiesige Antiquitätshändler H. Sommer.

Jiné údaje o tomto nálezu se nepodařilo zjistit. Spolu s mincemi se zachovala i část dna nádoby.³³⁾ Je to zlomek ze štíhlé vázovité nádoby, jejíž tělo přecházelo mírným esovitým prohnutím k rovnému dnu. Nádoba jest z velmi dobře vypálené hlíny, promíšené drobným pískem. Povrch zlomku nádoby je na vnější straně barvy tmavohnědé až tmavošedé, kdežto na vnitřní straně je zbarven měděnkou do zelena. Lom je barvy hnědé.

Složení nálezu je pozoruhodné:

Morava,

Jošt (1375–1411), mincovna Brno, denárové mince s IO	4,
to je: 1. s IO a ypsilon	1
2. s IO a písmeny I	1
3. s IO a křížky	1
4. s IO a orlicí	1

Polsko,

Hedvika (? , 1384–1386), denár, Gumowski č. 90 ? ³⁴⁾	1
Vladislav II. Jagellonský, denár Gumowski č. 514, ale var.	2

Uhry,

Marie (1382–1385), obol Réthy č. 114, var.	3
Zikmund Lucemburský (1385–1437), obol, Réthy č. 121, var.	12
obol, Réthy č. 126, var.	10
obol, Réthy č. 125, var.	2492

Nález obsahoval tedy celkem 2524 mincí.

Naleziště těchto mincí, městys Bošovice,³⁵⁾ leží v nejsevernější části okresu Klobouckého na jižní Moravě asi 27 km jihovýchodním směrem od Brna. Rozkládá se téměř v samé blízkosti velmi důležité staré obchodní cesty do Uher, která hrála tak významnou roli zvláště od poloviny 14. století až do válek husitských. Bošovice připomínají se již roku 1298 ve sporu o hranice osady Kamence, vedeném mezi opatem kláštera zábrdovického Theodorichem a mezi Vilémem z Dambořic; ve sporu svědčil mimo jiné i Petr z Bošovic. Četné nálezy z doby

³³⁾ Děkuji p. B. Novotnému z Archeologického ústavu ČSAV v Brně za popis zlomku nádoby z hustopečského nálezu.

³⁴⁾ M. Gumowski, Dzieje mennicy Krakowskiej, Poznań 1927.

³⁵⁾ K. Jar. Bukovanský, Kloboucký okres, Vlastivěda moravská, Brno 1909.

předhistorické jsou dokladem již velmi starého osídlení celé této oblasti, v které bezpochyby sídlil člověk již od nejstarších dob a která měla zvláště v době římské, jsouc v blízkosti římských stanic, velmi čilý styk s provinciální antickou kulturou. Dosvědčují to i hojné nálezy antických mincí právě v těchto oblastech.

Ve 14. století Bošovice patřily pánům z Kunštátu a některé pozemky pravděpodobně olomoucké kapitule, vlastníku i jiných četných statků na jižní Moravě. Je to doloženo ve sporu z roku 1386 o dva lány mezi Vilémem z Kunštátu a olomouckým biskupem; spor byl projednáván u pražského metropolitního soudu. Později jednotlivé části bošovického panství byly postupně rozprodávány a v jejich držení koncem 14. a začátkem 15. století se vystřídala řada majitelů, většinou ze zemanských vrstev. Byl to na příklad Martin z Drahanovic, Ondřej z Nětkovic, Jimram z Doubravice a jiní. Velmi zajímavá je zemanská tvrz, která vznikla v Bošovicích v druhé polovině 14. století, kdy v důsledku zesílených obchodních styků s Uhrami byla oživena stará obchodní cesta do Uher. Tvrz je dokladem rostoucího významu Bošovic v tomto časovém údobí, podobně jako i založení farního úřadu nám nepřímou dokumentuje toto postavení, zvláště když byla k Bošovicím připojena dnes již zaniklá osada Sadkov.

Složení bošovického nálezu není na první pohled tak průkazné, abychom mohli bezpečně stanovit dobu jeho ukrytí. Podle dosavadních zjištění maďarských numismatiků³⁶⁾ byly roku 1426 naposledy raženy Zikmundovy uherské oboly s křížem a uhersko-braniborským (?) a uhersko-českým znakem, které v tomto nálezu zastupují nejmladší ražby. Tímto datem byl by stanoven terminus ante quem pro ukrytí nálezu. V obsahu nám však chybí domácí a hlavně cizí čtyřhranné ražby, které zaplavovaly v masovém množství území jižní Moravy zvláště na počátku 15. století; proto má nález daleko blíže ke konci 14. století.

Nález popisují takto:

Morava, Jošt (1375–1411), mincovna Brno, denárový halěr s IO a ypsilon.

L: V téměř neznatelném perličkovém kruhu, který se jeví na okraji mince jako souvislý pás, jsou gotická písmena IO pod nízkou, pravidelně kreslenou korunou o třech liliích s dvěma silnými stonky. Písmena jsou mezi dvěma křížky s neznatelnou tečkou ve středu mince. Čelní pás koruny je zdoben jednoduchou čarou.

R: V perličkovém kruhu tvořeném z pravidelně seskupených perliček je stejnoramenný kříž poněkud protáhlejšího tvaru s mírně rozvětvenými konci. V každém koutě kříže je písmeno „y“, provedené gotickou minuskulí. 9,8×10,5 mm; 0,150 g; 250/1000 [črtem].

³⁶⁾ A. Schulek, Vegyesházi királyaink pénzei és korrendjük, Numizmatikai Közlöny. Budapest 1933, str. 69. — Též i F. Király, l. c. str. 36.

Jošt (1375–1411), mincovna Brno, denárový halěr s IO a písmeny „I“.

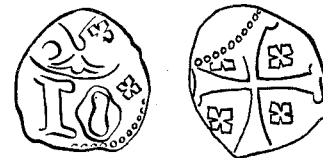

L: V perličkovém kruhu, složeném z hustě a pravidelně rozložených perliček protáhlejšího tvaru jsou gotická písmena IO pod téměř neznatelnou korunou, složenou ze tří lilií, z nichž prostřední je bohatě větvená. Písmena velmi pravidelné kresby tvoří v dolní části okraje mince. Křížek je znatelný jen z levé části. Jasnost obrazu je porušena rubní ražbou, která proráží lící část mince.

R: V perličkovém kruhu stejnoramenný dlouhý kříž, který se dotýká výrazně rozvětvenými konci okraje mince. V jeho každém koutě je gotické písmeno I.

10,8×10,8 mm; 0,130 g; 250/1000 [črtem].

Jošt (1375–1411), mincovna Brno, denárový halěr s IO a křížky.

L: V kruhu tvořeném z drobných a pravidelně rozložených perliček kruhového tvaru jsou gotická písmena IO pod nízkou korunou jednoduché kresby, u které chybí střední lilie a stonky. Křížek je viditelný jen na levé části mince.

R: V téměř neznatelném perličkovém obvodu je stejnoramenný kříž s výrazně rozvětvenými konci, které se dotýkají okraje mince. V každém jeho koutě je drobný křížek stejného tvaru i velikosti jako na lící ražbě.

10,7×9,6 mm; 0,256 g; 250/1000 [črtem].

Jošt (1375–1411), mincovna Brno, denárový halěr s IO a orlicí.

L: V perličkovém kruhu velmi špatně zachovaném, složeném z řidších a pravidelně rozložených perliček kruhového tvaru, jsou pod nízkou, pravidelně kreslenou korunou, složenou ze tří lilií a dvou stonků s perličkou, gotická písmena IO. Gotické iniciály velmi pravidelného tvaru s písmenem O po stranách poněkud rozšířeným, jsou mezi dvěma křížky; ve středu mince téměř neznatelná tečka.

R: Korunovaná orlice se slabými, téměř neznatelnými stopami po šachování a mírně rozvětveným, pravidelně kresleným ocasem. Značně otřelý.

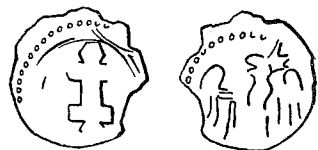
11,6×11,7 mm; 0,249 g; 250/1000 [črtem].

V bošovickém nálezu byly tedy zastoupeny čtyři druhy denárových mincí s IO, z nichž dva dosud úplně neznámé a ještě nepopsané. Všechny se podstatně od sebe liší kresbou a tvarem koruny a na rubu vyplní koutů stejnoramenného kříže. I na těchto kusech je patrna nepořádnost ražby, která se projevuje v posunutí razidla; snad se razilo značně opotřebovanými kolky, jak tomu nasvědčuje i celkový vzhled mincí. Také sám výskyt těchto typů mincí s IO je velice zajímavý a věnuji mu bližší pozornost na dalších stránkách. V době určité jednotvárnosti a přísnosti obsahu ikonografické náplně na české minci jsou tyto nové a dosud neznámé mince s IO skutečným překvapením svou obsahovou rozmanitostí. Ukazují, že Morava v době vlády Joštovy hojně čerpala z ne-

obyčejného rozkvětu tehdejšího evropského ornamentálního bohatství a že středověké směry gotického života našly i v moravském mincovním umění 14. století uplatnění.

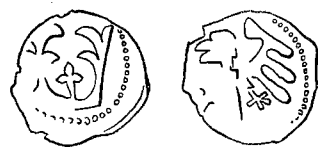
V nálezů byly dále zastoupeny tyto polské ražby:

Polsko, Hedvika (1384–1386), denár typu kříž-orlice.

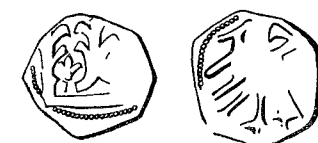
L: V perličkovém kruhu kruhový pás s dvojitým apoštolským křížem.
R: V perličkovém kruhu polská orlice se zvednutou hlavou a nápadně dlouhými ostrými koruny.
11,1×11 mm; 0,201 g; 250/1000 [črtem].

Vladislav II. Jagellonský (1386–1434) denár typu koruna-orlice.

L: V perličkovém kruhu se zvýšenou okrajovou částí vysoká královská koruna, složená ze tří bohatě větvených a dvou malých lilií s úzkou čelní páskou.
R: V perličkovém kruhu korunovaná orlice, hledící vpravo.
11×11,6 mm; 0,249 g; 230/1000 [črtem].

Varianta:

L: V perličkovém kruhu vysoká, nahoře i dole stejně široká královská koruna, která vniká do perlovce. Kresbou je totožna s předchozí, ale má poněkud širší čelní pásku.
R: V perličkovém kruhu korunovaná orlice, hledící vpravo.
11,8×11,4 mm; 0,277 g; 230/1000 [črtem].

Průměrná velikost, váha a jakost (črtem) obou denárů typu koruna-orlice: 11–12 mm; 0,268 g; 230/1000.

V časovém určení polské drobné mince 14. a 15. století byla velmi dlouho značná nejistota. Polský badatel Stronczynski³⁷⁾ přiděloval ještě v roce 1885 denárky s korunou a orlicí, které se rovněž vyskytly v bošovickém nálezů, do konce 15. století. Určil je jako drobnou minci Jana Alberta, který panoval v letech 1492–1499. Přidělení, jak se později ukázalo, bylo velmi mylné. Avšak ani v současné době, kdy bezpečně bylo zjištěno, že denáry s korunou a orlicí byly raženy již za vlády Vladislava II. Jagellonce, nepodařilo se u všech prokázat přesnou dobu vzniku a časově ohraničit i stanovit jejich chronologický sled. Skupina těchto polských ražeb typu koruna-orlice se vyskytuje v nesčetných variantách, které se od sebe liší především tvarem koruny a kresbou orlice. Současně tak dokládají, že jejich ražba trvala delší dobu.

Mezi nejstarší mince, zastoupené v bošovickém nálezů, patří královský denár Hedviky s polskou orlicí a dvojitým apoštolským křížem s gotickým písmem „h“. Podle Ryszarda a Gumowského³⁸⁾ byl ražen až za vlády Jagellovce,

tedy brzy po roce 1386. Kresebné zpodobení polského výsostného znaku na obou těchto ražbách je téměř totožné a ukazuje tedy, že obojí druh vznikl v době od sebe nepříliš vzdálené. Charakteristickým úkazem krise peněžního hospodářství je rapidní pokles jakosti mince a to v poměrně malém časovém úseku.

Proti určité stagnaci krakovské mincovny za Hedviky dochází k její intenzivní činnosti za Vladislava II. Jagellonského. V tomto období polské mince postupně vytlačují české groše, oblíbené platidlo v Polsku, a nabývají nad nimi převahy. Krakovská mincovna byla v činnosti zejména v letech 1387 až 1414 a potom v době od roku 1430 až 1434. Gumowski³⁹⁾ vypočítal ze známého čísla zisku, že jen v roce 1391 bylo vyraženo 484.500 denárů. Z jedné hřivny bylo vyraženo 2850 denárů.

Podle hojně dochovaných zpráv měla krakovská mincovna za Vladislava Jagellonského velmi pestré osudy. V roce 1389 přešla mincovna z rukou krále do městské správy. Kolem roku 1393 byla v ní vybíjena mince nákladem soukromníků, když se král vzdal bezprostředního vykonávání mincovního regálu. Podle Marjana Gumowského⁴⁰⁾ právě v tomto prvním období byla ražena drobná mince typu orlice-dvojitý kříž, která trvala snad až do roku 1393, kdy dochází k podstatné změně v obrazové náplni i stříží polské mince. Podstatnou roli při měnové reformě roku 1393 hrály české groše, které byly velmi oblíbeným platidlem na polském území a měly svoje platné místo v tamější domácí měnové soustavě. Ke konci 14. století se groše v poměru k domácí drobné minci dostávají do stále většího protikladu způsobeného rozličnou jakostí uvedených mincí. Zatím co groše Václavovy měly zrno (čistého stříbra) 1,83 g, polské denáry značně poklesly, neboť obsahovaly 1,09 g čistého stříbra. Praktickým důsledkem tohoto zjevu bylo, že úředně stanovený kurs 1:16 nebyl dodržován a ti, kteří platili denáry, dopláceli na hřivnu 5–8 grošů.⁴¹⁾ Pokusem o odstranění tohoto rozporu a současně o zatlačení českých grošů z oběhu byla ražba kwartníků (čtvrtgrošů) v krakovské mincovně v letech 1393–1396 s obrazem orlice a dvojitého kříže, ohraničeným opisem. V letech 1393 až 1394 bylo za 18 měsíců vyraženo 1,051.776 čtvrtgrošů,⁴²⁾ které vytlačují z oběhu české groše již značně špatné jakosti a vytvářejí podmínky pro měnovou reformu v roce 1396. Při ní došlo k ražbě nových denárů s obrazem orlice a koruny, takže se staré denáry vyměňovaly za nové a to v poměru 24 starých k 16 novým. Tyto nové denáry, které podle M. Gumowského⁴³⁾ vznikly až po roce 1396, jsou ve dvou exemplářích zastoupeny v popisovaném bošovickém nálezů. Nové denáry váží v průměru 0,27 g o jakosti 5¹/₂ lotové a obsahují 1,42 g čistého stříbra. Lepší

³⁸⁾ Gumowski, Dzieje..., str. 37.

⁴⁰⁾ Gumowski, l. c., str. 36.

⁴¹⁾ Gumowski, l. c., str. 37.

⁴²⁾ Gumowski, l. c., str. 39.

⁴³⁾ Gumowski, l. c., str. 41.

jakost drobné mince měla přispět ke konsolidaci peněžních poměrů v zemi a k ustálení měnového systému. Český groš se tak rovnal 6 kwartníkům nebo 16 novým denárům. Kwartník měl hodnotu tří nových denárů.

Podle Gumowského⁴⁴⁾ denáry s obrazem orlice a koruny, které byly znovu raženy až po roce 1430, jsou podstatně těžší, majíce průměrnou váhu 0,440 g; některé z nich mají kroužky kolem koruny jako znak mincovny. Polské denáry typu koruna-orlice z bošovického nálezu mají průměrnou váhu 0,268 g, ale podstatně nižší jakost, která je udána číslem 230/1000. Svou váhou a jakostí se tak zařazují do skupiny polských denárů ražených v krakovské mincovně v letech 1396 až 1414 o dosud zjištěném váhovém průměru 0,270 g. Oba druhy denárů z bošovického nálezu vznikly tak prokazatelně před rokem 1414. Nízká jakost obou výše zmíněných denárů přesvědčivě mluví o vleklé krizi polské drobné mince, kterou ani pokus z roku 1396 neodstranil. Počáteční velmi dobrá jakost denárů typu koruna-orlice, ražených podle Gumowského po prvé v roce 1396, byla jistě již velmi brzy podstatně snižována obdobně jako i v jiných středoevropských státech ve 14. a 15. století. Velmi důležité pro stanovení doby, kdy byl bošovický nález ukryt, je zjištění, že zde zastoupené polské denáry s korunou a orlicí nepatří mezi nejmladší mince tohoto nálezu. Důležitost tohoto poznatku vynikne, uvědomíme-li si, že tyto polské denáry krále Vladislava Jagellonského jsou zahrnuty do skupiny těch ražeb, pomocí nichž lze datovat vznik zde zpracovávaného bošovického nálezu.

V nálezu dále byly nejpočetněji zastoupeny uherské drobné ražby:

Uhry, Marie (1382–1385), obol Réthy č. 114.⁴⁵⁾

L: V perličkovém kruhu dvojitý kříž s opisem + MONETA MARIE, který je zachován jen z části. Vnější kruh z perliček chybí.

R: V perličkovém kruhu pod královskou korunou mezi dvěma liliemi gotická iniciálka M. Z opisu + REGINA VNGARIE se zachovala namnoze jen jednotlivá písmena.

1. 9,4 × 9,4 mm; 0,188 g; 550/1000 [črtem]
2. 10 × 10,3 mm; 0,230 g; 550/1000 „
3. 10 × 10 mm; 0,167 g; 550/1000 „

Průměrná velikost, váha a jakost [črtem]:

P: 10 mm; 0,195 g; 550/1000.

Denáry uherské královny Marie datujeme celkem velmi snadno podle jejího nařízení z roku 1384. V nálezu se vyskytující typ Réthy č. 114 byl podle maďarského badatele A. Schuleka⁴⁶⁾ ražen roku 1383. Podle jeho tvrzení razila královna snad až do své smrti v roce 1395, neboť byla po roce 1385 spoluvladařkou. Vydávala prý snad i obol Réthy č. 125 B, totožný se Zikmundovým obo-

lem č. 125 A (ale na rubu v koutech kříže jsou tři koruny a gotické písmeno M). Réthy⁴⁷⁾ však přiděluje tento obol Zikmundovi. Domnívám se, že vzhledem k Joštově ražbě s IO a písmeny „m“, vcelku správně, neboť moravská denárová mince ukazuje, že písmeno „m“ nemusí být začáteční iniciálou jejího jména. Z tohoto důvodu zařazují také obol Réthy č. 125B k Zikmundovým ražbám. Denáry královny Marie byly po roce 1385 raženy v Kremnici,⁴⁸⁾ jak dokazuje skutečnost, že důchod z Kremnice od této doby byl věnován pro zaplacení královen, i to, že Zikmund v roce 1424 odevzdal Kremnici své druhé manželce Barboře Cellské.

V bošovickém nálezu uherské oboly královny Marie patří mezi nejstarší ražby a zcela organicky navazují na mladší Zikmundovy, které se v tak hojném počtu vyskytly v tomto nálezu.

Uhry, Zikmund (1386–1437), denár Réthy č. 121 var.

L: V perličkovém kruhu dvojitý kříž s opisem MON. SIGISMUNDI.

R: V perličkovém obvodu královský čtvrcený uhersko-lucemburský znak s břevny a braniborskou orlicí (?). Opis: + REGIS UNGARIE ETC.

Opis je na líci i na rubu často nezřetelný. 8 kusů.

Průměrná velikost, váha a jakost: 10,5–11,5 mm; 0,236 g; 600/1000 [črtem].

Varianty:

A) Jako předcházející, ale nad znakem gotické písmeno D 11,2 × 11,5 mm; 0,321 g; 560/1000 (črtem).

B) Jako č. předcházející, ale mezi břevny dvojitého kříže gotické písmeno D.

2 kusy;

Průměrná velikost, váha a jakost:

10 mm; 0,270 g; 500/1000 [črtem].

C) Jako č. předcházející, ale mezi břevny dvojitého kříže gotické písmeno N a nad znakem písmeno M.

10,8 × 11,5 mm; 0,248 g; 500/1000 (črtem).

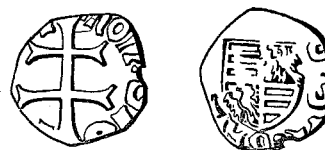
D) Jako č. předcházející, ale nad znakem gotické písmeno P. 9,5 × 10,3 mm; 0,273 g; 560/1000 [črtem].

Zikmund (1386–1457), obol Réthy č. 126.

L: V perličkovém kruhu mezi písmeny S–V–R čtvrcený uhersko-lucemburský znak s uherskými břevny a s českým lvem.

R: V perličkovém kruhu stejnoramenný kříž, v jehož každém koutě je královská koruna. 10 kusů.

Průměrná velikost, váha a jakost: 10–11 mm; 0,244 g.

⁴⁷⁾ Réthy, Corpus... tab. 7.

⁴⁸⁾ Schulek, Vegyesházi..., str. 63–64.

⁴⁴⁾ Gumowski, Dzieje..., str. 44.

⁴⁵⁾ L. Réthy, Corpus Nummorum Hungariae II, Budapešť 1907.

⁴⁶⁾ Schulek, Vegyesházi..., str. 63–64.

Zikmund (1386–1437), obol Réthy č. 125.

L: V perličkovém kruhu mezi písmeny S–V–R čtvrcený uhersko-lucemburský znak s břevny a braniborskou orlicí[?].

R: V perličkovém kruhu stejnoramenný kříž, v jehož každém koutě je královská koruna.

2492 kusy.

Varianty: viz tabulky č. I–V na str. 97–101.

Průměrná velikost, váha a jakost (črtem) všech obolů Réthy č. 125:

10–11 mm; 0,259 g; cca 430/1000.

Nečitelné:

1. Nečitelné pro dvojráz 84 kusy
2. Zcela nečitelné varianty 1319 kusů.

Měděné:

1. Měděné ražby z falsátorských dílen 34 kusy.

U Zikmundových obolů typu Réthy č. 125, které jsou zastoupeny v tak hojném počtu v bošovickém nález, je patrné zrychlení výroby mincí, a to velmi často na úkor jejich technického provedení. Ukazují na to váhové rozdíly i u jedné varianty téhož typu, kde se vyskytl obol váhy 0,640 g, zatím co druhý, přibližně stejné velikosti, váží jen 0,120 g. Tyto rozdíly vznikly, ponecháme-li stranou úmyslné poškozování peněz, ražbou „al marco“, která vedla k vyražení střížků z nestejně silného plechu. Rozdíly v tloušťce obolů jsou patrné na jednotlivých kusech a dokládají značnou nedbalost při ražbě mincí. Průměrná váha obolů typu Réthy č. 125 je podle měření jednotlivých skupin 0,259 g o přibližné jakosti 430/1000. Naproti tomu průměr střížku mincí nevykazuje tak značných rozdílů a kromě silně poškozených kusů se pohybuje v rozměrech 10–11 mm.

Diagram vahových četností variantních skupin uherských obolů Zikmundových zastoupených v bošovickém nález znázorňuje křivkou jejich početní rozložení. Velmi zřetelně dokládá, že početně nejhojněji zastoupené oboly jsou vahově vyrovnané celky, které nám ukazují již velmi pravděpodobnou průměrnou váhu obolů štít-kříž, která se v bošovickém nález pohybuje v rozmezí 0,263 až 0,279 gramů. I přes značné vahové výkyvy obolů v jednotlivých skupinách s početně nejvíce zastoupenými mincemi přibližujeme se vypočítáním průměrné váhy ke skutečné váze variantní skupiny typu obolů štít-kříž. Značná vahová variabilita uherských obolů Zikmundových byla způsobena překotností jejich výroby vybíjených často z nestejně silné stříbrné slitiny. Vytvořila na první pohled značnou a neobvyklou vahovou různorodost dosahující často rozdílů i několika desetin gramů u mincí stejné variantní skupiny. Tato však mizí v celkovém průměru, který je u všech variantních skupin obolů typu štít-kříž konstantní. S menší již variabilitou setkáváme se u stupňů jakosti jednotlivých variantních skupin, která i když nedosahuje tak značných výkyvů, je přece jen někdy velmi značná. V celkovém průměru jakosti obolů typu štít-kříž je mnohem vyrovnanější než jejich váha (viz obr. č. 3).

Varianty

Tabulka č. I

Číslo	Varianta	Počet	Průměrná		Jakost [črtem]
			velikost v mm	váha v g	
1.		6	10×9	0,288	370/1000
2.		31	10×9,5	0,291	385/1000
3.		4	10×9,5	0,263	375/1000
4.		15	9,5×10	0,267	430/1000
5.		1	10×10	0,364	350/1000
6.		1	10×10	0,338	360/1000
7.		11	9,5×10	0,248	430/1000
8.		19	10×9,5	0,246	370/1000
9.		1	10×10,5	0,201	350/1000
10.		5	10,5×11,5	0,232	350/1000
11.		20	10×10	0,247	375/1000
12.		76	11×10,5	0,281	380/1000
13.		11	9,5×10,5	0,261	320/1000

Tab. č. II

Varianty

Číslo	Varianta	Počet	Průměrná		Jakost [črtem]
			velikost v mm	váha v g	
14.		23	10,5×9,5	0,294	370/1000
15.		8	10×11	0,285	450/1000
16.		5	9,5×11	0,356	430/1000
17.		9	9,5×9,5	0,294	500/1000
18.		29	10×10	0,278	430/1000
19.		4	10×9	0,269	500/1000
20.		20	10×9,5	0,274	470/1000
21.		10	10×9,5	0,248	400/1000
22.		3	11×11	0,310	400/1000
23.		72	10×10,5	0,273	430/1000
24.		31	10×11	0,284	320/1000
25.		3	12×10,5	0,345	450/1000
26.		1	10×10,5	0,279	370/1000

Varianty

Tab. č. III

Číslo	Varianta	Počet	Průměrná		Jakost [črtem]
			velikost v mm	váha v g	
27.		21	10,5×10,5	0,278	370/1000
28.		5	10×9	0,274	370/1000
29.		2	10×9,5	0,285	370/1000
30.		1	10,5×10,5	0,248	375/1000
31.		167	11,5×10,5	0,266	430/1000
32.		8	10×10	0,251	375/1000
33.		2	10×10	0,267	430/1000
34.		2	11×11,5	0,283	430/1000
35.		136	12,5×12,5	0,269	370/1000
36.		4	12,5×11,5	0,241	430/1000
37.		4	11,5×11	0,251	430/1000
38.		12	11×11,5	0,226	370/1000
39.		23	9,5×10	0,269	370/1000

Tab. č. IV.

Varianty

Číslo	Varianta	Počet	Průměrná		Jakost [črtem]
			velikost v mm	váha v g	
40.		14	9,5×10	0,272	350/1000
41.		3	10×10,5	0,296	430/1000
42.		8	11×9,5	0,273	430/1000
43.		106	10,5×10,5	0,279	430/1000
44.		26	10,5×9,5	0,311	430/1000
45.		1	10,5×10,5	0,291	430/1000
46.		22	10×10	0,260	400/1000
47.		4	10×10,5	0,255	430/1000
48.		2	10×10	0,291	430/1000
49.		113	10,5×11	0,279	400/1000
50.		4	10,5×10	0,212	400/1000
51.		1	11×10,5	0,240	430/1000
52.		1	10,5×10	0,356	430/1000

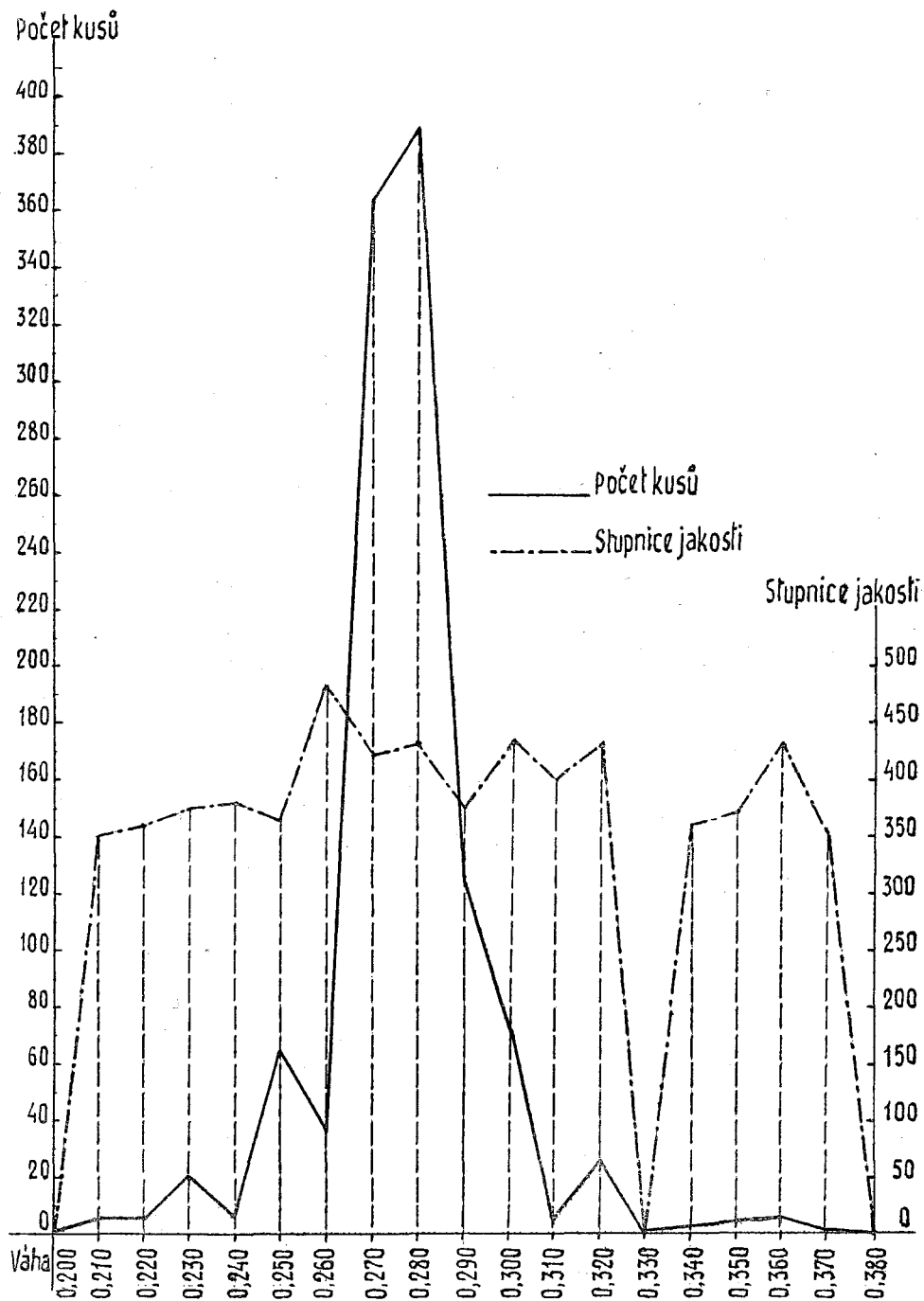
Varianty

Tab. V.

Číslo	Varianta	Počet	Průměrná		Jakost [črtem]
			velikost v mm	váha v g	
53.		1	9,5×9,5	0,214	320/1000
54.	 	10	12×12	0,230	320/1000
Chybné ražby:					
1.		1	10×10	0,307	
2.		1	10×9	0,208	
3.		21			

Téměř všechny oboly jsou velmi neurčitého tvaru, který vznikl pravděpodobně rychlým vybíjením střížků nástrojem nám dosud neznámým. Ten sice urychlil ražbu ovšem na úkor pravidelnosti jednotlivých mincí, neboť jen u poměrně malého jejich počtu je vyražen celý obraz. Četná roztrpenost okrajů a hojně se vyskytující dvojráz zdůrazňují ještě více nedbalost ražby. S podobným technickým nedostatkem jsme se také setkali u mincí s IO, u polských mincí královny Hedviky a Vladislava II. Jagellonského, vesměs z konce 14. století. Překvapující je však zjištění, že tuto hrubou nedbalost nalézáme jen na mincích kruhových, a to v době, kdy dochází k jejich překotné výrobě. Naproti tomu u čtyřhranných mincí nenacházíme tyto nedostatky. Čtyřhranný ráz mincí a jejich výroba totiž daleko lépe odpovídala ve své době potřebám hospodářského života, a což je nejdůležitější, technicky umožňovala ražbu velkého počtu mincí v kratší době při poměrně pravidelném jejich tvaru.⁴⁹⁾ Teprve zdokonalená technická výroba mincí umožnila u nás v polovině 15. století přechod k ražbám

⁴⁹⁾ Počátek ražby čtyřhranných mincí úzce souvisí s racionalisací při jejich masové výrobě. Rozkrájení plechu na čtyřhranné střížky bylo rychlejší, zabránilo tvoření cizury (odstřížkům stříbrného plechu) a hlavně umožnilo vyraziti daleko větší množství mincí za podstatně kratší dobu, než tomu bylo při výrobě mincí kruhových. Současné však tato výroba byla také levnější.

Obr. č. 3. Diagram váhových četností.

kruhový. Rozhodujícím činitelem byly přitom ovšem hospodářsko-politické styky s německou oblastí, o kterých blíže pojednám při popisu mikulovského nálezu.

Mezi téměř půltřetím tisícem Zikmundových obolů se vyskytlo 34 měděných padělků, bezpochyby pocházejících z některé falešné mincovny, které máme doloženy v četných nařízeních Zikmundových, kde přísně odsuzuje padělatele mincí a zakazuje i jejich používání. Z těchto jeho říšských nařízení proti padělatelům, která byla několikrát opakována, se také zachovalo velmi mnoho cenných údajů o ražbě uherských denárů a obolů.

Neurovnané finanční poměry v Uhrách na rozhraní 14. a 15. století, hojně ovlivňované falšování mince, přiměly patrně Zikmunda, že se vzdal bezprostředního vykonávání mincovního regálu. Pronajímal uherské mincovny, na příklad budínskou, která razila i zlaté mince, nebo dával souhlas — jistě za určitou prokázanou mu službu — aby se i v cizině napodobovaly jeho peníze. Tak na příklad dovolil, aby řád německých rytířů razil jeho minci; podobně snad i v rodném Lucembursku, v Anglii a j.⁵⁰⁾ Dostatek kovu z nově otevíraných nalezišť i hospodářský vzestup Uher vytvořily základ pro ovládnutí středoevropského trhu uherskou mincí a způsobily velkou oblibu této mince v peněžním styku.⁵¹⁾ Není vyloučena ani možnost, že na Moravě, podobně jako i jinde, byla napodobována uherská mince a že tak některé Zikmundovy ražby z bošovického nálezu by velmi dobře mohly být moravského původu. Jednoduchá ikonografická náplň obrazu drobné mince i její technické provedení nebyly pro napodobování nepřekonatelnou překážkou. Byla-li pak tato mince hledaným platidlem, bylo jistě této možnosti snadného napodobování zvláště hojně využito. Doklad pro toto tvrzení máme sice až v poněkud mladší době u salzburských feniků z nálezu v Brně, Údolní ulice,⁵²⁾ odkrytého ke konci minulého století. Ze skutečnosti zjištěné v obsahu tohoto nálezu, můžeme, myslím, velmi dobře usuzovat na obdobu i u jiné mince, značně oblíbené a hledané. Při kopání základu pro stavbu Vesnina domu na Údolní ulici byly odkryty hmotné doklady pro falšování mince; zachoval se tam tavicí kelímek, několik ostřížků a 201 padělaných měděných salzburských feniků z konce 15. století. Obliba této mince byla jistě hlavní příčinou, proč falsátoři vyráželi na čtyřhranné měděné střížky, pokryté slabou vrstvou stříbra, salzburský znak.

Monotonní typy, pokles hodnoty peněz a s tím související úpadek umělecké úrovně byl zvláště patrný u drobné mince. Malá plocha obrazu bránila již také v uplatnění bohatší a složitější obsahové náplně. To vše působilo neobyčejně

⁵⁰⁾ H. Horváth, A budai pénzverde művészettörténete a késői középkorban, Numismatikai Közlöny XXX—XXXI, 1931—1932, str. 35. Podle F. Friedensburga, Symbolik der Mittelaltermünzen II—III, 1922, str. 322.

⁵¹⁾ J. Sejbal, Uherské zlaté ražby v nálezu v Brně, Kobližné ul. č. 5, ČMM 1955.

⁵²⁾ Nález je uložen v numismatickém oddělení Moravského musea v Brně a byl původně majetkem Moravského musejního spolku.

povzbudivě i na padělatele peněz. Článek 19 dekretu vydaného v roce 1405 Zikmundem se postavil energicky proti poškozování a okrajování peněz. Zikmund také již v roce 1390 vydal přísný rozkaz, aby padělatelé peněz byli zatýkáni a jejich majetky konfiskovány.⁵³⁾ V roce 1424 veřejně vyzývá proti těmto, jak se zdá, až velmi častým přestupkům a královna Barbora v roce 1427 hrozí zatčením a přísným trestům těm razičům, kteří dávají k dispozici padělatelům své nástroje.⁵⁴⁾ Máme řadu dokladů o tom, že v mnohých případech bylo použito těchto velmi přísných opatření a že pro přečin padělání peněz byly majetky konfiskovány a propůjčeny jiným šlechtickým rodům.⁵⁵⁾ Padělání peněz bylo patrně v oblibě u některých feudálů, kteří na svých panstvích nebo v městských domech zřizovali falsátorské dílny. Úplatky získávali z mincoven nejen potřebné nástroje, ale především byli obeznamováni s výrobním postupem. Vlastním padělatelům mincí, kteří pracovali pro své pány, se tak dostávalo všemožné ochrany a snad i určitého podílu na zisku. Padělání peněz bylo tak jedním z důležitých článků v řadě okolností, které přispívaly k posílení feudálů v jejich boji s městy a královskou mocí, neboť se stalo vydatným pramenem zisků.

III

Bošovický nález a jeho datování do začátku 15. století

Uherské denáry a oboly v moravských nálezech 14. a první poloviny 15. století. — Szabad-szállású nález. — Chronologie uherských obolů Zikmunda Lucemburského. — Doba ukrytí bošovického nálezu.

Hustopečský nález ukázal přesvědčivě, že mince s IO pocházejí z druhé poloviny 14. století. Vyplývá to zejména ze složení nálezu, které spolu s vnějšími znaky i technickým provedením mincí je toho dokladem. Naproti tomu složení bošovického nálezu neprozrazuje nám tak zřetelně dobu svého vzniku, a poněvadž je tento nález v mnohém směru velmi důležitým pomocníkem pro vysvětlení vzniku moravských denárových mincí s IO, musí mu býti věnována obzvláštní péče. Proto než přikročím k vlastnímu zhodnocení obou nálezů, tak důležitých pro moravské mincovnictví 14. století, pokusím se v krátkém přehledu na základě srovnávacího studia s domácími i cizími nálezy, ve kterých se objevily Zikmundovy oboly, přibližně stanovit dobu zakopání bošovického nálezu.

Moravské nálezy mincí 14. a 15. století nám pomohou skutečně jen velmi málo, neboť jejich zpracování v dřívějších dobách byla věnována vcelku ne-

⁵³⁾ Horváth, A budai..., str. 35.

⁵⁴⁾ Horváth, l. c. str. 35.

⁵⁵⁾ Horváth, l. c. str. 35.

patrná pozornost. Proto byl také až do dnešních dob pokládán za všeobecně správný názor, že uherské drobné mince se v nálezech na Moravě vyskytují jen velmi vzácně.⁵⁶⁾ Avšak již I. L. Červinka ve své práci „Mince a mincovnictví markrabství Moravského“, vydané v roce 1897,⁵⁷⁾ uvedl velice zajímavou poznámku, která doslovně zní takto: „...vždy objevují se v nálezech (na Moravě) jenom české groše pražské s několika málo mincemi slezskými, uherskými, polskými nebo černými penízky dolnorakouskými“. Červinka správně tak upozorňuje, že to nebyla výlučně jen feniková mince, která u nás obíhala ve větším množství v druhé polovině 14. a začátkem 15. století a způsobovala chaos v ražbě i hodnotě domácí drobné mince. Z jeho kusé zprávy je zjevné rozdělení moravských nálezů na dvě různá období: jedno s převládající mincí slezskou, uherskou a polskou, druhou pak s dolnorakouskou a jihoněmeckou. Svoje tvrzení dokládá záznamem o nálezu v Čertově díře u Starého Města, okr. Uherské Hradiště, kde mezi asi 500 nalezenými kusy bylo čtyřicet pražských grošů Václava IV. a dva uherské dukáty císaře Zikmunda Lucemburského; ostatní jen „drobné penízky“ (denáry a oboly) z uherských mincoven. Zajímavou poznámku končí pak dovětkem, že podobně je tomu i v nálezech v Kunovicích, Blansku i jinde. V rukopisné publikaci z roku 1947 se zmiňuje Červinka o nálezu z Dolních Radslavic u Velkého Meziříčí,⁵⁸⁾ kde se ve větším počtu objevily uherské drobné mince. Tento výčet nálezů, kde se vyskytly uherské oboly královny Marie a Zikmunda, lze doplnit zprávou Em. Nohejlové,⁵⁹⁾ která při popisu kyjovského nálezu, ve kterém se objevil denár královny Marie, seznamuje s nálezem uherských obolů, odkrytých v Olomouci v Polské ulici roku 1928. Dále je třeba se zmínit o nálezu ze Šaratic,⁶⁰⁾ okr. Slavkov u Brna, kde vedle 40 pražských grošů Václava IV. byly zastoupeny jen výlučně denáry Marie a Zikmunda. Zprávy o nálezech uherských obolů z konce 14. století a začátku 15. lze ještě doplnit nálezem z Dolní Libochové v okrese Bystřice n. Pernštýnem z roku 1913. Podle zprávy památkové péče II, 1938, str. 149,

⁵⁶⁾ I. L. Červinka, Pražské groše a jejich drobné z nálezů moravských, Brno 1947 (rukopis). Červinka zde opomněl řadu nálezů, ve kterých se vyskytly uherské oboly královny Marie a Zikmunda a na rozdíl od svého tvrzení z roku 1897 se o jejich oběhu nezmiňuje. Později podle Červinky i Em. Nohejlová, Nález v Kyjově roku 1942 (mince s IO), NČČsl. XIX, 1950, str. 80, uvádí, že v českých nálezech se drobné uherské mince nevyskytují, na Moravě vzácně a častěji na Slovensku.

⁵⁷⁾ I. L. Červinka, Mince a mincovnictví Markrabství Moravského, Brno 1897, str. 62.

⁵⁸⁾ I. L. Červinka, Pražské groše a jejich drobné z nálezů moravských, Brno 1947, str. 24 (rukopisná práce uložena v numismatickém oddělení Moravského musea v Brně a v num. odděl. Národního musea v Praze).

⁵⁹⁾ Em. Nohejlová, Nález v Kyjově, l. c. str. 80, pozn. 20.

⁶⁰⁾ Podrobnou zprávu o tomto nálezu, která je uložena v archivu numismatického oddělení Moravského musea v Brně, podal kustos musea M. Trapp. Nesprávně však přičítal uherské ražby s korunovanou gotickou iniciálou M (správně královna Marie) do období vlády Matyáše Korvína 1457 až 1490. Posunul tak dobu ukrytí nálezu až do konce 15. století.

byl zde odkryt větší počet drobných mincí, z nichž 24 bylo grošů Václava IV. a ostatní uherské oboly Zikmundovy a rakouské feniky Albrechta V. Také v Letovicích v boskovickém okrese byly podle ČČM, XLII, 1868, str. 287, 409 a 1869, str. 8 odkryty uherské oboly krále Zikmunda Lucemburského, z nichž 518 získalo Národní museum v Praze (zprávy o těchto dvou posledních nálezech jsem získal z připravovaného katalogu Nálezů mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; ostatní pak vlastní excerpcí).

Zajímavá je zpráva Moravského zemského místodržitelství, které oznámilo v roce 1908 Zemskému museu v Brně, že byl učiněn dne 16. května téhož roku cihlářem Janem Maralíkem na zahradě vdovy po majiteli usedlosti Jany Tylečkové v Košatce n. Odrou č. 27 nález mincí. Celkem bylo nalezeno 380 stříbrných a 31 zlatých mincí prý ze 14. století z doby uherského krále Zikmunda (viz č. j. c. k. Moravské místodržitelství, ZL 31206 ze dne 2. VI. 1908). Rovněž v numismatickém oddělení Moravského musea v Brně je uložen zbytek nálezů pražských grošů a uherských obolů Zikmundových, který byl původně v majetku Dr. H. Kokalla, brněnského lékaře. Pochází pravděpodobně z nějakého nám neznámého, snad brněnského nálezu. V Okresním museu v Třebíči je uloženo také několik těchto obolů, které kdysi patřily k většímu nálezu, odkrytému za neznámých okolností v Třebíči. Maně naskytá se otázka, zda právě Hanischova mince s IO a ypsilonem nepochází z tohoto nálezu.

Dokladem, že tyto uherské drobné mince, i když jen v nepatrném množství, pronikly i do Čech, je nález mincí v revíru Rovném u Hořic n. Š. na pozemcích kláštera Vyšebrodského.⁶¹⁾ V tomto nálezu v záplavě feniků se objevily i dva uherské oboly Zikmundovy. V poměru k ostatním známým moravským nálezům z konce 14. a začátku 15. století je to poměrně značné procento nálezů, kde se vyskytly uherské oboly. Kromě toho je snad ještě mnoho jiných nálezů, kde byly buď převážně uherské oboly nebo spolu s dolnorakouskými feniky, nebo i s domácí denárovou a fenikovou mincí. Zejména dávají to tušit stručné záznamy o nálezech, nejčastěji uveřejňované v Časopisu vlasteneckého musejního spolku v Olomouci,⁶²⁾ pod slovy „několik liber haléřů“, „haléře cizozemské“, „české groše a denáry daleko přes 300“, „500 malých a 88 velkých“ a mnoho jiných. V poslední době uvedl J. Pošváv⁶³⁾ několik nálezů odkrytých v 19. století, u kterých je snad možno předpokládat, že běží o nálezy grošů a domácí nebo cizí denárové mince.

⁶¹⁾ Ed. Sirový, Nález mincí 15. století v Rovném (Ruben) u Hořic na Šumavě. NČČsl. II, 1926, str. 130–131.

⁶²⁾ Na tyto kratičké zprávy o nálezech upozornila již Em. Nohejlová, NK, str. 88 pozn. 31, v souvislosti, že snad může běžet o mince s IO. Domnívám se, že moje vysvětlení těchto záznamů je pravděpodobnější.

⁶³⁾ J. Pošváv, Moravské nálezy mincí v 18. a 19. století. Num. sb. I, 1953, str. 82–108. Pošváv nemohl tehdy vyčerpat všechny známé nálezy z tohoto období. Velký počet zpráv o těchto nálezech je uložen v archivu numismatického oddělení Moravského musea v Brně.

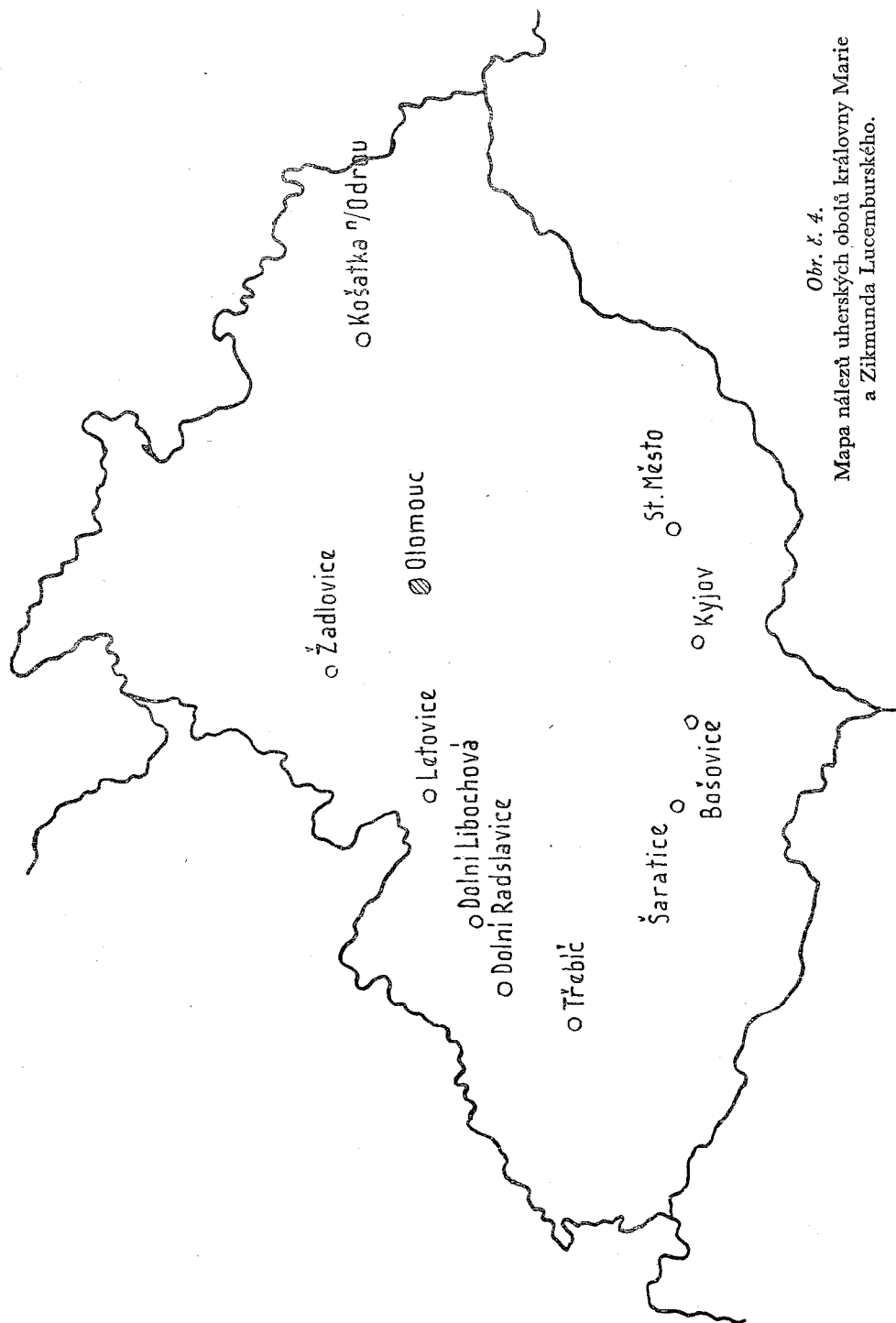
Velmi názorně osvětluje pronikání uherské drobné mince na Moravu mapa nálezů uherských obolů královny Marie a Zikmunda Lucemburského. (Viz obr. č. 4.)

I. L. Červinka ovšem nezná podstatnějšího rozdílu v nálezech na rozhraní 14. a 15. století, jak vyplývá z jeho dalších úvah o moravském mincovnictví tohoto údobí, a to nejen v jeho starší práci, ale zejména v souborném rukopisu o pražských groších a jejich drobných v moravských nálezech. Také ostatní badatelé, znající dobře nálezy v Čechách, méně již na Moravě, slučují, bohužel nesprávně, měnové poměry posledních desetiletí 14. a první poloviny 15. století a vidí v rakouském a jihoněmeckém feniku charakteristickou minci tohoto časového údobí, která se jim stává přímo výlučným platidlem. Vycházejíce z předpokladu, že Čechy a Morava měly v minulosti jednotnou peněžní soustavu, vztahují charakteristické znaky peněžních poměrů českých na moravské, zapomínajíce, že i přes tuto jednotu byly zde významné odlišnosti po stránce vnější i vnitřní. Tyto byly často i v zásadním rozporu s měnovými poměry v Čechách. Pak zvláště nelze tyto rozdíly podceňovat za vlády Joštovy na Moravě při jeho snaze vytvořit z Moravy samostatnou hospodářsko-politickou oblast. Systematické studium nálezů nám tak ukazuje, že vedle feniků obíhaly na Moravě hojně uherské a polské denáry a oboly, které teprve v 15. století jsou zatlačeny do pozadí vítězným pronikáním čtyřhranné cizí mince. Spolupůsobení obou těchto činitelů nezůstalo bez vlivu na moravské mincovnictví, jak se pokusím vysvětliti v dalších kapitolách.

Dosud známé moravské nálezy uherských obolů a polských denárů nemohou nám mnoho usnadnit naši práci o časovém zařazení bošovického nálezů, poněvadž nebyly odborně popsány a jsou nyní již většinou rozptýleny. Jediný poznatek, který vyplývá z jejich souhrnného sestavení, ukazuje, že nejsou zvláštností v moravských nálezech. Jejich složení je velmi blízké období konce 14. a samého počátku století příštího. Obrátme proto nyní svou pozornost k uherským nálezům, abychom tam především našli pomoc pro chronologické stanovení jednotlivých typů a variant uherských obolů.

Nálezů zde popisovanému je svým vnitřním složením nejbližší szabadszállászký nález mincí⁶⁴⁾ z doby Zikmundovy, který překvapuje bohatstvím variant uherských ražeb 14. a začátku 15. století. Mezi téměř dvaceti tisíci kusy těchto ražeb se objevila též i jediná mince s IO a ypsilonem. Autor popisu tohoto nálezů, Király Ferenc, opíraje se o datování A. Schuleka, stanovil jako nejpravděpodobnější dobu jeho ukrytí rok 1426, kdy byly prokazatelně naposledy raženy uherské oboly. Mnohem zajímavější je jeho připomínka, že se tak mohlo státi ještě i před tímto datem. Autor vyjadřuje tak nepřímou domněnku, že nález svým složením velmi dobře mohl být ukryt i ve starší době, takže rokem 1426 je jen ohraničena nejzazší možná dolní hranice, neboť v nálezů chybí

⁶⁴⁾ F. Király, A szabadszállási Zsigmond korabeli éremlelet, Numizmatikai Közlemények L–LI, 1951–52, 27–37.

Obr. č. 4.
Mapa nálezů uherských obolů královny Marie
a Zikmunda Lucemburského.

mladší uherské ražby. Již samotné datování szabadszállászkého nálezu vylučuje možnost přidělení ražeb s IO do poloviny 15. století. V tomto nálezovém celku kromě několika zlatých mincí, pět denárů Ludvíka Velikého a osmadvacet královny Márie zastupují jen nepatrné procento. Nejpočetněji jsou zde zastoupeny drobné ražby Zikmunda Lucemburského z uherských mincoven. Jsou to denáry a oboly podle Réthyho CNH II., č. 118, 119 A, B, 121, 122, 125 A—B—C a č. 126. Oboly pak typu 125 A (17.860 kusů), č. 121 (2454 kusy), č. 126 (197 kusů) a č. 125 B (105 kusů). Ostatní druhy se objevily jen ve velmi malém množství. Podle chronologického rozdělení uherských ražeb A. Schulekem⁶⁵⁾ je nejmladší mincí v nálezu Zikmundův obol s českým lvem a uherskými břevny, Réthy č. 126. Byl ražen snad v době, kdy Zikmund se stal českým králem. Ostatní oboly v nálezu jsou starší a byly raženy již od samého počátku jeho vlády v Uhrách. Zajímavé je však zjištění F. Királyho,⁶⁶⁾ že oboly Réthy 125 B a 126 se razily skoro současně nebo jen s velmi malým časovým odstupem. Poukázal totiž na přibližně stejnou zachovalost obou typů v nálezu szabadszállászkém, zejména však na hybridní ražbu, která je uložena ve sbírce numismatického kabinetu historického musea v Budapešti, jejíž líc je totožný s lícem čísla Réthy 126, avšak rub s číslem 125 B. Vyskytnutí razidel dvou typů obolů na jedné minci je dokladem, že oba typy byly raženy buď současně nebo zhotovení jednoho typu bylo bezprostředně vystřídáno druhým. Je totiž nepravděpodobné, že by snad bylo v mincovně ponecháno delší dobu staré razidlo. Přesné chronologické zařazení obolu Réthy č. 126 je velmi důležité i pro zjištění přibližné doby ukrytí bošovického nálezu. I zde jsou uherské oboly s českým lvem a uherskými břevny prokazatelně nejmladšími ražbami. Sám A. Schulek,⁶⁷⁾ který jen s výhradou zařazuje vznik tohoto obolu do doby, kdy se stal Zikmund českým králem, vyslovuje při popisu jeho zlatých ražeb otázku, kdy se vlastně přešlo k ražbě dukátu Réthy č. 119 A—B s českým lvem, když tak velké množství bylo jich v oběhu, že opravdu je těžko představitelné, aby se razily teprve od roku 1419, od získání české koruny. Analogicky můžeme usuzovat i na obol Réthy č. 126.

Pro přehlednost uvádím Schulekovu tabulku chronologie budínských ražeb Zikmundových.⁶⁸⁾ (Tab. č. VI.)

Uherské oboly s braniborskou orlicí, Réthy č. 125 A, B, C tvoří samostatnou skupinu mezi uherskými ražbami. Podle A. Schuleka i svědectví nálezů v Maďarsku je jedna z nejstarších, neboť tyto oboly byly raženy již kolem roku 1390, ne-li hned na samém počátku vlády Zikmundovy v Uhrách. Hybridní ražba a stále vcelku nejisté chronologické vřazení obolu Réthy č. 126 vzbuzují

⁶⁵⁾ A. Schulek, Vegyesházi királyaink pénzei és korrendjük, Numizmatikai Közlöny, 1933, str. 69.

⁶⁶⁾ Király, A szabadszállasi..., str. 36.

⁶⁷⁾ Schulek, l. c. str. 64.

⁶⁸⁾ Schulek, l. c. str. 69.

oprávněnou domněnku, že uherský obol s českým lvem a břevny mohl býti již velmi dobře ražen ve starší době, než jak se doposud soudí. Jeden ze synů Karla IV. a bratr českého krále mohl jistě, zvláště pak za slabé vlády v Čechách a v době vzájemných zápasů, nalézt oprávnění vyrazit českého lva na své minci. Taková mince mohla býti i výrazem jeho úsilí o českou korunu.

Tabulka č. VI. (Schulekova tabulka)

Rok	Dukáty	Denáry	Oboly a quartingy
1387–89(?)	+ C. 118, zn.: B, G lilie – hvězda?	C. 120 (2) var.	
1390?–1420		C. 121, zn.: B	C. 125 A, zn.: B, sezn. Mont 6, 13–17 (izmael)
1421–1424	C. 125 A (s číslicemi) seznam Sziklayův		
1425	C. 126 (?)		
1426–27	C. 128, zn.: B-n		
1427(?)–30			C. 124 A zn.: B–A B–L B–S
– 1430–37		„Quarting“: C. 129, zn.: BA, BB, Bh, Bl, BR, BW a izmaelitské značky ze seznamu Sziklayova	

Bošovický i szabadszállászký nález svým překvapujícím množstvím variant jsou dokladem stálého vydávání nových peněz, nejprve ještě v budínské, později i v kremnické a bratislavské mincovně. Jedině tak se podařilo Zikmundovi odvrátit tak často hrozící peněžní krise. Přes určitou podobnost obou nálezů je nesporné, že bošovický je mnohem chudší svými druhy a varianty a že je tedy jistě i starší. Toto zjištění nepochybně přispívá k správnému časovému zařazení tohoto nálezu. Pro lepší názornost níže srovnávám nejhojněji zastoupené varianty Zikmundových obolů Réthy 125 z obou těchto nálezů.

Bošovice (varianta — počet kusů)

								
167	136	26	113	76	31	72	23	106

Szabadszállás (varianta — počet kusů)

								
2785	471	806	945	223	260	291	383	406

V bošovickém nálezu chybí také oboly Réthy č. 125 značkové arabskými číslicemi, které jsou Réthym pokládány za značky kontrolorů, zaměstnaných při ražbě peněz. A právě jejich vznik klade A. Schulek⁶⁹⁾ do let 1421–1424. I to by mohlo svědčit pro větší stáří obolu Réthy 126 a tím i pro starší ukrytí bošovického nálezu.

Z dokladů, které jsem uvedl o uherských ražbách i o složení námi studovaného bošovického nálezu, můžeme soudit, že bošovický nález byl ukryt do země na rozhraní druhého a třetího desetiletí 15. století. Nevylučujeme tím ovšem ani možnost staršího datování nálezu, které však nedovedeme bezpečně doložit. Ovšem jeho ukrytí v mladší době asi po roce 1426 je vůbec nemožné. Nejisté ražení uherského obolu s českým lvem, chybějící čtyřhranné ražby v tak velkém nálezu z jižní Moravy, která v této době musila být přímo zaplavena fenikovou mincí, a jiné již uvedené skutečnosti, mluví spíše ve prospěch této druhé, svrchu vyslovené možnosti.

Počáteční období husitských válek, plné neklidu a válečných příprav Zikmundových na Moravě proti odbojným a husitským Čechům bylo by jistě vhodným rámcem pro ukrytí tohoto nálezu. Loupežné rotý ještě tento válečný neklid a nebezpečí zvětšovaly. Husitská vojska v roce 1426 pod vedením Prokopa Holého vpadla na Moravu. Výprava směřovala k Břeclavi, kde porazila a na útěk zahнала vojsko Albrechtovo. Nesouvisí snad ukrytí bošovického nálezu přímo s touto událostí? Bošovická tvrz ležící mezi Brnem a Břeclaví byla přímo ohrožena válečnými událostmi a bojem mezi husity a přívrženci Albrechta Rakouského.

Rovněž nápadná shoda mezi szabadszállászkým a bošovickým nálezem vede k dohadu o vzájemné souvislosti obou těchto náleзовých celků. Bošovický nález byl snad majetkem některého uherského zoldnéřského vojáka, který na Moravě bojoval nebo tudy jen procházel v době začínajících husitských válek a z neznámých nám příčin byl nucen uložit svůj majetek do země. Nesmíme zapomenout, že v tomto nálezu chybí moravské a rakouské čtyřhranné mince, které zde byly v této době běžným platidlem. Naproti tomu v nálezu jsou ve velkém počtu zastoupeny uherské ražby téměř v souvislém časovém sledu od začátku předposledního desetiletí 14. až téměř do roku 1426(?). Je tedy bošovický nález cizím souhrnem mincí, ukrytým jen náhodně na Moravě?

Četné zprávy o nálezech uherských obolů a polských denárů, které jsem

⁶⁹⁾ Schulek, Vegyesházi ..., str. 69.

na začátku této kapitoly uveřejnil, mluví proti tomuto závěru. Uherské oboly, podobně jako uherské dukáty, nejsou zvláštností v moravských nálezech z konce 14. a začátku 15. století. Objevují se dosti často s domácí i jinou cizí mincí, což je dokladem, že byly na Moravě uznávaným nebo snad jen z nutnosti trpěným platidlem.

Z toho plyne závěr pro naše úvahy o době ukrytí bošovického nálezu. Připouštím v podstatě dvojí možnost: buď byl nález ukryt ještě v době, kdy čtyřhranná mince nebyla tak rozšířeným platidlem, nebo náhodnou shodou, jak často se v nálezech stává, nejsou zde zastoupena všechna domácí ani jiná cizí platidla.

IV

Hospodářsko-politické pozadí vzniku moravských denárových mincí s IO

Rozvoj řemeslné výroby. — Rozmach českého království za Karla IV. — Postavení Moravy. — Politické poměry na Moravě v druhé polovině 14. století. — Hospodářsko-obchodní politika moravských měst za vlády markraběte Jošta. — Obchodní spojení s Uhrami a Polskem. — Obchodní spojení s Rakousy.

Poznání složité hospodářsko-politické struktury let 1375 až 1411, kterému chci nyní věnovat pozornost, je velmi důležité pro správnější chápání peněžních přeměn vlády Joštovy, neboť v nich se zračí přímý nebo někdy i nepřímý vliv ekonomicko-politických směrů tohoto období. Růst výrobních sil, rozvoj řemesel a zemědělství a vůbec rozsáhlý regenerační proces, kterým procházela výroba ve 14. století spolu i s ostatními činiteli, způsobily, že v druhé polovině 14. století české země stojí v popředí evropského hospodářského, politického i kulturního života. Oživení a další vzestup zvláště řemeslné výroby, který byl také podmíněn vzrůstající spotřebou a projevil se hlavně ve specialisaci řemeslnické práce, byl základní příčinou rozkvětu hospodářského života, i když již v této době nesl v sobě zárodky příští krise. Politicky způsobil tento hospodářský rozkvět další rozvoj městského stavu jakožto nejdůležitější hospodářské složky. Města bohatla z řemesla a obchodu a postupně vytvářela jednotu nové společenské vrstvy, která stojí v opozici proti všemocně ještě vládnoucí feudální třídě. Jednotný postup městského stavu byl namnoze oslabován vzájemnými rozpory mezi úzkou vrstvou patriciátu, bohatnoucího hlavně z obchodu a plně ovládajícího město, a řemeslnictvem, které se postupně organizuje v cechy, snažíc se tak dosáhnout zastoupení v městské správě a spolurozhodovat o politickém vývoji města. Cechovní organizace, které měly později mnohostranný význam tím, že regulovaly dodávání surovin i výrobu zboží jednotlivých cechovních mistrů, chránily je před konkurencí, zbavovaly je i postupně nadvlády

městské správy a posilovaly rozvoj městského řemesla. Růst hospodářské moci měl za následek i územní rozšíření českého království, jež dosáhlo svého vrcholu za Karla IV. Tento panovník vytváří rozsáhlou královskou državu, zabírající Čechy, Moravu, Lucembursko, knížetství slezská, Dolní a Horní Lužici, Brani-borsko a řadu českých lén na západní hranici státu. Mnohými listinami vymezil Karel IV. vztah jednotlivých částí koruny české k panovníkovi. Markrabství moravské, jež bylo v rukou vedlejší větve lucemburského rodu, bylo podřízeno českému králi jakožto léno, které však mělo vlastní samosprávu. Pravomoci moravských markrabat nepodléhalo však biskupství olomoucké a knížetství opavské, která byla přímými lény českého panovníka, nezávislá na moravském markraběti. Toto výlučné postavení olomouckých biskupů bylo zvláště za markraběte Jošta příčinou mnohých nesvárů, poněvadž biskupské panství netvořilo celistvé území, nýbrž bylo více méně roztrženo v územním celku, který byl pod vládou moravského markraběte. Kromě toho byla olomouckým biskupům dána v podstatě stejná práva jako markraběti, neboť biskupové vedle pravomoci duchovní vykonávali především moc světskou, a to četnými instrukcemi, které byly někdy i v rozporu s nařízením markraběte. Vykonávajíc tak moc královskou v rámci svého teritoria, přisvojovali si jistě i práva, která náležela na Moravě jen markraběti. Nešťastně rozdělené údíly znamenaly ve skutečnosti rozdělení Moravy a k tomu ještě se zvláštní pravomocí olomoucké církevní hierarchie. To pochopitelně stálo v cestě snahám markraběte Jošta po vytvoření kompaktního celku pod jeho svrchovanou nadvládou, a stalo se tak proto jednou z hlavních příčin kruté občanské války, kterou země byla nesmírně poškozena.

Za Lucemburků neobyčejně stoupl význam královských měst, zejména Brna, které jako sídlo markraběte se stává hlavním městem Moravy. Ovšem hospodářský život měst v druhé polovině 14. století nebyl řízen nějakou centrální mocí, podobně jako i politická organizace podléhala, ovšem jen do určité míry, decentralisaci. Vlivem různých městských privilegií měla hospodářská struktura v jednotlivých městech své zvláštní specifické znaky, které z nich vytvářely spolu s přilehlým venkovským okolím samostatné hospodářské jednotky. V městech se soustřeďoval čilý obchodní ruch, který nezůstal bez vlivu na politickou orientaci země.

Města nebyla jen řemeslnickými, ale i obchodními středisky. Cechovní organizace, v době nadvlády řemeslnické techniky a slabě vyvinuté dělby práce, tím, že se staraly o výrobu zboží dobré jakosti, že regulovaly dodávání surovin cechovním mistrům, že chránily řemeslníky před konkurencí, že je zbavovaly postupně nadvlády městské správy, posilovaly rozvoj městského řemesla. Specialisováním výroby zvyšovaly technickou dokonalost výrobků a růst počtu předmětů, jež by byly schopny směnného obchodu. Mělo to za následek rozrůznění obchodní činnosti a vznik speciálních trhů.

Obchodníci patřili k nejzámožnějším vrstvám obyvatelstva ve městě. Nej-mocnější z nich zasedali v městských radách a rozhodovali o správě celého

města. Ovládali také město tím, že mu půjčovali peníze a stávali se tak jeho věřiteli. V druhé polovině 14. století neobyčejně zesílila městská samospráva a jednotlivá města tvořila zvláštní celní území, která měla za úkol zaručiti domácím kupcům lepší právo než cizincům, za kterého byl považován i kupec ze sousedního města. Městské rady se staly representanty městského obchodu a jménem města přijímaly a domáhaly se četných privilegií od panovníků a vřazovaly je v privilegia městská. Města si dovedla především získat taková privilegia, jež jim byla prostředkem k opanování obchodu v jejich obvodu. Otázce důležitosti těchto privilegií byla věnována pozornost zejména v pracích historika Fr. Grause, Český obchod se suknem ve 14. a 15. století a Soukenictví v době předhusitské. Ze starších historiků rovněž i u B. Mendla, Hospodářské a sociální poměry ve městech pražských a u J. Lipperta, Social-Geschichte Böhmens in vorhussitischer Zeit (d. II.).

Nejdůležitější z těchto privilegií bylo privilegium skladu a cesty. Těmito právy města hospodářsky ovládají svá okolí a částečně regulují i cizí obchod. Privilegium skladu nutilo obchodníky vystaviti provážené zboží na trhu často po delší dobu, po jejíž uplynutí mohlo býti teprve dále vezeno. Pronikavost práva skladu závisela zejména na velikosti městského obvodu. Právo cesty je značně vymezené, neboť do určité míry určovalo směr obchodu a zároveň bylo jeho ochranou.

Tím vším byl sice způsobován rozkvět měst, ale oslabován obchod. Tato hospodářská politika měla pochopitelně i svůj odraz v politickém životě. Všechna tato opatření, jako právo nuceného skladu, privilegované obchodní cesty, výroční trhy, monopoly na prodej určitého zboží byly mocnými ochránci tehdejšího městského způsobu hospodaření a měly za úkol udržet bohatství nejmocnější vrstvy městské — obchodního patriciátu.

Důležitým střediskem městského obchodu byly také trhy, které byly rovněž středem ruchu celého města. Celní poplatky na určité zboží byly však v různých městech značně různorodé a tato nejistota celních tarifů byla rovněž překážkou rozvinutí obchodního styku cizího i domácího.

Než přistoupím k vlastnímu hodnocení hospodářsko-obchodních poměrů v zemi za vlády Joštovy, které jsou nejdůležitějším činitelem při vzniku odlišného charakteru moravského mincovnictví na rozhraní 14. a 15. století a zasluhují naši obzvláštní pozornost, nastíním krátce politické události země. Jejich osvětlení přispěje namnoze k lepšímu pochopení ekonomických vztahů Moravy v druhé polovině 14. století.

Již za Karla, ale později hlavně za Jana Jindřicha v letech 1350 až 1375, dochází v zemi k neobyčejnému hospodářskému a politickému rozkvětu. V polovině 14. století došlo k reorganizaci politické a soudní se sídlem v Brně a Olomouci. Tím byla neobyčejně posílena moravská zemská správa.⁷⁰⁾ V tomto

⁷⁰⁾ J. Dřímál, Morava ve vnitřní politice českého státu, Morava v českém státě, Brno 1948, str. 49.

období uzrává na Moravě více než stoletý vývoj městského práva a v Brně vzniká slavný právní sborník písaře Jana. Politická a správní jednotka moravská, která ve 14. století vykristalisovala po několikastaletém vývoji, nikterak nerušila jednotu českého státu, ba naopak přispívala velice k posílení českého státního útvaru. Třebaže Jan Jindřich byl na Moravě suverenním pánem, nicméně navenek nikdy samostatně nevystupoval, nýbrž vždy jen ve spojení a dorozumění se svým bratrem českým králem a císařem Karlem IV. Po celou dobu jeho vlády vidíme u něho zdárné působení jeho staršího bratra, který, jak dodává moravský historik R. Dvořák,⁷¹⁾ takřka s něho oči nespustil. I tento fakt sám vylučuje možnost, že by Jan Jindřich razil takovou minci, která je svým zevnějškem jasným dokladem samostatné a nezávislé vlády a svou vahou i jakostí v rozporu s mincovními poměry v Čechách. Jinak ovšem tomu bylo za Jošta.

Po smrti Jana Jindřicha připadla Morava jeho synům Joštovi, Janu Soběslavovi a Prokopovi spolu s oprávněním užívatí titulu markrabského a ovšem i s povinností, poslouchat nejstaršího bratra, který se nazýval „starším markrabím“ nebo markrabím a pánem (marchio et dominus terrae).⁷²⁾ Také on jediný mohl užívat práv zeměpanských, mezi jejichž hlavní privilegia patřilo vybírat všeobecnou zemskou daň, svolávat směny a soudy zemské, uzavírat státní smlouvy a také především raziti minci.⁷³⁾ Naproti tomu mladší jeho bratři měli mítí takovou pravomoc, jaká příslušela každému zemanovi v okruhu jeho pravomoci, a nesměli ani vykonávat soudní moc nad pány a rytíři, kteří byli podřízeni jen zemskému soudu. Je všeobecným názorem historiků, že Morava za dlouholetého panování markraběte Jošta hluboko poklesla s onoho stupně pořádku a blahobytu, na který ji povznesla společná péče Jana Jindřicha a Karla IV. Historikové zde však do určité míry křivdí Joštovi, považující jeho za hlavní příčinu tohoto zvratu, zatím co je třeba hledat jeho kořeny ve všeobecné krizi feudálního řádu, která na Moravě byla uspišena občanskou válkou mezi Joštem a jeho bratry. Vnější spory a drobné války byly vyvolány Joštovou snahou o vybudování pevné vnitřní organizace moravského markrabství pod jeho vládou, která byla smrtí Jana Jindřicha a jednotlivými úděly porušena. Ukazuje na to i jeho spor s kapitulou olomouckou, kterou chtěl podřídit své vládě. Samostatné postavení knížetství olomouckého se projevilo v inkorporačním majestátu z roku 1348,⁷⁴⁾ který dotvrzoval tak rozpolcenost země s Brnem,

⁷¹⁾ R. Dvořák, Dějiny Moravy, Vlastivěda moravská, Brno 1899. Většina politických událostí na Moravě z druhé poloviny 14. století, které v této kapitole uvádím, byla čerpána z této základní příručky moravské historiografie. Používám zde i některých výsledků ze své univerzitní diplomní práce „Hospodářský a sociální vývoj královských měst na Moravě v druhé polovině 14. století, s přihlédnutím na poměry v Brně, Olomouci, Znojme a Jihlavě“.

⁷²⁾ Dvořák, l. c., strana 223.

⁷³⁾ Dvořák, l. c., str. 223.

⁷⁴⁾ Fr. Čáda, Právní postavení Moravy v českém státě, Morava v českém státě, Brno 1948, str. 90.

jako střediskem světské moci, s Olomoucí pak, sídlem biskupským, jako střediskem církevním. Již Karel IV. usiloval o centralisaci země s jedním střediskem, ale posice olomouckého biskupa byla příliš silná. Opakovaný pokus za Jošta měl za následek zásah papeže Urbana VI. a znamenal, že markrabě musil uznat nakonec práva kapituly a zavázat se, že nebude zasahovat do jejích „práv a svobod“.

Moc i nároky Joštovy rostly úměrně se stále poklesající ústřední královskou mocí, která zjevně upadala vlivem slabosti a nerozhodnosti Václava IV. Roku 1388 obdržel markrabě od Václava vévodství Lucemburské a později i fojství v Elsasku; první jako zástavu za dluh 64.000 dukátů,⁷⁵⁾ doklad to již mocného poklesu dřívější královské autority od dob Karlových. Václav IV. později dal i svolení, aby Zikmund postoupil Joštovi i Braniborsko a vzdal se dalších nároků na tuto zemi, přenechávaje dědičné právo Joštovi. Úmysly markraběte a pána země dokumentuje nejlépe smlouva uzavřená 11. června 1389 v Enži⁷⁶⁾ s rakouským vévodou Albrechtem III.; Vévoda se zavázal, že bude podporovat jeho úsilí o dosažení císařské koruny za slib, učiněný a potvrzený později 18. června téhož roku v Olomouci, že, bude-li zvolen Jošt císařem římským, potvrdí privilegia rakouských knížat a učiní i v jiném dle přání a vůle Albrechtovy.⁷⁷⁾ Mocné postavení Joštovo, opírající se o panství na Moravě, v Braniborsku, Lucembursku a Elsasku jistě posilovalo a zvětšovalo jeho požadavky. Smlouva v Enži je výrazným dokumentem Joštovy snahy o titul císaře „svatě říše římské“ a v neposlední řadě i o královskou korunu českou. Za tímto účelem začal také vyjednávat s vyšší českou šlechtou, která se nepřátelsky stavěla k politice Václavově a nelibě nesla zejména jeho zálibu v zemanských vrstvách. Pro svou politiku získal i Zikmunda, s kterým 18. prosince 1393 jakož i s Albrechtem III., vévodou rakouským, a Vilémem, markrabětem míšeňským, uzavřel obranný spolek, namířený proti Václavovi. Se saskou oblastí měla Morava v tomto období zvláště přátelský styk, neboť sestra Joštova Alžběta si vzala za manžela Viléma Míšeňského, který dostal od Jošta zástavou za slíbené věno některá města a statky v Braniborsku.

Důsledkem smlouvy bylo vytvoření branné jednoty a jmenování Jošta hejtmanem království českého, které ovšem bylo vynuceno na Václavovi v jeho zajetí. Silný odpor, který vzbudilo uvěznění krále a císaře u světských a duchovních knížat v Německu, a vojenská pomoc králova bratra Jana Zhořeleckého přinesly Václavovi osvobození, ale nezabránily roznícení nové války v Čechách mezi oběma stranami. Na Moravě vypukly nové spory mezi Joštem a Prokopem, které vedly k občanské válce. Stoupenci obou stran se vzájemně přepadali a loupili. Očitý svědek o tom vypráví: „Nikomu není otevřen bezpečný přechod po veřejných cestách, neboť loupeže tím více se rozmáhají, čím beztrestněji

⁷⁵⁾ CDM XI, č. 467.

⁷⁶⁾ Dvořák, Dějiny Moravy, str. 232.

⁷⁷⁾ CDM XI, č. 552 a č. 554. Podle Dvořáka, l. c.

lupiči se smějí jimi vychloubat. Všechno jest jim společným majetkem, a co kdo z nich uchvátí, vyhlašuje za své oprávněné dědictví.“ Zjevný to doklad, v jak bíděm postavení se octla Morava na samém konci 14. století.

Nová branná jednoty, kterou sjednal Jošt s vévody rakouskými, donutila Václava IV., že markraběti postoupil doživotně Horní a Dolní Lužici. Později však správou těchto zemí byl pověřen Prokop, který se stal i zemským hejtmanem. Povýšení Prokopovo způsobilo nové spory a dalo vznik novým válečným akcím ze strany Joštovy a Zikmundovy. Všechny pozdější snahy o sjednání trvalého míru uvnitř státu i pro zahraničí, rozbíjely se stále o neústupnost a vládychtivost jednotlivých panovníků a vyústily nakonec na počátku 15. století ve válku mezi Joštem a Zikmundem. Nový spor však přinesl uzavření trvalého přátelství mezi Václavem IV. a Joštem, který se stal hejtmanem království českého a získal též mocnou podporu mezi magnáty uherskými, zvláště u arcibiskupa ostrahomského a kaločského,⁷⁸⁾ kteří mu otevřeně slíbili i pomoc proti Zikmundovi. Zikmundovo vojsko, které ve spolku s vojskem Albrechta Rakouského vpadlo ze severu i jihu na Moravu, bylo nuceno porážkou u Znojma zemi opustit. Od roku 1404 dochází k trvalému míru mezi členy Lucemburského rodu v českých zemích, zvláště pak po smrti Prokopově. Byl uzavřen i smír mezi Joštem a rakouskými vévody a obnoveny dědičné smlouvy. Později došlo ke smíru i se Zikmundem, který od této doby zůstává na jistý čas vzdálen politického dění na Moravě.

Z tohoto krátkého přehledu je zřejmé, jak bohaté na politické i vojenské události u nás je období konce 14. a začátku 15. století. V nich se zračí slabost a vnitřní úpadek centrální moci, který byl nepřímou podporou těchto sporů i válek. Důležitějším je však pro nás správné poznání hospodářsko-obchodních poměrů, které nejvíce působily na život v zemi a na tyto politické zápasy.

Morava měla po celá staletí již od nejstarších dob poněkud jiný vývoj než Čechy; způsobila to zejména její zeměpisná poloha. Již od nejstarších dob procházely Moravou důležité obchodní cesty, které spojovaly Podunají, Poodří a Pověslí, uvádějice tak Moravu v těsnější souvislost s východem a zvláště pak s jihovýchodem. Morava se tak dostává zejména vlivem uherského magnátství do sféry podunajských hospodářských i politických vlivů, které se silně projevovaly ve vnitřní hospodářské a politické struktuře země a přispívaly k její individualitě. Nové objevy v slovenských městských archivech, ve své většině dosud nezpracované, nám ukazují, jak těsné byly styky moravských měst s touto oblastí „Horních“, ale i vlastních Uher. Stále hrozící nebezpečí válek s Orientem, hospodářské styky s Polskem i Dolními Rakousy, zejména Vídní, přispívaly značně také k svéráznému dějinnému vývoji Moravy. A právě v nálezech mincí se nám pravdivě odrážejí tyto styky Moravy s jihovýchodní oblastí. Zvláště v nejstarších dobách jsou to až na určité výjimky ražby uherských min-

⁷⁸⁾ Dvořák, Dějiny Moravy, str. 246.

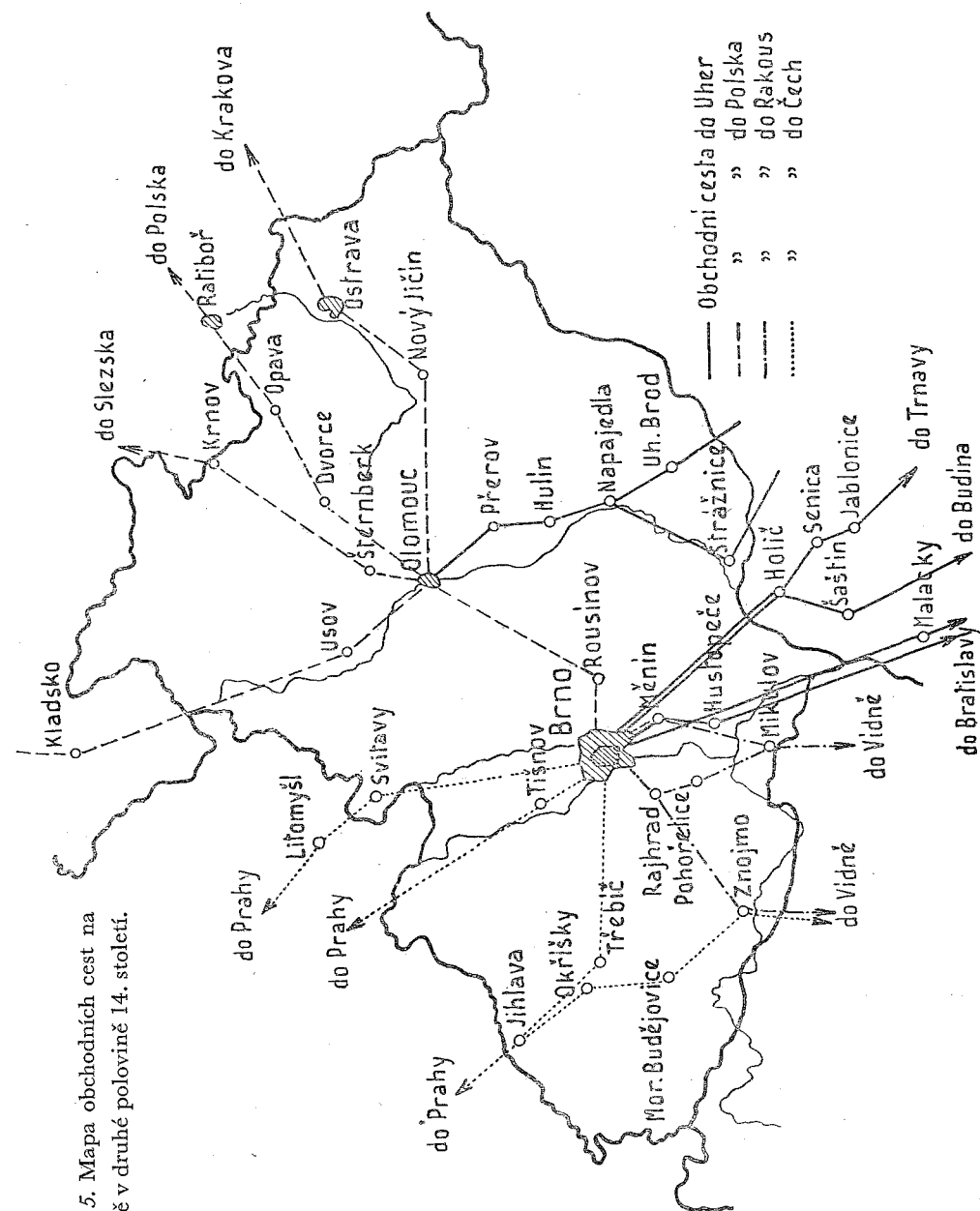
coven, které se nejčastěji z cizích platidel objevují v moravských nálezech; později se tu vyskytuje i mince dolnorakouská a částečně i jihoněmecká.

Obchodní svazky mezi Moravou a Uhrami, zvláště jejich Horní zemí (Slovenskem), můžeme pozorovat již od nejstarších dob, pokud nám to dovolují hmotné i písemné památky. K zintenzivnění obchodních styků došlo zvláště po roce 1335, kdy byla mezi panovníky uzavřena česko-uherská obchodní smlouva, která ve svých důsledcích znamenala průlom do vídeňského práva skladu, které ztěžovalo obchod mezi západními státy a Uhrami a zabráňovalo tak přístupu obchodníků ze západu k uherským trhům a tím i k uherskému zlatu. Objev nového zlata na trzích ve střední Evropě vzbudil značnou pozornost cizích, zvláště pak německých kupců. Pochopitelně vzrostl zájem o tuto zemi, odkud zlato přicházelo, a o cestu, která k ní vedla. Ukazuje na to již list Jana Lucemburského z roku 1336, kde panovník oznamuje městské radě frankfurtské, že hodlá přenést dosavadní nucený sklad zboží z Vídně do Brna.⁷⁹⁾ Latinsky psaný text listiny je současně nepřímým dokladem pronikání obchodníků z Porýní do Uher. Vídeňské právo nuceného skladu na začátku 14. století podporovalo hospodářskou pozici vídeňských obchodníků, kteří z této obchodní cesty, vedoucí ze západu přes Moravu a Vídeň do Uher, vytěžili velké bohatství. Snaha po vytvoření střediska obchodního ruchu v Brně souvisí úzce s politikou obchodní izolace Vídně i přenesením obchodních cest v důsledku uzavřené smlouvy. K tomu bylo důležitým opatřením ustanovení, že kupci z českých zemí, cestující do Uher, měli zaplatiti clo v Brně, spolu i s listem Jana Lucemburského z roku 1336, kde panovník oznamuje městské radě frankfurtské, že hodlá přenést dosavadní nucený sklad zboží z Vídně do Brna.⁸⁰⁾ V polovině 14. století začínají kupci, vyhýbající se již Vídni, přicházeti do Uher „po staré české cestě“ přes Brno, Holíč, Šaštín, Trnavu, Ostrihom do Budína a dále až do Cařihradu. U Holíče se česká obchodní cesta rozdvjovala ve dvě důležité obchodní tepny, a to jednu přes Šaštín na Biksárd a druhou přes Senicu, Jablonicu, okolo Cerovského hradu na Bínovec. V Trnavě se obě tyto obchodní cesty z Moravy spojovaly. Z této obchodní cesty těží značně i město Trnava, která se stává střediskem pohraničního obchodního ruchu. Zesílení obchodních styků v druhé polovině 14. století vedlo k oživení také obchodní cesty přes Malacky a Stupavu do Uher a k zlepšení styků i olomouckých obchodníků s Uhrami, kteří začínají konkurovat brněnským, a to po cestě přes Přerov, Hulín, Napajedla, Strážnici a Uherský Brod.

Těmito obchodními cestami neobyčejně také vzrostl význam Bratislavy a Trnavy, které předstihují svým významem ostatní obchodní střediska v západní části Uher. V důsledku reorganisace uherského obchodu za Zikmunda ztrácí

⁷⁹⁾ Fr. Graus, Český obchod se sukem ve 14. a počátkem 15. století, Praha 1950, str. 31.

⁸⁰⁾ Graus, l. c., str. 31.

Obr. č. 5. Mapa obchodních cest na Moravě v druhé polovině 14. století.

i Budín svoje privilegované postavení, a to právě ve prospěch těchto dvou měst, která získávají právo nuceného skladu a soustřeďují tak do svých rukou veškerý obchod ze západu. Bratislavští a trnavští obchodníci se stávají zprostředkovateli obchodních styků mezi západem a vlastními Uhrami. Zejména Bratislava je ke konci 14. a v první polovině 15. století jedním z nejvýznamnějších obchodních center.

Moravská města měla v druhé polovině 14. století dosti čilý obchodní styk se Slezskem a zvláště s Krakovem. Dosvědčují nám to zejména knihy počtů města Krakova z let 1390–1409, kde se dovídáme o četných jednáních moravských měst s Krakovem.⁸¹⁾ Ale i z období začátku druhé poloviny 14. století jsou doklady pro obchodní spojení s Krakovem. V nařízení markraběte Jana z počátku roku 1351 se stanoví, že krakovští kupci musí používat staré cesty přes Olomouc.⁸²⁾ Roku 1387 polský král Vladislav Jagellonský vydává příkaz, že cizí obchodníci, kde vedle uherských a českých jsou jmenováni i moravští kupci, musí se podrobit nucenému skladu zboží v Krakově.⁸³⁾

V šedesátých letech 14. století ožívuje značně styk českých zemí s Uhrami. Roku 1373 uherský král Ludvík rozšířil obchodní práva českých kupců v Uhrách a určil jim cestu přes Malacky a Bratislavu. O rozsahu obchodu svědčí i seznam listů, zpečetěných kapitulou pražskou, ze kterého se dovídáme o Uhřích, kteří se oženili a usídlili v Praze.⁸⁴⁾ Neméně závažným svědectvím jsou moravské nálezy zlatých mincí, jejichž obsah se vyznačuje drtivou převahou uherských zlatých ražeb. Uherské florény (dukáty) se staly v platební styku nejen převládající, ale téměř výlučnou zlatou mincí. Uherská zlatá mince také velmi pravdivě a neskresleně obráží v moravských nálezech onu bezprostřední blízkost uherského království a odedávňý těsný vztah Moravy k Podunají, který našel svoje vyjádření zejména v obchodních stycích mezi jednotlivými městy.

Dokladem směru brněnského obchodu je také poselství měšťanů uherskému králi z roku 1343, ve kterém je žádán, aby jim povolil jezdit Uhrami beze cla.⁸⁵⁾ S obdobnou žádostí i pro jinou zemi se v dějinách brněnského obchodu ve 14. století již nesetkáváme, což nám může také být dobrým důvodem pro naše tvrzení o obchodních stycích mezi Moravou a Uhrami. Obchodování mezi oběma zeměmi ve 14. století není ničím zvláštním, nýbrž navázáním na starší již obchodní spojení z minulých století, ke kterému předurčovala obě země jejich zeměpisná poloha, ale zejména produkty jednotlivých zemí. Možná také říci, že obchodní cesty navazovaly na staré komunikace mezi Moravou a

⁸¹⁾ Graus, Český obchod..., str. 54 (podle St. Kutrzeby, Handel Krakowa w wiekach srednich).

⁸²⁾ Graus, l. c. str. 51 (podle CDM VIII, č. 65).

⁸³⁾ Graus, l. c. str. 53 (podle CD civ. Cracoviensis n. 63, p. 76/77).

⁸⁴⁾ Graus, l. c. str. 59 (podle archivu kapituly pražské XX, 25, 1938).

⁸⁵⁾ B. Mendl, Knihy počtů města Brna z let 1343–1365, Brno 1935, str. 179. Podle CDM sv. 7, str. 76, č. 102. Srovn. k tomu Regesta Bohemiae et Moraviae, díl 6, str. 340, č. 607.

Uhrami a že zejména byla obnovena t. zv. česká cesta, která již ve starší době spojovala Panonii s Boiohemem. V pomezí obou zemí přecházela u Jablonice na rozvodí Moravy a Váhu t. zv. „portou regni“, o které se zmiňují uherské letopisy ještě ve 13. století.⁸⁶⁾ S touto cestou v minulosti křižovala stezka jdoucí od Znojma údolím Myjavy a starou zemskou branou při Turé Luce do Poováží. Obě stezky směřovaly na Ostrihom. Z nejdůležitějších starých přechodů neboli zemských bran, kterých bylo v daleko větší míře používáno v druhé polovině 14. století, byly přechody u Bratislavy, Jablonice, Turé Luky a Trenčína.⁸⁷⁾ Moravská města dovážela z Uher zlato, stříbro, měď, vosk, koně a dobytek za produkty řemeslnických dílen, tak potřebných v Uhrách. Uhry také zprostředkovaly obchod s Balkánem.

Obchodní orientace Moravy na jihovýchod byla diktována pravděpodobně hospodářskou potřebou vyvázet zboží do oblastí hospodářsky méně vyspělých a získávat tak důležité suroviny. Nově objevená ložiska zlata a stříbra ve slovenských horách nemalou měrou přispěla k zesílení vzájemných hospodářských vztahů, zvláště když vzbudila značnou pozornost tehdejšího středoevropského obchodního světa. Teprve tehdy vídeňské právo nuceného skladu se stalo zřejmou překážkou na cestě za uherským zlatem a to nejen českým kupcům, ale zejména obchodníkům z německých zemí i z dalekého Porýní. Z německých obchodníků se hojně na této cestě podíleli zejména kupci kolínští a norimberští, kteří přiváželi do Uher belgické sukno.⁸⁸⁾ Z té příčiny došlo k uzavření česko-uherské obchodní a celní dohody v 30. letech 14. století,⁸⁹⁾ k níž se také připojilo Polsko a jejímž cílem bylo zbavit se nežádoucího poručnickování Vídně, která téměř po půldruhé století zprostředkovala obchod mezi jihovýchodem a západními oblastmi. Uváděla tak do stále větší závislosti české země a uherské království, na jejichž bohaté produkci budovala svoje vřdí postavení. V dalších důsledcích znamenala smlouva uvolnění a usnadnění uherského obchodního styku s Německem a Flandry a přímé obchodní spojení Čech a Polska s Itálií. Smlouva přispěla také k vybudování městského života a lepší obchodní organizace zejména v Horní zemi a přinesla postupně i úpravu české a uherské měny podle stejných zásad na základě určitých kompromisů. S numismatického hlediska je právě tato snaha po vytvoření velké oblasti se společnou měnovou jednotkou jednou z nejzajímavějších stránek této smlouvy, jež zůstala dosud v numismatické literatuře neprávem nevysvětlena a vůbec nepovšimnuta. Naskytá se i otázka, zda tato snaha po jednotné měně nepramenila ze stále vítěznějšího pronikání rakouské čtyřhranné mince, která zvláště v druhé polovině 14. století až překvapivě rychle proniká do oblasti střední Evropy a je v mnohém smě-

⁸⁶⁾ V. Chaloupecký, Staré Slovensko, Bratislava, str. 298.

⁸⁷⁾ Chaloupecký, l. c.

⁸⁸⁾ Graus, Český obchod..., str. 57.

⁸⁹⁾ Podle ref. V. Chaloupeckého, ČČH 1922, str. 438. — B. Hóman, A magyar királyság pénzügyei és gardaságpolitikája Karoly Robert kórában, Budapešť 1921.

ru výrazným představitelem mocenské politiky Vídně. Můžeme se domnívat i na základě nečetných dochovaných zpráv, že moravští kupci se téměř po celou druhou polovinu 14. století snaží oprostit od vlivu bohatého vídeňského obchodního patriciátu, který byl stálou překážkou svobodného obchodu. Volný průchod Brennerským průsmem, který byl českým i moravským kupcům udělen listinou tridentského biskupa Jindřicha z roku 1328,⁹⁰⁾ se stal předmětem takových sporů (i to je dokladem vzájemného poměru mezi oběma zeměmi v tomto období), že došlo roku 1387 k úplnému zákazu rakouského obchodu u nás. Je zřejmé, že tento zákaz měl své příčiny v celkové povaze politicko-obchodní struktury tehdejšího světa a byl jistě vyjádřením snah obchodního patriciátu moravských měst, zejména Brna, podporovaných Joštem. A právě v tomto období, kdy na Moravě můžeme pozorovat určitý odklon od Čech nejen po stránce obchodní, ale zejména politické, podporovaný mocně politickými záměry Joštovými, vidíme zde zřetelně uplatňování snahy z poloviny 14. století o vytvoření jednotné peněžní unie s Uhrami, která měla zabránit pronikání rakouské a jihoněmecké čtyřhranné mince a tím i posilovat postavení a moc domácího patriciátu. Moravské duté peníze a hlavně mince s IO, jak v dalších kapitolách ještě blíže odůvodním, se staly představitelem všech těchto záměrů obchodních 14. století na Moravě, i když v podstatě jen oddálily rážbu čtyřhranné mince do období posledních let 14. a začátku 15. století. Proti tomu v Čechách, kde pozorujeme v poslední čtvrtině 14. století značný obchodní sklon k jihoněmecké oblasti, zavedení čtyřhranných peněz i haléřů brzy po roce 1384 usnadnilo vzájemný obchodní styk mezi těmito zeměmi a bylo snad také ve svých důsledcích namířeno proti Vídni. Zřetelně a velmi přesvědčivě mluví o tom nálezy mincí s IO v Uhrách a Slezsku, kde jejich výskyt nám může být velmi dobrým dokladem obchodního spojení Moravy s těmito zeměmi právě v období jejich vzniku. K tomu docházelo v posledních desetiletích 14. století, kdy asi tyto mince vznikly.

Z toho, co jsme uvedli, je patrné, že moravská města se obchodně orientovala především na oblast uherskou, ale také i slezskou a malopolskou. Dokladem je již nařízení markraběte Jana z počátku r. 1351, ve kterém se stanoví, že krakovští kupci musí používat staré cesty přes Olomouc.⁹¹⁾ Roku 1387 Vladislav II. Jagellonský nařizuje, že cizí obchodníci, mezi nimi i moravští, se musí podrobiti nucenému skladu v Krakově.⁹²⁾

Uvědomíme-li si hospodářskou orientaci markraběte Jošta, kterou jsem zde krátce načrtl a jež nepochybně měla vliv i na některé jeho politické činy, o nichž jsem se již svrchu zmínil, pochopíme složení i vnitřní strukturu hustopečského a bošovického nálezu, po případě i jiných, zejména známého nálezu kyjovského.

⁹⁰⁾ Balbinder, Mayer, Šebánek, Listy z dějin brněnského obchodu, Brno 1928.

⁹¹⁾ Graus, Český obchod..., str. 51. Podle CDM VIII, 65.

⁹²⁾ Graus, l. c., str. 53. Podle CD civ. Cracoviensis n. 63 p. 76/77.

I rozvoj nebo úpadek středověkého obchodu je závislý na mnoha faktorech, jako válečném neklidu, příbuzenských vztazích a j., které působí na jeho rozsah.⁹³⁾ Příkladem je pro nás obchodní spojení s Rakousy, s kterými Morava měla odedávna čilé obchodní styky, neboť Vídeň častokrát zprostředkovala obchod mezi Brnem a vzdálenější cizinou. Hojně se dováželo do Rakous brněnské sukno a slané ryby, z Rakouska se vedle jiných produktů přivážely především sůl a víno. Avšak důsledně uplatňované právo skladu vídeňským patriciátem spolu se snahou strhnout na sebe veškerý obchod — Vídeň k tomu měla všechny předpoklady, neboť se stávala křižovatkou cest vedoucích ze Středomoří na sever a z Porýní na východ⁹⁴⁾ — stalo se předmětem tak četných sporů, že došlo k oslabení rakouského obchodu cestou z Porýní a Bavor přes Brno a Bratislavu dále na Balkán. V druhé polovině 14. století dochází také na Moravě k určité stagnaci v obchodní činnosti s Rakousy, která znovu ožívá až na samém rozhraní 14. a 15. století. Stalo se to již v době ukončené občanské války a navázání přátelských styků s rakouskými vévody, k čemuž také v neposlední řadě přispělo nepřátelství Joštovo se Zikmundem. Prozatímnně nám nejsou známy všechny příčiny tohoto obratu v obchodní politice moravského patriciátu, který se proti dřívějšímu orientuje hlavně v prvních desetiletích 15. století na Vídeň, i když styk s uherskou oblastí trvá, ovšem již daleko v menší míře. O tom nás také nejlépe poučují nálezy mincí, které jsou ve svém celku odrazem tehdejších poměrů hospodářsko-obchodních. Proti nálezům z Hustopeč, Bošovic a Kyjova stojí na opačném pólu nález z Mikulova, který vznikl v době, kdy se měnilo obchodní spojení moravských měst a stále se zesiloval tlak rakouské černé čtyřhranné mince.

V

Mince s IO v hustopečském a bošovickém nálezu

Výtvarná stránka české drobné mince 14. a 15. století. — Moravské denárové mince s IO překvapují svou harmonickou a bohatou výzdobou. — Mince s IO a písmeny jsou dokladem vysoké umělecké vyspělosti moravského mincovnictví 14. století. — Charakteristické znaky mincí s IO a pokus o jejich vysvětlení.

V předchozí kapitole jsem nastínil hospodářsko-politické pozadí vzniku moravských denárových mincí s IO. Pokusil jsem se ze vzájemně velmi spleťtých jevů druhé poloviny 14. století postihnout jevy nejdůležitější, které mají podstatnější význam pro řešení naší otázky. Současně jsem však chtěl poodhalit onu přemíru politických i hospodářských zájmů, které se střetávaly na Moravě.

⁹³⁾ Graus, Krise feudalismu ve 14. století, Historický sborník I, 1953.

⁹⁴⁾ Balbinder, Mayer, Šebánek, Listy z dějin brněnského obchodu, Brno 1928.

Tento urputný a nelítostný boj se projevil i v mincovnictví vzájemným zápasem denárové a fenikové měnové soustavy.

Povšimněme si nyní denárových mincí s IO z hustopečského a bošovického nálezu po stránce umělecko-výtvarné, abychom tak přispěli k jejich všestrannému poznání.

Zavedení grošové měny, které vyplynulo z hospodářského rozkvětu země, vedlo ve svých důsledcích ke stagnaci a ztrnulosti umělecké stránky mince. Proti až překvapujícímu motivickému bohatství denárů a brakteátů vyznačuje se česká mince v době rozkvětu uměleckého řemesla značnou chudostí své ikonografické náplně. Snaha po stupňování barevnosti v druhé polovině 14. století, která někdy přechází přímo v křiklavou pestrost, a bohatství architektonických prvků nenašly podstatnějšího ohlasu na české minci? Ve své době poněkud neobvyklá jednoduchost spolu se zálibou v jemných rysech a harmonickým ladění vytváří na naší minci 14. a 15. století střízlivý obrazový obsah. Koncem 14. století se jeví na českých groších i čtyřhranné minci jistý úpadek, když obraz mince ztrácí svou vnější výraznou sílu. Jeho ledabylé provedení, zplošťování i ztráta ostroty vnitřních kontur jsou důsledek současného nazírání na funkci mince.

Poněkud jinak tomu je u moravských mincí, které zvláště v druhé polovině 14. století prošly svéráznějším vývojem, do značné míry způsobeným osobou moravského markraběte Jošta. Joštova záliba v umění a literatuře, styky s francouzskými a italskými dvory značně působily na častá jeho rozhodnutí. Působení předních evropských umělců na brněnském hradě, jako na příklad slavného stavitele Jindřicha z Gmündu a jiných, ukazují nám zřetelně snahy, které měly především za úkol posílit Joštovu panovnickou moc. Je proto přirozené, že markrabě se snažil vydávati takové mince, které by byly důstojným odznakem jeho královské moci. A tou je právě také kruhová drobná mince s perlovitým obvodkem a gotickými iniciálami IO, umístěnými vkusně v dolní části mince pod korunou a mezi dvěma křížky, při čemž všechny motivy tvoří neobyčejně pěkný harmonický celek. Současně je nám dokladem péče, která byla věnována obrazu této mince markraběte Jošta a to v době, kdy hospodářská potřeba zvláště drobného platidla vedla k fabrikaci výroby na úkor její umělecké stránky. Nové a dosud neznámé druhy mincí s IO s překvapivě harmonickou výzdobou své rubní strany v sobě obažejí onu zvláštní atmosféru gotického světa s pestře pomalovanými domy, pestrými oděvy a bohatstvím barevné lineární ornamentiky.

Všech pět dosud známých typů Joštových kruhových mincí má na lícni straně písmena IO, provedená v gotické majuskule. Gotické písmeno I je zázorně svislým dřikem, který je zakončen značně prodlouženými příčnými břevny, opatřenými někdy prohnutými úsečkami nebo závitnicemi. Písmeno O je normálního, nám běžného tvaru, jen části po stranách jsou zpravidla poněkud rozšířeny. Střízlivé a jednoduché provedení písmen, i když v různých,

téměř nepatrných obměnách, je neobyčejně vkusné na rozdíl od tak obvyklých zkroucených forem gotické majuskuly 14. století, jež projevují hlavně přemrštěnou zálibu v závitnicích úponků. Uprostřed mince těsně nad písmeny je umístěna často výrazná tečka, označující střed obrazové náplně; v harmonickém uspořádání obrazu působí však tato tečka poněkud rušivě, jsouc zřetelným dokladem realistické tendence výroby mincí.

Koruna nad písmeny IO je u dosud nám známých druhů těchto mincí dvojího základního typu. Nejčastěji je to listová koruna s rozřepeným okrajem listových ozdob a s úzkou, mírně vyklenutou čelní obrubou, která někdy bývá téměř rovná. Neobvyklý tvar koruny, modelovaný z bohatě profilovaného a členěného listoví různé výšky se dvěma stonky s perličkou, působí poněkud chudě proti bohatství české koruny, zdobené hojně perlami a kameny. Avšak lehkost a živost Joštovy koruny spolu s kresebnou jednoduchostí linií vytváří svěží obraz na rozdíl od tak časté těžké hmotnosti královských korun. Koruna je dokladem královského původu Joštovy moci a vyjadřuje velmi zjevně jeho politické snahy, které prostupují celým jeho jednáním. V daném postavení markraběte moravského dokumentuje tak koruna jeho privilegovanost v soulase se zemským znakem, korunovanou moravskou šachovanou orlicí. Koruna na hlavě orlice, bezpochyby královská, jistě velmi dobře opravňovala Jošta vedle jiných motivů k tomu, aby také používal tohoto odznaku královského původu a moci. Druhý typ koruny, známý doposud jen z jediné, celkem ne dobře zachované mince s IO a křížky, je podstatně jiného základního tvaru. Z čelní obruby vystupuje mohutnější střední lilie s náznakem tvaru kříže a s menšími liliemi po stranách. Její pevné a jednoduché kontury bez ozdob nám velmi připomínají hladké říšské železné koruny. V době, kdy se ještě stále tvar koruny vyvíjí a kdy ji nalézáme v hodně neurčitých formách, nelze podle mého přesvědčení činiti nějaké určitější závěry o smyslu dvou dosud známých typů koruny, bezpochyby královské, na mincích s IO. Velmi dobrým příkladem nám může býti vývoj uherské královské koruny na uherských ražbách, kde se často i během vlády jednoho panovníka vyskytují podstatné obměny. I zde vedle bohatě zdobené královské koruny se setkáváme u téhož vladaře s jednoduchým tvarem vnějšího odznaku královské moci.

Od gotických iniciál vybíhají pak do okrajů, často v nestejně úrovni, dva malé křížky. Domnívám se, že jejich funkce je dvojího druhu. Vyplňují totiž nejen prázdný prostor mezi okrajem a písmeny, zastávajíce tak dobře svou dekorativní funkci, ale jsou i zjevným odznakem přiznání se ke křesťanské symbolice a ideologii.

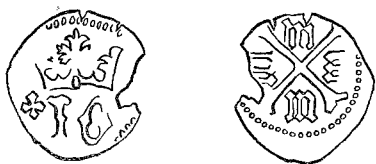
Na lícni straně Joštovy drobné kruhové mince se setkáváme s mocenskými odznaky ve své době velmi důležitými, které jsou dokladem význačného postavení moravského markraběte. Kruhová perlovitá ozdoba vlastního okraje mince pomáhá ještě zdůraznit důstojnost obrazové náplně. Bývá však hrubšího provedení, jsouc složena z větších perliček, často nepravidelného až neurčitého

tvary. Drsnější perlovitý kruh porušuje někdy dokonalou harmonii jemného stylu obrazu.

Na rozdíl od lícního obrazu, jehož výtvarná forma nevykazuje podstatnějších změn, byla vytvořena tehdejšími rytci na rubní straně těchto mincí zajímavá heraldicko-ornamentální kompozice. Dělíme ji na skupinu se šachovanou orlicí a skupinu s rovnoramenným křížem. Glypticky provedené šachování moravské orlice působí neobyčejně výrazně a je vlastně první nám známé zobrazení orlice tohoto druhu na minci. Patrně již v průběhu prvních let vlády Joštovy dochází k podstatným změnám ve vyobrazení moravského zemského znaku, jak je vidno ze srovnání kresby orlic na dvou časově od sebe vzdálených pečetích moravského markraběte Jana Jindřicha. Tuto nápadnou změnu pozorujeme zejména v kresbě korunované hlavy orlice, která až za Jošta dostává plně vodorovnou polohu. Také závitnicové ukončení křídel, tvořené sepětím čtyř letek vějířovitě rozložených, s kterým se ještě setkáváme na moravském dutém haléři, je již na Joštových mincích nahrazeno kresbou orlice s volně spojenými křídly. Také i tvar těla jeví podstatné změny. Štíhlé vejčité tělo orlice, které na pečetích moravského markraběte Jana Jindřicha je ukončeno prodlouženým ocasem a svisle postavenými spáry, s křídly plně rozevřenými, je již na mincích s IO velmi neurčitého tvaru a často splývá s křídly. Na rozdíl od krátce větveného ocasu orlice se setkáváme na Joštových denárových mincích s ocasem rozštěpeným do tří stran, se dvěma protáhlými oblouky. Orlice je po těle, letkách a ocasu šachovaná. Šachování je podstatně dvojího druhu: hrubé a jemné. Perlovec bývá obvykle hustý a dosti pravidelný. Řidší perlovec, složený z dlouhých a protáhlých perliček, není však výjimkou. Celkový obraz na rozdíl od lícní strany působí poněkud hrubě a jakoby nepravděpodobně.

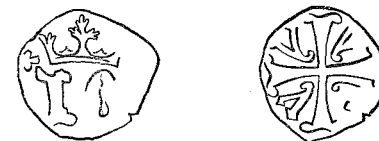
Základním motivem druhé skupiny rubního obrazu na mincích s IO je stejnoramenný kříž s výrazně rozevřenými konci. S motivem jednoduchého řeckého kříže se velmi často setkáváme u středověkých mincí: v nejbližším sousedství Moravy v Uhrách za Karla Roberta a Ludvíka Velikého, výlučně pak u drobných ražeb Zikmunda Lucemburského, kde dvojitý apoštolský nebo jednoduchý kříž se stává odznakem jeho drobné mince. Rozlišná je však výplň koutů kříže, která kromě pouhé funkce ornamentální výzdoby může velmi dobře představovat rozličné, nám ovšem těžko vysvětlitelné značky. Dělíme ji podle našich dosavadních znalostí do čtyř skupin:

Skupina typu IO — kříž s písmeny „m“. Paleografický rozbor ukazuje, že písmeno „m“ je psáno v gotické minuskule s dráky jen u konce nepatrně ohnutými. Má již charakteristické stopy písma gotického, přibližující se ke kursivě. Gotická písmena tvoří výplň koutů stejnoramenného kříže, ohraničenou perlovitou ohrubou. Pravděpodobně představuje jen iniciálu názvu země — M(oravie),

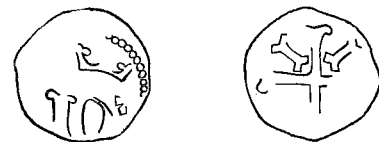

nebo snad i začáteční písmena tak často užívaného titulu — M(archio) M(o-ravie). Písmena v rozích koutů kříže tvoří i velmi vhodný dekorativní prvek a přispívají k zdůraznění obrazového motivu na rubu mince.

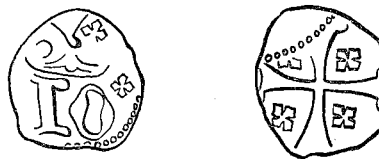
Skupina typu IO — kříž s „Y“. Gotické minuskulní písmeno je pečlivě vykresleno s jemným ornamentálním vkusem a obrází v sobě do určité míry jakousi přejemnost gotické majuskuly 14. století. Bohatě a výrazně kreslené závitnicové konce písmen, které mají obdobu u výrazně rozevřených konců stejnoramenného kříže, vzbuzují dojem uceleného podání obrazu. Analogicky k ostatním písmenům není patrně gotické písmeno „y“ jen pouhou ornamentální výzdobou kříže. Ovšem viděti v něm začáteční písmeno názvu moravského města Jihlavy [Y(glavia)] by bylo příliš odvážné.

Skupina typu IO — kříž s písmeny „I“. Gotické majuskulní písmeno I je obdobného tvaru jako na lícní straně mince, ale jednoduššího provedení. O jeho významu nemůžeme ještě dnes říci nic bližšího.

Skupina typu IO — kříž s křížky. Malé gotické křížky, které tvoří výplň koutů stejnoramenného kříže, jsou tytéž, s kterými se setkáváme na lícním obrazu mince. Kříž mající volné křížky v rozích je kříž jeruzalemský — odznak křesťanského Jeruzalemského království, zřízeného po první křížácké výpravě. Současně byl také znakem rytířů, kteří se účastnili tažení za „osvobození“ Jerusalema z rukou nevěřících. Na znamení svatých bojovníků přišivali si na své pláště červené kříže, s kterými se hojně setkáváme i na jiných štítech. Dlouhý stejnoramenný kříž s malými křížky byl ve středověku vnějším příznakem k myšlence Kristova bojovníka. Tuto funkci zastává patrně i na mincích s IO. Malířství doby gotické, zvláště ve 14. a 15. století, hojně zobrazovalo křížácké rytíře s pláštěm ozdobeným znakem bojovníků za vytvoření Kristova království. Tento kříž byl i znakem křesťanských vládců.

Mince s IO jsou svou výraznou obrazovou náplní věrným produktem doby rozkvětu městské kultury a mnohostrannosti života druhé poloviny 14. století. I v nich, alespoň částečně, se obrází rozkvět drobného umění, které stálo značně pod vlivem vyspělé, vrcholící gotické architektury a výtvarných prvků francouzských a italských, silně k nám za Lucemburků pronikajících. V jejich provedení i bohatosti námětů se již obrází vzestup umělecké úrovně, vyplývající z hospodářského rozkvětu země a království.

Význam pečeti pro chronologii moravských ražeb 14. století

*Mince a pečeti jsou odznaky práva a moci. — Těsná souvislost mezi pečeti a minci
ve 14. a 15. století. — Moravské pečeti Jana Jindřicha a Jošta.*

Mince jsou vedle své funkce hospodářské současně i povahy právní, neboť reprezentují navenek postavení i moc jejich vydavatele. Tím je dána i jejich blízká příbuznost s pečeti a znaky vůbec. Význam pečeti pro numismatické studium je nesporný, neboť jsou přebohatým pramenem poznání. Zvláštního významu nabývají pro středověkou numismatiku, kde se většinou na mincích setkáváme s heraldickými znaky v různých kombinacích. Těsná souvislost mezi pečeti a mincemi je zvláště patrná u moravských ražeb z druhé poloviny 14. století a ze začátku následujícího, kde u obou nacházíme vyobrazení moravské šachované orlice v různém provedení. Zatím co němé, jen zemským znakem opatřené mince jsou předmětem četných sporů o jejich správné chronologické zařazení, jsou pečeti s orlicí a opisem velmi snadno a přesně datované vznikem listiny, ke které jsou připojeny. Proměnlivost ve vyobrazení na pečetích v různých desetiletích 14. a 15. století, jak se nám jeví při zachovaném listinném materiálu, dovoluje nám je vývojově seřadit. V určitém období ustálené a vžitě obrazové zpodobení moravského zemského znaku má jistě svoji hlubší příčinu a nevzniklo jen zálibou rytce. Středověký odznak nesoucí zobrazení práva a moci byl jistě předmětem obzvláštní péče a nemohl být ponechán jen nahodilě a subjektivní představě umělce, zvláště pak, byl-li jeho nositelem panovník, v našem případě markrabě.

Povšimněme si nyní blíže vyobrazení moravského zemského znaku na markraběcích pečetích z období druhé poloviny 14. a samého začátku 15. století, jak se nám dochovaly při Stavovských listinách v Moravském zemském archivu v Brně.⁹⁵⁾ Z poměrně bohatého materiálu zde zachovaných pečeti s moravskou šachovanou orlicí lze vystopovati přibližně čtyři základní tvary jejich zpodobení. Tyto tvary pak tvoří souvislou vývojovou řadu, která zaujímá velmi důležité místo ve způsobu zobrazování zemského znaku.

První zobrazení je ohraničeno přibližně lety ?—1371(?). Charakteristickým znakem je korunovaná hlava orlice se zvednutým, silným zobákem. Hlava přechází po širokém, velmi krátkém krku ve vejčité tělo, které je ukončeno

⁹⁵⁾ Ředitelství Moravského zemského archivu v Brně děkuje za zapůjčení některých pečeti moravských markrabat Jana Jindřicha a Jošta. Jsou to tyto: pečeť při listině z 25. října 1358 (Stavovské listiny č. 40); při listině ze 26. března 1371 (Stavovské listiny č. 87); při listině 13. června 1381 (Stavovské listiny č. 173). Tyto pečeti jsou také níže vyobrazeny a na tabulkách rovněž ofotografovány.

dlouhým a obloučkovitě krátce zakončeným ocasem. Velmi nápadné je téměř ornamentální vyústění křídel s vějířovitě ladně rozevřenými letkami. Velmi zřetelné spáry orlice jsou ve svislé poloze. Všechny tyto charakteristické znaky najdeme u moravského dutého haléře, jak také vyplývá z pečeti a mince zde vyobrazené. Je to týž zvednutý zobák, vejčité tělo, dlouhý a krátce ukončený ocas. I způsob rozložení letek je stejný. Patrně jen ve své době technicky obtížné šachování na drobném kotoučku mince bylo hlavní příčinou, proč je orlice na dutém haléři hladká.

Někdy v době ke konci vlády moravského markrabě Jana Jindřicha dochází k podstatné změně ve vyobrazení moravského zemského znaku. Šachovaná orlice mění totiž základní kresebné provedení. Na vyobrazené pečeti z roku 1371 vidíme zobák již ve vodorovné poloze s jen nepatrně nazad skloněnou hlavou, která po štíhlém krku přechází v zploštělé vejčité tělo. Krátký ocas orlice se u svého konce rozvětluje ve dva silné a výrazné proudy. Spáry orlice vybíhají do stran. Křídla orlice jsou spirálovitě ukončena. Svisle postavené letky jsou výrazně ohnuté. Zvláštností jsou plaménky u krku orlice. Velmi pěkný je i liliovitý tvar koruny, odznak královského práva. Šachování orlice je hrubé a velmi nepravidelné.

Toto zjištění je velmi důležité pro správné časové zařazení moravských dutých peněz s orlicí se zvednutým zobákem. Přeměna ve vyobrazení zemského znaku někdy kolem roku 1371 je velmi pádným důkazem, že tyto moravské brakteátové ražby vznikly již před tímto rokem. Je nemyslitelné, že by na minci — odznaku svrchovanosti — užívali staršího vyobrazení zemského znaku, než bylo na současných pečetích, zvláště pak, když povážíme, že jde o změny tak podstatné. V době přísných středověkých heraldických zásad byla by to jistě věc těžko uskutečnitelná. Proto — podle mého mínění — spojování vzniku těchto ražeb s nástupem vlády Joštovy na Moravě není dosti opodstatněno.⁹⁶⁾ Nové objevy českých dutých mincí také ukazují, že bude zapotřebí posunouti možný počátek vzniku těchto ražeb patrně do starší doby. Na jejich delší ražební období ukazují i nestejně profilované střížky s jednoduchým nebo dvojitém okrajem a zajímavé zjištění, že dosud neznámý obraz Karla IV. na nové duté minci, publikované v Numismatických listech X, 1955, č. 6, je vyražen již na starším obraze.

⁹⁶⁾ Viz přednášku Em. Nohejlové na I. cyklu numismatických přednášek v Brně při výstavě „Brněnská mincovna a moravské nálezy mincí 14. a 15. století“. Em. Nohejlová vyslovila zde domněnku, že jde o dutý peníz markraběte Jošta. Srov. Num. listy X, 1955, str. 112.

Orlice na pečeti z roku 1381, která je připojena ke Stavovské listině č. 173, ukazuje velmi zřetelně další vývoj v kresebném vyjádření moravského zemského znaku. Proti předcházející se vyznačuje po stranách značně zúženým vejčitým tělem a dlouhým ocasem. Charakteristickým rysem je tvar hlavy a zobáku s esovitě prohnutým krkem. Na rozdíl od dřívějšího vyobrazení je zobák krátký a otevřený. Proporcionalita hlavy a zobáku je velmi správně vyjádřena. Koruna na hlavě orlice je však nepatrná a téměř zaniká v ostatní kresbě. Nápadným projevem jsou dlouhé letky orlice, z nichž prostřední zasahují až k úrovni konce ocasu, který se rozvětňuje ve dva vlnovité zprohýbané obloučky s krátkým středním. Šachování je velmi pravidelné, ale plošky jsou od sebe značně vzdáleny. Neúměrně velký je ohyb křídel s výrazně dovnitř zakončenými oblouky. Nenápadné jsou spáry orlice, které ve velikosti jemných vlasečnic vyčnívají ze stran těla orlice. Ostatní vlasečnice v podobě kratších nebo delších přímek i vlnovek nacházíme mezi letkami orlice a kolem jejího krku.

Srovnáme-li vyobrazení orlic na této pečeti z roku 1381 a na minci s IO, shledáváme velmi příbuzné, i když ne totožné znaky. Jednotlivým rysem je hlava se zobákem ve vodorovné poloze, obdobné kresby jako na pečeti a dlouhý ocas, u konce rozvětvený ve dva mírně zvlněné obloučky. V kresbě těla, letek, spárů i korunky jsou menší, ale vcelku nepodstatné odchylky, které nacházíme v zobrazení zemského znaku i mezi mincemi s IO. Charakteristickým jevem pro vzájemné posouzení příbuznosti obou zde vyobrazených orlic je otevřený zobák. Zvláště orlice na minci s IO je kresbou hlavy a zvláště ukončením křídel velmi obdobná zde vyobrazené orlici na pečeti z roku 1381. Avšak hrubé a nepravidelné šachování, které někde má podobu čtyřlísté růžice složené z pěti čtverců nebo i devítipolového šachovaného pásu, značně poškozuje kresebnou tvářnost orlice. U ní mizí přesnější obrysy těla i letek, které namnoze porušením pravidelnosti dostávají velmi hrubý, téměř primitivní ráz, zdůrazněný nadto řídkým perlovcem, složeným ze sice pravidelně protáhlých, ale značně od sebe vzdálených perel. Je to téměř až nevysvětlitelná rozdílnost od šachování na pečeti, které je velmi jemné a pravidelné a neporušuje ostrost vnějších kontur.

Šachování orlice na pečeti moravského markraběte Jošta, k jejímuž výtvarnému ustálení došlo již snad kolem roku 1381 [?], zůstává téměř po celou dobu jeho vlády bez zásadnějších změn. Současně je také dokladem o používání šachované orlice jako zemského znaku po celou dobu vlády Joštovy, podobně jako na mincích, které jsou rovněž vnějším znakem suverenity markraběte a vyjádřením jeho práv.

Moravské mincovnictví ve 14. století. — Moravská hřivna ve 14. století. — Drobná mince v zachovaném moravském listinném materiálu. — Pokus o její vysvětlení. — Vliv hospodářsko-obchodních styků na moravské mincovnictví 2. poloviny 14. století. — Cizí nálezy mincí s IO. — Kyjovský nález. — Mince s IO a moravské ražby z poloviny 15. století. — IO = Iodocus, marchio et dominus terrae Moraviae.

Mincovní reformou českého krále Václava II. roku 1300, podmíněnou hospodářským vzestupem českého státu a důlním bohatstvím země, dochází k centralisaci ražby české mince a zavedení nového druhu peněz — pražského groše a jeho 12 dílů, parvů. Drobná mince svou nominální hodnotou $\frac{1}{12}$ groše byla vlastně pokračováním českých denárů 13. století, neboť již za vlády Přemysla Otakara II. byla ražena dvoustranná drobná mince stříbrná. Václavova reforma měla za následek zrušení dosavadních mincoven na Moravě (dokladem, kde se dříve mincovalo, jsou nám znaky měst, vtesaných do štítů v kutnohorské mincovně) a zavedení jednotné mince, která na Moravě velmi brzy zdomácněla, jak o tom svědčí nejen zápis o nadaci již ze dne 1. dubna 1301,⁹⁷⁾ ale zejména i nálezy mincí. Mincovní jednota zemí koruny české, která pomáhala tvořit i politickou jednotu, byla však cizí feudální struktuře státu a mohla být udržována jen v zemi, kde moc královská byla neobyčejně pevná.⁹⁸⁾ Feudální roztržitost a pestrost, tak zjevná v tomto období v ostatních státech, zejména v Německu, byla silně podporována vzestupem šlechty a později i městského patriciátu a kladla značný odpor centralizačnímu úsilí panovníků. Rozvoj měst spolu s rozšiřováním výroby měl za následek zvětšení významu peněz pro celou společnost. Ve 14. století kolují zhruba tři druhy mincí: zlatá — určená především pro větší platby; větší mince stříbrná, která je základní měnovou jednotkou v zemi, a drobná mince — platidlo většiny obyvatelstva při drobném směnném styku. Téměř přes půl století jsou pražské groše jakoby jediným platidlem na území Moravy, jak jsou nám dokladem svědectví nálezů mincí na příklad z Horních Bojanovic, Dunajovic, Kobylí, Nedachlebic, Sazovic, Milotic a z mnoha dalších.⁹⁹⁾ Nálezy z Moravy, podobně jako i v Čechách, nám svým složením ukazují, že starší mince byly hodnotnější mladších ve 14. století,

⁹⁷⁾ I. L. Červinka, *Mince a mincovnictví Markrabství Moravského*, Brno 1897, str. 62.

⁹⁸⁾ V této kapitole úmyslně používám některých formulací, otištěných již v mém článku „Moravský brakteátový haléf z poloviny 14. století“, Num. listy X, 1955, č. 4. Jsou totiž důležité pro pochopení hospodářských a měnových poměrů na Moravě v druhé polovině 14. století.

⁹⁹⁾ I. L. Červinka, *Pražské groše a jejich drobné z nálezů moravských*, Brno 1947 (rukopis).

takže velmi rychle tyto staré mince mizí z trhu, jsouce pravidelně vybírány z větších částek, které se hromadily v rukou směnárníků, kupců i obchodníků. Pravděpodobně však docházelo k nucené směně starých mincí za nové, které se tak staly pro mincovnu velmi cenným přínosem a byly tak přemincovány již na mince daleko horší jakosti. Drobné ražby jsou v nálezech vzácností, což je jistě velmi zajímavým zjevem a patrně dokladem malého významu domácí i cizí drobné mince. Doposud známé nálezy parvů z Přerova, Uherského Brodu a jednotlivě z Napajedel pocházejí až z 2. poloviny 14. století.¹⁰⁰⁾

Již po smrti Václava II. dochází k hospodářskému úpadku v zemi, vyvolanému politickou anarchií a nesporně i poklesem těžby stříbra. Skutečná moc je v rukou některých předních feudálů. V tomto období, kdy došlo k zeslabení politické a tím i hospodářské centralisace v zemi, mohla se velmi dobře na Moravě uskutečnit některá opatření, která oslabila již do budoucna peněžní centralisaci (uskutečnila-li se centralisace opravdu do všech důsledků v roce 1300 ?), i když snad ještě v tomto období k vlastní samostatné ražbě nedošlo. Dokladem, že myšlenka centralisace nebyla již tak pevná za vlády Jana Lucemburského, ukazuje i právo, přiznané králem nejvyššímu maršálku Jindřichu z Lipé na polovinu mincovního zisku, kdyby došlo k otevření nové mincovny v Havlíčkově Brodě v souvislosti s otevřením nových dolů, do nichž investoval Jindřich mnoho svých peněz.¹⁰¹⁾ V poslední době publikované zprávy ze zápisu v zachovaných brněnských listinách 14. století, jako na příklad z privilegia Jana Lucemburského z roku 1327 o potvrzení a rozšíření svobod a práv kaple sv. Prokopa na Starém Brně,¹⁰²⁾ kde je zmínka o právu jmenovati zemského proběře mince a písaře urbury v celém markrabství moravském, nebo zpráva „Goble, des munczmeystirs syn,“ „Jacobus monetherius“, „Laurentius monetarius“, „Petrus examinador argenti“, a j. vedly také některé badatele k domněnce, že centralisace mincovnictví po roce 1300 se dlouho neudržela a že již za Jana Lucemburského, v době oslabení ústřední královské vlády, došlo k znovuotevření brněnské mincovny. Obnovení mincovní činnosti v Brně za Jana Lucemburského a později za Jana Jindřicha, kdy neobyčejně vzrostl politický a hospodářský význam Brna, není docela tak vyloučeno. Avšak dosavadní nálezy mincí i mnohostranný význam slova „monetarius“ a pod. v středověkých listinách, který nedovedeme někdy dobře vysvětlit ve spojitosti s obsahem listiny, nám nemohou ještě býti přesvědčivým dokladem, zvláště když nám chybí mincovní památky.^{102a)} Rovněž tak domněnka, že se v Brně v tomto období

¹⁰⁰⁾ Červinka, Pražské groše, str. 23; Castelin, l. c. str. 52–53.

¹⁰¹⁾ K. Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471. Praha 1953, str. 58.

¹⁰²⁾ J. Pošvář, Byla v Brně mincovna ve 14. století? Num. listy, VI, 1951, str. 61–64. — Týž, Brněnské ražby 14. století, Vlastivědný věstník moravský VII, 1952, str. 238–241.

^{102a)} Em. Nohejlová, Význam moravských nálezů mincí 14. a 15. století, Num. listy X, 1955, str. 106.

razily snad jen groše, je těžko prokazatelná, ba naopak stejná rozdělovací znaménka, vyskytující se na groších poměrně v stejném množství jak v Čechách, tak i na Moravě, ukazují na centrální mincovnu. Avšak moravské duté haléře dokládají — podle mého soudu — nezvratně, že došlo k obnovení mincování na Moravě již před r. 1384, patrně v souvislosti se změnami hospodářskými. Vznikající řemeslná výroba, zvětšení počtu obyvatelstva, rozsáhlejší směna výrobků a zlepšení i vnitřního obchodu — to vše vyžadovalo stále větší potřebu drobné mince různých druhů, které by plně kryly potřeby již vyspělejšího a rozmanitějšího hospodářského života. K tomu mocně přispěly i náklady na ražbu drobné mince, které byly příliš veliké a neposkytovaly královské komoře tolik zisku jako ražba hrubších kusů. To bylo jistě v neposlední řadě spolu i s politickou orientací markrabství v tomto období hlavní příčinou decentralisace ražby.

Centralisace mincovnictví do Kutné Hory, která znamenala uzavření všech dosavadních mincoven na Moravě v roce 1300, neodstranila však zvláštní marku moravskou, o níž nacházíme první zmínku v písemných pramenech z roku 1272.¹⁰³⁾ Je dotvrzena nálezem dvou stříbrných slitků v okolí Olomouce (roku 1902) ve váze 279,49 g a 279,9 g s jakostí udanou číslem 878/1000 a 662/1000,¹⁰⁴⁾ což dokládá existenci moravské hřivny váhy 280 g. Také v zachovaných moravských listinách z první poloviny 14. století, z doby, kdy se na Moravě snad nerazilo, bývá téměř pravidelně označována marka moravská na rozdíl od marky obvyklé v Čechách. Před rokem 1300 nacházíme totiž vedle hřivny, označované „moravici“, „moraviensis ponderis“ i bližší označení těchto hřiven, jako na příklad „brunensis ponderis“. Na Moravě však trvá tento stav i po roce 1300, tedy i po centralisaci mincovnictví, kdy v Čechách mizí váhové rozdíly mezi jednotlivými hřivnami. Pro lepší objasnění uvádím několik rozdílných způsobů označení moravské marky 14. století:

- 1325 . . . za tisíc osm set hřiven grošuo v peněz Pražských čísla Moravského, totižto šedesáte čtyři groše počítajíce za každú hřivnu.¹⁰⁵⁾
- 1337 . . . decem marcas grossorum Pragensium Moravice pagacionis.¹⁰⁶⁾
- 1351 . . . quinquaginta marcas grossorum denariorum Pragensium pagamenti Moravici...¹⁰⁷⁾
- 1377 . . . grossorum Pragensium Moravici numeri et pagamenti...¹⁰⁸⁾
- 1378 . . . zwehundert mark grossen pfennige Prager munze und Mehrherischer zal...¹⁰⁹⁾
- 1378 . . . sechs und sechzig mark grossen pfenning Prager muncz guet verung rechter Maharisch zol...¹¹⁰⁾

¹⁰³⁾ G. Skalský, O marce pražské a moravské na rozhraní 13. a 14. století, NČČsl. III, 1927, str. 55. Nazývá se zde „marca argenti moraviensis (moravici) ponderis“.

¹⁰⁴⁾ G. Skalský, K otázce váhy hřivny moravské, NČČsl. IX, 1933, str. 85–87.

¹⁰⁵⁾ CDM XIV–XV, č. 37, str. 31.

¹⁰⁶⁾ CDM XIV–XV, č. 44, str. 36.

¹⁰⁷⁾ CDM XIV–XV, č. 64, str. 51.

¹⁰⁸⁾ CDM XIV–XV, č. 178, str. 152.

¹⁰⁹⁾ CDM XIV–XV, č. 192, str. 165.

¹¹⁰⁾ CDM XIV–XV, č. 193, str. 166.

- 1380 . . in novem marcis et duodecim grossis Pragensium grossorum Moravici numeri et ponderis...¹¹¹⁾
 1388 . . grosse pfenning Prager muncz Merherischer zal und werung...¹¹²⁾
 1390 . . zwanzig marg geldes grosser Prager pfennige Merherischer werung und zal...¹¹³⁾

Doposud se také soudilo, že zprávy o moravské marce váhy brněnské, olo-moucké, jihlavské a j., u kterých není podstatnějších rozdílů, neboť běží na-mnoze o rozdíl několika gramů, zanikají v roce 1300 zrušením mincoven na Moravě. V době své činnosti jednotlivé mincovny označovaly takto blíže svou marku moravskou. Zajímavý je však zápis z roku 1383, který by snad na zá-kladě uvedené zkušenosti mohl vésti k domněnce, že se ve 14. století v Jihlavě mincovalo. Patrně však běží jen o ohlas mincování v Jihlavě ve 13. století a tak listina sama je dokladem již staršího mincovního oprávnění Jihlavy a vyvrací i názor, že v důsledku zrušení mincoven roku 1300 mizí i používání rozdílných vah moravské marky, vyplývající z činnosti různých městských mincoven na Moravě. Běží o listinu Beneše z Kravař z 24. dubna 1383, která se zmiňuje o pražských groších moravského počtu z jihlavské hřivny „...hundert mark gutir praguscher groschen meheryscher zal, ye vier und Sechzig groschen vor ein iglische mark zu reyten (rechnen)...“.¹¹⁴⁾

Z toho, co jsme uvedli, je patrné, že se na Moravě i ve 14. století stále udr-žovala i když jen početní, samostatná měnová jednotka — moravská hřivna jako základ pro veškerý platební styk v zemi. Již K. Castelin¹¹⁵⁾ poukázal ve své studii o drobné české minci na oblíbenost hřivny o 64 groších. Bylo-li totiž z hřivny stříbra raženo 64 grošů, mohly být hřivny velmi snadno převáděny na dílčí jednotky jako půlhřivny ($\frac{1}{2}$) věrdunky ($\frac{1}{4}$), loty ($\frac{1}{16}$) a kvintlíky ($\frac{1}{64}$), značně oblíbené a platné i v dřívější době. Naproti tomu v Čechách, kam před rokem 1300 hojně pronikají kolonisté z německých zemí, došlo k zavedení kopy po 60 groších (sexagena grossorum). Kolonisté totiž měli v oblibě počítání de-nárů po 12 na jeden šilink. Kopa grošů zatlačuje do pozadí i ostatní druhy hři-ven, používaných v Čechách. Na Moravě však nikdy nezdomácnělo počítání grošů na kopy, jak nám toho bezpečným svědectvím jsou zprávy o sumách pe-něz ze zachovaného listinného materiálu. Zde zůstává stále v převaze způsob počítání na hřivny. Velmi dobře tuto skutečnost vidí i B. Mendl,¹¹⁶⁾ který uka-zuje, jak v brněnských knihách počtů má moravská hřivna zdrcující převahu nad českou kopou. Je mu to projevem hospodářsky výrazného územního kolo-ritu. Zbývá však nyní osvětlit, kdy se stala skutečně raženou měnovou jednotkou.

¹¹¹⁾ CDM XIV–XV, č. 204, str. 175.

¹¹²⁾ CDM XIV–XV, č. 281, str. 245.

¹¹³⁾ CDM XIV–XV, č. 305, str. 266.

¹¹⁴⁾ Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. mähr. schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, Brno 1868, str. 89. Panu vrch-radovi A. Rumplovi děkuji za upozornění na tuto zprávu.

¹¹⁵⁾ Castelin, Česká drobná mince..., str. 31–32.

¹¹⁶⁾ B. Mendl, Knihy počtů města Brna z let 1343–1365, Brno 1935, str. 164.

Pro nedostatek zachovaných zpráv a dosavadních popisů moravských ná-lezů nemůžeme, snad jenom prozatímně, souhlasit s domněnkou, že došlo k ob-novení ražby již za Jana Lucemburského. Není tak docela vyloučena možnost, že se na Moravě razilo po celé 14. století. Avšak také dosavadní, mnohými ba-dateli uznávané datování k letům 1384, v souhlase s počátkem ražby českých čtyřhranných mincí, nebo k roku 1390, kdy čteme po prvé jméno Martina z Radotic,¹¹⁷⁾ brněnského mincmistra, ukázalo se nesprávným. Nález z Husto-peč, jeden z nejdůležitějších moravských nálezů vůbec, nám jednoznačně chro-nologicky zařadil moravské mince s IO a stal se potvrzením dřívějších úvah, osvětlených zejména na výstavě „Brněnská mincovna a moravské nálezy mincí 14. a 15. století“. Přinesl rovněž dosud neznámé mince s IO a moravský dutý haléř, který musíme podle našich dosavadních znalostí považovat za nejstarší moravskou ražbu 14. století. Em. Nohejlová¹¹⁸⁾ vysvětluje ražbu českých dutých mincí snahou vyraziti co největší množství drobné mince pro potřebu menších platů a dávek; zdůrazňuje, že to byl první pokus masové ražby drobných min-cí, která se pak uskutečnila v Čechách v plné míře až po roce 1384. Nález z Hustopeč, kde se vyskytl jediný exemplář dutého haléře s moravskou orlicí, podobně jako druhý nám známý z ojedinělého nálezu v Jevíčku, jsou dokla-dem, že ražba nového druhu peněz nebyla jen pouhým pokusem v Čechách, nýbrž že našla ohlas i na Moravě. Jistě však došlo k ražbě těchto mincí brakteá-tového typu dříve než snad v souvislosti s mincovním řádem z 2. listopadu 1378. Totiž v letech 1350–1353 dochází k určité stabilitě v hospodářském životě stá-tu, která byla ještě zesílena úpravou mincovnictví. K podobnému úsilí snad došlo také na Moravě. V této době nacházíme v Kutné Hoře opět Vlachy, a to Andrea a Tomasona z Florencie, kteří jsou označováni „custodes et supremi gewardatores auri et argenti per totum regnum Boemi“. K. Castelin¹¹⁹⁾ se do-mnívá, že Karlova mincovní reforma kolem roku 1353 (?) měla především za úkol zbavit zemi záplavy špatné, hojně ražené drobné mince různé váhy a ja-kosti, která ztěžovala jistě Karlovu snahu po hospodářské výrovnanosti země. Zajímavá je však zmínka v moravské listině ze 17. prosince 1366,¹²⁰⁾ která po-čítá s možností, že v blízké době dojde k ražbě nových grošů, patrně snad v sou-vislosti s chystanou měnovou reformou. Byla-li tato reforma uskutečněna a došlo-li k ražbě grošů podstatně změněné jakosti, nemůžeme ještě dnes bezpeč-ně říci. Do této doby by se však velmi dobře hodil počátek vzniku českých a mo-ravských dutých mincí. Vzniká tak domněnka, že duté haléře byly raženy již před rokem 1378 a přispívaly tak ke zmatku a nepořádku v minci, o kterém se

¹¹⁷⁾ Em. Nohejlová, Moravská mincovna markraběte Jošta, NČČsl. IX, 1933, str. 46.

¹¹⁸⁾ Em. Nohejlová, Neznámé drobné mince Karla IV., Num. sb. I, 1953, str. 52–74.

¹¹⁹⁾ Castelin, Česká drobná mince..., str. 78. Podle B. Bretholze, Zeitschr. d. deutsch. Ver. f. Gesch. Mährens u. Schles. VII, 1903, str. 66–67. Viz též Em. Leminger, Dodatky, str. 40–41.

¹²⁰⁾ CDM IX, č. 455.

zmiňuje již mincovní řád z roku 1378.¹²¹⁾ Tento řád mohl být velmi dobře nejen pokusem o zavedení pořádku do mincovních poměrů, ale snad i návratem ke staré měnové soustavě groše a 12 parvů. Ukazuje na to část textu mincovního řádu, kde se praví ...sana eiusdem Regni nostri dampnosa dispendia, quibus ex levitate monete communis denariorum Pragensem tam in Hallensibus quam in Grossis, hactenus usque praesens universus populus noster subjacuit... volentes tollere“; tento passus je v jistém smyslu odpovědí na stížnost brněnské chudiny z 26. července 1378. Chudina shromážděná v minoritském klášteře si stěžovala zejména na to, že nemůže dostat žádné halěře ani peníze (pfennige), nýbrž že musí prodávat a kupovat za groše „...und wir doch wol wissen, das haller und pfennig genug im lant gewest sein und noch sint, wiewol man die pesten darum auswegen hat und uns die ergisten nicht zu teil will lassen werden“.¹²²⁾ V tomto požadavku se také zřetelně rýsuje spíše úsilí maloobchodních vrstev než vlastní chudiny, které byly patrně iniciátory stížnosti, neboť také jich se nejvíce dotýkaly tehdejší měnové poměry. Z textu je patrné, že vedle grošů byly známy i halěře a peníze, výslovně zde uváděné jako dvojí druh platné drobné mince, tedy ještě před vydáním mincovního řádu. Zachovaná zpráva mluví celkem přesvědčivě o dvou druhích domácí drobné mince, kterou pravděpodobně představuje v tomto období 70.—80. let parvus a dutý halěř. Ostatně lze námitku, že pod pojmem „pfennig“ je třeba rozuměti rakouskou nebo jihoněmeckou čtyřhrannou ražbu, případně vyvrátit odkazem na jiné archivní záznamy, kde rakouský fenik bývá výslovně uváděn jako vídeňský a také, což je nejdůležitější, tyto cizí čtyřhrané ražby nejsou tak časté v nálezech 14. století, kde významnou roli ještě hraje uherský obol a polský denár.

V zachovaných moravských písemných pramenech z druhé poloviny 14. století se setkáváme s velmi různorodým označením hodnoty drobné mince. Častokrát jeden a týž druh mince má velmi odlišná pojmenování v souhlase s tehdejší různotvárností a pestrostí pojmů. Již Em. Nohejlová v roce 1933 ve své studii „Moravská mincovna markraběte Jošta“¹²³⁾ probírala některé zachované psané prameny z konce 14. a prvního desetiletí 15. století a z rozboru různorodých zpráv sestavila přehled druhů platidel, která byla všeobecně užívána. Kromě celkem známého a při větších položkách užívaného způsobu placení v uherských zlatých a pak zejména v českých groších, jimiž byly výhradně hrazeny běžné účty, je patrné, že v moravských pramenech zmíněné doby nalezneme poměrně málo záznamů o platbách, které se daly v drobných penězích. Zdánlivě v protikladu k svědectvím nálezů mincí, jak se nám doposud jevily, nacházíme jen velmi řídce zmínky o vídeňských fenících. Jejich identifi-

¹²¹⁾ Nohejlová, Neznámé drobné mince..., str. 67.

¹²²⁾ Nohejlová, l. c. str. 63.

¹²³⁾ Em. Nohejlová, Moravská mincovna markraběte Jošta, NČČsl. IX, 1933, str. 46.

kace nepůsobí také zvláštních obtíží a rakouské feniky nemohou snad být zaměňovány s jinými ražbami. Také B. Mendl¹²⁴⁾ zjistil studiem Knih počtů města Brna z let 1343 až 1365, že berně byla odváděna především v groších a haléřích. Jen zřídka kdy se v počtech objeví zlaté a zcela ojediněle vídeňské feniky. V pramenech také ke konci 14. století přibývá údajů o drobné minci. Jak máme vysvětliti tento rozpor? V dosud známých nálezech mincí 14. a 15. století je převládajícím činitelem feniková mince, zejména rakouská, která až v neuvěřitelně velkých masách proniká na Moravu. Na druhé straně však proti této skutečnosti jsou záznamy s velmi řídce uváděnými položkami ve vídeňské a vůbec rakouské minci. Správné vysvětlení nám velice dobře podávají zde popisované nálezy z Hustopeč a Bošovic, nebo i sám nález kyjovský z roku 1942. Dosud známé nálezy mincí, kromě nepatrných výjimek, pocházejí totiž až z první poloviny 15. století, které je hlavním časovým údobím rozšíření vídeňské mince. V této době značného ústupu českých grošů začíná převládat v běžném platebním styku drobná mince, která se potom hojně objevuje v nálezech pocházejících vesměs až z 15. století. Naše doposud nedostatečné znalosti o moravském mincovnictví 14. století jsou právě v úzkém vztahu k nálezům mincí, které nám ještě správně neosvětlují všechna období.

Většina badatelů se vyrovnává s touto drobnou mincí, o níž se nám objevují v pramenech zmínky v posledních desetiletích 14. století, tím způsobem, že ji ztotožňují se známými moravskými černými penězi a halěři se čtyřhranným Václava IV. ze 27. listopadu 1384,¹²⁵⁾ kdy proti staré kruhové bílé minci byla zavedena větší a menší mince čtyřhranná, „quadratae figurae“, a to jednak „ne přímo kruhová“, nebo přímo se čtyřhranným a jen jednostranným ražby. Tento výklad je však podle mého mínění nesprávný. Podobně jako v oblasti hospodářského života, tak i v mincovnictví se projevila od poloviny 14. století určitá svébytnost moravského územního celku. Nejen v hospodářském, ale i v politickém dění, zvláště za Jošta, možno spatřovat značně odlišné prvky od poměrů v Čechách. Tato zvláštnost, s kterou se setkáváme později v moravském životě, jistě musela zanechat svoje stopy i na tak důležitém úseku, jako bylo mincovnictví. Moravské mince s IO plně odrážejí v sobě hospodářsko-politické dění na Moravě v posledních desetiletích 14. století. Orientace hospodářského života na jihovýchod a severovýchod, o které jsem již podal svrchu doklady, našla také svůj ohlas v domácím mincovnictví ve snaze, přizpůsobit měnové poměry těmto zemím a současně zabránit rozšíření fenikové mince. Morava, která byla sférou styčných vlivů dvou rozsáhlých měnových soustav — denárové a fenikové, byla zaplavována zvláště v okrajových územích cizí mincí, která působila na měnové poměry v zemi.

¹²⁴⁾ Mendl, Knihy počtů..., str. 164.

¹²⁵⁾ Castelin, Česká drobná mince..., str. 125.

Zachované zprávy o platbách v drobné minci z druhé poloviny 14. století, které souhrnně níže uvádím, jsou velmi nejasné a nemohou nám podstatněji přispět k vysvětlení měnových poměrů v zemi. Uvádím zde jen zprávy nej-
důležitější:

- 1331 ...ad sexaginta paruos denarios extendentibus, et tercio denario maiori...¹²⁶⁾
 1347 ...item hallenses cuprei trium marcarum...¹²⁷⁾
 1348 ...item in wienensibus 12 marcis...¹²⁸⁾
 1350 ...in malis hallensibus...¹²⁹⁾
 1352 ...quod facit in toto 2 mar. et 6 parvos...¹³⁰⁾
 ...qui mutavit halenses...¹³¹⁾
 ...czwen haller geben...¹³²⁾
 ...fuenften pfennig...¹³³⁾
 ...heller...¹³⁴⁾
 ...cum equo uno vel duobus unum paruum et cum tribus equis vel pluribus duos paruos denarios...¹³⁵⁾
 1353 ...unum solidum hallensem...¹³⁶⁾
 ...vier pfening...¹³⁷⁾
 ...pro emenda sexaginta paruos... si autem est leuis persona denariis carens...¹³⁸⁾
 1357 ...duos paruos denarios...¹³⁹⁾
 1361 ...percepta hallensium dumtaxat 351 1/2 mar. 14 solidos 4 hal., quorum hallensium 12 hallenses in collecte...¹⁴⁰⁾
 1364 ...sechtczig pfunt Wiener pfennighe...¹⁴¹⁾
 1377 ...denarios et grossos...¹⁴²⁾
 1378 ...haller und pfenning...¹⁴³⁾
 1380 ...cum vigintiquinque grossis et novem hallensibus...¹⁴⁴⁾
 1381 ...cum denariis...¹⁴⁵⁾
 1383 ...pregische pfeninge...¹⁴⁶⁾

¹²⁶⁾ CDM IX, č. 10, str. 379.

¹²⁷⁾ CDM VIII, č. 335.

¹²⁸⁾ Mendl, l. c. str. 183.

¹²⁹⁾ Mendl, l. c. str. 199.

¹³¹⁾ Mendl, l. c. str. 192.

¹³²⁾ CDM VIII, č. 176.

¹³³⁾ CDM VIII, č. 176.

¹³⁴⁾ CDM VIII, č. 179.

¹³⁵⁾ CDM VIII, č. 303.

¹³⁶⁾ CDM VIII, č. 229.

¹³⁷⁾ CDM VIII, č. 248.

¹³⁸⁾ CDM VIII, č. 249.

¹³⁹⁾ CDM IX, č. 60.

¹⁴⁰⁾ Mendl, l. c. str. 273.

¹⁴¹⁾ CDM IX, č. 281.

¹⁴²⁾ CDM XI, č. 88.

¹⁴³⁾ CDM XI, č. 119.

¹⁴⁴⁾ CDM XI, č. 190.

¹⁴⁵⁾ CDM XI, č. 226.

¹⁴⁶⁾ CDM XI, č. 307.

1387 ...sechs pfenninge, der acht ein grossen gelten...¹⁴⁷⁾

1387 ...zwen haller gilt, der vierundzwanzig ein grossen gelten...¹⁴⁸⁾

1387 ...jehož by más dva haléře platilo, kterýchžto čtyřmécitma za jeden groš platilo by...¹⁴⁹⁾

1389 ...sechs pfennynge, der achte eynen grossen gelden...¹⁵⁰⁾

1396 ...per unum bonum hallensem...¹⁵¹⁾

V tomto velmi stručném průřezu označení drobné mince je zajímavý údaj z roku 1347, který nám znovu připomíná měděnou drobnou minci, jejíž existence není doposud numismaticky vůbec prokázána. Byla opravdu ražena za Jana Lucemburského měděná drobná mince? — A jaká? Zvláštností je i označení mince ...paruos denarios (patrně parvi?) a ...pregische pfenninge (groše?) na rozdíl od pouhého označení grossi, parvi, denarii nebo hallenses. Pro rok 1387 nacházíme zmínku o haléřích, jichž šlo 24 na jeden pražský groš. Jaká je to drobná mince, která měla tak nízkou hodnotu? Pro tento rok je i údaj o penízi, jichž šlo osm na jeden groš! Kromě těchto zde uvedených údajů pohyboval se poměr pražského groše a parvů 1:12—14. Je to tedy znovu dalším potvrzením různorodosti drobné mince, kterou ještě dnes ve svém celku nedovedeme správně postihnout.

Poslední objevy váhově i obrazově rozdílných českých dutých mincí a moravského dutého haléře (není vyloučeno, že i na Moravě došlo k ražbě váhově těžší duté mince) ukazují, že v době vlády Karlovy se uskutečnil pokus o rozšíření měnového systému groše a 12 parvů. Stará, dosud platná měnová soustava se totiž dostává od poloviny 14. století do stále většího protikladu k hospodářsko-výrobním změnám ve státě. Sám K. Castelin uvádí,¹⁵²⁾ že v letech 60.—80. muselo býti raženo několik druhů haléřů různé hodnoty, jak mu vyplývá z uvedených listinných zpráv a jak je zřetelně patrné ze stížnosti brněnské chudiny. Přiděluje však tomuto období, ovšem s určitými výhradami, několik anonymních českých ražeb, dvoustranně ražených se lvem a korunkou. Avšak tyto ražby Castelin č. 24—27¹⁵³⁾ se svým rázem tak přibližují k čtyřhranným českým penězům (— a Smolík je také řadil do doby husitské), že celkem nemůže být pochyb o vzájemné příbuznosti všech těchto ražeb. Domnívám se, že právě tomuto období 60.—70. let patří naše duté mince, které v Čechách stojí na přechodu k ražbám čtyřhranným, na Moravě pak k mincím s IO.

Ani tak špatná jakost domácí drobné mince, jako spíše její citelný nedostatek, způsobený hospodářskými okolnostmi, vedl k pronikání cizí mince. Velmi častá thesaurace drobných mincí umožňovala také hojnější pronikání cizí, málo hod-

¹⁴⁷⁾ CDM XI, č. 461.

¹⁴⁸⁾ CDM XI, č. 464. Viz i Nohejlová, l. c. str. 62 a Castelin, Česká drobná mince, str. 131.

¹⁴⁹⁾ CDM XI, č. 465.

¹⁵⁰⁾ CDM XI, č. 557.

¹⁵¹⁾ CDM XII, č. 348.

¹⁵²⁾ Castelin, l. c. str. 87.

¹⁵³⁾ Castelin, l. c. str. 88.

notné mince. To přirozeně vyvolávalo nespokojenost zvláště u chudiny. Je zajímavé a zároveň dokladem pro význam mince ve společenském životě 14. století, že se krise feudalismu projevila nejdříve jako protest drobného lidu proti machinacím s mincemi. Ve Francii během vlády Filipa IV., v Magdeburce roku 1402 a Gdansku roku 1416 dochází k bouřím proti zlořádům v mincovnictví.¹⁵⁴⁾ Podobně se dělo v Brně a Jihlavě.¹⁵⁵⁾ Nelze však souhlasit s tvrzením, opírajícím se pouze o analogické poměry v Čechách, že i na Moravě pozorujeme od šedesátých let 14. století příliv rakouských, bavorských, pasovských a jiných cizích feniků,¹⁵⁶⁾ které prý jsou pak převládajícím platidlem. Známe však již nyní několik nálezů, které nám toto tvrzení vyvracejí a zřetelně dokládají podstatný vliv uherské a polské mince. Souviselo to s hospodářsko-obchodní orientací moravských měst od poloviny 14. století a také se stále více uplatňovanou snahou vídeňského pariciátu po soustředění veškerého středoevropského obchodu do Vídně. V letech 1378 a 1382 byly rovněž podniknuty pokusy zabránit stále více rostoucímu poklesu drobné mince, jejíž kurs ke groši neustále klesal. Ražbou nových bílých haléřů „s korunovanou hlavou“ a zákazem oběhu veškeré cizí mince se mělo zabránit dalšímu zhoršování drobné mince. Stejný cíl sledovala snaha, dát do oběhu dostatek drobných a uvést tak v soulad starou měnovou soustavu s novými hospodářskými poměry v zemi. Dochovaný záznam o stížnosti brněnské chudiny ukazuje, jak se nedostatek drobné mince a její stále kolísající poměr ke groši dotýkal přímo základu veškerého hospodářského života v zemi a nepostihoval vždy vrstvy nejchudší. Všechny pokusy o vyrovnaní tohoto rozporu, datované již od počátku vlády Karlovy — je nepochybné, že k nim patří i t. zv. duté haléře, které jsou v podstatě něčím výjimečným v grošové měně — nebyly dosti energické, aby přinesly změnu k lepšímu. Rapidně klesající těžba stříbra a vysoké ražební náklady na vybíjení drobné mince, která naprosto nestačila krýt stále vzrůstající potřebu, nakonec přivodily rozvrat domácí finanční soustavy a umožňovaly tak masové pronikání cizí mince. To jistě nebylo vítané ani panovníkovi, ani bohatému patriciátu, neboť přinášelo — třeba i nepřímo — určitou hospodářskou závislost na cizí zemi. Slabá ústřední vláda po smrti Karlově, v níž se rýsuje již zřetelně krise feudálního společenského řádu, přispěla v daleko větší míře než doposud k decentralisaci hospodářské i správní, která se projevila zvláště za vlády Joštovy na Moravě a měla tak svůj ohlas i v domácím mincovnictví.

Hospodářská i společenská krise ve druhé polovině 14. století se projevila velmi zřetelně v mincovnictví neustálým úpadkem, zvláště drobné mince, která v sobě ohrázela svou různorodostí a složitostí hospodářsko-politické snahy moravských markrabat. Výhodiskem z finanční krise, která byla zvláště citelná

¹⁵⁴⁾ Fr. Graus, Krise feudalismu ve 14. století, Sborník historický I, 1953, str. 83.

¹⁵⁵⁾ CDM XI, č. 119 a CDM XII, č. 63.

¹⁵⁶⁾ K. Castelin, O zavedení černých mincí se čtyřhrázem v Čechách, Num. listy 1952, str. 54.

na Moravě, byla v Čechách finanční reforma kolem roku 1384. Záležela v zavedení dvou nových dílčích jednotek groše, peníze a haléře — majoris et minoris monetae denarii nigri quadratae figurae — které jsou dokladem, že při nedostatku ražebního materiálu bylo třeba nalézt cestu zlevnění a větší úspornosti při ražbě drobných mincí, než tomu bylo u parvů, které byly postupným vyměňováním za nové čtyřhranné mince stahovány z oběhu. Černé peníze se čtyřhrázem měly svůj vzor v rakouských a jihoněmeckých fenikách, neboť při měnové reformě roku 1384 se uplatňovaly úzké hospodářské a politické vztahy Čech k německé říši a reforma Václavova se tak dala v souvislosti s jeho úpravou stále se zhoršujícího mincovnictví říšského na podkladě úzkého hospodářského a obchodního styku Prahy s Norimberkem, ke kterému dala podklad již Karlova obchodní politika.¹⁵⁷⁾ Vydání nových drobných mincí mělo vytvořit také příznivější podmínky pro obchod Čech s fenikovou oblastí, neboť došlo k přizpůsobení české drobné mince rakouským a jihoněmeckým fenikům; nepřímo to mělo také za úkol postupně vytlačit tuto cizí minci z oběhu. Jinak tomu však bylo na Moravě, která se od roku 1335 téměř po celé 14. století více obchodně orientuje především na Uhry a Slezsko než na oblast rakouskou a německou. Na Moravě byla pravděpodobně brzy po smrti Karlově uskutečněna finanční reforma, vyplývající již z výše uvedených příčin, v druhé řadě také, aby dokumentovala význačné postavení Joštovo jako markraběte moravského a do jisté míry i jeho nezávislé postavení v době slabé vlády Václavovy. Povšimneme-li si váhy a jakosti uherských obolů a slezských haléřů z druhé poloviny 14. století, zjistíme, že mince s IO mají s nimi hodně příbuzného. A tak jako v Čechách nedostatek drobné mince i hospodářsko-obchodní vztahy k fenikové oblasti daly podnět ke vzniku čtyřhranné mince, tak na Moravě obchodní politika měst dala vzniknout novému druhu „denárů a obolů“, který byl tak blízký uherskému a slezskému mincovnictví. Tato nová mince měla ve svých důsledcích rovněž zamezit pronikání cizí čtyřhranné mince a zapojení tak Moravy do fenikového hospodářského bloku.

Než přistoupím k závěrečnému hodnocení mincí s IO, je nutno uvést i jiné důvody, které přesvědčivě ukazují, že tyto mince jsou ražbami markraběte Jošta.

Otázkou chronologického zařazení a určení mincí s IO se již před několika lety zabývali z cizích badatelů Friedensburg, Bahrfeldt a Menadier,¹⁵⁸⁾ kteří znali jen jediný typ mince s IO na líci a ypsilon na rubu. První z těchto badatelů přiřkl tuto minci do Slezska opolskému knížeti Janovi (1476—1452), později pak, opíraje se o popis soldinského nálezu z roku 1898, markraběti Joštovi na Moravu. Proti tomu Bahrfeldt a Menadier, vycházejíce z poznatku, že

¹⁵⁷⁾ Castelin, O zavedení..., str. 58. Viz též Fr. Graus, Český obchod se sukrem, Praha 1950, str. 35.

¹⁵⁸⁾ Em. Nohejlová, Nález v Kyjově r. 1942 (mince s IO), NČČsl. XIX, 1950, str. 91.

písmena IO je třeba čísti jako LO, neboť znali jen jediný, špatně zachovaný exemplář, který měl lícní obraz posunut ze středu mince směrem dolů, takže bylo docela možné připustit domněnku, že běží o gotické písmeno L, přidělili tuto ražbu uherskému králi Ludvíkovi zhruba do let 1342–1382. Z domácích starších badatelů se touto otázkou zabýval, patrně jen náhodnou shodou okolností, kustos numismatické sbírky Moravského musea A. Palliardi.¹⁵⁹⁾ Přidělil minci s IO a ypsilony uherskému gubernátorovi Janu Hunyadimu do let 1446 až 1452. Tato mince pochází ze sbírky třebovského hospodářského rady A. Hanische, který ji získal do sbírky patrně z nějakého, dnes nám již neznámého nálezu. O nálezovém původu svědčí podle mého soudu charakter zachovalosti mince.

V novější době se objevila mince s IO a šachovanou orlicí v ojedinělém nálezu v Bzenci a přesvědčivě ukázala, že tyto mince jsou moravského původu. Později se ražby s IO objevily v nálezu v Krakově, Florianské ulici roku 1936¹⁶⁰⁾ a v roce 1942 v kyjovském nálezu, kde tyto mince byly dosud zastoupeny v největším množství. Kyjovský nález znovu uvedl po delší přestávce do popředí otázku přidělení těchto ražeb, a to již na důsledně vědeckém podkladě a za živé účasti nejen širokých sběratelských kruhů českých a moravských, ale i cizích numismatiků.

Em. Nohejlová-Prátová, která publikovala kyjovský nález v roce 1950, ohraničila dobu jeho zakopání přibližně 30.–40. lety 15. století. Poněvadž v nálezu byly zastoupeny téměř jen mince s IO, bylo ihned zřejmé, že nález byl zakopán brzy v době po jejich vyražení. Tím neobyčejně vzrostl jeho význam pro řešení otázky přidělení těchto ražeb. Rozhodující význam zde měly rakouské t. zv. Gundlachovy feniky, které podle Luschinovy chronologie patřily mezi nejmladší ražby v nálezu a pomocí nichž bylo možno nález datovat. Poněvadž vznik těchto feniků byl Luschinem kladen do doby kolem roku 1426, byla stanovena doba ukrytí kyjovského nálezu po tomto roce. Luschinovo jméno, jeho velká zásluha o rakouskou numismatiku, jakož i jeho po celá léta užívaná chronologie se zdály dosti dobrou zárukou i pro datování kyjovského nálezu. To způsobilo, že otázka mincí s IO při zpracování kyjovského nálezu nebyla vyřešena. Pochopitelně nebylo pro toto období možno nalézt panovníka, který by razil minci s IO a šachovanou orlicí. Otázka bližšího přidělení těchto mincí zůstala tak otevřená. Avšak již v dřívějších dobách chronologie A. Luschina byla předmětem mnoha diskusí se strany F. Dworschaka¹⁶¹⁾ a F. Bastiana,¹⁶²⁾

¹⁵⁹⁾ Dokladem je nám jeho popis této mince na katalogizačním lístku inv. č. 9.555, v mincovní skříni III/3. Viz též J. Sejbal, Mince s IO a ypsilony, Num. listy IX, 1954, str. 78–80.

¹⁶⁰⁾ Nohejlová, Nález v Kyjově..., str. 88. Viz M. Fredro-Boniecka, Skarb z ulicy Floriańskiej w Krakowie 1936. Wiad. Num. Archeolog. XVIII, 1936, str. 110.

¹⁶¹⁾ F. Dworschak, Studien zum österreichischen Münzwesen, NZ 53, 1920.

¹⁶²⁾ F. Bastian, Die Wiener Pfennige im bayerischen Geldsystem des XIV. Jahrhunderts, NZ 63, 1930.

kteří se však podstatněji nedotkli její vlastní struktury, ale ukazovali, že ji bude třeba doplnit nebo i pozměnit. Otázkou chronologického řazení t. zv. Gundlachových a Niclasových feniků se již dříve zabýval také K. Schalk při rozboru nálezu z Ybbsu,¹⁶³⁾ který emisi s lístky datoval lety 1416 až 1420, s hvězdičkami pak 1420–1433. Zároveň tak ukázal, že nelze přijímat Luschinovu chronologii za definitivní. Rok po publikaci kyjovského nálezu (1951) přišel mladý badatel B. Koch ve své práci Vom Böckler zum Adlerpfennig König Friedrichs IV., NZ, 1951¹⁶⁴⁾ s novou chronologií rakouských feniků, v nichž t. zv. Gundlachovy feniky zařadil do 14. století. Sněs tak podstatné doklady, že jeho tvrzení přijímám jako správné. Četné rakouské nálezy jsou mu pro to svědectvím. Avšak ani po této překvapivé změně chronologie Arnolda Luschina nebyla vyřešena otázka doby zakopání kyjovského nálezu, neboť Kochovy opravy nebyly bezpečně potvrzeny našimi nálezy. Můžeme však již dnes říci po svědectví nových nálezu, že B. Koch se nemýlil v řazení t. zv. Gundlachových feniků do 14. století. Jeho nové datování umožňuje stanovit dobu ukrytí kyjovského nálezu ke konci 14. století a tím i zařadit mince s IO moravskému markraběti Joštovi.

B. Koch opřel své nové datování o několik rakouských nálezu z konce 14. a začátku století 15. Je to zejména nález z Bergeren, odkrytý v roce 1948, ve kterém jsou nejmladšími ražbami t. zv. Gundlachovy feniky, ale — což je zajímavé — chybí nám v tomto nálezu ražby z obou poručnictví Albrechta V. Podobně i v nálezu z Fettengupfu u Guttenu, kde se vyskytly masy rakouských feniků Albrechtových s lístky v trojpásu a v menším množství i z období poručnictví Viléma, ale chyběly feniky z poručnictví Leopoldova. V rakouském nálezu z Ober-Plöblichu se setkáváme s obdobným složením. Oba zde posledně jmenované nálezy byly podle nového datování Kochova ukryty před rokem 1407. Jmenovaný již nález z Bergeren má svoji dobu v malém nálezu z Kaltenbergu, který byl pravděpodobně ukryt také kolem roku 1400. V nálezu ze St. Veit a. d. Glan byly vedle Gundlachových a feniků z poručnictví Viléma spolu s několika feniky Leopoldovými zastoupeny feniky Arnoštovy, které podle Kocha byly raženy ve Št. Hradci v období kolem roku 1409.

Všechny tyto nálezy jsou, myslím, dostatečným svědectvím správnosti Kochovy myšlenky v zařazení t. zv. Gundlachových feniků do konce 14. století. Jak jinak bychom mohli datovat ukrytí jmenovaných nálezu? Většina nálezu, jak vyplynulo z jejich zpracování, má svou vlastní vnitřní strukturu danou chronologickým a početním rozložením kusů. Tyto zcela zákonitě a pravidelně bývají rozloženy ve velkých nálezech z období, které je blízké době jejich ukrytí. Em. Nohejlová-Prátová, která nás seznámila s touto novou chronologií rakouských feniků ve své studii „Zákonitost nálezu mincí“, otištěnou v Num. lis-

¹⁶³⁾ Podle Ed. Sirového, Nález Strážkovský, Věstník Num. spol. čsl. I–V, 1919 až 1923, str. 162–163.

¹⁶⁴⁾ B. Koch, Vom Böckler zum Adlerpfennig König Friedrichs IV., NZ 74, 1951, str. 62–77.

tech r. 1951, zaujala však k ní vcelku negativní postoj. Nepřijala zejména Kochovo datování t. zv. Gundlachových feniků a vyhradila si řádné přezkoušení této jeho nové chronologie, neboť české nálezy jí takové přidělení nepotvrzují.¹⁶⁵⁾

Nálezy z českých zemí, které se podařilo zachránit a odborně popsat, nám vskutku nejsou doposud natolik průkazné, abychom se mohli na nich přesvědčit o správnosti Kochovy chronologie. Je to však alespoň zčásti pochopitelné, neboť rakouské feniky jsou jednak cizí složkou v našich nálezech a pak většina českých nálezu 15. století pochází právě z bouřlivého období 30.—50. let 15. století, kdy docházelo k hojnému ukrývání majetku v důsledku stálého válečného nebezpečí.

V úzké souvislosti s nakupením nálezu do určitých, časově ohraničených období, postupuje i naše znalost domácích mincí. Vzpomeňme jen na příklad českých dutých ražeb a moravských mincí s IO. K tomu ovšem ještě ve 14. století přistupuje převaha grošů nad drobnou mincí. V 15. století je již tento poměr vyrovnanější.

Několik nových rakouských nálezu, z nichž některé jsem výše uvedl, daly B. Kochovi hlavní podnět k opravě Luschinovy chronologie. Domnívám se, že rozpor dosavadní chronologie rakouských feniků a složení několika citovaných nálezu je tak zjevný, že je pro mne rozhodujícím kritériem správnosti nové časové posloupnosti feniků z let 1388 až 1420. Poněvadž pak nepochybně v prvním desetiletí 15. století byly raženy feniky z obou poručenství s gotickými písmeny W-A a L-A, dospěl Koch k závěru, že t. zv. Gundlachovy feniky jsou nesporně starší a že patří k letům 1388 až 1399. Tím zároveň posunul ražbu feniků s beranní hlavou do doby starší, přibližně do 70.—80. let 14. století. Velmi důležité je rovněž jeho zjištění, že po roce 1399 byly raženy mince s jakostí 9lotovou v souhlase se zavedením nového druhu mince, jak jsou toho dokladem zprávy z jednotlivých rakouských měst, zejména z Vídeňského Nového Města, kde bylo zaznamenáno: „...die hertzogen mayssen eine newe swerew münzz Wiener pfenning ze slahen“. Naproti tomu feniky s beranní hlavou a t. zv. Gundlachovy jsou jakosti 7lotové, tedy takové, kterou měly rakouské mince před rokem 1399. Toto Kochovo zjištění je dalším důkazem správnosti jeho nové chronologie.

Dalším potvrzením je pak mikulovský nále z roku 1954. V obrovské mase několika tisíců rakouských feniků, ve které jsou nejmladší Gundlachovy a Vilémovy feniky, chybí ražby z období poručnictví Leopoldova. Tuto skutečnost můžeme nyní velmi dobře vysvětlit novým datováním Gundlachových feniků. Současně mikulovský nále z je nám doposud prvním známým nálezem z českých zemí, který do určité míry podpirá Kochovu teorii nové chronologie rakouských feniků. Zpracování mikulovského nálezu bude jistě důležité pro lepší zařazení některých českých i moravských ražeb.

¹⁶⁵⁾ Em. Nohejlová, Zákonitost nálezu mincí, Num. listy 1951.

Nelze pochopitelně těmito několika řádky vyčerpat a vyřešit tento jistě závažný problém. Vliv nové chronologie na správné řazení zvláště českých čtyřhranných ražeb je zásadní důležitosti a musí být jistě řešen na základě většího počtu zvláště českých nálezu. Doufám, že jimi bude v budoucnu tato nová koncepce jen ještě potvrzena. Chronologie A. Luschina byla tedy příčinou, že byl mylně datován kyjovský nále z i vznik ražeb s IO. Dala nepřímou i podnět K. Castelinovi k přidělení těchto ražeb do Slezska Janu Osvětimsko-Zátorskému, a to do poloviny 15. století, což bylo přijato za správné i některými badateli.¹⁶⁶⁾ K. Castelin i přes domněle nezvratné datování nálezu okolo roku 1430 si velmi správně uvědomil, že mince s IO nemohly vzniknout v době, kdy převládajícím platidlem byla čtyřhranná mince (na což ostatně upozornila i Em. Nohejlová-Prátová, která stejně nepřehlédla ani oboustrannost mincí s IO). Kladl pak ovšem mylně jejich vznik až do poloviny 15. století, kdy jsou již obvyklé kruhové mince s perlovcem. Poněvadž však nemohl nalézt v 15. století vhodné přidělení některému z domácích panovníků, obrátil se do Slezska a zde na základě určité vahové podobnosti, která je ovšem nesporná a která byla zřejmá i Em. Nohejlové při popisu nálezu, hledal vysvětlení. Poněvadž však moravská šachovaná orlice na reversu mince s IO hlásala zřetelně nárok na tuto zemi, dochází k velmi nepravděpodobnému závěru, že tyto mince jsou ražbami některého hornoslezského Piastovce, a to z období bojů o českou korunu mezi polským Kazimírem a rakouským Albrechtem. Jan Osvětimsko-Zátorský, který se účastnil těchto bojů, je mu nakonec tím hledaným vládařem, který nechal razit tyto mince, patrně jako rychlou ražbu, jež prý měla uhradit válečné výdaje a to způsobem, obvyklým ve Slezsku.

Jedním z hlavních důvodů přidělování mincí s IO do poloviny 15. století, který byl některým badatelům dostatečným důkazem, je jakási obdoba těchto ražeb s kruhovými penězi brněnskými se šachovanou orlicí. Podobnost je však jen zdánlivá. Nejlépe nám vynikne tento rozdíl při srovnávání t. zv. nejstaršího typu mince s IO s kresebně hrubě provedenou šachovanou orlicí a s orlicí na kruhových ražbách s neobyčejně vyspělou ryteckou technikou. Neumělý způsob šachování — patrně první pokus zobrazit šachovanou orlici na velmi malé ploše mince — je sám již velmi dobrým vnějším důkazem o stáří těchto ražeb. Technicky nedokonalé provedení kostkování na tomto typu mincí s IO poněkud i deformuje tvar orlice. Nestejně plasticky vyjadřované šachování na moravských denárových mincích s IO ukazuje zřejmou rozpačitost, jak kresebně ztvárnit a jak nalézt správný způsob jeho technického zobrazení. Od šachované orlice na těchto mincích k městským ražbám brněnským je velmi dlouhá vývojová cesta přes hrubé a jemnější šachování na moravských čtyřhranných ražbách se stále zřejmější snahou o dokonalejší zobrazení orlice. Velmi pěkně lze tento vývoj sledovat na čtyřhranných ražbách se šachovanou orlicí, které

¹⁶⁶⁾ K. Castelin, Morava nebo Slezsko?, Num. listy VI, 1951, str. 65—80.

vznikly v dobách od sebe nepříliš vzdálených. Hrubé a nesymetrické šachování na dosud známém nejstarším typu moravského peníze se čtyřrázem, velmi blízké šachování na mincích s IO, se zřetelně odlišuje od mladšího typu těchto peněz s orlicí symetrického tvaru s jemnějším, ne již tak výrazně vystouplým kostkováním. Tento mladší typ, který byl ražen patrně až v prvním desetiletí 15. století, je výsledkem dlouholetého vývoje, vyplývajícího ze zkušeností v ražbě těchto Joštových mincí se šachovanou orlicí, a dokladem o technickém zvládnutí celkem dosti nesnadného úkolu. Povšimněme si nyní i jiných rozdílných znaků mezi Joštovými mincemi s IO a kruhovými městskými ražbami z poloviny 15. století. Na první pohled nás především zaujme kresba hlavy orlice, která na mincích s IO jeví značnou variabilitu, zatím co na ražbách městských je téměř konstantního typu. Již Em. Nohejlová při popisu kyjovského nálezu na tab. III.¹⁶⁷⁾ ukázala několik základních variant mincí s IO, na kterých je velmi zřejmá rozdílnost ve výtvarném pojetí hlavy a zobáku orlice u jednoho druhu mince. Mimochodem upozorňuji, že pokládám tuto skutečnost za doklad delšího časového trvání ražby Joštových denárových mincí. Na tab. III. č. 4 (18) vyobrazená mince s IO v hrubém perličkovém orámování má kresbu hlavy a zobáku totožnou s kresbou na nejstarší čtyřhranné minci v hrubém šachovaném provedení. I vyobrazení orlice je tak nápadně shodné, že vzniká domněnka o časově blízkém vzniku obou těchto ražeb, které se svou vnější formou od sebe značně liší. Tento tvar hlavy i zobáku, podobně jako u ostatních, které více méně v sobě obrazy snahu po správném vystižení jejich podoby, se značně odlišují od ustáleného zpodobení korunované hlavy s vyplazeným jazykem na městských ražbách. Velmi nápadná je i ta skutečnost, že vcelku ještě technicky nedokonalé šachování porušuje kresebnou linii těla orlice, které tak splývá s křídly. Jinak je tomu u městských mincí se šachovanou orlicí, kde její tělo zachovává svůj protáhle vejčitý tvar spojený s hlavou v ladném prohnutí krku a ukončené bohatě větveným ocasem. Odchylné vyobrazení letek a zejména nápadně výrazné spáry orlice, které rovněž nacházíme na nejstarších moravských čtyřhranných ražbách, přispívají k celkovému odlišení mincí s IO od městských ražeb z poloviny 15. století. Kresba spárů orlice je podle mých poznatků jedním z nejdůležitějších činitelů v kresebném vývoji tvaru orlice na moravských ražbách 14. a 15. století, který nám pomáhá při jejich chronologickém uspořádání. Je zajímavou zjištěnou skutečností, že čtyřhranné mince s jemně šachovanou i hladkou orlicí se vyznačují nevýraznými spáry, které v celkovém provedení orlice ustupují značně do pozadí. Tento charakteristický rys je vlastní všem moravským ražbám s orlicí zhruba 15. století, který již představuje vyšší a dokonalejší stupeň zobrazení moravského zemského znaku. Při průměrné váze zhruba 0,400 g a jakosti 350–400/1000 se rovněž městské ražby odlišují od mincí s IO, které jsou lehčí a mají nižší průměrnou jakost.

¹⁶⁷⁾ Em. Nohejlová, *Nález v Kyjově r. 1942*, NČČsl. XIX, 1950, tab. III.

I z podrobného srovnávacího studia moravských orlic je zřejmé, že mince s IO nemohly vzniknout v polovině 15. století. Tedy všechny vnější i vnitřní znaky mincí s IO ukazují, že vznikly v době starší, než je polovina 15. století.

Naproti tomu však přidělování těchto ražeb Joštovi I. L. Červinkou¹⁶⁸⁾ a určitou částí sběratelů, převážně moravských, bylo sice správné, ale vědecky nezdůvodněné, neboť se opíralo pouze o vysvětlení zkratky IO = IOdocus. Kyjovský nález ovšem nemohl také při tehdejší naší znalosti datování rakouských feniků přinést takové zdůvodnění jejich domněnky, která tak ničím nepodložená a neobhájená spočívala jen v náhodné souvztažnosti zkratky se jménem Jodoka. Až do uveřejnění Kochova článku nemohla být přijímána za bezpečné a jediné možné vysvětlení. Avšak všichni tito badatelé instinktivně vytušili, že běží o ražby moravské, ražené v brněnské mincovně markraběte Jošta. Zdůvodněním správnosti jejich domněnky je tato práce.

Kyjovský nález celým svým složením ukazuje, že patří období, kdy rakouský fenik nebyl ještě převládající složkou v platebním styku v zemi a jeho vliv byl zvláště na východní Moravě mocně zatlačován do pozadí uherskou, ale hlavně domácí mincí Joštovou. V kyjovském nálezu uherský obol královny Marie, Vilémův míšeňský groš z druhé poloviny 14. století a šest rakouských feniků jsou dokladem složitých hospodářsko-politických vztahů markrabství v době vlády Joštovy, která se mocně bránila silícímu pronikání rakouské čtyřhranné mince a tím i zapojení Moravy do fenikového hospodářství. Jak rozdílné je složení moravských nálezů z prvních desetiletí 15. století, kdy se ve všech těchto nálezech s drtivou převahou objevuje rakouská a jihoněmecká čtyřhranná mince. Kruhový tvar je v těchto nálezech přímo vzácností. I toto pouze vnější zjištění vylučuje možnost ukrytí kyjovského nálezu v době rozmachu fenikové mince. Vlastní složení většiny nálezů dovoluje nám často — jak je známo — na základě poznatých skutečností z popisu jiných nálezů zařadit každý nový nález do soustavy již nám známých, které jsou si příbuzné svou vlastní strukturou. Všechny nálezy jsou do určité míry projevem hospodářsko-peněžní situace určitého údobí společenského dění. Právě tam, kde obvyklé popisové a metrologické zkoumání nálezového celku nevede k bezpečnému závěru a kde kolísá doba ukrytí o několik desetiletí, je toto zařazení nálezu v určitou skupinu dosti bezpečným vodítkem pro poznání, kdy tento do země uložený soubor mincí asi vznikl. Probíráme-li moravské nálezy 14. a 15. století, můžeme je roztrdit podle jejich složení do určitých skupin, které jsou výrazným ukazatelem pro poznání peněžních a mincovních poměrů a v kterých se namnoze obrazy způsob peněžního hospodářství. Tyto soustavy, tvořené a charakterisované nálezy stejného typu i složení, které jsou také pomůckou pro zařazení každého nálezu, nepřímou osvětlují i hospodářsko-obchodní situaci určitého časového údobí.

¹⁶⁸⁾ I. L. Červinka, *Pražské groše a jejich drobné z nálezů moravských*, Brno 1947, str. 26 (rukopis).

Také ostatní dosud známé nálezy, ve kterých se objevily mince s IO, nepodporují nikterak jejich zařazení do první poloviny 15. století. Ba právě naopak. Jejich vzácný výskyt v těchto nálezech je sám o sobě dostatečným dokladem o jejich stáří. Sám soldinský nález¹⁶⁹⁾ z roku 1898 byl Friedensburgovi dokladem, že mohl tyto mince přidělit Joštovi do konce 14. století. Ani nález v Krakově, Florianské ulici,¹⁷⁰⁾ v roce 1936, nemůže zvrátit naše přidělení mincí s IO. Sama autorka popisu uvádí, že převážná část mincí pochází z let 1399 až 1414. Jediným důkazem pro stanovení doby ukrytí nálezu k roku 1440 jsou denáry s orlicí a korunkou, které mají kroužky kolem koruny jako znak mincovny. Podle Gumowského byly tyto denáry raženy po roce 1430 a obíhaly snad až do roku 1440. Jen několik těchto denárů svědčí pro stanovení doby zakopání nálezu po roce 1430. Přece však mince s IO, které jsou v tomto nálezu, nemohly vzniknout v polovině 15. století.

Totéž platí i o nálezu szabadszálláškém¹⁷¹⁾ z roku 1911, jehož dobu ukrytí, jak jsem již v předchozích kapitolách uvedl, klade autor před rok 1426.

Z přehledu dosud známých nálezů s IO jasně vyplývá, že jsou ražbami moravskými, jako podobně jejich výskyt v Uhrách, Slezsku a Polsku je nám zase dokladem, že vznikly v době, kdy s touto oblastí měla Morava zvláště čilé styky.

Jsou to tyto nálezy (viz obr. č. 6):

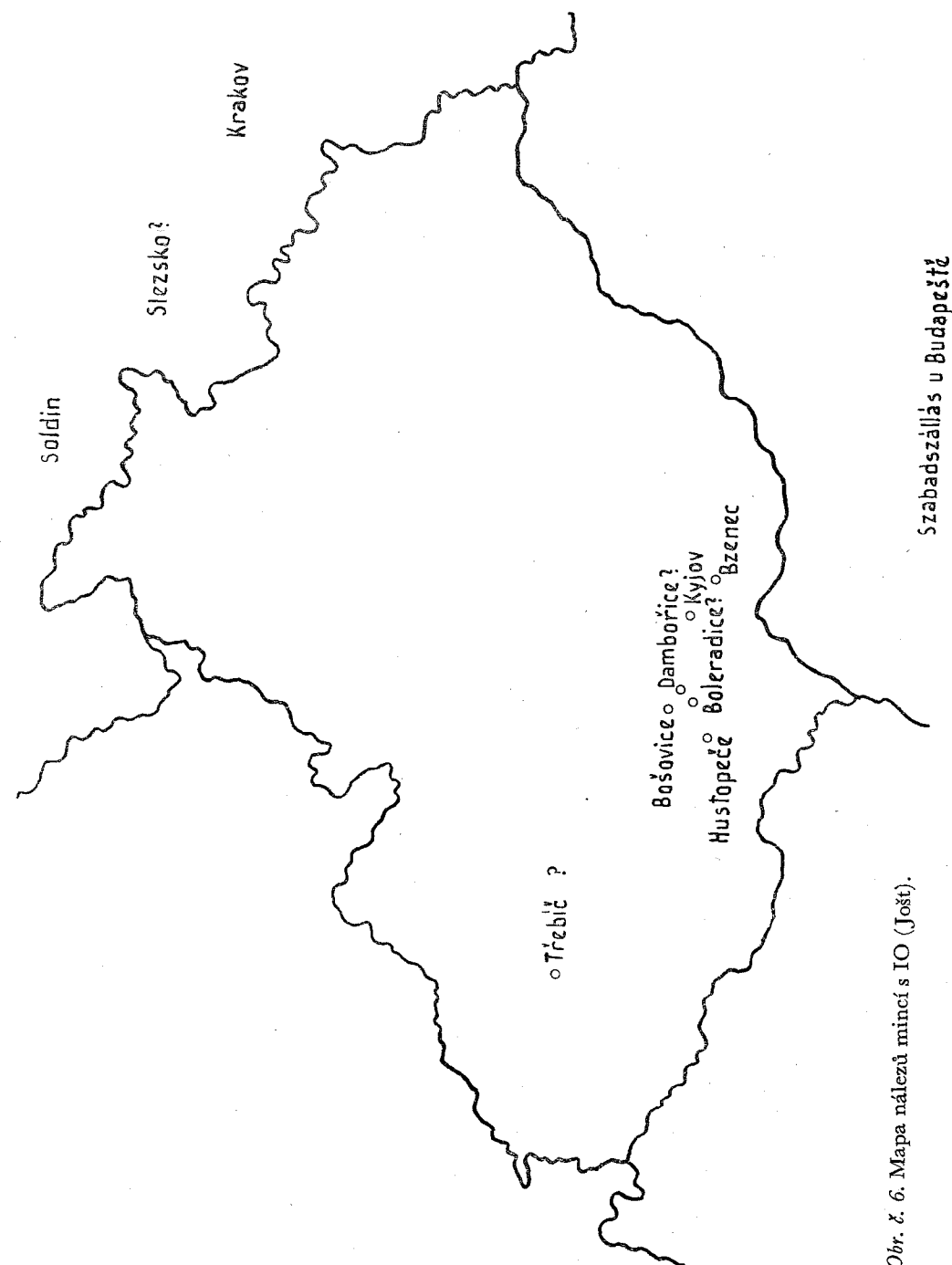
Morava:	1879 — Bošovice u Klobouk — orlice (1), y (1), + (1), I (1).
	1926 — Hustopeče u Brna — y (7), m (11).
	? — Boleradice (?) - (Dambořice)
	1933 — Bzenec — orlice (1),
	1942 — Kyjov — orlice (1086),
Slezsko:	1887 — Neznámé naleziště slezské — y (1).
	1898 — Soldin — y (1).
Polsko:	1936 — Krakov — orlice (1), y(1).
Uhry:	1911—12 — Szabadszállás — y (1).

Důležitým poznatkem pro zařazení těchto mincí na Moravu do období posledních desetiletí 14. století je i rozložení nalezišť mincí s IO. Vyskytují se totiž právě v místech nebo okolí důležitých obchodních cest do Uher, Slezska a Polska, které právě v tomto údobí zápasu Vídně a Brna o právo nuceného skladu a převedení obchodních cest ze západu přes Brno do Uher nabývaly

¹⁶⁹⁾ E. Bahrfeldt, Der Denarfund von Soldin, Berl. Mzbl. XXII, 1901, str. 2993.

¹⁷⁰⁾ M. Fredro-Boniecka, Skarb z ulicy Floriańskiej w Krakowie 1936, Wiad. Num. Archeol. XVIII, 1936.

¹⁷¹⁾ F. Király, A szabadszállási Zsigmond korabeli éremlelet, Numizmatikai Közlöny L—LI, 1951—1952, str. 27—37.

Obr. č. 6. Mapa nálezů mincí s IO (Jošt).

обзvláštní důležitosti a stávaly se mocnými tepnami čilého hospodářského styku.

Shrneme-li zde závěrem naše poznámky o ražbách s IO, vidíme zřetelně, že není — podle našeho soudu — vážnějších překážek, abychom tyto mince nemohli přidělit moravskému markraběti Joštovi. Ba naopak. Téměř všechny zde uveřejněné doklady svědčí zřetelně o tom, že písmena IO na moravských denárových ražbách jsou zkratkou jména Joštova, latinsky Iodocus. V širším významu jsou zkratkou celého jeho titulu: IODOCUS, MARCHIO ET DOMINUS TERRE MORAVIE.

VIII

Závěr

Moravské mincovnictví 14. a 15. století bylo zpracováním hustopečského a bošovického nálezu obohaceno o nové druhy moravských mincí. Oba tyto nálezy přesvědčivě ukázaly, že mince s IO jsou moravskými ražbami z druhé poloviny 14. století. Hustopečský nález je kromě toho také dalším potvrzením, že i na Moravě byly raženy duté mince.

Oba tyto nálezy spolu i s kyjovským jsou základními pilíři pro poznání moravského mincovnictví 14. století, o kterém doposud byly naše znalosti velmi neurčitě. Bohatství druhů a variant těchto moravských mincí je dokladem značné činnosti brněnské mincovny v době vrcholného rozkvětu feudálního řádu. Hospodářská i politická svébytnost moravského územního celku v době vlády moravských markrabat Jana Jindřicha a Jošta našla i v mincovnictví svůj vnější odraz. Moravské drobné mince se zkratkou Joštova jména jsou důstojným odznakem jeho vlády. Jejich ikonografická náplň se právem řadí k nejvyspělejším námětům na drobné mince 14. a 15. století. Svým celkovým provedením dokládají vysokou uměleckou úroveň moravského mincovnictví.¹⁷²⁾

¹⁷²⁾ Panu B. Boudovi, absolventu Uměleckoprůmyslové školy v Brně děkuji tímto za všechny kresby mincí. Stejným díkem jsem i zavázán sl. N. Soudkové, absolventce Uměleckoprůmyslové školy za zhotovení diagramů a map. — V době, kdy tato práce byla již v tisku, bylo zjištěno 5 mincí z bošovického nálezu v Okr. museu v Bučovicích. Jsou to uherské oboly Zikmundovy zn. kSk (1 kus, 0,318 g), bS (1 kus, 0,309 g) a 3 kusy nezřetelných značek.

Юрий Сейбал:

Моравские денаровые монеты маркграфа Иошта

В своем исследовании автор рассматривает вопрос определения моравских чеканок с «IO». Разработкой неизвестных до сего времени находок из Бошовиц (1879 г.) и Густопеча (1926 г.), которые принесли весьма интересные новые виды монет с «IO», автор приходит к заключению, что монеты эти возникли во время правления маркграфа Иошта в Моравии, а именно, в общем, в первую половину его правления.

В вступительной главе автор обращает внимание на разработку моравских находок в прежние времена и доказывает, насколько упорно продвигалось вперед ознакомление с моравскими чеканками XIV и XV стол. Он затрагивает хронологию этих чеканок в различные времена и подвергает оценке результаты трудов отдельных исследователей по этому вопросу. Автор также обращает внимание на споры относительно начала моравского монетного дела в XIV стол., ввиду того, что вследствие централизации в 1300 году все моравские монетные дворы были отменены и перенесены в Кутную Гору. Автор критически относится как к общепринятому мнению, что в Моравии началась чеканка монет только в последние годы XIV стол., так и к противоположному предположению, которое, отнюдь не подтверждая свое мнение материальными доказательствами, утверждает, что чеканка производилась в Моравии почти в течение всего XIV столетия, а именно на основании весьма неопределенных сообщений, допускающих двойное толкование. Согласно имеющимся у нас результатам наших исследований и изучению моравских находок мы можем в настоящее время покамест отнести начало моравского монетного дела в XIV столетии в общем к 60—70-ым годам, к эпохе правления маркграфа Иоанна Генриха в Моравии (1350—1375 г. г.).

После краткого обзора хронологических попыток моравских чеканок XIV и XV столетий в прежние времена автор приступает к описанию густопечской и бошовицкой находок, имеющих главное значение для моравского монетного дела второй половины XIV столетия. Находка из Густопеча, закопанная в землю приблизительно около 1390 г., относит монеты с «IO» ко второй половине XIV стол. и свидетельствует о том, что дело касается чеканки моравского маркграфа Иошта (1375—1411 г. г.). Интересная моравская брактеевая монета с орлом из этой находки подтверждает рассуждения автора, опубликованные в «Нумизматических листах» 1955 г., где на основании иконографического сравнения печати и монеты данная чеканка была уже в то время отнесена к XIV столетию. В противоположность этому небольшому кладу далее описывается вторая, весьма важная находка из Бошовиц, обнаруженная уже в 1879 году, но до сего времени не описанная. Клад содержит 2492 штук, большей частью, венгерских оболов Сигизмунда. По всей вероятности клад был закопан до 1426 года. Значение этих двух моравских находок не заключается только в том, что они принесли до сего времени неизвестные моравские монеты и отодвинули, таким образом, начало монетного дела в Моравии в XIV столетие, но прежде всего в том, что по своему составу они существенно изменили наши взгляды на обращение иностранных монет в Моравии во второй половине XIV столетия. Автор приводит далее целый ряд находок, большей частью забытых и разбросанных. Он указывает, насколько велика была доля, в частности, венгерской, но и польской монеты в мелких платежных сношениях в Моравии в данную эпоху. Ее наличие в находках автор объясняет торгово-экономической политикой моравских маркграфов Иоанна Генриха и Иошта, в эпоху которых наступают более интенсивные торговые сношения особенно с юго-востоком и северо-востоком, о чем именно свидетельствуют находки монет. Эти торгово-экономические сношения, разумеется, не могли остаться без влияния на отечественное монетное дело, которое в этих дена-

ровых монетах с «Ю» (ввиду родства этих чеканок с венгерскими, силезскими и полскими денарами автор впервые применяет название «денаровая монета») нашло свое выражение. Это было именно в эпоху, когда Моравия сопротивляется приливу австрийских и южногерманских четырехгранных монет, вследствие чего последовало даже запрещение торговли с Австрией в 1387 году. Венское право принужденного складирования, препятствовавшее приходу торговцев из западных стран в Венгрию, еще больше способствовало этому направлению моравской торговли.

Кроме прочих доказательств, приведенных автором в связи с определением монет с «Ю» в Моравию во вторую половину XIV столетия, имеется и доказательство того, что моравские денаровые монеты встречаются в находках этих стран, что свидетельствует о взаимных торговых и экономических сношениях.

Торговое направление Моравии на юго-восток, по всей вероятности, было вызвано необходимостью экспорта товара в страны экономически слабо развитые и приобретения, таким образом, важнейшего сырья. Вновь обнаруженные месторождения золота и серебра в словацких горах не мало способствовали укреплению взаимных экономических сношений, особенно когда они обратили на себя усиленное внимание средневропейского торгового мира того времени. Только теперь венское право принужденного складирования сделалось препятствием на пути за венгерским золотом причем не только для чешских, но особенно для торговцев из германских земель и отдаленной области Рейна. По этим причинам имело место заключение чешско-венгерского торгового и таможенного договора, к которому присоединилась также Польша. Целью договора было избавиться от нежелательного опекунства Вены, которая почти в течение 150 лет была посредником в торговле между юго-востоком и западными областями. В дальнейших своих последствиях договор означал освобождение и более выгодные условия венгерских торговых сношений с Германией и Фландрией, а также непосредственную связь Чехии и Польши с Италией. Договор способствовал также созданию городской жизни и улучшенной торговой организации особенно в Горной земле (Словакии) и постепенно повлек за собой оформление чешской и венгерской валюты по тем же принципам, на основании известных компромиссов. С нумизматической точки зрения именно это стремление во второй половине XIV столетия к созданию крупной области с общей единицей валюты является одной из самых интересных сторон упомянутого договора, до сего времени в нумизматической литературе несправедливо остававшейся незамеченной. Возникает даже вопрос, не вытекало ли это стремление к единой валюте из все возрастающего победоносного распространения австрийской четырехгранной монеты, которая особенно во второй половине XIV столетия поразительно быстро проникает в области центральной Европы и в многих отношениях является выразительным представителем государственной торговой политики Вены. И именно в этот период, когда в Моравии можно наблюдать известное отклонение от Чехии, не только в торговом, но и в политическом отношении, отклонение, сильно поддерживаемое политическими замыслами маркграфов, в эпоху правления Иошты мы наблюдаем совершенно ясно осуществление стремлений половины XIV стол. к созданию единой денежной унии с Венгрией. Уния эта должна была воспрепятствовать проникновению иностранной четырехгранной монеты. Моравские денары с «Ю» стали выразительным представителем такой политики.

Вслед за обзором экономическо-политического фона возникновения моравских денаровых монет с «Ю» автор приступает к оценке их иконографической стороны. Одновременно он пытается растолковать буквы в углах концов креста на монетах с «Ю», которые он в общем считает лишь его украшением.

В последней главе автор посвящает внимание моравским находкам монет в XIV столетии и сообщениям о мелкой монете в сохранившемся моравском материале, состо-

ящем из грамот. Централизация монетного дела в Кутную Гору, которая означала закрытие всех монетных дворов в Моравии, не устранила особую моравскую марку, относительно которой мы находим постоянные сообщения в письменных источниках. Остается, однако, открытым вопрос, когда именно марка действительно стала чеканной единицей валюты. Автор приводит далее, как вопросом монет с «Ю» уже в прошлом занимались из иностранных исследователей Фриденсбург, Барфельд и Менадье, которым был известен только единственный тип монеты с «Ю» и игреками на оборотной стороне. В последнее время из числа чешских исследователей данным вопросом занималась после массовой находки монет с «Ю» и шахматированным орлом в Киёве Эм. Ногейлова-Пратова. Всем этим исследователям не удалось точно установить время возникновения монет с «Ю». Большинство исследователей в последнее время принимало их за монеты XV столетия (в то время были известны только два вида этих монет), а в некоторых случаях даже отвергало их определение в Моравию, несмотря на то, что шахматированный орел — моравский земский герб — на монетах с «Ю» ясно свидетельствовал о том, что дело касается моравской монеты. Автор постепенно опровергает в общем достаточно необоснованные теории относительно монет с «Ю» с точки зрения результатов, вытекающих из разработки новых находок, и доказывает, как все доводы говорят в пользу определения этих чеканок моравскому маркграфу Иошты.

Моравское монетное дело XIV и XV столетий обогатилось, в результате разработки бошовицкой и густопечской находок, новыми видами моравских монет. Изобилие видов и вариантов этих моравских чеканок свидетельствует о значительной деятельности брненского монетного двора в эпоху наивысшего расцвета феодального строя. Экономическая и политическая своеобытность территории Моравии в эпоху правления моравских маркграфов Иоанна Генриха и Иошты, нашла свое внешнее отражение и в монетном деле. Моравские мелкие монеты с сокращением имени Иошты (Ю) представляют собой достойную эмблему его правления. Их иконографическое содержание можно справедливо рассматривать наряду с наиболее развитыми изображениями на мелкой монете XIV и XV столетий. Своим общим исполнением они свидетельствуют о высоком художественном уровне моравского монетного дела

Перевел Е. Похитонов.

Dans son étude, l'auteur essaie de situer dans leur époque les frappes moraves marquées des lettres IO. Après avoir examiné les trouvailles, inconnues jusqu'à présent, de Bošovice (1879) et de Hustopeče (1926), contenant de très intéressants nouveaux spécimens de pièces marquées de IO, l'auteur conclut que ces monnaies furent frappées pendant le règne du margrave de Moravie Jošt, fils de Jean-Henri, frère de l'empereur Charles IV., dans la première moitié à peu près de son règne.

Dans l'introduction, l'auteur s'occupe des travaux antérieurs consacrés aux trouvailles moraves de monnaies et explique comment les efforts tendant à explorer à fond les frappes moraves du XIVe et du XVe siècle progressaient avec ténacité. Il cite les tentatives, faites dans les diverses périodes, en vue de fixer la chronologie de ces frappes et évalue la valeur des contributions apportées par les différents savants moraves à la solution de ce problème. L'auteur mentionne aussi la querelle relative aux débuts du monnayage morave au XIVe siècle. En effet, par suite d'une mesure de centralisation, toutes les Monnaies moraves furent supprimées en 1300 et transférées à Kutná Hora. D'une part, l'auteur soumet à une critique l'opinion partagée, en somme, par la plupart des savants, à savoir qu'on n'a commencé à frapper la monnaie en Moravie que pendant les dernières années du XIVe siècle. D'autre part, il critique aussi l'hypothèse contraire, d'après laquelle les frappes eurent lieu en Moravie pendant tout le XIVe siècle. En effet, sans pouvoir produire des preuves dignes de foi, cette hypothèse ne se base que sur des renseignements imprécis et qu'on peut interpréter de deux façons. En tenant compte de l'état actuel de nos recherches ainsi que des examens des trouvailles moraves, on peut provisoirement placer les débuts du monnayage morave du XIVe siècle entre 1360 et 1370, c'est-à-dire dans la période du règne du margrave de Moravie Jean-Henri (1350–1375).

Après avoir mentionné, d'une manière sommaire, les tentatives, faites précédemment, en vue de dater les frappes moraves du XIVe et du XVe siècle, l'auteur passe à la description des trouvailles de Hustopeče et de Bošovice qui ont une importance capitale pour le monnayage morave de la deuxième moitié du XIVe siècle. La trouvaille de Hustopeče, dont le contenu fut enfoui aux environs de l'année 1390, date les monnaies marquées des lettres IO dans la deuxième moitié du XIVe siècle et montre qu'il s'agit des frappes du margrave de Moravie Jošt, fils aîné de Jean-Henri (1375 à 1411). L'intéressante monnaie morave, creuse, au type d'une aigle, provenant de cette trouvaille, confirme l'opinion de l'auteur publiée, en 1955, dans la Revue tchécoslovaque de numismatique où, se basant sur la comparaison iconographique du sceau du Margraviat de Moravie et de la monnaie, il a daté cette frappe au XIVe siècle. Les pièces de la trouvaille de Hustopeče sont peu nombreuses. L'auteur passe ensuite à la description de la très importante trouvaille de Bošovice qui fut découverte déjà en 1879, mais n'a pas été encore décrite. La trouvaille comprend 2.492 pièces, pour la plupart des oboles hongrois de Sigismond. Le trésor fut probablement enfoui avant 1426. Ces deux trouvailles moraves sont très importantes non seulement parce qu'elles contenaient des pièces moraves inconnues jusqu'à présent et ont avancé, de ce fait, la date des débuts du monnayage morave au XIVe siècle, mais surtout parce qu'elles ont, par leur contenu, essentiellement changé nos opinions relatives à la circulation des monnaies étrangères en Moravie pendant la deuxième moitié du XIVe siècle. L'auteur mentionne ensuite une série de trouvailles, oubliées ou dispersées pour la plupart, et montre quel rôle important jouaient pendant cette période surtout les monnaies hongroises, mais aussi les monnaies polonaises, dans les rapports commerciaux journaliers en Moravie. L'auteur explique la présence de ces monnaies dans les trouvailles par la politique économique et commerciale des margraves de Moravie Jean-

Henri et Jošt. En effet, les trouvailles de monnaies prouvent que les rapports commerciaux s'intensifièrent surtout avec le Sud-Est et le Nord-Est pendant le règne de ces deux margraves. On comprend que ces rapports économiques et commerciaux exercèrent leur influence sur le monnayage indigène — témoin ces deniers moraves. (Vu la ressemblance de ces frappes avec les deniers hongrois, silésiens et polonais, l'auteur se sert, pour les désigner, pour la première fois, de l'expression „monnaie du type de denier“; dans ce résumé, nous employons la dénomination „denier“, moins correcte, mais plus simple.) C'était justement à l'époque où la Moravie se défendait contre l'affluence de pièces carrées de l'Autriche et de l'Allemagne du Sud; les choses en sont arrivées jusqu'à l'interdiction, en 1387, de tout le commerce avec l'Autriche. Le droit viennois de „dépôt forcé“ lors du transit des marchandises qui empêchait les commerçants occidentaux d'entrer en Hongrie, contribuait aussi à diriger le commerce morave vers le Sud-Est et le Nord-Est.

En dehors des témoignages que l'auteur avait rassemblés pour situer les monnaies marquées des lettres IO en Moravie et au XIVe siècle, il montre que les deniers moraves existant dans les trouvailles de ces pays, témoignent aussi des rapports commerciaux et économiques réciproques.

Il est plus que probable que l'orientation du commerce morave vers le Sud-Est était dictée par le besoin économique d'exporter des marchandises dans les pays moins avancés au point de vue économique et de s'assurer ainsi des matières premières importantes. Les gisements d'or et d'argent nouvellement découverts dans les montagnes de la Slovaquie contribuèrent dans une grande mesure à intensifier les rapports commerciaux réciproques, surtout lorsque ces découvertes attirèrent une grande attention du monde commercial de l'Europe centrale de l'époque. C'est alors que le droit viennois de „dépôt forcé“ devint un obstacle sur le chemin vers l'or hongrois, et cela non seulement pour les commerçants des pays allemands et de la Rhénanie lointaine. C'est pourquoi on a conclu un accord commercial et douanier tchéco-hongrois auquel adhéra aussi la Pologne et dont le but était de s'affranchir de la tutelle gênante de Vienne qui avait, pendant presque un siècle et demi, servi d'intermédiaire dans les rapports commerciaux entre le Sud-Est et les pays occidentaux. L'accord eut aussi pour conséquence une détente et une amélioration dans les rapports commerciaux de la Hongrie avec l'Allemagne et les Flandres ainsi que les rapports commerciaux directs de la Bohême et de la Pologne avec l'Italie. C'est ainsi que l'accord contribua à améliorer la vie citadine et l'organisation commerciale en Slovaquie et à réglementer, suivant les mêmes principes et à la base de certains compromis, la monnaie tchèque et hongroise. Du point de vue numismatique, cet effort tendant à créer, dans la deuxième moitié du XIVe siècle, un grand territoire ayant une unité monétaire commune, représente un des plus intéressants côtés de cet accord que la littérature numismatique avait tort de négliger jusqu'à présent. Reste à savoir si cet effort, tendant à créer une monnaie commune, ne fut pas suscité par la pénétration toujours plus victorieuses de la monnaie carrée autrichienne qui perce — surtout dans la deuxième moitié du XIVe siècle — avec une rapidité surprenante dans les pays de l'Europe centrale et devient, à plusieurs points de vue, le symbole éloquent de la politique commerciale et de la force de Vienne. A cette époque-là, nous pouvons constater que la Moravie se détache, dans une certaine mesure, de la Bohême, non seulement au point de vue commercial, mais aussi au point de vue politique, et ces tendances sont puissamment secondées par les aspirations politiques des margraves de Moravie. Et c'est justement à cette époque que se réalisent, sous le règne de Jošt, les efforts de la deuxième moitié du XIVe siècle tendant à créer une union monétaire avec la Hongrie qui devait empêcher la pénétration de la monnaie carrée étrangère. Les deniers moraves marqués des lettres IO sont des symboles marquants de cette politique.

Après avoir donné une esquisse des conditions économiques et politiques dans lesquelles avaient été frappés ces deniers moraves, l'auteur passe à l'iconographie de ces monnaies. Il

essaie en même temps d'expliquer les lettres qui se trouvent dans les angles du centre de la croix des pièces aux lettres IO et conclut qu'il ne s'agit que d'un ornement.

Dans le dernier chapitre, l'auteur s'occupe de trouvailles moraves de monnaies provenant du XIVe siècle et surtout des renseignements, relatifs à la monnaie divisionnaire, qu'on trouve dans les documents moraves conservés. La centralisation qui transféra toutes les Monnaies à Kutná Hora, ferma aussi toutes les Monnaies de la Moravie; toutefois, elle n'a pas supprimé le marc morave dont nous trouvons toujours encore des mentions dans les documents écrits. Reste à savoir quand ce marc devint une unité monétaire réellement frappée. L'auteur montre qu'auparavant déjà, des savants étrangers (Friedenburg, Bahrfeldt et Menadier) s'occupaient du problème des monnaies marquées des lettres IO. Cependant, ceux-ci ne connaissaient qu'un seul type de ces monnaies ayant un i grec au revers. Parmi les savants tchèques de la période récente, Madame Em. Nohejlová-Prátová s'occupa de ce problème après qu'on eut fait à Kyjov la trouvaille collective des monnaies marquées des lettres IO et ayant en outre le type d'une aigle échiquetée. Tous ces savants ne réussirent pas à fixer d'une manière sûre la date de l'origine des monnaies avec IO. La plupart des savants de l'époque récente les situaient au XVe siècle (on ne connaissait, à cette époque-là, que deux sortes de ces monnaies) et quelques-uns même refusaient de les considérer comme monnaies moraves bien que le type d'une aigle échiquetée, qui fait aussi partie des armoiries de la Moravie, disait clairement que les monnaies avec IO étaient des monnaies moraves. En tenant compte des résultats des recherches concernant les nouvelles trouvailles, l'auteur réfute tour à tour les théories relatives aux monnaies marquées de IO, théories dépourvues, d'ailleurs, d'arguments suffisamment convaincants, et montre que tous les arguments prouvent que ces monnaies furent frappées par le margrave de Moravie Jošt.

L'examen des trouvailles de Bošovice et de Hustopeče enrichit nos connaissances du monnayage morave au XIVe et au XVe siècle de nouveaux spécimens de monnaies moraves. La richesse des sortes et des variantes de ces frappes moraves témoigne de la grande activité déployée par la Monnaie de Brno pendant la période de l'épanouissement de l'ordre féodal. Une certaine autonomie économique et politique dont jouissait le territoire morave sous le règne des margraves Jean-Henri et Jošt trouva son expression aussi dans le monnayage. Les menues monnaies moraves portant l'abréviation du nom de Jošt (IO) sont un digne symbole de son règne. Leur iconographie rappelle les sujets les mieux réussis qu'on trouve sur les menues monnaies du XIVe et du XVe siècle. Leur exécution témoigne du haut niveau artistique du monnayage morave.

Traduit par Konstantin Jelinek

ALENA MALÁ

DVA POSLEDNÍ INVENTÁŘE JÁCHYMOVSKÉ MINCOVNY

Osudy jáchymovské mincovny a jejích zaměstnanců po třicetileté válce patří dosud k nejméně probádaným úsekům v dějinách českých mincoven. Obsáhlá Fialova studie „Das Münzwesen der Grafen Schlick“, uveřejněná ve Wiener Numismatische Zeitschrift, sv. XXII. a XXIII., 1890 a 1891, a ostatní více nebo méně náhodné poznámky v numismatické literatuře se zabývají vesměs jen údobím největšího rozkvětu mincovny v Jáchymově. A přece právě údobí úpadku ražby v tomto bohatém horním městě za třicetileté války a po ní by zasluhovalo historikovy pozornosti, neboť se tu v malém měřítku odráží krise, již v té době procházelo celé české mincovnictví. Fialova stať „Jáchymovská mincovna“ v Ottově slovníku naučném¹⁾ nastiňuje jen velmi stručně její osudy téměř až do samého konce, ale o uzavření mincovny tu není přesných zpráv. Velkým kladem této práce je úplný chronologický přehled mincmistrů a správců mincovny za celých 150 let její činnosti, končící jmény Pavel Václav Seeling a Jan Jakub Macasius.²⁾

Polesný Pavel Václav Seeling nastoupil úřad správce jáchymovské mincovny roku 1668. Již okolnost, že byl pro tuto funkci vybrán muž, jehož zaměstnání bylo tak odlišné, nám prozrazuje, že na mincovní úřad v Jáchymově nebyla již kladena žádná váha a že její produkce musela být opravdu nepatrná, mohl-li ji vést někdo, kdo neměl zkušeností z podobné práce. Nemáme přesných zpráv o tom, v jakém stavu Seeling mincovnu přejímal, neboť máme k dispozici pouze zlomek inventáře,³⁾ který nás provádí jen po místnostech, v nichž úřadoval varďajn. Ale i z toho jasně vidíme, že stav jáchymovské mincovny byl nejvyšší kritický. Píše-li Emanuela Nohejlová v předmluvě k edici Inventářů minco-

¹⁾ Ottův slovník naučný, Praha 1897, str. 1020–1021.

²⁾ Je zajímavé, že v díle Miller-Aichholz-Loehr-Holzmaier, Österreichische Münzprägungen 1519–1938, Wien 1948, není o tomto jméně zmínka. Pravděpodobně nepovažovali autoři existenci tohoto posledního mincmistra za dostatečně prokázanou. Přejímací inventář jáchymovské mincovny z r. 1670 však Fialův názor potvrzuje.

³⁾ SÚA, VHÚ J 136 /3/, 11.

ven,⁴⁾ že inventář Jáchymovské mincovny z roku 1649 ukazuje starou, rozlehlou, dobře vybavenou mincovnu, ale zvolna odumírající, ukazuje ji opis přejímacího inventáře Seelingova v nejvyšším stupni úpadku, kdy už je nářadí zvolna předáváno jiným institucím (nasvědčují tomu poznámky „ist in den Huthen“ a „hat sich gefunden NB auff den Hochlöbl. Königl. Böh. Camer Befelch nach Maria Sorg zur Glocken geschenckht“, připsané jinou rukou, pravděpodobně při dodatečné kontrole) nebo i rozkrádáno (viz poznámky „abgangen“ nebo „seyend abgangen“). Obraz o stavu mincovny nám doplňuje opis inventáře, jímž byla budova se všemi náležitostmi předávána ve dnech 3. až 9. října 1670 do rukou Jana Jakuba Macasia.⁵⁾ Četné poznámky „ist alles zerbrochen“, „vom feindes vöckern theils zerschlagen, theils weckgenommen worden“, „ist nicht mehr nutz“, „sindt aber sehr alt und verrost“, „verdorben“ atd. svědčí o tom, že mincovna nebyla již dlouhá léta opravována a že se v ní buď vůbec nemincovalo nebo jen velmi málo. Pavel Václav Seeling dal sice při svém nastoupení provést některé opravy, ale byly to jen opravy drobné, které — jak se dovídáme z účtů, přiložených k zápisu o předávání mincovních zásob a inventáře Macasiovi⁶⁾ — dosahují ceny nejvýše 1 zl 15 kr. Tak zedník Hanuš Fucker dostal za 1 den práce 15 kr., tesař David Rippel za práci na drobných opravách v tavnárně a šmitně 15 kr., zámečník Kristián Hänel za drobné opravy a namazání tří zámků 42 kr., Jiří Egner za poklazení pěti nových rour a dvou nových schránek 1 zl 15 kr a bednář Mates Krauß za nový sud ke kotli a konev na vodu 58 kr. Česká komora pravděpodobně nepovolila větší sumu na důkladnější opravy, neboť ražba v Jáchymově se už dávno nevyplácela. I zásoby ražebního materiálu tomu nasvědčují. Podle mincovního účtu z let 1665—1668, který podával puchalterii české komory Jan Jakub Küttner, správce vrchního horního úřadu a v letech 1650—1668 mincmistr v Jáchymově, zůstalo v zásobě mincovního úřadu 15 hřiven, 13 lotů, 3 grény vídeňské váhy stříbra. Stříbro bylo odevzdáno Macasiovi zároveň s 30 hřivnami zrněné mědi a 1 librou vinného kamene, který, jak bylo výslovně podotčeno, už nebyl k upotřebení. Mimo to byly novému mincovnímu správci odevzdány 2 tříkrejcarové štoky a tři kolky dosud nepoužité, zhotovené r. 1663 pražským řezačem želez Jiřím Tauchenem, 1 nové kladivo na kvečování (t. j. vyrovnávání střížků), 2 nové tygle na tavení, 1 na 100, druhý na 50 hřiven, dále 44 kop šindelů a 64 kop šindeláků (hřebíků). Všechny tyto zásoby byly v ceně 32 zl 24 kr 3¹/₄ fen. Porovnáme-li seznam těchto nově pořízených věcí s inventářem pustnoucí mincovny, poznáme, že předávání novému úředníku bylo čistě formální a že opravy ražebních potřeb byly prováděny jen proto, aby mincovna mohla vykazovat vůbec nějakou činnost do té doby, než bude dán rozkaz k jejímu uzavření.

⁴⁾ Em. Nohejlová, Inventáře mincoven: pražské (1578), budějovické (1611) a jáchymovské, NČČsl. XVIII, 1942, str. 19 sl.

⁵⁾ SÚA, VHÚ J 138 /2/, 50.

⁶⁾ SÚA, VHÚ J 138 /2/, 43.

Přejímací inventář Macasiův vcelku odpovídá onomu z roku 1649, jímž přijímal mincovnu do své správy Jan Jakub Küttner.⁷⁾ Srovnáme-li oba inventáře, vidíme, že velká část nástrojů a pracovních potřeb, které byly roku 1649 ještě v používání, má v seznamu z roku 1670 připsanu poznámku, hlásající neschopnost k dalšímu používání. Je samozřejmé, že celkovému stavu mincovny odpovídá i stav razidel. Je mnohem nižší než v roce 1649 a z počtu jednotlivých štoků a kolků je zřejmo, že ražba, pokud se o ní může v těchto letech ještě mluvit, byla spíše soustředěna na drobnou minci. Tento názor je ostatně potvrzován i Fialovou zprávou, že podle účtu z roku 1670 bylo vybito pouze za 8 lotů grošů (tříkrejcarů).⁸⁾

Inventář doplňuje ještě seznam věcí, které nebyly při soupisu nalezeny na místě, pořízený zřejmě při dodatečné revisi.⁹⁾

Oba inventáře nám ukazují stav těsně před uzavřením mincovny v Jáchymově — mincovny, jež sehrála tak velkou úlohu v tolarovém údobí naší měny a po níž tolar (Joachimsthaler Gulden) dostal své jméno, mincovny, která již vydala své nejlepší a nyní, kdy neměla nic než zvučné jméno, byla ponechána pouze, aby doživořila.

1.

Inventář z r. 1668

Joachimbstalisch Müntz Ambts gezeüg Vorrath waß dem Herrn Waldbereüther Paul Wenzel Seeling unter andern in Anno 1668 übergeben und eingeräumt worden.

In deß Gwardoins Probier äßel.

abgangen		2. Probiröffnen, deren einer mit Eßßen Beschlagen und ganz Zernicht, der andere albereit sehr abgenutzt
NB	1.	2. Feuer Clüfft
	0.	1. Schopfflöffel
	0.	1. Schäuße
	1.	1. Krückel Zum Probiröffnen
	1.	1. Tiegel Zängel
	2.	2. Zangen Zum Kupffer Proben oder Tiegel
	—	1. Blaßbalg
		1. Köln und 2 außgießlöffel so abgenutzt und nicht mehr Zugebrauchen
	—	1. offengabel

⁷⁾ SÚA, MM 5 /89/, 2.

⁸⁾ Ottův slovník naučný, I. c. str. 1021.

⁹⁾ SÚA, VHÚ J 138 /2/, 49.

In dem Vorhauß

ist in den
Hüthen

- NB 1. Großer Meßinger Mörsel, sambt dem Stößel von Eyßen
1. Item ein Eyßerner^{9a)} (hat sich gefunden auff der Hochlöbl. Königl.
Böh. Camer Befelch nach Maria Sorg zur Glocken geschenckht.)

In der Gwardein Stuben Canzley.

1. Schwarz Probir gehäuß
1. Kernwag, sambt auffzug, so von Eyßen der Auffzug
1. Centen Gewicht von Silber
1. Grän gewicht von Silber
1. Pfening gewicht von Silber
1. Unvoll Kommenes Centen gewicht von Meßing
1. Korn Zang Von Meßing
1. Einwegwag von Meßing sambt auffzug
1. ganz Eyßerner Probiroffen
2. alte kleine aufzügle (seyend abgangen)
1. Altes dergleichen von Holz (abgangen)
1. Kupfernes Löfflein Zum Erz Proben einwegen
1. Sehr alter Schreib Zeüg, mit einer streu sand Puxen, ohne dekel
1. Zerbrochene Sand Uhr von $\frac{1}{4}$ stundt
1. Kleines Ahornes Tischlein mit ein schubkästel
- Allerley groß und kleine, albereit verbrauchte verdorbene Tiegel
1. Schwarz klein Holzernes Schreibtäfflein

In der Gwardein Stuben.

1. Kein (recte klein) Tischel beÿ dem Canzley Gatter, mit ein schub-
laden mit 2 fachen
- 4 Außschlang mäßel Zum Proben, darunter 3 sehr abgenutzt
- 2 Madel von Eyßen zum Pleyschweren
- 1 dito von Meßing *ich nit gefunden*
- 1 Verdorbenes Truck Zängel Zum Prob Körnern
- 1 Altes mit Zien eingelegtes nichts ungiges Meßer, Item
- 1 Alte Klingen ohne Hefft
- Allerley verbrante Trallen Zum Probir offen.
- 1 Abgenutztes Härenes Siebel sambt boden Zum Erztmehl
- 1 Ahorner alter Tisch mit einem Schubkasten
- 1 mit Eyßen beschlagener verdorbener Probiroffen
- 1 Zängel Zum Pragstöck keilen
- Allerley alte beraucherte Pappierene bild, Wappen u. Conterfey
1. Lineal
1. Alte Pappier Scheer
2. Schwarze Hölzerne Schreibtäfele
2. Streu sandt Puxen
2. Hölzerne stöck

abgangen
vorhanden

^{9a)} Zachovááme-li již historický přepis, ponechávám i mezery v textu bez bližšího vysvětlení, poněvadž smysl je všude jasný.

1 oben und
1 unten

auch zerbrochen

oben

- 2 Amboß und *eine auff der Hütt*
- 2 Hammer Zum Proben außschlagen sambt *auff der Hütt*
1. Alten eyßern verrosteten Ring
4. groß und kleine Hölzerne Mülderle, davon Noch 2 Zugebrauchen,
die anderen 2 ganz abgenutzt
1. groß Eyßerne Silberwag mit Meßingen schalen
kupffernen
1. Meßinge Sprüzen *Bey Reinbürgs Zeiten abgangen*
- 7 Meßinge Cappellen Fütter, wovon 4 Zerbrochen
- 1 Absonderliche schlechte Einwegwag mit meßing auffzug Etliche alten
Zerbrochene gläßerne Scheidt kölbel
- 1 Färthl
1. dreÿstafflichter Tritt
- 1 Alte Laden
- Unterschiedlich Zerbrochene Muffel und Tiegel
- 1 Klein fähnel vor die Kinder.

In der Gwardein Stuben Cämmerle.

1. Scheer Zum Prob Zähnen
1. Alter Baßabalg sambt ein alt eyßen gerüst,
1. Kleines verdorbenes dito
2. Muldern
1. untüchtig Riebeÿßen
4. Alte verdorbene Probieröffel
4. Strohene Fütteral zu den Gläßern Kölbel
2. Alte meistens Zergänzte Fenster
- 1 Beschlagenes Holzernes fenster Rähmel sehr klein
- 1 Sehr alt Eyßerne Schauffel
1. Kleiner runder Hölzerner Sizstuel
- 1 Almer mit einen langen Vorleg Eyßen, sambt dem angenagelten
Schloß
- 1 Stumpfeter Schrothammer
- Etlich alt verbrante Trallen
- 1 grüner Rahm, etwann zu einem bildt oder Calender
- 1 Eyßerner Auffzug
- 2 Hölzern Schlegel zum Cappellen machen
- 1 Anichter von Blech mit ein holzern Fuß
- 1 Hölzernes Cappellen Futter
- 1 Futteral Zum Spagat auffhängen.

LS

J. J. Küttner von Parchhaimb manu propria

LS

Paul Wenzel Seeling manu propria

LS

And. F. A. Popp Not. Publ. Caes. p. t.
Königl. Bergk wie auch Stattschreiber daselbsten infidem subscriptus

Na poslední straně: Probierer Johann Wohnsiedel [sic].

Inventář z let 1668 a 1670

Na titulní straně: Inventarium des Müntzgezeugs und Hauß Vorraths.

Inventarium des Müntzgezeugs und Haußbraths, waß dem gewesten Müntz verwaltern Herrn Johann Freÿstein, in Anno 1649 den 6. Octobris übergeben, so Beÿ Emigrirung seiner Zwart nicht übernehmen werden können, Jedoch wie alles beÿ mein Johann Jacob Küttners von Parchhaimb auffgetragenen Müntz Ambts verrichtungen, Befunden, Heut dato den 29. Augustii 1668 in St. Joachimbstal, der Königl. Maÿtt. Besteldten Neuen Müntz Ambts Verwalltern Herrn Paul Wentzl Seeling anizo aber Hin wieder den 3. biß 9. Octobris Anno 1670 pro (Titul) Herrn Johann Jacob Macasio Alß Ihro Maÿl. bestelten Müntz Ambts Verwaltern. Ein geraumbt undt übergeben worden, wie Folget.

In deß Müntzambts Stuben und Cantzleÿ.

- 3 Große wag balcken mit ihren Zugehörigen Meßingen schalen, davon eine in daß Brennhauß gehörig.
- 4. Taugliche Marckwagen.
- 2. Hölzerne Geldt Träg.
- 2. Lange wag Taffeln.
- 1 Schreib Tisch mit einer Grünen decken
- 1 Kästl darein Probroschen zu legen.
- 1. Sitz Stuel,
- 1. Groß Marckschloß vor die Münz stuben,
- 1 Blechener Trichter Zum ein faßen, ist alles Zerbrochen
- 1 Eÿßerner Gatter Zum Ein heizoffen, stehet auff der mauer wovon der offen ein gefallen.
- 1 großer Gatter von Holtz, grün angestrichen
- 1 groß blindtschloß am schreibthierle,
- 2 eingesetzte Erfurdische Marckgewicht, eines von 32 mr bieß auff loth daß andere 64 mfr¹⁰⁾ bieß auff $\frac{1}{2}$ loth.
- 1 anhengende schreibtaffel. Mehr an gewicht 64 mfr 60 mfr 24 mfr 20 mfr 12 mr undt 64 mr eingesetzt wiener gewicht, bieß auf den grän
- 2 Eÿserne Rothe truhen Zum gelde, von denen ist noch eine gantz, die andere, wie die andern abgehenden stuck, von feindes völkern theilß Zerschlagen, theils weckgenommen worden.

In der Roth Eÿßernen Truhen

Mein Küttners geführten beÿ Zeichens mit einer Cron gut undt böße stuck, alß.

- 1 Stock 4 ober eÿßen von gantzen Thalern.
- 1 Stock 2 ober eÿßen uff halbe.
- 1 Stock 1 ober Eÿßen $\frac{1}{4}$ rho Item
- 2 Stöck 2 ober Eÿßen zu 15 Kr

¹⁰⁾ Domnívám se, že by tu snad mohlo jít o marku frankfurtskou (233,48 g).

- 2 Stöck 4 ober Eÿßen zu 3 Kr
- 2 Stöck 2 Ober Eÿßen zu Einfachen Kr
- 2 Stöck zu halben Kr undt
- 4 Stöck von wiener Pfennig undt
- 3 dapp Eÿßen, In allen 33 stuck
- (Jetzt befindet sich mehr alß Einstock, auff dreÿ Kr. groschen, und dreÿ ober Eÿßen mit (Titul) Herrn Ober Ambts Verwalters beÿzaichen) mehr Ein halb Rthl ober Eÿßen auff dito beÿzaichen.

NB

Item Mehr

- 1 Stock undt 1 ober Eÿßen uff $\frac{1}{2}$ rho Item
- 1 Stock uff 3 Kr groschen, Kayßer Ferdinandi des Ersten
- 1 Stock uff gantze thaler Item
- 1 Stock undt 2 ober Eÿßen uff $\frac{1}{2}$ rho Kayßer Rudolphi (dieße Zweÿ ober eÿßen gehen ab und sindt iezt nit zu finden, muß gefragt werden, wo sie hien komben)
- dagegen ist vorhero ein mehrers.
- 1 Stock uff gantze Rthl undt
- 1 Stock uff $\frac{1}{2}$ Rthl Kayßer Ferdinandi deß andern
- 2 Stöck uff klein groschen. NB (Ein stock undt ober Eÿßen, auf orts-Rthl (Kayßer Ferd. I.)
- 1 Ober Eÿßen auff halbe Patzen.
- 1 Stock auf alte weiß Pfenning.
- 1 Stock undt 1 ober Eÿßen auff Raithpfennig, auff izigen Unßern Allergnädigsten Herrn, Vivat Leopoldus.
- 1 Schwartz Eÿßerne truhe.
- 1 Zinernen Handt Vaß, ist nicht da
- 1 Steinerner Schreib Tisch eingefast mit 2 schubladen, und einer höltzerner decken, darauff man schreiben kan
- 1 helle Parthen
- 1 große lederne geldt Pulge, Ist nichts mehr nutz.

NB

NB

Im Gewölb beÿ der Müntzambts Stuben

- 1 Groß hölzerne truhe mit Eÿßen beschlagen, zernüchtet undt zerschlagen.
- 1 Eÿßerner Nebiger
- Item in der fördern Stuben, ein Repertorium, darinnen die Stöck undt Eÿßen, von dem Janischen Erben Erkauft haben sich in abzehlen befunden in allem 71 Stöck, undt 55 Ober Eÿßen, so aino in der schwartz Eÿßernen truhen NB (Anizo aber befunden, fünff undt fünffzig Stöck, sambt den darzu gehörigen ober Eÿßen, Meher Zehen ober Eÿßens davon die Stöck abgehen)

NB 55 Stöck
sambt Obereÿßen15 Stöck ohne
Obereÿßen
10 Obereÿßen
ohne Stöck

In der Glue Cammer

- 1 Pfannen
- 1 Steinernen gluestock
- 1 ein silber gabel
- 1 Klufft

Auff der Schmitten

- 6 Quetzsch Hämmer
- 1 Prag Hammer
- 7 Platten Hämmer große undt kleine.
- 7 beschlag Zangen Über 2 nicht tauchlich.
- 1 Eßernen Gatter in den ein heitz offen Stehet und in der ambtstuben
- 2 Pleckhämmer
- 2 Hämmer zum Verschlag des groben undt kleinengeldts.
- 7 Große undt kleine Stückel undt benemb scheren, seindt alle sehr verrost, undt eine gantz zerbroch.
- 1 Eßerne Brech stangen.
- 3 Kupferne Muldern.
- 1 Keßl hau und 1. holtzerner trag.
- 4 Benemb wagen davon noch 2 zu gebrauchen, undt 2 Nüchts nutz
- 2 wegen zu auff ziehung der gelder
- 2 Küperne geldt becken
- 8 Eßerne Stöck Leuchter zum Giesen, sindt aber sehr alt undt verrost
- 4 Schmahle undt Elen lang dünne Eßßen darzu
- 44 faß höltzer
- 1 Prag fell
- 1 Quetzsch faß
- 2 Quetzsch Tücher
- 2 Pergament Siebe, zum weiß pfennig durchschlag, sehr verrost.
- 8 Ampoße, mit dem in dem Ambtstuben, aber ietzt alle sehr verrost.
- 9 Zießen mit ihren Eßßen Riegeln, aber allersehr mürb.
- 5. väßl zum vorschlagen, mit
Eßßen raiffen, deren 4 mit Eßßen verrosten
undt 1. mit höltzernen reiffen gebunden,
- 1. Zainhacken.
- 1. Rasstel zum hammer Stücker machen.
- 1. Eßerne verroste Zwellen Zum Schleiff stein,
- 1. helle Parten
- 1. Span Zängel
- 3 verroste güeßbögen,

In der Gieß Cammer:

- 2. Kupferne böden, ein großer undt ein Kleiner.
- 3. gelächerte Küperne weißmach becken.
- 9 Stuckwarz Stitz undt gieß zangen, aber von Rost ziemlich zerfreßen.
- 1 Große feier Clufft
- 1 Rühr Hacken
- 1 Eißerne schauffel ist verdorben
- 1 Eßerne gieß bögen, mit schrauben
- 2 Gießöffen beschlagen, doch gantz zernicht und zerfallen
- 3 alte Eßerne Gieß böck zum Thalern und Ein Inguß,
- 1. Eßerner dreßfuß, sambt 6 Eßßen, derauff der Gießöffen stehet
Mehr 2 Paar Trollen, darauff der gieß Tiegel stehet so fast nit dienlich mehr.

- 1. Hölzerner stock mit ein Eßßen Räuff undt Platten der Stock vermorscht
- 2 Eßerne Setz löffel, nichts mehr nutz
- 1 weißmachoffen, mit ein Eßßen Raßff undt etlich stangen, darauf daß holtz, sehr verrost,
- 2 Gieß wannen
- 2 Scheffele.
- 1 Hellepart
- 1 Spies
- 1 Meßinge Spritzen.
- 2 Hüttschen
- 1 alter Schrottmäßel.
- 1 großer Peuschel zum Silbertrengen.
- 1 Hammer damit man die Zangen richtet, verdorben
- 1 Eßerner Reiff zum Gießwännel, verrost
- 1 Keßel zum weiß sieden des geldes.

Indeß Gwardeins Probier ößel.

- 1 Probieröffen, deren einer mit Eßßen beschlagen undt gantz zernicht der andere albereith sehr abgenutzt
- 2. feuer Klufft
- 1. Schöpf löffel
- 1. Schaufel
- 1 Krückel Zum Probier offen
- 1 tiegel Zängel,
- 2. Zangen Zum Kupfer Proben oder tiegel.
- 1. bloßbalg
- 1. Köln undt 2 auß gießlöffel, so abgenutzt undt nicht mehr Zu gebrauchen
- 1. offen gabel

In dem Vorhauß.

- 1. Großer Meßinger Mößel, sambt den Stößel von Eßßen.
Item 1. Eßerner.

In der Gwardein Stuben Cantzeley:

- 1. Schwarz Probier geheuß Alles dies obige ist absondlich zu
- 1. Kernwag, sambt auffzug, so Müntz geschopfft, und auff bevelch
von Eßßen der auffzug: der Königl. Böhm. Cammer bezahlt
1. Centen gewicht von worden.
Sielber.
- 1. Grän gewicht von Sielber.
- 1 Pfennig gewicht von Silber.
- 1. Unvollkommenes Centen gewicht von mäßing
- 1. Korn Zang von meßing
- 1. Ein weg Wag von Meßing, sambt auffzugk
- 1 gantz Eßerner Probieröffen.
- 2. Alte kleine Meßinge auffzüge.

1. altes der gleichen von holtz
- 1 Kùpfernes Löfflein zum Ertz Proben ein wägen
- 1 Sehr alter schreibzeug mit einer Streu sandt püxe
- 1 zerbrochene Sandt uhr von $\frac{1}{4}$ stundt
- 1 kleines ahornes Tischlein, mit ein Schubkästl
- allerley groß undt kleine albereit verbrauche verdorbene Tiegel
- 1 Schwartz klein Höltzernes Schreib Täfflein.

In der Gwardein stuben

1. Klein Tischl beÿ dem Canzley Gatter mit ein schreibladen, mit 2. fachen
4. außschlag mäßel zum Proben, darunter 3. sehr abgenützt
2. Madel von Eÿßen zum Pleÿschweren,
1. dito von mäßing.
1. verdorbenes Truck Zengel zum Prob Körnern
1. Altes mit Zien eingelegtes nichts nuziges Meßer, Item
1. alte Klingen ohne Hefft.
- allerley verbrande trallen, zum Probier offen,
1. abgenütztes Hörenes Siebel sambt boden zum Erztmehl
1. ahorner alter Tisch, mit einem Schub Casten,
1. mit Eÿßen beschlagener verdorbener Probier offen,
1. Zängel zum Pergstöck Keilen
- allerley Alte beraucherte Pappierene Bilder wappen undt Contrafey.
- 1 Lineal
- 1 Alte Pappierscheere
- 2 Schwartz höltzerne Schreib Täffle.
- 2 Streüsandt Püxen.
- 2 Höltzerne Stöck.
- 2 Ampos undt
- 2 Hammer zum Proben auß Schlagen sambt
- 1 Alten verrosteten Eÿßernen Ring.
- 4 Groß undt kleine höltzerne Mülderle, davon noch 2 zugebrauchen
- die 2 gantz abgenützt
- 1 Groß Eÿßerne Silberwag, mit mäßingen Schalen,
1. Meßinge Spritzen,
- 7 Meßinge Cappellenfutter, wovon 4 zerbrochen
- 1 Absonderliche schlechte einwegwag, mit meßing auffzug.
- Etliche Alt zerbrochene gläßerne Schreidt Kälbel
- 1 fährt
- 1 dreÿ stafflicher dritt.
- Alte Laden
- Unterschiedtliche zerbrochene Muffel undt Tiegel.
- 1 Klein Kinder fähnel

In der Gwardein Stuben Cammerle.

1. Scheer zum Prob Zähnen,
1. Alter Bloßbalg, sambt ein alt Eÿßern gerüst.
- 1 Kleines verdorbenes dito

- 2 Muldern
- 1 Untichtig Riebeÿßen,
- 4 alte verdorbene Probieröffel
- 4 Stroherne futterall zu den glößern Kalbel
- 2 Alte meistentheils zergäntzte Fenster,
- 1 beschlagenes höltzernes fenster Rähmel sehr klein,
- 1 Sehr alt Eÿßerne Schauffel,
- 1 Kleiner runder Höltzerner Sitz Stuel,
- 1 Almer mit Einen Langen Vorleg Eÿßen, sambt den angenagelten Schloß
- 1 Stumpeter Schrott Hammer
- Etlich alt verbrande Trallen,
- 1 grüner Rahm etwan zu einen bildt oder Kallender,
- 1 Eÿßerner Auffzug,
- 2 höltzerne Schlegel zum Cappellen machen
1. wüchter von Plech mit ein höltzern fuß
1. höltzernes Cappellen futter
1. futterall zum Spagat auff hengen,

In der Badtstuben

NB die Pattstube ist eingang, die bänckh verdorben wo nicht verbrennet, die 2 fenster sindt verhanden, 1 in der Stuben Cammer über der Schmitten vorlehndt, daß 2 in den Cammerle beÿ deß Münzers Stübel der küpferne Ein heitz offen, und kößel wovon daß bodenblatt abgehet, ist verhandten, dagegen wigt daß offenblatt so in der Müntz Ambts Stuben Liegt Centen Duk. Schwergewicht. NB vorgemelte zweÿ fenster seindt zergäntz, undt die Scheuben mit neuen Pleÿ, in des Münzers Stiebel ein Neu Fenster davon gemacht worden.

In gewölb gegen der Batstuben

- 2 Große väßer
- 1 gantz eÿßerner offen dießer steht in den Schmitten
- 2 tischle
- 6 ziehewerck zur Münz Truckereÿ undt durch schnütt aber zerstimelt, undt nit gangbar mit 2. guten Neuen Rollen, (so izzt in den ambtstuben) verhanden
- 1 höltzerner uneingemauerter Schrancken mit 2 thürlein
- 3 küpferne stück Blech, davon anterthalbs, wieder auff die oßen durch Christian Hänel Schloßern gemacht worden. Anno 1668 von der feurosten der Glüe Cammer. NB 1 stück ist weckkommen, der ander stuck liegt in der Ambtstuben.
- 2 höltzerne Muster zum durch Ziehe wercken,

In Untern Gewölb gegen der müntzstuben über.

- 1 Eÿßerne thür Eihe 1 schloß
- 1 geldt stock, jetzt in dem Münz ambts stuben gewölb,

- 2 Kändtner undt alt Eyßen zu einem offen, welches hin undt wieder liegt
 12 höltzerne Prag Stöckh, aber mit viel nutz.
 4 Amboßel
 13 Eyßerne katten darmit gepflastert.

Im Eingang des Haußes

- 2 Lange farthen.

In den Müntz Hoff

- 2 stangen mit ledern waßer Aymern von 24 Stuckh
 1 Amboß zum Silber Trengen.
 1 Neuer beschlagener waßer Trog doch Schon faul undt ein alter, so nichts mehr nutz:

In der Silber Prens Cammer.

- 2 Eyßerne thürlein vor den Zwey brenn offen,
 2 Bloß balg.
 1 Silbergabel
 2 Zangen,
 1 Außgieß löffel,
 1 Eyßerner fueß undt 2 Eyßerne Zangen oder Clufft
 1 laden
 1 farth
 2 hämmer,
 1 Ampoß oder Platten,
 1 Teß Kugel von Eyßen,
 1 klein Zängel
 1 Teststößel von Holtz, mit Pleß begoßen,
 3 Zerbrochene väßer derer Eins mit einem Eyßern Reiff umgeben:

Ferner in obern Zimmern Im Probirstübl auffn gang

- 1 Klein schwartz schreib Tischl.
 1 Klein doppelt bloß balgel zum Probieren und *samt den Eyßern gerüst.*

In des Müntzers Stübel und Cammer.

- 1¹¹⁾ Tisch undt ein kleines, so auß der Badt auß Ziehstuben genommen.
 1 bredt gestell¹²⁾ über der Cammerthier,
 1 Schlechte Gieß Allmer

¹¹⁾ langlicht. — Připsáno v moderní době tužkou. Pravděpodobně tu jde o doplněk z jiného exempláře téhož inventáře, který neznáme.

¹²⁾ Nad slovem gestell připsáno tužkou bänk. Slova über der jsou tužkou přeškrtnuta a nad nimi nadepsáno in der.

- 1 Laisten mit höltzern Nägeln
 1 klein faul bettel undt ein große bettstatt so aus des mintzmeisters Stuben Cammer genomben,
 1 leinbanckh

Zwey bethdrit

In der Erker Stuben großen Cammer

- 1 langer Tisch mit 10 Schreiblein.^{12a)}
 1 Groß gelbes Himmelbeth.
 1 Almer oder Schrancken mit 22. fachern, gehen 4. abdauen, undt
 2 Tisch der eine mit schubladen,

In der Ercker stuben

- 1 Tische¹³⁾
 1 Tischel leuchlecht ein Erckert oder schreib stüble
 1 großer meßinger Heng-leuchter, gehet ein till samt den blätl ab,
 1 Schrancken in die Mauer gemauert mit 4 thürl worinnen nur 4¹⁴⁾
 schubladen, von ein thürl gehet daß Schloß ab,

In der Wohn Stuben gegen uber

- 1 Tisch von Ahorn.
 1 heng leuchter von Hürsch geweyh undt Eyßen¹⁵⁾
 1 *offen und kupferner offentopff*¹⁶⁾
 1 *Handtwaß taffel*¹⁷⁾

In der Cammer

- 1 Spanbeth *nebst 1 drith*
 1 tischl undt
 1 beschlagener Casten so zuvor in den Ercker stuben Cammer gestanden.

Auffn Saal Zwischen Zweyen Stuben

- 1 langer spies oder biquen.
 4 helle Parthen
 2 Meßinge Sprützen, undt 2. sindt ins Zehenthauß kommen,
 1 Tisch von weichen holtz.
 2 Schrott hacken undt
 1 ahorner Tisch
 2¹⁸⁾ Laihn bänckh.

^{12a)} Číslice je tužkou přepsána na 9.

¹³⁾ Tužkou připsáno: und 1 oval taffel.

¹⁴⁾ Číslice 4 je tužkou přepsána na 16.

¹⁵⁾ Tužkou připsáno: in der Erker k.

¹⁶⁾ Tužkou připsáno: in hintern Stübl.

¹⁷⁾ Tužkou připsáno: in hinder Stübl.

¹⁸⁾ Před číslem 2 je tužkou napsáno číslo 3.

- 1 Schwartz höltzerne taffel zum schreiben,
1 klein anleüth Glöckel¹⁹⁾
1. Hirschgeweyh. *Ein fleisch hachen*

In der Kuchel

1. Bräther.
1. Tischl ohne schubladen.
1. Klein Tischl.
2. Töpf brett mit gütter thierle,
1. Speis Allmer mit verschloßenen güttern, in speisgewölbel, in der Kuchel, dieße ist aller Zerbrochen undt daß Pfloster auffgehoben.²⁰⁾

In der stuben uber der schmitten

1. Tisch
1. Taffelliegt aber auffn bodten, [Ingleichen 13 Neue Spindt Pretter]²¹⁾ diese Spind Pretter seiendt verbaut worden 4 in den Schmitten die andern in Kuchel gewelb undt Stall- stigen:

In selbiger Camer:

1. Großgemahlt himmelbeth mit einen schubbetlein.
Ist sonst mehr hin und wieder verhanden.
1. groß Eyßern Gatter, im offen der Ecker Stuben,
1. Schlaiff stein verdorben.
3. feuer haken, oben auff bodten.

Im Pferd stall und untern Keller:

- Nichts außer
2. stuck holtz, alß Cändtner.

Vor dem Müntzhauß

1. Waßer Pottig, So Zimblich alt undt verfaut mit
2 Eyßern Reiffen.
1. Eyßerne feuer Pfann, Ist Nechtlicher weyl herabgenomben undt ent frembtet worden.

Diese ubergab des Müntz gezeigs undt hauß vorraths ist von einerley handschrift gezweyft umb- und ferner von unß unten benanden subscribirt undt besiegelt worden. Deren yeder Ein Exemplar Zu sich in seiner Verwahrung genomben, Wie dann auch hievon ein beglaubte abschrift zur Königl. Joachimsthalischen Registratur Zu handen dero bestelden Ober Ambtschreiber Herrn Johann Christian Meyer außgehendiget worden.

¹⁹⁾ Tužkou připsáno: Vorn fenster.

²⁰⁾ Tužkou připsáno: 1 Tischl herauß Vor der Kuchel.

²¹⁾ Věta v hranatých závorkách je přeškrtnuta.

Actum wie anfangs Zu sehend unndt Vermerckt worden.

L S

J. J. Küttner von Parchhaimb

L. S. Andr. Fr. A. Popp Not. Pub. Caes.
p. t. Königl. Bergck, wie auch
Stadtschreiber daselbst in fidem subscriptus

L S

Paul Wenzel Seeling

NB Solches Müntz Ambts verrath, wie gegen über specificiert ist auff Mündtlichen bevelch, der Röm. Kayl. Mayl. Rath, würcklichen Cammerer Obristen Erblandt Post meister undt obristen Münz meister im Königreich böhaimb (Titul) des Hoch undt wohl gebohrnen Herrn herrn Frantz Ernst, deß H.-Römischen Reichs Graffen von Paar, Herrn Johann Jacob Macasius, den 3. undt 4. Novembris Anno 1670 eingeraumet undt übergeben worden

Testis

J. J. Küttner von Parchhaimb
dieser Zeit Ober Ambts verwalter

Verzeichnuß Waß bey Inventirung der Müntz ist abgehendt befunden worden

- 1 Stock uff $\frac{1}{2}$ Thaler Ferdinandi secundi
1 stock in dem Schwarz Eyßernem Kasten

In der Schmitten

- 1 Eyßerner gatter
1 Amboß
1 Zainhacken

In der Gies Cammer

- 1 Eyßerner Treßfuß
1 bahr trallen
In Weismachoffen gehet der Reýff ab
der verdorbener Hammer, mit welchem man die Zangen richtet

In untern gewölß gegen der badtstuben

Ein waß so verbrent worden sein soll bey anwesenlat Herrn Obristen Müntz meisters.

Ein Halb stuck Kupferblech.

In der Silberbrenn Camerr

- Eine Zang
Ein Teststössel vom Holz, mit Pley begossen.

Два последних инвентарных списка яхимовского монетного двора

Автор публикует два инвентарных списка яхимовского монетного двора, хранящиеся в Государственном центральном архиве в Праге в фонде ВГУЯ (Верховного горнопромышленного управления, Яхимов). Оба эти списка были составлены при сдаче монетного двора его новым управляющим — первый 1668 г. Павлу Вацлаву Сеелингу, второй — 1670 г. последнему управляющему монетного двора в Яхимове, Яну Якобу Мадасию. Первый инвентарный список описывает только помещения, в которых работал вардейн, второй подробно описывает весь монетный двор. Оба списка затем содержат множество примечаний, приписанных во всех случаях иным лицом вероятно во время дополнительного контроля, и сообщающих о том, что тот или иной инструмент поврежден или передан другому учреждению или же вообще отсутствует на монетном дворе.

Если мы сравним инвентарные списки 1668 и 1670 г. г. с таковым же списком 1649 г., опубликованным Эм. Ногейловой в «Нумизматическом журнале» XVIII, 1942, стр. 27—81, перед нами предстанет ясная картина упадка этого, в свое время столь знаменитого монетного двора, чеканка которого перестала быть выгодной и который должен был быть как можно скорее закрыт.

Перевел Е. Похитонов.

Alena Malá:

Les deux derniers inventaires de la monnaie de Jáchymov (Joachimsthal)

L'auteur publie deux inventaires de la Monnaie de Jáchymov déposés aux Archives Nationales Centrales de Prague, fonds VHÚ J (documents relatifs à l'Administration des mines de Jáchymov). Les deux inventaires furent dressés lors de l'entrée en fonction de nouveaux intendants de la Monnaie, Paul Venceslas Seeling en 1668 et Jean Jacques Macasius, dernier intendant de la Monnaie de Jáchymov, en 1670.

Le premier inventaire ne comprend que la description des locaux du garde-contrôleur, le second décrit, d'une façon détaillée, toute la Monnaie. Dans les deux inventaires, on trouve un grand nombre d'annotations, ajoutées toutes par une autre main que celle de l'inventaire original. Selon toute probabilité, ces annotations furent ajoutées au cours de contrôles ultérieures pour consigner, p. ex., que tel instrument avait été endommagé ou qu'il avait été cédé à une autre institution ou enfin qu'il ne se trouve plus à la Monnaie.

En comparant les inventaires de 1668 et de 1670 avec celui, datant de 1649 et publié par Mme Em. Nohejlová dans la Revue tchécoslovaque de numismatique, XVIII—1942, pp. 27 ss., on se rend clairement compte de la décadence de la Monnaie de Jáchymov, autrefois célèbre, mais dont les frappes ne rapportaient plus assez et qui allait être bientôt fermée.

Traduit par Konstantin Jelínek

NÁLEZY

Josef Skutil

NÁLEZ KELTSKÉ MINCE Z VÝCHODNÍ MORAVY

V archivu Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci je uložen koncept geologické kolorované mapy Moravy (sign. B.č. 128), pravděpodobně asi z pera J. Klvaně (1851—1919), známého národopisce, kde je na rubu nakreslena tužkou keltská mince o průměru 1 cm a s poznámkou, že váží 3 g a že byla nalezena na boku Hrádku na Dešenku (nezřetelné). Informace pocházela od P. J. Koblihy ve Všemíně. Zpráva doplňuje dřívější starší zprávy o všeminských numismatických nálezech, nelze však říci, šlo-li o zcela nový kus, o kterých mluvily zprávy starší, či šlo-li o některý kus uváděný již v těchto zprávách. (K dřívějším zprávám srov. NČČsl. 1934, str. 14—15.) Vedle této mince je přikreslena i trojboká skytská šipka, která je taktéž důležitým nálezem a doplňuje řadu zpráv o skytských nálezech moravských (srov. Sborník SLUKO I, 1951—53, oddíl B, str. 177).

Jarmila Štěpková

NÁLEZ ARSAKOVSKÝCH BRONZŮ Z LOMU U MOSTU
(OKR. HORNÍ LITVÍNŮV)

Dne 16. II. 1955 odevzdal Josef Volný, instruktor učňovského internátu, bytem v Schönbachu č. 117, správě numismatického oddělení Národního musea v Praze nález deseti arsakovských bronzových mincí.¹⁾

Nález byl odkryt v r. 1954 horníckými uční během prací na úpravě terénu pro stavbu domu při povrchovém dole Kohinoor. Mince, nalezené asi 1 m pod povrchem, byly pry ukryty v sáčku z neznámého materiálu, který se rozpadl. Zároveň s těmito mincemi byly nalezeny „bílé, mincím podobné kotoučky, na kterých nebylo nic vidět“, jež však byly učni rozházeny v terénu. Bronzové mince odevzdali učňové svému instruktorovi, p. J. Volnému, jemuž vděčíme rovněž za uchování mincí i za nálezovou zprávu.

Nález obsahoval tyto ražby:

Mithridates II. (123—88 př. n. l.)

1. Líc: V perličkovém kruhu poprsí krále s vousem a diadémem v profilu napravo, nalevo u hlavy M.

¹⁾ Viz též E. Pochitonov, Soupis nálezů antických mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha ČSAV 1955, č. 476a.

Rub: v poli obraz luku a toulce.

Viz BMC, Warwick Wroth, Catalogue of the Coins of Parthia, London 1903, str. 20, č. 63.

V = 1,898 g; průměr 10/10,7 mm.

Neznámý král (před r. 57 př. n. l.)

2. Líc: V perličkovém kruhu poprsí krále s diadémem zepředu.

Rub: nalevo obrácený stojící kůň.

V = 4,013 g; průměr 11,6/10,9 mm.

Viz: BMC, I. c. str., 58, č. 20.

Mithridates III. (57–54 př. n. l.)

3. Líc: hlava krále s diadémem a krátkým vousem v profilu napravo, nalevo od hlavy šestipaprsková hvězdička.

Rub: v poli sloní hlava v profilu nalevo.

V = 2,021 g; průměr 8,6/8,1 mm.

Viz: BMC, I. c., str. 67, č. 50.

Orodes I. (57–38/37 př. n. l.)

4. Líc: v perličkovém kruhu poprsí krále s diadémem a krátkým vousem v profilu napravo.

Rub: vlevo obrácený profil stojícího koně, dole nalevo $\overline{\Lambda}$.

V = 3,137 g; průměr 11/12,2 mm.

Viz: BMC, I. c., str. 77, č. 66.

5. Varianta předchozího, om. $\overline{\Lambda}$.

V = 3,506 g; průměr 11/11,3 mm.

6. Líc: v perličkovém kruhu v profilu napravo poprsí krále s diadémem a krátkým vousem.

Rub: v poli nalevo obrácený profil stojícího jelena, vlevo dole $\overline{\Lambda}$, vpravo nahoře Δ .

V = 4,336 g; průměr 10,8/11,4 mm.

Viz: BMC, I. c., str. 77, č. 71.

Gozartes (40/41–51 n. l.)

7. Líc: V perličkovém kruhu v profilu napravo poprsí krále s diadémem a dlouhými splývajícími vlasy a vousy.

Rub: v perličkovém kruhu postava Athény, hlava s helmou v profilu napravo, v pravé ruce drží kopí, v levé štít.

V = 1,138 g; průměr 7,5/6,6 mm.

Viz: BMC, I. c., str. 169, č. 66.

8. Líc: v částečně viditelném perličkovém kruhu poprsí krále v profilu napravo, s dlouhými splývajícími vlasy a vousy a diadémem.

Rub: v perličkovém čtverci nalevo krácející okřídlená Níké, držící v levé ruce ratolest.

V = 1,141 g; průměr 10,1/11,8 mm.

Viz: BMC, I. c., str. 169, č. 72.

Mithridates IV. (130–147 n. l.)

9. Líc: v perličkovém kruhu v profilu napravo poprsí krále s dlouhými splývajícími vlasy a vousy, diadémem a náušnicí.

Rub: v perličkovém kruhu na ratolesti stojící orl s rozpjatými křídly v profilu nalevo, v zobáku drží ratolest.

V = 1,412 g; průměr 13,6/12,1 mm.

Viz: Líc jako BMC, I. c., str. 221, č. 41, rub neuveden ani v BMC I. c., ani v díle A. Petrowitze, Die Arsacidenmünzen, Wien 1904.

Volagases III. (147/8–191 n. l.)

10. Líc: v perličkovém kruhu poprsí krále zepředu, s dlouhým vousem a korunou.

Rub: neznatelný.

V = 2,834 g; průměr 17,3/15 mm.

Viz: BMC, I. c., str. 232, č. 71 (bez data).

Nález, jehož ukrytí lze datovat asi r. 200 n. l. vylučuje celým svým složením možnost, že by mince mohly být částí nedávno ukryté sbírky.

Po stránce ražební techniky jsou zajímavé mince č. 9 a 10 našeho nálezu. Na nich je jasně vidět, že jejich střížky byly lity methodou, hojně užívanou pro hromadné lití bronzových střížků pro ražbu římských assů,²⁾ která se za Ptolemajevců rozšířila přes Egypt na východ.³⁾

Nejpozoruhodnější mincí nálezu je však nepochybně mince Mithridata IV. (č. 9 nálezu, viz tab. I, č. 18), jež je dosud neznámou variantou mince BMC, I. c., str. 221 č. 41.

Na našem území jsme se doposud setkali s arsakovskou mincí pouze v nálezu z Vanovic,⁴⁾ který obsahuje kromě denáru Augusta z r. 2 př. n. l. jednu drachmu Phraata IV. (38/37 až 3/2 př. n. l.). Je tedy nález z Lomu u Mostu prvním nálezem na našem území, ve kterém se vyskytly arsakovské mince samotné. Můžeme předpokládat, že v obou případech arsakovské mince přišly na naše území prostřednictvím římských vojsk, což při téměř soustavně vedených válkách Říma s říší Arsakovců nevybočuje z mezí pravděpodobnosti.

Eugen Pochitonov

NÁLEZ ŘÍMSKÝCH MINCÍ V HOLICÍCH

Roku 1943 nalezl Karel Mandys, při přerývání zahrádky u svého domu č. p. 236 v Holicích, 4 římské mince volně v zemi ležící:

Claudius II. Gothicus (268–270), bronz. antoninian, Coh. 85. — Constantinus II. (317–340)[?], malý bronz, typ Coh. 113, minc. *Konstantinopol* [?]. — Valentinianus I. (364–375), malý bronz, asi Coh. 37 (minc. ?). — Jeden z Konstantinovců [snad Valens? (364–378)], malý bronz otřelý (na rubu stojící postava císaře nebo vojína); kraj useknutý.

Mince jsou velice špatně zachovalé, zvláště poslední. Nálezce si mince uschoval na památku.

Zprávu podal Václav Vágner, kustos Krajského musea v Pardubicích.

²⁾ Tento způsob, mnohokrát již popsán (viz C. Ernst, Die Kunst des Münzens von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart, NZ XII, 1880, str. 22; M. Bahrfeldt, Antike Münztechnik, B. Münzbl. N. F. I, 1905, str. 434 sl.; G. Hill, Ancient Methods of Coining, NC II, 1922, str. 10–12; A. Barb, Zur antiken Münztechnik, NZ, N. F. 23, 1930, str. 1 sl.; F. Cach, K mincovní technice bájských duhovců, NČČsl. XVIII, 1942, str. 5–6 a M. Jungfleisch, BIE XXXV, 1952–3, str. 239 sl.) umožňuje současnou výrobu několika řad střížků tím, že se kov vleává mezi dvě desky s mističkovitými prohlubeninami, jež jsou podélně spojeny kanálky. Pro tuto techniku, nazývanou „en chapelet“ — viz Barb a Jungfleisch, I. c. — nebyl doposud stanoven český termín.

³⁾ M. Jungfleisch, Réflexions de „praticien“ sur les monnaies ptolomaïques en bronze, BIE, XXX, 1949, str. 51 sl.

⁴⁾ E. Pochitonov, I. c., č. 861.

NÁLEZ T. ZV. VENDICKÉHO FENIKU V PROSTĚJOVĚ

K Prostějovu, neobyčejně bohatému na pravěké a časně historické nálezy,¹⁾ takže by místo samo zasluhovalo prehistoricko-anthropogeografické monografie, a městu, kde byla učiněna celá řada bohatých numismatických nálezů, se pojí i zajímavá zpráva o nálezu t. zv. Wendenpfeniku. V pozůstalosti A. Gottwalda (1869–1941), známého prostějovského archeologa, který sám měl nejen bohatou numismatickou sbírku, nýbrž i publikoval některé nálezy (nález mincí ze Zešovic, ČVMSO č. 108), byl nalezen lístek s náčrtem mince s německým přepisem, že jde o „Wendenpfenig“ z polovice 12. stol. a označený jako „Lazaret v Prostějově“. O nález mince se A. Gottwald sám nikde nezmiňuje, pravděpodobně byl nález odkryt až po vydání jeho druhé knihy o pravěku Prostějovska (1931), a sám jsem se nemohl o nálezu dovědět nic bližšího. Z udaného naleziště Lazaretů, okolo kostela sv. Petra, je známa řada archeologických nálezů, které arci s mincí nesouvisí. Snad se podaří později původ nálezů nějak blíže objasnit. Nálež by pocházel z obchodních styků nejstaršího Prostějovska,²⁾ kde bylo získáno také několik starých mincí, jako na příklad denár Spytihněva ve Svatoplukově alici a j.

Pavel Radoměřský

NÁLEZ Z PRVÉ POL. 15. STOL. V DOBŠICÍCH (OKR. ZNOJMO)

V Dobšicích (okr. Znojmo) byl v dubnu r. 1945 při polní práci odkryt nálež drobných mincí, převážně z první poloviny 15. století. Mince byly uloženy v hliněné nádobce, která, jakož i celý nálež, jsou uloženy ve sbírkách Okresního musea ve Znojmě. Nálež obsahoval tyto ražby:

Morava, konec 14. a poč. 15. stol., haléř (půlečka) s hladkou orlicí a čtyřhrázem, jako Nohejlová NČČsl. 1933, str. 67, č. 7 (2); haléř (půlečka) s orlicí šachovanou a čtyřhrázem jako Nohejlová NČČsl. 1933, str. 63, č. 9 (1); haléř (půlečka) s orlicí a nejasným písmenem nad pravou letkou (snad gotické N) a se čtyřhrázem, jako Nohejlová NČČsl. 1933, str. 63, č. 10 (1).

Dolní Rakousy, Albrecht III. (1365–1395), fenik k L. č. 2 (1). — Albrecht IV. (1395–1404), fenik k L. IX, 164a (2). — Albrecht V., *poručnictví Vilémovo* (1404–1406), půlfenik s gotickými listy jako L. č. 5 (7); půlfenik s jetelovými listy jako L. č. 5 (1); půlfenik s trojlístkem jako L. č. 5 (5); půlfenik s nečitelnými značkami jako L. č. 5 (10); fenik s gotickými listy, na rubu stopy ražby, jako L. č. 5 (34); fenik s trojlístky jako L. č. 5 (12); fenik s trojlístky, na rubu stopy ražby, jako L. č. 5 (17); týž, ale s nečitelnými značkami (11); *poručnictví Vilémovo nebo Leopoldovo* (1404–1411), fenik s nečitelnou iniciálkou jména poručníka, jako L. č. 5–6 (4); *poručnictví Leopoldovo* (1404–1411), půlfenik k L. č. 6 (3); týž s trojlístky (2); půlfenik L. č. 7 (1). — *Samostatná vláda Albrechta V.* (1412–1439), půlfenik ok. r. 1420 Oldřicha Gundlacha, značka gotický lístek, jako L. č. 11 (18); týž, ale toliko podle tvaru štítu, značky nečitelné (6); fenik O. Gundlacha k L. č. 11 (80); týž, ale na rubu stopy ražby (19); týž, ražený oboustranně (1); půlfenik Niclase unterm Himmel jako L. č. 13 (1); fenik téhož jako L. č. 13 (1); „beischlag“ k vídeňským půlfenikům Albrechta V. před r. 1430, jako

¹⁾ A. Gottwald, *Pravěká sídliště a pohřebiště na Prostějovsku* (1924); týž, *Můj archeologický výzkum* (1931).

²⁾ J. Khündel v *Almanachu města Prostějova a okolí*; týž v příloze k 5. číslu X. ročníku *Vlast. sborníku střední a severní Moravy* (1930); A. Gottwald, *Kde byly Prostějovice, starý Prostějov, Hlasy z Hané*, roč. 1. (též separát).

Münzsammler 1935, tab. II, č. 30 (1). — Nejasné půlfeniky rakouské (3); neurčený fenik rakouský, snad Albrecht V. pod poručnictvím Leopolda (1406–1411): v třípásku korunovaný rakouský štít, vpravo písmeno A (porušeno čtyřhrázem), vlevo písmeno L. V úhlech laloků trojlístky. Dobový padělek? (1); neražené střížky, patrně rakouských půlfeniků, opatřené čtyřhrázem (4).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406–1424), *Št. Hradec*, půlfenik jako L. č. 17 (2); fenik jako L. č. 17 (1). — Neurčený půlfenik silně otřelý, snad Fridrich V., jako L. č. 18 (1).

Bavory-Mnichov, Jan II. (1375–1397), *Oettingen*, fenik, jako W. 155 (1).

Leuchtenberg, Jan III. a Jiří I. (1410–1425), půlfenik jako Dw. N. Z. 1920, str. 75 (2).

Nález o celkovém počtu 256 kusů mincí byl ukryt do země okolo r. 1430.

Lubomír Nemeškal

DODATEK K NÁLEZU ZE LŽÍNA U SOBĚSLAVI

Z nálezů ze Lžína u Soběslavi, jehož popis jsem publikoval v Num. sb. II,¹⁾ získalo Okresní museum v Soběslavi dalších 36 kusů mincí.²⁾ Tyto odevzdal na podzim roku 1955 Václav Křisa, správce Okresního musea v Soběslavi, numismatickému oddělení Národního musea k bližšímu určení a zpracování. Jsou to tyto mince:

České ražby:

Karel IV. (1346–1378), pražský groš (3 k.).

1. Líc: jako Nemeškal č. 1,³⁾ ale koruna má výšku 1,1 mm.

Opisy: a) +KA . . LVS o PRIMVS

b) otřelý a naprosto nečitelný.

Výška písma vnitřního opisu je 2,6 mm.

Rub: je tak otřelý, že nemůžeme rozeznat ani písmo, ani rozlišující znaky.

1 kus: 27 mm; 2,623 g.

2. Líc: celkový ráz jako Nemeškal č. 6.

Opisy: a) +KAROLVS ꝥ PRIMVS

b) +... ꝥ G..... rozdělné znaménko nečitelné ... ꝥ BOEMIE

Výška písma vnitřního opisu je 3 mm.

Vnější opis je pod korunou zúžen nepřesným položením středu svrchního kolku na střížek.

Rub: celkový ráz jako Nemeškal č. 6. U hřívky lva však v první řadě měsíček nejpravější měsíček není položen rohy vzhůru; je pouze poněkud dolním rohem pootočen doprava.

Opis: *+* GROSSI rozdělné znaménko nečitelné NSES

1 kus: 27 mm; 2,908 g.

3. Líc i rub tohoto pražského groše jsou tak otřelé, že nemůžeme rozeznat ani písmo ani rozlišující znaky. Část groše je na okraji ulomena.

1 kus: 27 mm; 1,524 g.

¹⁾ L. Nemeškal, *Nález ze Lžína u Soběslavi*, Num. sb. II, 1955, str. 171–176.

²⁾ Tím opravuji zprávu v poznámce *) citovaného zpracování nálezů, kde jsem — podle sdělení Okresního musea v Soběslavi — uvedl, že počet mincí lžínského nálezů byl rozmnožen o 33 mincí.

³⁾ Viz pozn. 1; dále cituji jen Nemeškala.

Václav IV. (1378–1419), pražský groš (30 k.).

Mezi nejstarší pražské groše Václava IV. patří ty, jejichž charakteristickou známkou je poměrná nízkost písma vnitřního opisu na líci, pohybující se mezi 1,8–2,3 mm. Groše tohoto typu jsou v doplňující části lžinského pokladu zastoupeny ve 4 kusech. Kresebné provedení koruny je u všech těchto grošů zhruba stejné; perla střední lilie koruny se nedotýká vnitřního kruhu (2 k.). Pro značnou ořelost obrazu koruny jsme nemohli postavení střední lilie koruny u 2 grošů stanovit. Oddělovacími znaménky mezi slovy WENCEZLAUS-TERCIVS jsou dva kroužky (1 k.) nebo dvě tečky (1 k.) nad sebou položené. Dva groše mají toto znaménko nečitelné. Na rubní straně mezi slovy GROSSI-PRAGENSES jsou rozdělovací znaménka Radoměský č. 2 (1 k.)⁴⁾ a Radoměský č. 5 (1 k.); u dvou grošů se nedalo toto znaménko rozpoznati.

Skupina pražských grošů, jež se vyznačuje ve slově WENCEZLAUS písmenem S vyraženým ve správné poloze, je zastoupena 9 kusy. U těchto grošů však nalézáme rozličně psané písmeno N ve slově WENCEZLAUS. Dva groše mají písmeno N vyraženo správně. Písmeno II mají 3 groše. U 3 exemplářů vyběhají z obou postranních dříků písmene N dva dřívky šikmo vzhůru a navzájem se kříží. Odlišení v kresbě koruny se projevuje v položení perly střední lilie koruny: na vnitřním perlovém kruhu má perlu 1 groš a pod vnitřním kruhem 3 groše. U 5 grošů je postavení perly nerozpoznatelné. Slova WENCEZLAUS-TERCIVS jsou od sebe oddělena dvěma kroužky (4 k.) nebo dvěma tečkami (3 k.) nad sebou položenými; nečitelné znaménko mají dva groše. Slova GROSSI-PRAGENSES odděluje znaménko, které uvádí Nemeškal (4 k.);⁵⁾ u 5 grošů není možno znaménko určit.

Nejmladší ražby Václava IV., pro něž je příznačné obrácené postavení písmene Z, jsou zastoupeny 12 pražskými groši. Písmeno N ve slově WENCEZLAUS nenalézáme vyraženo ve správné poloze. Osm grošů má písmeno II, jeden groš má pak písmeno N v podobě písmene H s poněkud výše položeným spojovacím dříkem. V jediném exempláři se u této skupiny vyskytl groš, který má II s chybějícím spojovacím dříkem. Perla střední lilie koruny je položena většinou na vnitřním perlovém kruhu (7 k.). Pod vnitřním perlovým kruhem má perlu 1 groš; ve čtyřech případech nebylo postavení perly zřetelné. Slova WENCEZLAUS-TERCIVS dělí dva kroužky nad sebou položené (7 k.); u 5 grošů nebylo toto znaménko zřetelné. Mezi slovy GROSSI-PRAGENSES jsou rozdělovací znaménka Radoměský č. 5 (1 k.) a Nemeškal, str. 173 (7 k.). Nečitelné rozdělovací znaménko rubního opisu mají 4 groše.

Bližší určení a přidělení jednotlivým skupinám nebylo pro značnou ořelost možné u 4 pražských grošů Václava IV. Stejně tak nebylo možné zařadit jeden pražský groš Václava IV., který má na obou stranách dvojráz.

Jeden pražský groš Václava IV. je kontramarkován značkou města Jihlavy (Katz č. 50 – 1 k.).⁶⁾

Z cizích ražeb doplňují lžinský nález tyto mince:

Rakousy, Albrecht V., samostatná vláda (1411–1439), feniky mincmistra Niclase unterm Himmel (1427–1430 a 1433–1436), Luschin⁷⁾ č. 13 (2 k.).

Složení tohoto zlomku nálezu nikterak neporušuje dříve určenou dobu ukrytí nálezu, jehož zakopání jsme spojovali s událostí r. 1467.

⁴⁾ P. Radoměský, Nález v Kamenu u Tábora, NČČsl XIX, 1950, str. 186. Dále cituji jen Radoměský.

⁵⁾ Nemeškal, l. c., str. 173.

⁶⁾ V. Katz, Kontramarky na pražských groších, Praha 1927.

⁷⁾ A. Luschin, Das Münzwesen in Österreich ob u. unter der Enns im ausgehenden Mittelalter, Vídeň 1914.

Emanuela Nohejlová-Prátová

NÁLEZ ZLATÝCH MINCÍ A GROŠŮ V LOMNICI N. POP. R. 1931

Na staveništi nových škol v Lomnici n. Pop., okr. Semily, byl 17. listopadu r. 1931 odkryt nález mincí. Obsahoval neznámý počet mincí, z nichž je v Městském muzeu v Lomnici n. Pop. zachováno 119 kusů a 1 zlomek: 3 zlaté mince, 31 pražský groš Václava IV. (z nichž jeden je kontramarkován jihlavskou značkou s obrazem ježka), jeden zlomek odražku pražského groše v mosazi, 78 míšeňských a 3 hessenské groše. Celý soubor byl uložen v nádobce, vykroužené z hnědé hlíny, uvnitř polévané. Je z ní zachováno 11 střeptů a střípků, které dovolují pouze stanovit šířku dna (5 cm), mírné vydutí (asi 9 cm v průměru), a odhadnout výšku nejvýše asi na 10 cm. V nádobce byly velmi dobře zachovány dva kousky plátna: jeden jemného (as 5×14 cm), jeden hrubého tkaniva (8×7 cm, hrubě poškozený), v nichž byly mince zabaleny.

Zlaté mince:

Uhry, Zikmund (1386–1437), dukáts orlicemi, Rethy č. 118 var. (sv. Ladislav mezi dvěma lillemi, 1).

Arcib. Mohuč, Konrád III. (1419–1434), *Bingen*, zlatý b. l., zn. hvězdička: Saurma, č. 2486 (1).

Trevír, Werner (1388–1418), *Wesel*, zlatý b. l., značka půlměsíc a křížek: Noss, Trier, č. 360 k (1).

Groše:

Čechy, Václav IV. (1378–1419), pražský groš (31 kus a 1 zlomek současného falsa v mosazi):

a) drobnější písmo, koruna uzavřená ve vnitřním kruhu (celkem 13 kusů). Obě perly postranních lilí leží na vnitřním kruhu. Koruna je dole rovná (6 kusů, průměr váhy 2,66 g) nebo mírně prohnutá (7 kusů, průměr váhy 2,68 g). Písmeno N, pokud je čitelné, má příčný dřík položený zcela šikmo jako u správného písmene, nebo nepatrně šikmo hodně nahoře. Rozdělovací značka mezi dvěma slovy vnitřního opisu jsou dva kroužky (pokud je čitelný); ve vnějším opisu jsou čitelné: čtyřlístá růžice (mezi Gracia a Rex) a dva ležaté křížky nad sebou (mezi Rex a Boemie).

Rub má tři varianty v kresbě lva (ocasu): jeden je obdobný formě ocasu na groších Karla IV., druhý je otevřenější, třetí menší. Čitelná rozdělovací znaménka jsou čtyřlístá růžice, trojlíst bez stopky a šestipaprskovitá hvězda.

b) Velmi dobře je zachován líc téhož groše jako a), na rubu *kontramarkovaného značkou města Jihlavy*. Má drobné písmo, pravidelné N s příčným břevnem poněkud nahoru posunutým, rovnou korunu. Ocas lva je kresbou blízký ražbám Karla IV. Znamení ježka je v obvyklém osmiúhlém orámování (1 kus). Průměr 26,5×26 mm, váha: 2,75 g.

c) Druhou skupinku pražských grošů tvoří 17 kusů s větším a hrubším písmem. U dvou kusů, které nemají obrácená S, se nedotýká střední perla koruny vnitřního kruhu, oba mají písmeno N podoby II.

15 zbylých kusů má v opisu na líci obrácená S, tři písmeno N podoby II, dvanáct se středním dříkem obráceně se zvedajícím (II), při čemž u tří z nich se střední lilie nedotýká vnitřního kruhu. U dvou je písmeno N nečitelné. Z rozdělovacích značek jsou čitelné dva kroužky ve vnitřním a čtyřlístá růžice ve vnějším lícím opisu. Na rubu má lev charakteristickou, jakoby obdélníkovou hlavu. Z rozdělovacích značek je čitelná jen čtyřlístá růžice. Průměr váhy jednoho kusu je 2,665 g.

d) Zlomek mosazného soudobého falsa pražského groše Václava IV. podle rázu našeho a).

Míšeň, Fridrich I. (1382–1428), groš Saurma č. 4367 (1); S. 4368 (2). — Fridrich I. s Vilémem II. (1380–1425) a Fridrichem IV. Duryňským (1406–1440), groš S. 4369 (3). — Fridrich II. (1428–64) s Fridrichem IV. a Zikmundem (do 1436), groš S. 4373 (1); 4374 (1). — Fridrich II. s Kateřinou a Vilémem III. (1440–1442), groš S. 4375, ale mincm. značka je makovice (1). — Fridrich II. a Vilém III. (1442–45), groš S. 4376 (1); týž groš, ale mincm. znamení je pětistá růžice (3); týž groš, ale mincm. znamení je makovice (23); týž groš, ale mincm. znamení není čitelné (2). — Fridrich II. sám, groš S. 4377, ale mincm. znamení je pětistá růžice (15); týž groš, ale na rubu u ocasu lva je kroužek (1); groš S. 4377, ale mincm. znamení je pětistá růžice, která tvoří spíše hvězdu (5); týž groš, ale mincm. znamení je ležatý křížek (1); groš S. 4381 (3); týž groš, ale mincm. znamení je šestipaprsková hvězda (1); týž groš, ale mincm. znamení je křížek (1). — Fridrich II. s Markétou (1463–64), groš S. 4382 (6), groš: líc S. 4383, rub S. 4382 (1). — Fridrich II. a Vilém III. (1428–1482), groš S. 4384, značky na rubu; čtyřlístá růžice (1); pravá polovina čtyřlísté růžice a dva kroužky (1); levá polovina čtyřlísté růžice a dva kroužky (1). — Vilém III. (1428–82), groš S. 4388 (2). — Arnošt (1464–84), Albrecht a Vilém, groš. S. 4389, ale líc: květinový kříž ve čtyřlaločném orámování; pro rub byl použit starší kole se lvem a landsberským štítkem. Proto nemá jména Vilémova ani letopočtu (1).

Hessensko-Kassel, Ludvík II. (1413–58), groš S. 2232 (2); 2233, ale var. na líci i rubu v opis; líc: růžice LUDEWIG tři růžice, kroužek, dvě růžice LANGGRAVE; rub: čtyřlístá růžice s trny GROSSVS pětistá růžice LANG pětistá růžice HESSENSIS čtyřlístá růžice s trny (1). — Ludvík III. (1468–1471), groš S. 2237 (1).

Tento zlomek nálezu lze datovat podle míšeňských a hessenských grošů nejspíše do počátku 70. let 15. století, čehož svědectvím je i skutečnost, že neobsahuje grošů Jiříkových. Nález je významný jako nová lokalita výskytu jihlavské kontramarky, která se tu objevuje v poměrně pozdním nálezu. Je proto blízký nově objevené této kontramarce ve starém nálezu z Prahy, Rytířská ulice čp. 407 z r. 1894.

Augustin Soumar

NÁLEZ MINCÍ 15. STOLETÍ V DOLNÍCH KRUTECH NA KOUŘIMSKU

Asi r. 1912 byla v Dolních Krutech, okres Kolín, nalezena hliněná nádobka prý se značným počtem starých mincí. Z tohoto nálezu se mně dostala před lety do ruky k prozkoumání malá část zpečených mincí. Byla to hrudka, v níž bylo možno tušit spíše než rozeznávat mince. Ale po očištění těchto mohl jsem přece obsah hrudky určit takto:

Čechy, Václav IV. (1378–1419), pražské groše (3). — T. zv. husitské haléře kruhové (36); kruhový haléř s korunkou, Ječný, Poklady na Plzeňsku, č. 20 (1). — Jiří z Poděbrad (1458–71), pr. groše (27). — Vladislav II. (1471–1516), pr. groše (18).

Morava, město Jihlava, peníz (1); Znojmo (1).

Zhořelec, haléře (2).

Dol. Rakousy, Albrecht V. (1401–39), *poručnictví Vilémovo* (1404–1406), *Videň*, fenik, Sirový, Nález Strážovský č. 15 (1) (čísla jsou udávána podle popisu, nikoliv podle vyobrazení); — Albrecht V., *samostatná vláda, Videň*, fenik S. 20 (4); S. 21 (6); půlfenik S. 22 (2); — Ladislav Pohrobek, fenik S. 29 (2).

Štýrsko, Fridrich III., fenik z let 1439–52, S. 28 (2).

Neražený střížek rak. feniku (1).

Bavory, Štěpán II. (1347–75), fenik S. 35 (2); Štěpán III. se synem Ludvíkem (r. 1402–1413), fenik S. 46 (1). — Ludvík IX. (1450–79), fenik S. 49 (1). — Landshut,

Jindřich IV. (1393–1450), fenik S. 52: H mezi kroužky (2); mezi růžičkami (5); mezi hvězdičkami (1); mezi tečkami (1). — *Oettingen*, fenik S. 53: H mezi tečkami (1); mezi hvězdičkami (3). — Arnošt I. s bratrem Vilémem (1397–1435), *Mnichov*, fenik S. 58 (3); S. 58 (2); S. 56 (1). — Arnošt s Adolfem I. (1435–38), *Mnichov*, fenik S. 61 (3). — Albert III. (1438–60), *Mnichov*, fenik S. 62 (1).

Bamberg, fenik S. 77 (1).

Míšeň, Fridrich II. (1428–64), groše (2). — Fridrich II., Fridrich IV. a Zikmund, groš (s F. F. S., 1). — Fridrich II. a Vilém III. (1442–45), groše (2).

Milán, Jan Maria Visconti (1402–12), groš (1): L: ve čtyřpásu korunovaný drak, požírající člověka, po stranách I M. — R: sv. Ambrož s důtkami v pravé a berlou v levé ruce.

Celkem jsem mohl určit 144 kusy. Dobový rozsah nálezu je značný, vlastně od r. 1378 až do konce vlády Vladislava II. Přece však můžeme tento zlomek datovat do 80. let 15. století.

K českým mincím lze poznamenat, že groše Jiřího a Vladislava II. ukazovaly rozličné odchylky v ražbě. Také lvíčky na t. zv. husitských haléřích lze zařadit do několika typů. Zvláštěností nálezu je milánský groš Jana Marie Viscontiho. Nelze ovšem přehlédnouti, že jde o pouhý zlomek nálezu, jinak patrně už nezachytitelného.

Pavel Radoměrský

NÁLEZ Z DRUHÉ POL. 15. STOL. VE STARÉM ŠALDORFU (OKR. ZNOJMO)

V dubnu r. 1905 vykopal ve Starém Šaldorfu, okr. Znojmo, sklenář Palka na svém pozemku hliněnou nádobu s drobnými mincemi z 15. století. Přesný počet tehdy objevených mincí není znám, v Okresním muzeu ve Znojme dochovalo se z nálezu 852 kusy, které byly zaslány k posudku do numismatického oddělení Národního musea a takto určeny:

Čechy, konec 14. nebo poč. 15. století, kruhový peníz se lvem a se čtyřrázem, patrně typu Castelin (1953), č. 51 a 54 (2). — Prvá pol. 15. stol., t. zv. husitský kruhový peníz se lvem, bez čtyřrázu, patrně typu Castelin (1953), č. 67a a 67d (2). — Kruhový haléř s korunou, bez čtyřrázu z 1. pol. 15. století, Cast. (1953) č. 79 (2).

Dolní Rakousy, Albrecht V. (1404–1439), *pod poručnictvím Viléma* (1404–1406), fenik s gotickými listky k L. č. 5 (17); fenik s gotickými listky a se stopami ražby na rubu k L. č. 5 (1); půlfenik s gotickými listky k L. č. 5 (3); fenik s jetelovými listky k L. č. 5 (9); fenik s jetelovými listky a se stopami ražby na rubu k L. č. 5 (2); fenik s nečitelnými značkami k L. č. 5 (3). — *Poručnictví Vilémovo nebo Leopoldovo* (1404–1411), fenik s gotickými listky k L. č. 5–6 (3); fenik s jetelovými listky k L. č. 5–6 (1); půlfenik k L. č. 5–6 (1). — *Poručnictví Leopoldovo* (1406–1411), fenik s jetelovými listky k L. č. 6 (3); fenik s nejasnými značkami k L. č. 6 (3). — *Samostatná vláda Albrechtova* (1411–1439), fenik mincmistra Angelfelder z l. 1413–1419 k L. č. 9 (1); fenik s hornorakouským znakem z l. 1404–1439 k L. č. 8 (2); týž z l. 1412–1439 k L. č. 8 (2); fenik Gundlachův, ok. r. 1420 z got. listkem k L. č. 11 (52); týž, se stopami ražby na rubu k L. č. 11 (4); fenik s nečitelnými značkami, podle tvaru štítu Gundlachův k L. č. 11 (1); půlfenik Gundlachův k L. č. 11 (13); fenik Niclase unterm Himmel k L. č. 13 (335); týž ale se stopami ražby na rubu (40); týž, ale ražen oboustranně (8); týž, ale s pruhem přes štít (1); týž, ale s malými hvězdičkami v rozích laloků (1); půlfenik Niclase unterm Himmel k L. č. 13 (43); fenik s nečitelnými značkami mincmistra, podle tvaru štítu Niclase unterm Himmel k L. č. 13 (4); týž, ale se stopami ražby na rubu k L. č. 13 (8); fenik Niclase unterm Himmel, na rubu ražba moravského haléře s orlicí a písmenem S, jako Nohejlová NČČsl. 1933, str. 63, č. 10 (1); fenik t. zv. královský z l. 1438–39 k L. č. 14 (1); fenik Niclase unterm

Himmel t. zv. Grosskorn k L. č. 37 (71); půlfenik t. zv. Grosskorn k L. č. 37 (10); týž, s nečitelnými značkami (3); půlfenik s nečitelnými značkami podle tvaru štítu Niclas unterm Himmel k L. č. 13 (26); půlfenik s hornorakouským znakem k L. č. 8 (9); padělek feniku Albrechta V. z l. 1412–1439 (1). — Fridrich III. (1424–1493), Vídeň, fenik z l. 1440–52 k L. č. 19a (7); půlfenik z l. 1440–52 k L. č. 19a (1); *Vídeňské Nové Město*, fenik k L. 36 (1); — Ladislav Pohrobek *pod poručnictvím Fridricha* (1440–1452), fenik jednostr. k L. č. 19a (7); štyrsko-hradecký fenik k L. č. 19b (1); půlfenik k L. č. 19a (7). *Samostatná vláda Ladislava Pohrobka* (1452–1457), fenik z r. 1456 k L. č. 16 (1); půlfenik z r. 1456 k L. č. 16 (7). — *Vídeň, Hausgenossen*, Teschler, fenik po r. 1460 k L. č. 41 (1); půlfenik po r. 1460 k L. č. 41 (2). — „Beischlag“: půlfenik jako Dworschak, Münzensammler 85, 1935, Beilage t. II, č. 27 (1). — Střížek půlfeniku, neraženého nebo s otřelou ražbou (2); nejasný půlfenik (2).

Štyrsko, Arnošt Železný (1406–1424), fenik k L. č. 17 (5); týž, ale na rubu stopy ražby (10); půlfenik k L. č. 17 (12). — Fridrich V. (III) 1424–1493, fenik z l. 1436–40 k L. č. 18 (8); týž, ale v úhlech laloků zn. křížek k L. č. 18 var. (1); fenik z r. 1456 k L. č. 19b (4); fenik z r. 1456 nebo 1458 (letopočet nejasný) k L. č. 20–21 (1); půlfenik z l. 1436–1440 k L. č. 18 (4); půlfenik z r. 1456 k L. č. 19b (5).

Hals-Leuchtenberg, Jan III. (1407–43), fenik s tečkami v úhlech laloků (2); fenik s kuličkami v úhlech laloků (1); fenik s kroužky v úhlech laloků (2); fenik s půlměsíčky v úhlech laloků (1); fenik s pětistými různými v úhlech laloků (4); fenik s klíny v úhlech laloků (1); fenik s neznatelnými značkami (9). — Jan III. a Jiří I. (1410–1425), půlfenik se čtverečkem s negativně vyraženým křížkem nad štítem (3); týž, ale negativně vyražená tečka (1); půlfenik s pětistou různou nad štítem (1); půlfenik s nečitelnými značkami nad štítem (1).

Arcibiskupství Salzburg, 15. stol., fenik Zeller č. 13 (4).

Biskupství Bamberg, Antonín z Rotenhamu, fenik kol. r. 1453 MBNG 1926, IV, 115 (1).

Biskupství Augsburg, Petr ze Schaumburka, spol. ražba s městem, fenik mincmistra Bässingera ok. r. 1441 (1); fenik z 15. stol. s nejasnou ražbou na rubu (1).

Bavory-Mnichov, Štěpán II. (1347–1375), fenik W. 145 (2). — Jan II. (1375 až 1397), *Oettingen*, fenik W. 155 (5). — Arnošt I. (1397–1438) s Vilémem III., *Mnichov*, fenik W. 165, ale s hladkými kroužky na lici i na rubu (2); *Mnichov*, fenik jako W. 164, ale hladký kroužek na lici i rubu (3). — Albert I. (1438–1460), *Mnichov*, fenik s písmenem A mezi čtyřlísty různými (1); *Mnichov*, fenik W. 172 (1); týž, W. 175 (1); týž, W. 176 (1); *Mnichov*, jednostranný fenik W. 178 (2); *Mnichov*, fenik jako W. 172, ale zn. hvězdičky přerážena přes kroužek (1); *Mnichov*, fenik jako W. 178, ale bez teček mezi laloky (1). — Albrecht IV. (1465–1508), haléř W. 212 (2); haléř W. 209 (1).

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393–1450), *Landshut*, fenik W. 3426 (3); týž, W. 3427 (2); týž, W. 3428 (2); týž, W. 3432 (1); *Oettingen*, fenik W. 3435 (1); týž, W. 3439 (1). — Ludvík IX. (1450–1479), *Landshut*, fenik W. 3445 (1); týž, ale půlfenik W. 3446 (1); *Oettingen*, fenik W. 3451 (1); *Braunau*, fenik asi W. 3454 (1).

Falc-Neuburg, Jan (1410–1443) se synovcem Ludvíkem z *Amberku*, fenik s „Ih“—Kull, Repert. str. 169, č. 437 a 507 (2).

Oettingen-knížectví, Oldřich z Flohburka (1423–1477), fenik S. č. 1407 (3).

Patriarchát Aquileia, Ludvík (1419–35), denár po r. 1423 (1).

Nález byl ukryt do země v druhé polovině 15. století.

Václav Vágner

NÁLEZ MINCÍ VE ZHOŘI U POLNÉ NA MORAVĚ

Roku 1905 při přestavbě mlatu stodoly našel rolník Kašpar Řeřucha ve Zhoři u Polné na Moravě nádobku s mincemi, kterou dal do musca v Jihlavě. Část nálezce si nálezce ponechal „na památku“. Tuto část mi půjčil syn nálezce k vyčištění a popsání.

Jsou to:

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), haléř jednostranný (31 a 1 půlka). Haléř oboustranný, na rubu korunované W (7). — Ludvík I. (1516–1526), haléř jednostranný (6).

Falc-Neuburg, Otto Jindřich a Filip (1508–1548), groš (batzen) z roku 1515 (1).

Nálezce museu neodvedl 45 mincí a 1 zlomek. Haléře jsou dosti nedbale ražené, z části i oběhem otřelé, jest proto možné zjistit rozdělovací znaménka v opisu pouze u několika málo kusů.

Vzhledem k nepatrné části nálezce není možno stanovit dobu jeho zakopání nebo uložení do zdiva stodoly, ve které byl nález odkryt.

Ludmila Kraskovská

NÁLEZ V HUSÁKU (OKR. SOBRANCE, SLOVENSKO)

Nález v Husáku odoslal v r. 1938 Generálnej pokladnici v Bratislavě Referát školstva v Užhorode, ku kterému vtedy patril okres Sobrance. Bližšie okolnosti nálezce nie sú známe, pretože spisy sa nezachovali. Poklad bol uschovaný v malej nádobke. Je to nezdobený hrniec s mierne roztvoreným ústím, vytočený na kruhu z hlíny žltej farby. Výška 8,3 cm, priemer ústia 7,8 cm, priemer dna 5 cm. Nález, ktorý obsahuje 316 strieborných mincí, je uložený v Slovenskom múzeu v Bratislave. Zoznam mincí je tento:

Uhorsko, Matej Korvin (1458–1490), denár bez let. Réthy, Corpus nummorum hungariae sv. II, č. 232 (50 kusov); denár Réthy č. 232, variant zn. K-P (15), zn. $\kappa \Phi$ (2), zn. S-? (1); denár Réthy č. 234 (4), variant zn. K-G (1), denár Réthy č. 235 A (1), variant zn. K-P (4), zn. K-V (1), zn. $\kappa \sigma$ (2); denár Réthy č. 235 B (3); denár Réthy č. 236 (4); variant zn. K- $\frac{P}{V}$ (1); zn. K—rakúsky znak Θ (6), zn. zničená (3); denár Réthy č. 239 A (25). Denár ako Réthy č. 233 A, ale na rubeleg. MATHU-HUNGAR, zn. $\mathfrak{d} \Phi$ (1), 1). Denár (pravdepodobne falzum) nápis je zkomolený, zn. K-? (1).

Vladislav II. (1490–1516), denár bez let. Réthy č. 272 a (3), č. 272 c (1), č. 273 (3); denár Réthy č. 274 (19); variant zn. $\kappa \frac{M}{B}$ (1); denár Réthy č. 275 (7); denár Réthy č. 276 (4); variant zn. K- $\frac{M}{B}$ (1), denár Réthy č. 277 1503 (1), 1504 (1), 1505 (4), 1506 (6), 1507 (4), 1508 (5), denár Réthy č. 278 a 1508 (1), 1509 (2), 1510 (4), 1511 (2), 1512 (5), 1513 (7), 1514 (3), 1515 (8), 1516 (4).

Ludovít II. (1516–1526), denár Réthy č. 306 a 1525 (2), 1526 (17); variant zn. K-G 1516 (1), 1517 (6), 1518 (3), 1519 (8), 1520 (1); zn. K-A 1520 (12), 1521 (7), 1526 (9); zn. $\kappa \Phi$ 1525 (2), 1526 (10), zn. L-K 1527 (4), zn. A-V 1526 (7), zn. $\mathfrak{d} \Phi$ (1), 1520 (1), 1526 (1), zn. C-1526 (2), zn. N-A 152? (1).

Ján Zápoľský (1526–1538), denár Réthy č. 336 1527 (1).

Nález má jednotný ráz. Sú to uhorské denáre z konca XV. a začiatku XVI. stor. Zloženie pokladu výhradne z drobnej mince svedčí o sociálnom postavení majiteľa, ktorý zrejme nepatrí k zámožnejšej vrstve. Najmladšia minca je denár Jána Zápoľského z r. 1527, v po-

klade sú zastúpené aj najmladšie ražby Ľudevíta II. z roku 1526, ale neni tam ani jedna minca habsburská — Ferdinanda I. Zrejme nález bol uschovaný v 30 rokoch XVI. stor., keď východné Slovensko bolo pod vládou Jána Zápoľského, ktorý viedol boj s Habsburgmi. Preto sem sa ešte nedostali kremnické ražby Ferdinanda I.

Jozef Hlinka

NÁLEZ POKLADU STRIEBORNÝCH DENÁROV V PAVLOVCIACH N./TOPL.

Pripravené domu č. 92 v Pavlovciach n./Topľ., okr. Giraltovce (Prešovský kraj), ktorého majiteľom je roľník Jozef Pankúch, v júni 1953 narazili robotníci počas kopania základov pre pivnicu v hĺbke asi 140 cm na menšiu priehľbinu, v ktorej sa nachádzal malý džbánok. Robotníci vo svojej zvedavosti a netrepezlivosti, chcúc čím skôr vedieť, čo je v ňom, ho rozbili. Po rozbíí džbánu rozsypali sa pred robotníkmi malé strieborné mince, ktoré si títo hneď medzi sebou rozdelili. Väčšiu časť si pritom ponechal majiteľ domu Jozef Pankuch. O niekoľko týždňov pozdšie upovedomil o tomto náleze Krajské múzeum v Prešove štátny horár z Pavloviec n./Topľ. Pracovníci múzea začali po poklade ihneď pátrať a po väčších ťažkostiach sa im podarilo postupne získať celý poklad. Posledné mince získali v auguste 1955. Zo spomenutého džbánu, v ktorom sa mince nachádzali, pracovníci Krajského múzea v Prešove zachránili tiež väčšiu časť črepov. Celý poklad je uložený v Krajskom múzeu v Prešove. Obsahuje spolu 1238 strieborných denárov z konca 15. a začiatku 16. storočia. Vydávané sú panovníkmi: Matejom Korvínom, Vladislavom II., Ľudovítom II. a Ferdinandom I. Sú to mince:

Matej Korvín (1458–1490), denáre bez letopočtu (27 kusov), z ktorých: 4 kusy sú podobné typu Rethy¹⁾ 232, rozdiel je však v tom, že Mária nie je korunovaná a pod značkou P nie je ruža; — 1 kus je podobný typu Rethy 253 B, odlišná je iba značka, ktorá je v našom prípade $\text{P} \cdot \text{A}$; — 1 kus je podobný typu Rethy 234, značka je však K–V; — 2 kusy sú podobné typu Rethy 239 A, len značka je K–P; — 2 kusy sú rovnaké ako typ Rethy 232; — 2 kusy sú rovné typu Rethy 236; — 7 kusov sa rovná typu Rethy 239 A; — 8 kusov je podobných ako typ Rethy 239 B, len na líci v štíte je havran.

Priemer mincí je 16 mm a priemerná váha 0,540 g.

Vladislav II. (1490–1516), denáre (506 kusov), a to:

a) 55 kusov bez označenia roku ražby, z ktorých: — 40 kusov sa rovná typu Rethy 272 B; — 14 kusov je ako typ Rethy 275; — 1 kus je totožný s typom Rethy 274. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,526 gr.

b) 55 kusov z roku 1514 (?–1516) je totožných s typom Tab. num. ... Széchényiani²⁾ Vladislav II., č. 30. Z nich 36 kusov má značku K–C a 19 kusov má značku K–H. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,550 g.

c) 24 kusov z roku 1505. Všetky sa zhodujú s typom Rethy 278 A, len rok a značka je iná. V tomto prípade je to K–H. Priemer je 15 mm, priemerná váha 0,594 g.

d) 25 kusov z roku 1506. Všetky sú podobné typu Rethy 278 A, len značka je K–H a iný rok. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,535 g.

e) 31 kusov z roku 1507. Všetky sú podobné typu Rethy 278 A. Zhodujú sa tiež s typom Tab. num. ... Széchényiani, Vladislav II., č. 31, len kríž v znaku je dvojramenný. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,536 g.

¹⁾ Dr. Rethy László, Corpus numorum Hungariae, Budapest 1898.

²⁾ Tabulae numismaticae pro catalogo numorum Hungariae ac Transilvaniae Instituti Nationalis Széchényiani. (Miesto a rok vydania nie je udaný J. H.)

f) 38 kusov z roku 1508. Všetky sa podobajú typu Rethy 278 A, len 6 kusov má iný rok ražby a 32 kusov okrem iného roku ražby aj inú značku, ktorá je v tomto prípade K–H. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,541 g.

g) 49 kusov z roku 1509. Všetky sú totožné s typom Rethy 278 A, iba rok ražby je iný. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,547 g.

h) 53 kusov z roku 1510. Všetky sa rovnajú typu Rethy 278 A, iba rok ražby je iný. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,557 g.

ch) 33 kusov z roku 1511. Všetky sa rovnajú typu Rethy 278 A, iba 1 kus sa líši značkou K–H. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,541 g.

i) 54 kusov z roku 1512. Od typu Rethy 278 A sa líšia iba rozdielnym rokom. Priemer je 15 mm, priemerná váha je 0,547 g.

j) 34 kusov z roku 1513. Všetky sú rovné typu Rethy 278 A, len majú označený iný rok ražby. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,562 g.

k) 34 kusov z roku 1515. Z nich: 33 kusov má líce ako typ Rethy 278 C, rub ako typ Tab. num. ... Széchényiani, Vladislav II., č. 34. Rozdiel je iba v značke, ktorá je v našom prípade K–G; — 1 kus je totožný s typom Rethy 278 C. Priemer je 15 mm, priemerná váha 0,556 g.

l) 21 kusov z roku 1516. Všetky majú líce ako typ Rethy 278 A, len iný rok ražby. Rub majú ako typ Tab. num. ... Széchényiani, Vladislav II., č. 34, od ktorého sa líšia iba značkou K–G. Priemer je 15 mm, priemerná váha 0,569 g.

Ľudovít II. (1516–1526), denáre (630 kusov), a to:

a) 37 kusov z roku 1516. Všetky sú podobné typu Rethy 306 A, iná je však značka, v našom prípade K–G a iný rok ražby. Priemer je 15 mm, priemerná váha 0,558 g.

b) 70 kusov z roku 1517. Všetky sa rovnajú typu Rethy 306 B, značka však je K–G. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,536 g.

c) 68 kusov z roku 1518. Všetky sa zhodujú s typom Rethy 306 B, značka K–G, len rok ražby je iný. Priemer 15 mm, priemerná váha 0,548 g.

d) 53 kusov z roku 1519. Všetky sú podobné typu Rethy 306 B, značka K–G, len je iný rok ražby. Priemer je 15 mm, priemerná váha 0,546 g.

e) 61 kusov z roku 1520, z nich však je: — 58 kusov rovných typu Tab. num. ... Széchényiani, Ľudovít II., č. 19, značka K–A. Podobajú sa tiež typu Rethy 306 A. Líšia sa od neho iba iným rokom ražby a inou značkou; — 2 kusy sa rovnajú typu Rethy 306 B, značka K–G, len majú iný rok ražby; — 1 kus je totožný s typom Tab. num. ... Széchényiani, Ľudovít II., č. 21, značka C–†, len má iný rok ražby. Priemer je 16 mm, priemerná váha 0,545 g.

f) 37 kusov z roku 1521. Všetky sa podobajú typu Tab. num. ... Széchényiani, Ľudovít II., č. 19, značka K–A. Podobajú sa tiež typu Rethy 306 A, len majú iný rok ražby a inú značku. Priemer je 16 mm, priemerná váha 0,550 g.

g) 42 kusov z roku 1525. Z nich je: — 33 kusov totožných s typom Rethy 306 A, značka K–B; — 8 kusov sa od typu Rethy 306 A líši iba značkou $\text{K} \cdot \text{P}$; — 1 kus sa líši od typu Rethy 306 A len značkou D–G. Priemer je 15 mm, priemerná váha 0,542 g.

h) 233 kusov z roku 1526. Z nich je: — 56 kusov rovných typu Tab. num. ... Széchényiani, Ľudovít II., č. 20. Rozdiel je iba v značke, ktorá je v našom prípade K–A; — 55 kusov so značkou K–B sa rovná typu predchádzajúcemu, rozdiel je iba v značke. Podobajú sa i typu Rethy 306 A, majú však iný rok ražby; — 79 kusov so značkou $\text{K} \cdot \text{P}$ sa rovná typu Tab. num. ... Széchényiani, Ľudovít II., č. 20, rozdiel je iba v značke; — 18 kusov so značkou A–V sa rovná typu predošlému, len je iná značka; — 7 kusov sa od predchádzajúceho typu líši len značkou L–V; — 7 kusov sa od predchádzajúceho typu líši značkou B–A; — 4 kusy sa od toho istého typu líšia iba značkou N–A; — 3 kusy so značkou C–† sa rovnajú typu Tab. num. ... Széchényiani, Ľudovít II., č. 21, rozdiel je iba v označení roku ražby;

— 1 kus so značkou K—H je ako typ Tab. num. ... Széchényiani, Ľudovít II., č. 20, len má inú značku; — 1 kus so značkou K—G je rovný typu predošlému, rozdiel je iba v značke; — 2 kusy sa od toho istého typu líšia iba značkou, ktorá v našom prípade je $\overline{N}$ —G; priemer je 15 mm, priemerná váha 0,548 g.

ch) 29 kusov z roku 1527. Z nich je: 20 kusov so značkou L—K sa podobá typu Rethy 306 A, rozdiel je iba v značke a označení roku ražby; — 6 kusov so značkou C—† sa rovná typu Tab. num. ... Széchényiani, Ľudovít II., č. 21; — 3 kusy so značkou K—A sa rovná typu Tab. num. ... Széchényiani, Ľudovít II., č. 19, rozdiel je iba v značení roku ražby. Podobné sú i typu Rethy 306 A, len je iný rok ražby a iná značka. Priemer je 15 mm, priemerná váha 0,538 g.

Ferdinand I. (1526—1564), denáre (3 kusy), a to:

a) 1 kus z roku 1527 a značkou C—† sa veľmi podobá typu Tab. num. ... Széchényiani, Ferdinand I., č. 31. Priemer je 16 mm, váha je 0,472 g.

b) 1 kus sa podobá typu Tab. num. ... Széchényiani, Ferdinand I., č. 30. Rok ražby je však 1530 a značka K—B. Priemer je 16 mm, váha 0,548 g.

c) 1 kus z roku 1531 je podobný typu predošlému. Značka je H—N. Priemer je 15 mm, váha 0,631 g.

Okrem týchto pomerne dobre zachovalých denárov sa v poklade nachádza ešte 65 poškodených a 10 zlomkov mincí, razených taktiež vyššie spomenutými panovníkmi, a to:

a) Matej Korvín: 1 poškodený denár;

b) Vladislav II.: 24 poškodených denárov a 3 zlomky tých istých druhov;

c) Ľudovít II.: 40 poškodených denárov a 3 zlomky. Na všetkých poškodených minciach sú nečitateľné roky ražby, zle prevedená ražba, poškodené znaky a pod. Nález celkove patrí k bežným úkazom obeživa v Uhorsku na rozhraní 15. a 16. storočia. Na všetkých minciach veľmi dobre pozorovať, ako boli vyrábané zo strieborného plechu kruhovým pribojníkom. Niektoré majú dvojráž, ktorá však spôsobuje nečitateľnosť legendy, prípadne nezreteľnosť obrazu, znaku atď.

Svojou štruktúrou celý nález, najmä čo do jeho hodnoty, poukazuje na bohatšieho majiteľa, pravdepodobne kupca, nakoľko i samotné miesto nálezu (obec Pavlovce n./Topľa) sa nachádza neďaleko niekdajšej dôležitej obchodnej cesty, vedúcej pozdĺž rieky zvanej Topľa cez Giraltovce do Bardejova a ďalej na sever do Poľska a Pobaltia. Je zaujímavým dokladom obchodného ruchu v týchto oblastiach. Povšimnutia hodné je i to, že poklad obsahuje mince takmer z každého roku vlády Vladislava II. a Ľudovíta II. Taktiež je pozoruhodné, že z roku 1526, kedy v Uhorsku prebiehali kruté boje s Turkami (bitka pri Moháči), sa v poklade nachádza najviac mincí (233 kusov), čo je veľký nepomer k ostatným rokom.

Poklad bol ukrytý nesporne krátko po roku 1531, pretože z nasledujúcich rokov sa v ňom nenachádza ani jedna minca. Ukrytý bol pravdepodobne z obavy pred ťažením Turkov do týchto oblastí, alebo pre neistotu v nepokojoch a zápasoch medzi stranou Ferdinanda I. a stranou Jána Zápoľského.

Pavel Radoměský

NÁLEZ Z POL. 16. STOLETÍ Z OKOLÍ ZNOJMA

Ve sbírkách Okresního musea ve Znojmě byla uložena větší hrouda měděnkou zpečených mincí, nález (nebo část nálezu), odkrytý před lety v okolí Znojma. Bližší náleзовé okolnosti nejsou známy. Mince byly konservovány v numismatickém oddělení Národního musea a takto určeny:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), *Kutná Hora*, bílý peníz typu Cast. Münzen-

sammler 1931, str. 6, č. 1, na rubu s korunovaným W (1); bílý peníz jednostr. jako Cast. str. 6, č. 3 (2); tentýž, ale Cast. str. 6, č. 4 (2); týž, ale Cast. str. 6, č. 9 (2). — Ľudvík I. (1516 až 1526), *Kutná Hora*, bílý peníz jednostr. typu Cast. str. 9, č. 4 (1); *Jáchymov* [?], týž, jako Cast. str. 9, č. 4, vylomený (1).

Slezsko, Ferdinand I. (1526—1564), dvoufeník jednostr. s korunovanými znaky z r. 1530 jako Friedensb. č. 5 (4); týž 1531 jako Fr. č. 7 (1); peníz jednostr. 1527 jako Fr. č. 1 (1); týž 1528 jako Fr. č. 3 (1); týž 1533 jako Fr. č. 9 (1); týž 1541 jako Fr. č. 16 (2).

Dolní Rakousy, Maxmilián I. (1493—1519), *Videň*, feník z r. 1518 jako M. A. (vyd. 1948), tab. I, č. 33 (2); týž 1519 (1); feník s nečit. letop. (snad Karel V. nebo Ferdinand I.) jako M. A. tab. I, č. 33 (1). — Karel V. (1519—1521), feník z r. 1520 jako M. A. tab. I, č. 33 (1); týž 1520 jako M. A. tab. I, č. 34 (1). — Ferdinand I. (1521—1564), *Videň*, feník s rakouským štítem z r. 1522 jako Sa. 683 (5).

Horní Rakousy, Ferdinand I. (1521—1564), *Linec*, feník jednostr. 1527 (3); týž 1528 (5); týž 1530 (1); týž 1531 (2); týž 1533 (2); týž 1534 (2); týž 1535 (5); týž 1539 (2); týž s nečit. letop. (6).

Štýrsko, Ferdinand I. (1521—1564), *Št. Hradec*, jednostr. feník 1525 (1); týž 1528 (1); týž 1529 (2); týž 1530 (2); týž 1531 (2); týž 1532 (1); týž 1533 (1); týž 1534 (1); týž 1535 (1); týž 1539 (2).

Korutany, Maxmilián I. (1493—1519), *Celovec*, feník z r. 1517 (1); — Ferdinand I. (1521—1564), *Celovec*, feník 1530 (3); týž 1532 (2); týž 1534 (3); týž 1535 (2); týž 1536 (3); týž 1538 (1); týž s nečit. letop. (10).

Město Norimberk, haléř z let ok. r. 1496 jako MBNG 1926, tab. V, č. 146 b var. (1); týž, ale líc jako MBNG 1926, tab. V, č. 146 b, c, rub pravděpodobně bez ražby (1).

Patriarchát Aquileia, Antonín II. (1407—1418), denár b. l. (1).

Biskupství Pasov, Wigilius Fröschel (1500—1516), haléř b. l. (1). — Arnošt Bavorský (1517—1540), feník 1529 (1); týž 1530 (1); týž 1531 (1); týž 1534 (1); haléř b. l. (27).

Kostnice, biskupství, Hugo Hohen-Landenberský (1496—1529), batzen b. l. (1).

Salzburg, arcibiskupství, Leonard Keutschach (1495—1519), půlkrejcar 1512 (2); týž 1514 (1); týž 1515 (2); týž, ale s nečit. letop. (2); týž, toliko zlomky (3); bílý feník 1500 (3); týž 1510 (4); týž 1511 (1); týž 1512 (3); týž 1514 (1); týž 1515 (1); týž s nečit. letop. (3). — Matouš Lang z Wellenburgu (1519—1540), půlkrejcar 1520 (1); týž 1525 (1); týž 1528 (1); týž 1529 (3); týž 1530 (1); týž 1531 (1); týž 1535 (3); týž 1538 (1); týž 1539 (5); týž 1540 (4); týž s nečit. letop. (11); bílý feník 1520 (2); týž 1521 (1); týž 1535 (1); týž s nečit. letop. (2); haléř s nečit. letop. jako Bernhart-Roll č. 786—801 (4). — Arnošt Bavorský (1540—1554), půlkrejcar 1540 (1); týž 1545 (1); týž s nečit. letop. (4); půlkrejcar jednostranný se dvěma znaky z r. 154? (1); haléř z r. 1542 jako Bernhart-Roll č. 910 (2).

Sasko, Arnoštovci, Jan Fridrich a Mořic (1541—1547), feník z r. 1542 se zn. lístku (1).

Berlín, město, feník 15... 2 (1).

Henneberg, Vilém V. (1480—1559), haléř 1531 (1).

Kromě těchto byly v nálezu ještě dvě mince, které nemohly být určeny. Jsou to:

a) Haléř, značně otřelý s bavorským štítkem na lici, na rubu vlevo dole písmeno P [Falc-Neuburg, Ota Jindřich a Filip, 1508—48 ?? (1)];

b) měděná mince o průměru 14 mm [početní peníz?] silně otřelá. Na lici: prostovlasé poprsí [ženy?] do prava hledící, rub nejasný (1).

Zřejmým nedopatřením, patrně již za války ve znojemském museu, byl mezi mince z tohoto nálezu přimíchán podstatně mladší feník (jednostranný s nečitelným letopočtem) Wolfganga Theodora z Raitenau, arcibiskupa salzburského v l. 1587—1612.

Nejmladší záhlavou v nálezu je salzburský půlkrejcar Arnošta Bavorského označený letopočtem 1545. Nález z okolí Znojma byl ukryt do země záhy po tomto roce.

NÁLEZ ZE ŠLAPANIC (OKR. BRNO-VENKOV)

Podle záznamu bývalého kustoda numismatické sbírky A. Palliardiho věnovalo v roce 1898 Obecní zastupitelstvo ve Šlapanicích Moravskému muzeu v Brně nález mincí. Nálež byl odkryt za dosud nám neznámých okolností ve Šlapanicích v témže roce 1898 a obsahoval tyto mince:

Čechy, kruhový peníz se lvem, Castelin, Drobná mince, č. 58 (1) ale jemnějšího provedení (ražba kolem roku 1450?); ražby z let 1460–1468 Cast. č. 66 (1); Cast. č. 70 b (6). – Vladislav II. (1471–1516), *Kutná Hora*, pražský groš značně otřelý (4) s čitelnými rozdělovacími znaménky . . XžB . . S×W a u ocasu lva tři tečky; jednostranný bílý peníz, Castelin, Ke chronologii bílých peněz Vladislava II., NČČsl. VI, 1930, str. 75, tab. II, č. 2 (9); s odchylnou kresbou lva (2); jednostranný malý peníz, Smolík tab. III, č. 44 (3); č. 45 (11); č. 46 (6); č. 47 (2). – Ludvík I. (1516–1526), jednostranný malý peníz, Cast. Příspěvky k chronologii haléřů Vladislavových a Ludvíkových, NČČsl. VIII, 1932, č. 1 (1); Cast. č. 4 (12); Cast. č. 5 (17); Cast. č. 6 (2); Cast. č. 9 (37); Cast. č. 9, ale koruna bez stonků, s tečkou nad písmenem R (1); Cast. č. 10 (42); Cast. č. 10, ale nad korunou dvě tečky (1); Cast. č. 10, ale písmeno R je obrácené (2); Cast. č. 10, ale pod písmenem R je tečka (1); Cast. č. 14–15 (40). – Ferdinand I. (1526–1564), jednostranný bílý peníz, Smolík str. 54, č. 2 (1); Smolík č. 5 (9); Smolík č. 9, ale písmena N ve správné poloze (5); Smolík č. 11 (6); Smolík č. 15 (1); Smolík č. 16 (1); jednostranný malý peníz, Smolík tab. IV, č. 76 (1); s tečkami nad písmeny R–P (1); Smolík č. 77 (2); Smolík č. 79 (5); Smolík č. 80 (5); z roku 1533, Smolík č. 81 (2); z roku 1535?, Smolík č. 81 (2).

Slezsko, Ferdinand I. (1526–1564), *Vratislav* [?], haléř 1533 (1); 1548 (1).

Město Svídnice, půlgroš 1522 (1).

Město Zhořelec, haléř z 15. století, Mikš, Nálež v Mělníku r. 1946, NČČsl. XIX, 1950, č. 1 (2).

Kladsko, Jiří z Poděbrad (1443–1462), haléř bez letopočtu, Saurma č. 102.

Dolní Rakousy, Maximilián I. (1493–1519), feník 1517 (1). – Ferdinand I. (1521–1564), feník 1522 (2).

Horní Rakousy, Ferdinand I. (1521–1564), feník 1527 (5); 1528 (3); 1530 (2); 1531 (1); 1532 (2); 1533 (3); 1534 (3); 1537 (1); 1539 (1); nečit. let. (1).

Štýrsko, Ferdinand I. (1521–1564), feník 1537 (3).

Korutany, Maximilián (1493–1519), feník 1517 (1). – Ferdinand I. (1521–1564) feník 1538 (1), 1534 (1).

Uhry, Ludvík I. (1516–1526), denár 1523 (1).

Salzburg, arcibiskupství, Leonard Keutschach (1495–1519), bílý feník 1516 (3), 1517 (1), nečit. let. (1). – Matyáš z Wellenburgu (1519–1540), půlkrejcar 1529 (1), 153? (1), 1534 (1), 1536 (3); bílý feník 1523 (2). – Arnošt Bavorský (1540–1554); půlkrejcar 155? (2); bílý feník 1544 (1), 1545 (1).

Bavory-Mnichov, Arnošt I. a Vilém III. (1402–1435), feník (falsum [?]), (1). Bavory-Oettingen, Karel, Ludvík XV., Martin a Ludvík XVI. (1522–1549), feník 1528 (1), 1530 (2), 1535 (1), nečit. let. (1).

Horní Falc, Bedřich II. (1544–1556), feník 1534 (1).

Leuchtenberg, Jan VI. (1487–1531), feník 1529 (1). – Jiří (1531–1555), feník 1532 (1).

Branibory, Jáchym I. (1513–1534), feník (1).

Branibory-Ansbach, Kazimír a Jiří (1515–1527), feník (1).

Pasov, biskupství, Vigileus Fröschel (1500–1516), haléř (1). – Arnošt (1517 až 1540), haléř (6).

Město Nördlingen, Eberhard (1506–1535), feník 1526 (1), feník 1532 (2).

Sasko-Míšeň, feník z pol. 15. století (2).

Sasko-Arnoštovci, Jan Bedřich a Jiří (1532–1539), feník 1534 (1). – Jan Bedřich a Jindřich (1539–1541), feník 1541 (1), 1542 (1).

Sasko-Albertovci, Mořic (1541–1553), feník (1).

Schwarzburg, Günther s Jindřichem, feník GH (1).

Nálež byl pravděpodobně ukryt do země v první polovině vlády Ferdinanda I. Habsburského, v době značného válečného neklidu, způsobeného zejména pronikáním tureckých vojsk k Vídni.

Eva Valentová

NÁLEZ V PLAVÝCH VOZOKANOCH (SLOVENSKO)

Jozef Trnka, cestár z Plavých Vozokán, okres Želiezovce, odovzdal v novembri r. 1950 Štátnému archeologickému ústavu v Martine hromadný nálež mincí, ktorý našiel pri rigolovaní pôdy pod vinohrad. Mince našiel ešte v roku 1949 v polohe zv. Svätováňsky breh, v hĺbke 40–60 cm. Nachádzali sa spolu voľne v zemi. Celkom je ich 60 kusov. Sú to denáre Ferdinanda I.

Uhorsko, Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica*, denár 1542 (1), 1549 (1), 1550 (1), 1551 (1), 1553 (1), 1555 (1), 1556 (3), 1557 (2), 1558 (7), 1559 (2), 1560 (7), 1561 (14), 1562 (19).

Tieto mince boli ukryté po r. 1562.

Jarmila Štěpková

NÁLEZ U CHVALKOVIC (OKR. JAROMĚŘ).

Altun sultána Sulejmána I., ražený v Sidre Kejsi

Dne 20. III. 1954 byla odevzdána k určení do numismatického oddělení Národního musea v Praze zlatá mince – altun¹⁾ osmánských sultánů. Příčiněním řed. J. Krtičky z České Skalice byly zjištěny tyto nálezné okolnosti:

Podle ústního sdělení Jana Karla z České Skalice, bývalého majitele této mince, byl altun nalezen při okopávání řepy někdy před r. 1900 na poli u Chvalkovic, okr. Jaroměř, při svahu na silnici, vedoucí z Mízkoles v témže okresu do Chvalkovic. Nalezená mince – o váze 3,376 g a průměru 20,6/20,25 mm – má na lici v poli, ohraničeném perličkovým a plným kruhem tento nápis:

Sultán Sulejmán	Sultán Sulejmán
ibn Selím hán	syn hána Selíma
'azza našruhu đuriba	ať je pevné jeho vítězství, raženo
Sidre Kejsi	Sidre Kejsi
–	[rok ražby otřen]

Na rubu v poli, ohraničeném plným a perličkovým kruhem je nápis:

đarib an-nađr	Razící zářivě [mince]
šáhib al-'izz wan-našr	Pán mocný a vítězný
fil-barri wal-bađri	na souši i na moři

¹⁾ Altun, zlatá mince o váze asi 3,43 g, zavedena sultánem Muḥammadem II. r. 1454 n.l., viz F. Schrötter, Wörterbuch der Münzkunde, Berlin 1930, str. 23 sub. voce.

Z toho plyne, že nalezená mince je altun osmánského sultána Sulejmána I. b. Selím Nádherného [926–974 H (1520–1566 n. l.)].²⁾ Mincovna Sidre Kejsí,³⁾ v níž byl tento altun sultána Sulejmána ražen (uváděná rovněž jako Sidre Kapışi)⁴⁾ ve vilájetu Saloniki (nyní Thessaloniké – Soluň), patří k oněm mincovnám, jejichž činnost byla úzce spjata s těžbou drahého kovu – stříbra.⁵⁾

Z mincovny Sidre Kejsí je zachována řada ražeb, zlatých i stříbrných počínaje sultánem Sulejmánem I.⁶⁾ [926–974]/1520–1566. Za jeho vlády byla asi činnost mincovny největší, menší počet ražeb je z doby jeho nástupce, Selíma II. [974–982/1566–1574],⁷⁾ ojedinele se setkáváme i s ražbami Muráda III. [982–1003/1674–1595]⁸⁾ Aḥmeda I. [1012–1026/1603–1617] a Muráda IV. [1032–1049/1623–1640].⁹⁾

Jak je vidno z uvedeného numismatického materiálu, byla tato mincovna v činnosti asi jen v době, dokud stříbrné doly dávaly dostatek kovu pro ražení mincí (zlaté mince byly pravděpodobně raženy z pagamentu). O souvislosti těžby stříbra s činností mincovny Sidre Kejsí se dovídáme z písemných pramenů. Tak Ḥāǧǧī Ḥalífa,¹⁰⁾ nejvýznamnější osmánský polyhistor, uvádí o mincovně Sidre Kejsí tuto zprávu:

„Sidre Kejsí, ležící na východ od Saloniky, je vzdálena přibližně tři farsangy¹¹⁾ od moře a 12 dnů cesty od Konstantinopole... leží na jih od Séróz¹²⁾ ve vzdálenosti dvou důkladných dnů cesty. Poněvadž v blízkosti Sidre Kejsí jsou doly na stříbro, je tam i mincovna. Sidre Kejsí má svůj masgid, dvoje lázně a malý trh... Doly leží na jižní straně strmého kopce, odkud berou dřevo na nutná zařízení a stroje pro tamní doly...”

Rovněž turecký cestovatel 17. století, Ewlijá Čelebí,¹³⁾ se ve svém díle Seyāḥatnâme

²⁾ Typ BMC, Stanley Lane-Poole, VIII, č. 185–187, tab. VIII. Vzhledem k tomu, že mince v té době jsou datovány vždy prvním rokem vlády sultána, jehož jménem byly raženy, je těžko stanovit dobu ukrytí této mince. Mohlo se tak stát již za vlády Sulejmána Nádherného, jehož celé údobí vlády bylo vyplněno boji proti Evropě, počínaje dobytím Bělehradu r. 1521 a konče obléháním Sigetu r. 1566, nebo ještě později.

³⁾ O. Codrington, Manual of Musalman Numismatics, London 1904, str. 161: 40° 38' sev. šíř., 92° 56' vých. dél.

⁴⁾ Ḥalil Edhem, Meskúkâtı otmánîje, Constantinopol 1334, str. 287.

⁵⁾ Rumelien u. Bosna, geographisch beschrieben von Mustafa Ben Abdalla Hadschi Chalfa, aus dem türk. übers. J. v. Hammer, Wien 1812, str. 82.

⁶⁾ Altun: BMC, VIII, č. 188 a 189; Ḥalil Edhem, l. c. č. 934–952; sb. Augstova a mince našeho nálezu. Akče: BMC VIII, č. 188, 189; Ḥalil Edhem, l. c. 953–965; sb. Augstova; J. Østrup, Catalogue des monnaies Arabes et Turques, Copenhagen 1938, č. 2525.

⁷⁾ Altun: Ḥalil Edhem, l. c. č. 1129–1132; museum Košice. Akče: BMC VIII, Add. č. 225p; Ḥalil Edhem, l. c. č. 1133–1137, sb. Augstova: S. Lane-Poole, Catalogue of the Coins in the Khedieval Library, London 1897, č. 1634–1636.

⁸⁾ Altun: Ḥalil Edhem, l. c. č. 1330–1332; S. Lane-Poole, Khedieval, č. 1655; akče: BMC VIII, č. 239; Ḥalil Edhem, l. c. č. 1333–1335; Østrup, l. c. č. 2542.

⁹⁾ Sb. Augstova.

¹⁰⁾ Ḥāǧǧī Ḥalífa Muṣṭafá' b. 'Abdalláh, zvaný Kátib Čelebí nar. v Konstantinopoli r. 1017 H (1609 n. l.), zemřel tamtéž 1067 H (1657 n. l.)

¹¹⁾ Farsang – délková míra, asi 6232 m; viz EI, II, str. 73.

¹²⁾ Serres, město v bývalém vilájetu Saloniki, viz EI IV, str. 250.

¹³⁾ Ewlijá Čelebí, nar. v Konstantinopoli r. 1020 H (1611 n. l.), podnikl řadu cest po tehdejší území osmánského sultanátu a účastnil se polních tažení proti Krétě, Uhrám a Rakousům. Svá pozorování sepsal v díle Ta'riḥ-i Seyyāḥ, kronika cestovatele, uváděné běžně pod titulem Seyāḥatnâme.

me¹⁴⁾ zmiňuje o činnosti této mincovny r. 1048/1638, kde ji uvádí na sedmém místě mezi mincovnami, činnými za sultána Muráda IV.

Další zpráva, která připomíná Sidre Kejsí k r. 1107 [1696], uvádí, že v dolech se již dávno nepracovalo, že propadaly zkáze a obyvatelstvo 10 vesnic, které musilo dříve pracovat na pomocných pracích při dolech v Sidre Kejsí, bylo přikázáno do nedaleké Piranče, kde byla zřízena slévárna na koule pro osmánskou artilerii. Tam nyní přiváželi rudu, písek, uhlí a hloubili důlní šachty a dopravovali ulité koule do přístavu v Kavale.¹⁵⁾

Avšak r. 1114 [1702] byla v opuštěných a zkáze propadajících dolech v Sidre Kejsí znovu obnovena těžba. Poněvadž bylo nutno se obávat nájezdů korsárů, bylo dolům přikázáno 40 segbánů s denní mzdou 15 akče.¹⁶⁾ Mincovna zde však již obnovena nebyla.

Otázku, kdy skončila ražba mincí v Sidre Kejsí nelze prozatím stanovit s určitostí. Rozhodně však lze důvěřovat zprávě Ewliji Čelebí, že r. 1048 se ještě razilo. Tento soud podporuje akče Muráda IV. Stalo se tak v rozmezí let 1048–1107, kdy, jak zpráva uvádí, byly doly již dávno opuštěny. Konečné řešení tu může přinést jen souhrn ražeb, pocházejících z této mincovny, zvláště těch, jež jsou v dosud nepublikovaných sbírkách oněch států, jejichž území bylo v té době úzce spjata s dějinami osmánské říše.

Eva Valentová

NÁLEZ MINCÍ V STREKOVE (SLOVENSKO)

V Strekove, okres Nové Zámky, bol na jeseň roku 1955 nájdený hromadný poklad mincí. Nálezisko je v polohe zvanej Pántyu. Pri kopaní zemiakov, na poli obrábanom po prvýkrát, narazil učiteľ v. v. Imrich Verséggy na hromadku mincí. Zástupcovi Archeologického ústavu SAV v Nitre podarilo sa zachrániť z tohto nálezisku len 75 kusov strieborných denárov. Podľa dodatočného zistenia nález obsahoval i niekoľko veľkých strieborných mincí, ba i mince zlaté a dva pečetné strieborné prstene. Tieto mince a prstene sa nachádzajú u miestneho obyvateľa.

V nálezisku odovzdanom Archeologickému ústavu SAV v Nitre sa nachádzajú tieto ražby:

Uhorsko, Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica*, denár 1534 (1), 1538 (1), 1539 (2), 1540 (1), 1548 (2), 1551 (1), 1552 (7), 1553 (2), 1554 (2), 1556 (1), 1559 (1), 1561 (2); denár zn. CM 1531 (1); obol bez let. (3); poškodené bližšie neurčené mince (10).

Maximilián II. (1564–1576), *Kremnica*, denár 1566 (1), 1568 (1), 1569 (1), 1571 (1), 1575 (1), 1576 (1), 1577 (1), 1578 (2).

Rudolf II. (1576–1612), *Kremnica*, denár 1580 (2), 1581 (6), 1583 (2), 1584 (2), 1585 (3), 1586 (1), 1589 (3), 1590 (5), 1591 (4), 1592 (1), 1593 (2), 1597 (1).

Najmladšia minca tejto časti nálezisku je denár Rudolfa II. z r. 1597.

¹⁴⁾ Seyāḥatnâme I, str. 566. Za preklady z turečtiny ďakujem týmto pani dr. Heleně Turkové.

¹⁵⁾ J. v. Hammer, Geschichte des osmanischen Reiches, Pest 1846, VI, str. 630, zprávy o roce 1696.

¹⁶⁾ GOR, VII, str. 44.

NÁLEZ V HORNÝCH OBDOKOVCIACH (SLOVENSKO)

V r. 1942 obvodné notárstvo v Horných Obdokovciach, okres Topoľčany, zaslalo Štátnu pokladnicu v Bratislave poklad mincí. V protokole Štátnej pokladnice je poznámka: „vo veci Pretis Sisinio a spol.“, ale bližšie okolnosti nálezu neboli uvedené. Poklad, ktorý sa skladá výhradne z toliarov, je uložený v Slovenskom múzeu v Bratislave. Zoznam mincí je tento:

- Uhorsko, Rudolf II. (1576–1612), *Kremnica*, toliar 1592 (1), 1602 (1).
- Čechy, Rudolf II. (1576–1612), *Kutná Hora*, V. Herolt [?], toliar 1593 (1); značka je zničená, ale podľa kresby mohla by to byť kutnohorská ražba.
- Rakúsko, Ferdinand I. (1526–1564), toliar bez let. (1).
- Tirolsko, arcivojvoda Ferdinand (1564–1595), toliar bez let. (3).
- Korutansko, arcivojvoda Karol (1564–1590), toliar 1574 (1).
- Sasko, Albertovská vetev, August (1553–1586), toliar 1568 (1), 1572 (1), 1575 (1), 1576 (1), 1578 (1).
- Nizozemsko, Západné Frisko (provincie), toliar 1587 (1).
- Nizozemsko, Východné Frisko, Edzard II., Krištof a Ján (1540–1566), toliar bez let. (1).

Väčšina mincí pochádza z druhej polovice XVI. stor. Najstaršie mince z polovice XVI. stor. sú bez letopočtov: rakúsky toliar Ferdinanda I. a toliar východného Friska. Najmladšou ražbou je uhorský toliar Rudolfa II. z roku 1602. Nevieme či zaslané toliare boli čiastkou väčšieho nálezu alebo predstavujú celý poklad. Na základe zachovanej najmladšej mince možno predpokladať, že poklad bol ukrytý na začiatku XVII. storočia.

Jiří Dvorský

NÁLEZ V BRLOHU U ČESKÉ KŘEMŽE NA ŠUMAVĚ

Při kopání na své zahradě našel na jaře r. 1929 Jakub Hořna z Brlohu u České Křemže na Šumavě nádobku naplněnou stříbrnými mincemi. Nádobka byla zakopána v hloubce asi 40 cm a při nárazu se zcela rozpadla. Mince byly uloženy v koženém váčku, ze kterého zbylo jen několik kousků. Poklad obsahoval 419 kusů, vesměs pěkně zachovalých, a 38 zlomků. Složen jest z ražeb různých států, měst, biskupství a arcibiskupství. Mezi mincemi byla koule ze střílné zbraně, muškety, o váze 37,15 g. Poklad získal ještě téhož roku p. Bedřich Neubauer pro Městské Rérychovo museum v Polné, kde je uložen. Byl zakopán asi r. 1618 snad nějakým cizím vojákem. Mince jsou převážně ražby drobných německých států a měst a pozoruhodná je jen nepatrná část mincí české proveniencce. Nejstarší mince nálezu má letopočet 1517, nejmladší 1617. Soudím, že poklad není celý a že jistá část byla na místě rozebrána.

Obsah zachované části je tento:

- Čechy, Vladislav II. (1471–1516), pražský groš (5).
- Maxmilián II. (1564–1576), *Budějovice*, Gebhart, bílý groš b. l. (1).
- Rudolf II. (1576–1612), *Budějovice*, Schönfeld, bílý groš b. l. (1).
- Matyáš II. (1612–1619), *Kutná Hora*, Šultys, malý groš 1612 (1).
- Slezsko, Ferdinand I. (1526–1564), *Vratislav*, slezský halér 1531 (2), 1534 (2).
- Lehnice a Břeh, Jan Kristián a Jiří Rudolf (1602–1612), groš 1606 (1), 1607 (2), 1608 (1), 1610 (1), 1616 (1).
- Münsterberg a Olešnice, Karel II. (1547–1617), groš 1613 (1).
- Opavsko, Karel z Lichtenštejna (1614–1616), groš 1614 (1), 1616 (1).

- Těšínsko, Adam Václav (1594–1617), groš 1606 (1), 1609 (1), 1611 (1), neč. let. (1).
- Dolní Rakousy, Rudolf II. (1576–1612), *Videň*, groš 1585 (1), 1589 (1).
- Horní Rakousy, Ferdinand I. (1526–1564), groš – t. zv. hubáček 1551 (1), groš 1561 (1), neč. let. (1).
- Korutany, arcivévoda Karel (1564–1590), groš 1590 (1), b. l. (2).
- Štýrsko, arcivévoda Karel (1564–1590), krejcar 1584 (1), neč. let. (1). – Ferdinand II. jako arcivévoda, groš 1610 (2), neč. let. (1).
- Tyrolsko, Ferdinand I. (1526–1564), krejcar b. l. (1). – Arcivév. Ferdinand, groš b. l. (14). – Rudolf II. (1567–1612), krejcar 1600 (1).
- Elsasko, arcivévoda Ferdinand (1564–1595), tříkrejcar b. l. (3). – Rudolf II. (1576–1612), groš neč. let. (1).
- Brixen biskupství, arcivévoda Karel Rakouský (1613–1624), groš 1615 (1).
- Salzburg, arcibiskupství, Leonhard Keutschach (1495–1519), halér 1517 (1). – Matyáš Lang z Wellenburgu (1519–1540), halér 1528, 1530, 1531, 1536, 1537 (po 1), 1540 (2), neč. let. (14). – Arnošt Bavorský (1540–1554), halér 1548 (1), 1550 (1), 1554 (2), neč. let. (1), zlomky (3). – Jan Jakub Khuen Belase (1566–1586), halér 1564, 1566, 1584, 1885, 1586, 1587 (po 1), neč. let. (17). – Jiří Khuenburg (1586–1587), halér b. l. (2). – Wolf Dietrich Raitenau (1587–1612), halér 1591 (1), 1597 (1), 1598 (1), 1599 (1), 1606 (1), neč. let. (3). – Marcus Sitticus (1612–1619), halér 1613 (1), 1617 (1), neč. let. (2).
- Polsko, Kazimír IV. (1444–1492), půlgroš b. l. (1). – Alexandr (1501–1506), půlgroš b. l. (3). – Zikmund I. (1506–1548), půlgroš b. l. (1). – Zikmund III. (1587 až 1632), groš 1596 (1), 1598 (1), 1601 (1), 1605 (1), 1616 (1).
- Riga, Štěpán Bathory (1576–1586), groš 1586 (1), neč. let. (1).
- Bádensko, Bernhardská vetev, Filip (1569–1588), groš 1588 (1).
- Braniborsko-Prusko, Jan (1535–1561), groš 1544 (1). – Jan Jiří (1571–1598), groš 1577 (1), neč. let. (1). – Jan Zikmund (1608–1619), groš 1612 (1).
- Colmar, groš 1614 (1), zlomek (1).
- Falc-Simmern, Richard (1596–1598), groš 1595 (1).
- Falc-Veldenz, Jiří Jan (1544–1592), dvoukrejcar 1587 (1). – Jan II. (1604–1635), groš 1605 (3), 1606 (1), 1607 (1), 1608 (2), b. l. (1).
- Falc-Zweibrücken, Jan I. (1569–1604), dvoukrejcar 1580 (1), 1586 (1), 1587 (1), 1593 (3), 1595 (4), 1596 (4), 1598 (3), 1599 (1), neč. let. (1), 1600 (4), 1602 (3), 1603 (6), 1604 (1), b. l. (8), dvouráz (1).
- Freiburg, groš b. l. (1).
- Fulda, biskupství, Baltazar z Dernbachu (1570–1606), groš 1603 (1).
- Hagenau, groš 1601 (2), 1602 (1).
- Hanau-Münzenberg, Filip Ludvík I. (1561–1580), groš b. l. s tit. Rudolfa II. (3). – Jan Reinhard (1599–1625), groš 1599 (1), 1600 (1), 1602 (1), 1603 (2), 1604 (1), 1606 (6), 1909 (1), b. l. s tit. Rudolfa II. (1), groš 1621 (1), b. l. s tit. Matyáše II. (1).
- Hanau-Lichtenberg, Filip V. (1570–1599), groš 1595 (1), 1596 (1), 1598 (3), 1599 (2).
- Hanau, groš 1613 (2), 1614 (1).
- Hameln, groš 1608 (1), 1610 (1).
- Holstein-Gottorp, Jan Adolf (1590–1616), groš 1601, (1) 1603 (2).
- Hohnstein, Volmar Wolfgang (1562–1580), groš b. l. (1).
- Jülich-Cleve-Berg, Jan Vilém (1592–1609), groš 1603 (1), 1604 (1). – Panující knížata (1609–1624), 4 stüber (mallchilling) b. l. s tit. Rudolfa II. (1).
- Kempten, groš 1512 (1), 1554 (1).

Kaufbeuren, groš 1553 (1).
 Kostnice, groš b. l. (1).
 Kolín n. R., arcibiskupství, Arnošt Bavorský (1612–1650), groš 1608 (1), 1609 (1), b. l. (2).
 Leiningen, větev Westerburg, Ludvík (1597–1622), groš b. l. (2).
 Magdeburg, groš 1576 (1).
 Marsberg, groš 1609 (1).
 Montfort, Ulrich IV. (1564–1574), groš 1570 (1).
 Murbach a Lüders, opatství, Ondřej Rakouský (1587–1601), groš neč. let. (1).
 Nassau, větev Weilburg a Saarbrücken, Jan Ludvík (1568–1596), dvoukrejcar b. l. (1). — Ludvík II. (1593–1625), dvoukrejcar 1594 (1).
 Salm-Kyrburg, Otto (1594–1607), groš b. l. (10).
 Salm-Dhaun, Adolf Jindřich (1561–1601), groš 1602 (1), b. l. (1).
 Salm-Grumbach, Jan a Adolf (1585–1625), groš b. l. (2).
 Sasko, Albertovská větev, August (1553–1586), *Drážďany*, groš 1560 (1), 1562 (1), 1566 (1), 1573 (2), 1574 (2), 1575 (2). — Jan Jiří a August (1611–1615), groš 1612 (1). — Jan Jiří I. (1615–1656), groš 1617 (1).
 Schauenburg, Arnošt III. (1601–1622), groš 1604 (2).
 Solms-Hohensolms, Hermann Adolf (1562–1613), groš 1612 s tit. Matyáše II. (1). — Filip Reinhard I. (1613–1636), groš b. l. s tit. Matyáše II. (1).
 Solms-Lich, Arnošt, Eberhard a Hermann Adolf (1562–1640), batzen neč. let. (2); groš b. l. (1). — Arnošt (1590–1619), groš 1616 (1).
 Stolberg-Wernigerode, Ludvík Jiří (1572–1618), groš b. l. (4).
 Strassburg, biskupství, Jan z Manderscheidu (1569–1592), groš 1586 (2), 1573 (1), b. l. (1); feník s lilii b. l. (3), zlomek (1). — Karel Lotrinský (1592–1607), groš neč. let. (1).
 Worms, biskupství, Jiří ze Schönenbergu, (1580–1595) groš 1586 (1). — Theodor z Bettendorfu (1552–1580), groš 1575 (1).
 Waldeck, František, Vilém Arnošt, Kristián a Wolrab IV. (1588–1598), dvoukrejcar 1590 (1). — Kristián a Wolrab IV. (1598–1638), groš 1617 (2).
 Nizozemí: Kampen, 4stüber (mallschilling) b. l. s tit. Rudolfa II. (1), b. l. s tit. Matyáše II. (2).
 Švýcarsko: Luzern, groš 1598 (1), 1599 (3), 1601 (3), 1603 (2), 1604 (1), 1605 (1), 1606 (2). — Schaffhausen, groš 1563 (2), 1585 (1), 1590 (1), 1597 (28); zlomky (3). — Zug, groš 1599 (5), 1600 (3), 1601 (3), 1602 (2), 1603 (4), 1604 (6), 1606 (4), 1608 (3). — Uri, Schwyz, Unterwalden, tříkrejcar b. l. (2).
 Zlomky různých mincí (38).

Emanuela Nohejlová-Prátová

NÁLEZ V KRALOVICÍCH U PLZNĚ

Při kopání základů k rodinnému domku p. VI. Čiháka v Nádražní ulici na parcele zvané „Na Krobotech“ byly koncem května r. 1954 v hloubce asi 40 cm pod povrchem nalezeny mince v koženém váčku, který se rozpadl. Spolu s nálezem mincí byla asi 15 m dále odkryta pod mlatem staré stodoly mrtvola mladého, silného člověka. Dvě jiné kostry byly ještě v nestejných vzdálenostech.

Nález obsahoval celkem 751, většinou drobných, mincí cizích, ukrytých r. 1620 nebo krátce po něm. Celek uchoval charakteristickou směs ražeb kiproých, která mohla být ma-

jetkem některého vojáka z armády císařských, když tato sledovala r. 1620 české královské vojsko od Kralovic přes Rakovník k Bílé Hoře.¹⁾

Soupis mincí:

Čechy, Vladislav II. (1471–1615), *K. Hora*, černý peníz (1). — Maxmilián I. (1564–76), *Praha*, Harder, krejcar bez let. (1), 1570 (1) a 1571 (1); *K. Hora*, Řánský, bílý peníz 1568 (?), 1). — Čeští stavové, *K. Hora*, Hölzl, krejcar 1619 (1).

Morava, Olomouc, František Dietrichstein (1599–1636), *Kroměříž*, bílý peníz 1616 (1).

Slezsko, Ferdinand I. (1526–64), *Vratislav*, krejcar 1562 (2), 1563 (4); dvoufeník 1530 (1), 1531 (3) a neč. let. (2). — Lehnice-Břeh, Jáchym Fridrich (1586–1602), tříkrejcar 1601, Fr.-S. č. 1382 (1), 1608, Fr.-S. č. 1426 (1). — Jan Kristián a Jiří Rudolf (1602–21), *Rychleby*, Cantor, tříkrejcar 1615 (1) a 1620 (1). — Nissko, Karel, bisk. vratislavský (1608–24), tříkrejcar 1620, Fr.-S. č. 2598 (1). — Münsterbersko-Olešnice, Karel II. (1548–1618), tříkrejcar 1614, Fr.-S. č. 2192 (1). — Těšínsko, Adam Václav (1579–1617), tříkrejcar 1605 (1). — Opavsko, Karel Liechtenstein (1614–27), tříkrejcar 1617, Fr.-S. č. 3146 (1); Cantor, tříkrejcar 1619 (1). — Krnovsko, Jiří Bedřich (1543–1603), krejcar 1562 (1); Jan Jiří (1606–21), tříkrejcar 1616 (1) a 1619 (1).

Dolní Rakousy, Fridrich III. (1436–93), dvoufeník 1482 (1). — Maxmilián I. (1493–1519), *Videň*, dvoufeník bez let. (1; jako Luschin č. 74, ale dolní štíty jsou postaveny obráceně). — Matyáš (1608–19), *Videň*, Jessenský, tříkrejcar 1619 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1590–1637), půlkrejcar 1605 (1), 1608 (1) a 1610 (1). Štýrsko, arcivév. Karel (1564–90), dvoufeník 1583 (1). — Ferdinand II. (1590 až 1637), půlkrejcar 1594 (1), 1611 (1), 1512 (1) a neč. let. (1).

Tyrolsko, Zikmund (1439–96), krejcar bez let. (1). — Ferdinand I., krejcar bez let. (3). Elsassko-Pfirt, arcivév. Ferdinand (1594–94), dvojité čtyrák („Vierer“) bez let. (1); čtyrák bez let. (1).

Uhry, Ferdinand I. (1526–64), *Kremnica*, denar 1557 (1).
 Salzburg, Leonard Keutschach (1495–1519), půlkrejcar 1514 (5), 1515 (2), 1516 (1), 1517 (1), 1518 (2) a neč. let. (4). — Matouš Lang (1519–40), půlkrejcar 1521 (4), 1523 (4), 1524 (1), 1525 (4), 1528 (3), 1529 (2), 1530 (3), 1531 (4), 1532 (3), 1534 (6), 1535 (11), 1536 (9), 1537 (8), 1538 (6), 1539 (4), 1540 (10) a neč. let. (78). — Arnošt Bavorský (1540–54), půlkrejcar 1540 (3), 1541 (2), 1542 (4), 1545 (1), 1546 (2), 1547 (2), 1549 (1), 1550 (2), 1551 (5), 1552 (3) a neč. let. (37). — Michal Khünburg (1554–60), půlkrejcar 1555 (5), 1557 (1), 1559 (3) a neč. let. (18). — Jan Jakub Kühn (1560–86), půlkrejcar 1560 (1), 1561 (6), 1562 (2), 1563 (5), 1564 (5), 1565 (5), 1566 (6), 1567 (4), 1569 (2), 1570 (3), 1575 (6), 1576 (4), 1577 (4), 1578 (3), 1579 (3), 1581 (5), 1582 (2), 1583 (1), 1585 (2) a neč. let. (39). — Jiří Khünburg (1586–87), půlkrejcar 1586 (1). — Wolfgang Theodor z Raitenau (1587–1612), feník (S. 944); 1587 (1), 1588 (3), 1589 (3), 1590 (1), 1591 (1), 1592 (1), 1593 (4), 1594 (4), 1595 (4), 1596 (1), 1597 (3) a neč. let. (6); feník (S. 947): 1599 (3), 1600 (3), 1604 (2), 1605 (4), 1606 (4), 1607 (9), 1610 (3), 1611 (1) a neč. let. (9). — Marcus Sitticus (1612–1619), feník 1612 (1), 1614 (2), 1615 (1), 1616 (1), 1617 (1) a neč. let. (1).

Anhalt, Jan Jiří-Kristian-August-Rudolf-Ludvík (1586–1618), groš 1617 (1), 1618 (4) a 1619 (3).

Barby, Albrecht Fridrich († 1641), groš 1612 (1), 1614 (1), 1617 (1) a 1619 (1).
 Branibory-Prusko, Jan Zikmund (1608–19), groš 1614 (1).

¹⁾ Tuto historickou okolnost sdělil správce OVM v Kralovicích-Mar. Týnci Jos. Vorel, při zaslání nálezů ke zpracování.

Brémy, arcibisk. a bisk. Lübeck, Jan Fridrich (1596–1706–1634), groš 1619 (1).
 – Město Brémy, groš 1551 (1).
 Brunšvik-Wolfenbüttel, Fridrich Oldřich (1613–34), groš 1619, Saurma č. 3719 (1); bez let. S. č. 3720 (1); bez let., S. č. 3722 (1); bez let., S. č. 3723 (1); bez let. jako S. č. 3723, ale opis FIDEN DESER DEUS (1); groš 1618, S. č. 3728 (1); groš 1619, S. č. 3740 (1); S. č. 3743 (8); S. č. 3747 (2); S. č. 3749 (6); groš 1620, S. č. 3756 (1); groš bez let., S. č. 3760 (4); S. č. 3764 (1); groš 1619, S. č. 3769 (1); S. č. 3772 (1); groš 1619, S. č. 3774 var. (1); groš 1620, S. č. 3775 (1); groš 1619, S. č. 3776 (1); S. č. 3777 (1); groš 1620, S. č. 3784 (1); S. č. 3785 (1); groš bez let., Fiala, tab. 18, č. 59 (1); groš 1620, Fiala str. 218, č. 1421 (1). – Brunšvik-Celle, Kristian (1599–1633), groš 1618 (1). – Město Brunšvik, mar. groš. 1546 (1).
 Colmar, 4fenik bez let. (1).
 Corvey, Theodor z Beringhausenu, groš 1613 (1) a 1614 (1). – Jindřich Aschenbrock (1616–24), groš 1619 (2).
 Eimbeck, groš 1602 (1) a 1919 (2).
 Falc-Zweibrücken, Jan II. (1604–35), tříkrejcar bez let. (za Matyáše, 1).
 Goslar, groš 1619 (2), 1620 (1) a bez let. (1).
 Gottingen, groš 1616 (1) a 1619 (3).
 Hagenau, groš bez let. (za Matyáše, 1).
 Halberstadt, Kristian Brunšvický (1616–24), groš 1617 (1), 1618 (1) a neč. let. (1).
 Hameln, groš 1614 (1), 1617 (1), 1619 (4) a 1620 (3).
 Hanau-Münzenberg, Filip Ludvík I. (1561–80), tříkrejcar bez let. (S. č. 2177, 1).
 Hannover, groš 1617 (S. č. 3836, 1).
 Henneberg, Jindřich VIII. (1340–47) v *Coburgu*, fenik bez let. (1). – Vilém V. (1480–1559) v *Schleusingen*, fenik 1552 (1).
 Hessen-Kassel, Mořic (1592–1627), trojník 1622 (1).
 Hildesheim, groš 1601 (1), 1619 (3).
 Jülich-Cleve-Berg, Vilém (1539–92), groš 1590 (1) a 1592 (1). – Jan Vilém (1592–1609), groš (1600 1).
 Arcib. Kolín n. R. a bisk. Hildesheim, Ferdinand Bavorský (1612–50), groš 1613 (1), 1616 (1), 1619 (4, z nichž jeden dvojmo ražený).
 Kostnice, dvoukrejcar 1563 (1); krejcar bez let. (za Rudolfa II.: 1; za Ferdinanda II.: 1).
 Lippe-Detmold, Šimon VI. (1563–1613), groš 1610 (1). – Šimon VII. (1613–27), groš 1613 (1), 1614 (1), 1618 (3), 1619 (3) a neč. let. (1).
 Arcib. Magdeburk, Kristian Vilém (1598–1631), groš 1613 (1), 1614 (1), 1616 (1) a 1620 (1). – Město Magdeburk, groš 1619 (1).
 Marsberg, groš 1608 (1), 1610 (1) a 1615 (1).
 Bisk. Minden, Kristian Brunšvický (1599–1633), groš 1619 (1).
 Montfort, Oldřich IV. († 1574), krejcar bez let. (1).
 Nordhausen, groš 1617 (1), 1618 (2) a 1619 (1).
 Northeim, groš 1618 (1) a 1619 (1).
 Oldenburg, Ant. Günther (1603–67), šilink s orlem bez let. (1).
 Bisk. Paderborn, Theodor Fürstenberg (1585–1618), groš 1612 (1), 1614 (1) a neč. let. (1).
 Bisk. Pasov, Arnošt Bavorský (1517–40), fenik 1521 (2), 1529 (3), 1534 (1) a neč. let. (2).
 Pomořany-Barth, Filip II. (1606–18), groš 1615 (1). – Bisk. Kaminské, František (1600–20), groš bez let. (1). – Oldřich (1618–22), groš 1618 (1). – Pomořany-Wolgast, Filip Julius (1592–1625), groš bez let. (1).

Prusko, vév., Jan Zikmund (1608–19), groš 1613 (1) a 1619 (1).
 Quedlinburg, Dorota Saská (1610–17), groš 1615 (1), 1616 (1) a 1617 (1).
 Ritberg, Jan III. (1601–19), groš 1616 (1).
 Salm, poručení v *Grunbachu*, groš 1611 (1).
 Sasko, Jan Jiří I. (1611–56), groš (vikariatský) 1612 (1).
 Sasko-Výmar, Jan Arnošt (1605–40) s bratřími, groš 1619 (1).
 Schauenburg, Arnošt (1601–1622), groš 1615 (1), 1616 (1), 1618 (1) a 1620 (1).
 Schwarzburg, Günther, Ant. Jindřich, Jan Günther, Kristian Günther (1586–1631), groš 1619 (1), 1620 (4) a neč. let. (2).
 Solms-Lich, Arnošt, Eberhard a Adolf (1562–90), půlbaten bez let. (1); groš za Rudolfa II. (1576–1612) bez let. (1). – Filip v *Horolci* (1590–1631), groš 1516 (1), 1616 (1), 1617 (2), 1681 (2), 1620 (1) a bez let. (1). Jeden groš z r. 1617 je na lici ražen razídlm Heřmana Adolfa ze Solms-Hohen-Solms. – Solms-Hohen-Solms, Heřman Adolf (1563–1613), groš (1612 ?, 1).
 Stolberg-Ortenberg, Jindřich Volrab (1618–41), groš bez let. (2). – Stolberg-Stolberg, Wolfgang Jiří (1612–31), groš 1619 (1) a 1620 (1). – Bisk. Štrasburk, Jan z Manderscheidu (1569–92), groš 1580 (1).
 Opatství Werden, Hugo Preutäus (1614–46), groš 1619 (1).
 Hohenstein (?), kiprový, blíže neurčitelný groš (1).
 Švýcarsko: Luzern, krejcar 1566 (1). – Uri, Schwyz a Unterwalden, krejcar bez let. (1).
 Nizozemí za Matyáše (1612–19); Batenburg, 4stüber bez let. (1). – Dewenter, 4stüber bez let. (1). – Kampen, 4stüber bez let. (3). – Reckheim, 4stüber bez let. (1). – Vých. Frísko, Enno III. (1599–1625), 4stüber bez let. (1).
 Polsko, Kazimír IV. (1447–92), půlgroš bez let. (1). – Alexander (1501–6), půlgroš bez let. (2). – Zikmund I. (1506–48), půlgroš (1507–(1), 1508(1) a 1511 (1). – Štěpán Bathory (1575–86), groš 1581 (1). – Zikmund III. (1587–1632), *Bydgoszcz*, póltorak 1614 (7), 1615 (6), 1616 (13), 1617 (5), 1618 (9), 1619 (5); krucierz 1616 (1); trojak 1601 (1). – Města pod Zikmundem III.: Riga, groš 1616 (1). – Wschowa, denar 1609 (1).

Josef Petřtyl

DOPLNĚK K NÁLEZU V CHLUMĚTÍNĚ Z R. 1925

Nález chlumětinský z r. 1925 (popis nálezu v NČČsl. II, 1926, str. 134 a n.) měl svízelnou náleзовou situaci, protože se mnoho mincí rozeběhlo a vlastně teprve úřední zákroky shromáždily část nálezu. K. Chaura a J. Poslt zakoupili, případně zjistili další mince z nálezu v cizím majetku, takže popis v NČČsl. počítá s 305 mincemi. Podle sdělení p. Jana Muthsama, vrch. strážmistra SNB v. v. v. Kostelci n. Orlicí, měli ještě několik mincí z nálezu dva občané z Blatna; informátor je získal pro svou sbírku. Jimi doplňujeme dosavadní náleзовý popis. Jde o tyto ražby:

Čechy, Bedřich Falcký, 24 kr. 1620 (2), Čermák 403; 48kr. 1620 (2), Čermák 398.
 Tyroly, Rudolf II., tolar 1604 (1).
 Schaffhausen, město, tolar 1596 (1).
 Záp. Frísko, půltolar 1622 (1).

NÁLEZ MINCÍ VO VARÍNE, SLOVENSKO

Nález je uložený v Krajskom múzeu v Žiline, riaditeľka múzea V. Kristenová zistila nasledujúce nálezové okolnosti. Mince našli vo Varíne, okres Žilina asi r. 1952 v starej klenutej pivnici. V kamennom múri bol malý zamurovaný výklenok. Majiteľ domku vybúral múrivo a našiel medzi pieskom a popolom hromadku mincí, ležali tam aj zvieracie zuby, kliniec a úlomky zhnitého dreva. Podľa údajov bolo nájdené do 20 kusov mincí, ale do múzea dostalo sa len 12 kusov. Sú to nasledujúce ražby:

Uhorsko, Ferdinand II. (1618–1637), *Kremnica*, denár 1630 (1).

Poľsko, Žigmund III. (1582–1632), znak Sas, poltorák 1623 (3), 1624 (2), 1625 (1); znak Pólkovic, poltorák 1626 (1).

Prusko, Juraj Viliam (1619–1640), poltorák 1624 (1).

Švédsko, Gustav Adolf (1611–1632), poltorák 1630 (2), let. ? (1).

V náleze je nápadna prevaha cudzích, hlavne poľských ražieb, čo súvisí s zemepisnou polohou náleziska. Najmladšie ražby sú z roku 1630, takže po tomto roku ukryl majiteľ svoj chudobný poklad.

Lubomír Nemeškal

NÁLEZ V KOZLOVĚ (OKR. LEDEČ NAD SÁZAVOU)

Dne 8. července 1922 našli bratři Antonín a František Rajdlové při kopání písku na zahradě u domu č. p. 10, který patřil Janu Broumovi, hliněnou nádobu se stříbrnými mincemi. Zbytek nálezů v počtu 26 kusů odeslalo Ministerstvo školství a národní osvěty numismatickému oddělení Národního muzea k bližšímu určení a zpracování s upozorněním, že nález byl ihned při objevení rozebrán sebhennými se dětmi. Zachované mince nálezů jsou tyto:

Čechy, Rudolf II. (1576–1611), *Kutná Hora*, J. Šatný, bílý groš 1587 (1). – Ferdinand II. (1619–1637), *Praha*, J. W. Wolker, tříkrejcar 1637 (1); krejcar 1638 (1).

Jindřich Šlik (†1650), *Planá*, J. Candler, tříkrejcar 1637 jako Fiala č. 238¹⁾ a Donebauer č. 3812 (1).²⁾

Morava, Ferdinand II., *Brno*, Kr. Wansidler, krejcar 1624 (1), 1626 (1); *Olomouc*, M. Fritsch, krejcar 1626 (1), 1630 bez znamení mincmistra (1),³⁾ 1632 (2); T. Sonnenschein, tříkrejcar 1637 (1).

Slezsko, Ferdinand II., *Vratislav*, B. Zwirner, krejcar 1624 (1); H. Riedel, krejcar 1626 (1); H. Riedel (HR), krejcar 1627 (2); J. Ziesler (HZ), krejcar 1633 (1);⁴⁾ G. Reichart, MI (vardajn Mich. Jan), krejcar 1637 (1); *Nisa*, D. v. Bren, krejcar 1625 (1); *Ratibor*, S. Dyringer, krejcar 1625 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II., *Videň*, M. Fellner, tříkrejcar 1627 (1); *Videň* [?], M. Fellner [?], krejcar 162? (1).

Štýrsko, Ferdinand II., *Štýrský Hradec*, tříkrejcar 1626 (1), 16?? (1).

Tyrol, arcivévoda Leopold (1626–1632), *Hall*, desetikrejcar 1632 (1).

¹⁾ Ed. Fiala, Wiener Num. Zeitschrift XXIII, 1891, str. 247.

²⁾ Ed. Fiala, Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen u. Medaillen des Max Donebauer, Praha 1889.

³⁾ V. Miller zu Aichholz-A. Loehr-Ed. Holzmair, Österreichische Münzprägungen 1519–1938, 2. vydání, Videň 1948, str. 127 tuto variantu neuvádí.

⁴⁾ Miller Aichholz, l. c., str. 130 tuto variantu neuvádí.

Bavory, Maxmilián I. (jako kurfiřt 1623–1651), *Mnichov*, krejcar 1624 jako Wittelsbach č. 930 (1).⁵⁾

Štrasburk, biskupství, Jan z Manderscheidu (1569–1592), půlbatzen 1575 jako Saurma⁶⁾ č. 1943 (1).

Nejstarší mince je půlbatzen štrasburského biskupa Jana z Manderscheidu z roku 1575, nejmladší pak pražský krejcar Ferdinanda II. z roku 1638. I když nemůžeme stanovit dobu ukrytí tímto rokem, poněvadž část nálezů byla již při jeho odkrytí rozchvácena, přece jen není smělym předpoklad, soudíme-li, že jde o poklad, který byl ukryt v době nebezpečí třicetileté války.

Lubomír Nemeškal

NÁLEZ VE SKYŠICI (OKR. MNICHOVO HRADIŠTĚ)

V roce 1907, při kopání příkopu pro vodovod, našli rolníci Josef Špína a Václav Čermák u usedlosti č. p. 8 ve Skyšicích v hloubce asi 1,5 m džbánek z tmavé hnědočervené hlíny se 40 stříbrnými mincemi a oloveným pečetním prstenem. Prudkým nárazem byla nádoba rozbita a z drobných střípků se nedala znovu zrekonstruovat. Od roku 1907 byl nález v majetku Josefa Špíny, který jej na podzim roku 1954 daroval Vlastivědnému muzeu v zámku Humprechtě v Sobotce; správa muzea odeslala celý nález v prosinci téhož roku numismatickému oddělení Národního muzea k bližšímu určení a zpracování. Jsou to tyto mince:

Čechy, Jindřich Šlik (†1650), *Planá*, J. Candler, tříkrejcar 1638, Donebauer č. 3813¹⁾ a Fiala č. 241 (1).²⁾

Morava, biskupství Olomouc, Karel II. z Liechtensteina (1664–1695), tříkrejcar 1668, líc jako Lichnowsky-Mayer³⁾ č. 142, rub PRINCEPS REG - CA:BO:COM:1668 (1); 1670, líc CAROLVS·D·GEPVS (3) OLOMVENSIS, rub PRI - NCEPS·REG - CA:BO·COM s ·1670· (1).

Slezsko, Ferdinand II. (1619–1637), *Vratislav*, H. Riedel (HR), tříkrejcar 1632 (1). – Ferdinand III. (1637–1657), *Vratislav*, J. Hübner, tříkrejcar 1648 (1). – Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, S. Hammerschmidt (SH), šestikrejcar 1665 (1); S. Hammerschmidt (SHS), tříkrejcar 1666 (2), 1667 (1), 1668 (3), 1669 (1), 1670 (1); *Opolí*, trojník 1670 (1).

Lehnice-Břeh, Luisa z Anhaltu (†1680), šestikrejcar 1673 jako Friedensburg-Seger⁴⁾ č. 1950, ale opis na lící straně LIGN:BREG:ET·WOLAVIENSIS·1673· (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II., *Videň*, M. Fellner, tříkrejcar 1624 (2). – Leopold I., *Videň*, A. Cetto, patnáctikrejcar 1661 (1); F. Faber, tříkrejcar 1667 (1).

Štýrsko, Ferdinand II., *Štýrský Hradec*, tříkrejcar 1626 (1), 1627 (1), 1642 (1).

Korutany, Ferdinand II., *Sv. Vít*, tříkrejcar 1636 (1).

⁵⁾ J. P. Beierlein, Die Medaillen u. Münzen des Gesamtthauses Wittelsbach, Mnichov, I, 1897; II 1901.

⁶⁾ Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung, Berlin 1892.

¹⁾ Ed. Fiala, Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen u. Medaillen des Max Donebauer, Praha 1889.

²⁾ Ed. Fiala, Wiener Num. Zeitschrift XXIII, 1891, str. 247.

³⁾ R. Lichnowsky-Ed. Mayer, Des fürstlichen Hochstiftes Olmütz Münzen und Medaillen, Videň 1873.

⁴⁾ F. Friedensburg-H. Seger, Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit, Vratislav 1901.

Tyroly, Leopold I., *Hall*, tříkrejcar 1667 (1). — Ferdinand Karel (1632–1662), *Hall*, tříkrejcar 1645 (1), 1656 (1), 1660 (1), 1665 (1).

Uhry, Leopold I., *Kremnica*, šestikrejcar 1668 (2), 1669 (1), 1671 (2); tříkrejcar 1666 (1).

Sasko-Albertovci, Jan Jiří I. (1611–1656), *Dráždany*, J. Jacob, groš 1625 (1). — Jan Jiří II. (1656–1680), *Dráždany*, K. Roth, třetina tolaru 1672 (1).

Brunšvik-Lüneburg, Jan Fridrich z Calenbergu (1665–1679), mariánský groš 1670 jako Windischgrätz III.,⁵⁾ č. 15021 (tam ale 1676) (1).

Brabantsko, Filip IV. (1621–1665), *Brusel*, tolar 1649 (1); půltolar 1633 (1).

Olovený pečetní prsten,⁶⁾ který byl ukryt současně s nálezem, má na pečetní straně negativní obraz oka Boží Trojice a pod ním pak zkřížené hřbety, symboly Kristova utrpení. I jeho původ můžeme klást do druhé poloviny 17. století.

Nejmladší mincí nálezu je lehnicko-břežský šestikrejcar Luisy z Anhaltu z r. 1673; musel proto býti tento nález ukryt okolo tohoto roku.

Lubomír Nemeškal

NÁLEZ VE FLÁJÍCH (OKR. DUCHCOV)

Při kopání základů pro stavbu přehrady ve Flájích u Duchcova byl v močále v měsíci červnu 1954 odkryt nález mincí. Mince byly na sobě narovnány; byly patrně uloženy v koženém váčku, který se však nedochoval. Nález, jež odevzdal dílovedoucí stavby přehrady ve Flájích Jaroslav Holík numismatickému oddělení Národního musea k bližšímu určení a zpracování, obsahoval 24 stříbrné mince. Jsou to tyto mince:

Čechy, Leopold I. (1657–1705), *Kutná Hora*, Ř. Hackl, tříkrejcar 1677 (1).

Slezsko, Leopold I., *Vratislav*, S. Hammerschmidt (SH), tříkrejcar 1679 (1); Jiří Hübner, krejcar 1659 (1); trojník 1679 nečitelného mincovního znamení (1).¹⁾

Lehnice-Břeh, Kristián (1639–1673), *Břeh*, K. Brettschneider, krejcar 1668 jako Friedensburg č. 1929 (1).²⁾

Würtemberg-Olešnice, Sylvius Fridrich (1664–1697), *Olešnice*, S. Pfahler, tříkrejcar 1677 jako Friedensburg č. 2317 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1619–1637), *Videň*, M. Fellner, tříkrejcar 1632 (1). — Leopold I. (1657–1705), *Videň*, F. Faber, tříkrejcar 1670 (1).

Tyroly, arcivévoda Zikmund František (1662–1665), *Hall*, krejcar bez letopočtu (1).

Uhry, Leopold I., *Kremnica*, šestikrejcar 1673 (1).

Arcibiskupství Salzburg, Matyáš Lang z Wellenburgu (1519–1540), feník nečitelného letopočtu (1). — Jan Jakub Khuen (1560–1586), feník 1569 jako Bernhart-Roll³⁾ č. 1204 (1).

⁵⁾ Ed. Fiala, Katalog der Sammlung Pr. Ernst zu Windischgrätz III., Praha 1903.

⁶⁾ Popsala, určila a dobově zařadila dr. Zoroslava Drobná, přednostka historicko-archeologického oddělení Národního musea v Praze, které srdečně děkuje.

¹⁾ Podle V. Miller zu Aichholz-A. Loehr-Ed. Holzmair, Österreichische Münzprägungen 1519–1938, 2. vydání, Videň 1948, str. 178, byly roku 1679 trojníky raženy pouze v mincovně v Opolí.

²⁾ F. Friedensburg-H. Seger, Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit, Vratislav 1901. Dále cituji jen Friedensburg.

³⁾ M. Bernhart-K. Roll, Die Münzen und Medaillen des Erzstiftes Salzburg, Mnichov.

Biskupství Bamberg, Petr Filip (1672–1683), $\frac{1}{84}$ tolaru 1680 (2). — Markvart Šebestián (1683–1693), $\frac{1}{84}$ tolaru 1685 (1).

Branibory, Jan Jiří (1571–1598), *Berlín*, $\frac{1}{84}$ tolaru 157?, jako Bahrfeldt⁴⁾ tab. XII, č. 470a (1). — Jiří Vilém (1619–1640), tříkrejcar bez letopočtu (1). — Fridrich Vilém (1640–1688), $\frac{1}{24}$ tolaru 1679 jako Bahrfeldt tab. XV, č. 294 m (1).

Branibory-Ansbach, Jan Fridrich (1667–1686), krejcar 1680 (1).

Německý řád, feník 1682 (1).

Sasko-Arnoštovci, Jan Fridrich a Jindřich (1539–1541), trojník 1541 jako Saurma⁵⁾ č. 4445 (1).

Polsko, Zikmund III. (1587–1632), Bydgoszcz, groš 1624 jako Saurma č. 5429 (1); groš nečitelného letopočtu (1).

Švédsko, Karel XI. (1660–1697), Štětín, $\frac{1}{24}$ tolaru 1672, jako Bonnier⁶⁾ č. 1314 (1).

Nález byl ukryt do země někdy kolem roku 1685; z tohoto roku je také nejmladší mince nálezu, kterou je $\frac{1}{84}$ tolaru bamberského biskupa Markvarta Šebestiána.

Ludmila Kraskovská

NÁLEZ V BRATISLAVĚ

V polovici júna r. 1953 pri búraní domu č. 21 na ulici Československej Armády (bývalá Špitalská ul.) robotníci našli poklad strieborných mincí. Jeden z robotníkov, J. Tanko, pozbieral mince a doniesol ich do Slovenského múzea. Možno predpokladať, že nález bol temer celý zachránený. Údajne poklad bol ukrytý v bočnom múre stavby; na základe obhliadky náleziska možno usudzovať, že to bol múr pivnice. Podľa archívnych zpráv, dom č. 21 (staré číslo 272) v XVIII. storočí od roku 1780 a v storočí XIX. patrili rodine Kesselbauerov. Staršie zprávy o tejto budove pred rokom 1780 v archíve sa nezachovali. Nález vcelku obsahuje 1056 mincí týchto typov:

Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, 15grajciar 1662 (2), 1663 (1), 1664 (2), 1674 (2), 1675 (2), 1676 (7), 1677 (5), 1678 (3), 1679 (6), 1680 (4), 1681 (1); 6grajciar 1667 (4), 1668 (11), 1669 (13), 1670 (10), 1671 (15), 1672 (10), 1763 (13), 1674 (5); groš 1661 (2), 1662 (4), 1663 (1), 1665 (7), 1666 (8), 1667 (1), 1672 (6), 1674 (6), 1675 (6), 1676 (1), 1677 (4), 1679 (1), 1680 (1). — *Bratislava*, J. Cetto, 6grajciar 1670 (1), 1676 (1).

Čechy, Ferdinand II. (1620–1637), *Praha*, Sutner, groš 1624 (1); Hübner, groš 1627 (1), 1629 (4), 1630 (3); E. du Bois, groš 1630 (1), Šustr, groš 1633 (1), 1634 (1), 1636 (2). — *Kutná Hora*, Hölzl, groš 1627 (1), 1631 (1); grajciar 1624 (2). — *Jáchymov*, Steinmüller, groš 1629 (2), 1635 (1). — *Brno*, Wansiedler, groš 1624 (3), 1625 (1), 1626 (1); grajciar 1624 (4), let. ? (3). — *Olomouc*, Fritsch, zn. MF groš 1626 (1); grajciar 1631 (1), 1632 (1). Zn. 0 groš 1629 (1); grajciar 1627 (1). — *Olomouc*, zn. O_{1H}^G grajciar 1636 (2). — Zničená značka: groš 1624 (2), 1630 (1).

Ferdinand III. (1637–1657), *Praha*, Wölcker, groš 1638 (1), 1640 (1), 1641 (1), 1642 (1), 1646 (1), 1648 (1), 1654 (1); grajciar 1639 (1). — *Jáchymov*, Knobloch, groš 1640 (1).

Leopold I. (1657–1705), *Praha*, Margalik 15grajciar 1664 (1); 6grajciar 1665 (1); groš (1659 (1), 1664 (1). — *Kutná Hora*, Hakl, groš 1659 (5), 1665 (1), 1668 (2), 1670 (2); grajciar 1660 (1).

⁴⁾ E. Bahrfeldt, Das Münzwesen der Mark Brandenburg, Halle a. S. 1913. Dále cituji jen Bahrfeldt.

⁵⁾ Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung, Berlín 1892.

⁶⁾ I. A. Bonniers, Carl XI:s mynt, Stockholm 1931.

Sliezske, Ferdinand II. (1620–1637), *Vratislav*, Rieger, groš 1625 (1), 1626 (2), 1627 (2), 1628 (4), 1629 (3), 1630 (1); grajciar 1627 (1). — *Nisa*, Zwirner, groš 1624 (2); grajciar let.? (1); Ziesler, groš 1627 (1); grajciar 1627 (1). — *Kladsko*, D. z Breenu, grajciar 1624 (1), 1625 (4); Hema, groš 1629 (1); grajciar 1631 (1). — *Opolí*, Frentzel, grajciar 1625 (1). — Značka zničená, groš 1625 (1); grajciar 1624 (1).

Ferdinand III. (1637–1657), *Vratislav*, Rieger, groš 1637 (1), Reichard, groš 1638 (1), 1639 (1), 1643 (2); Hübner, groš 1648 (1), 1650 (1), 1656 (1), 1657 (1). — *Kladsko*, Werner, groš 1640 (1), 1641 (1), 1645 (1). — *Těšín*, grajciar 1649 (1).

Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, Hübner, 15grajciar 1661 (4), 1662 (4), 1663 (5), 1664 (5), let.? (2); groš 1659 (3), 1660 (3), 1661 (9), 1663 (1); grajciar 1661 (1); zn. F. B. L. (F. de Lisola), 15grajciar 1664 (1); 6grajciar 1665 (2); groš 1665 (3); Hammerschmidt 15grajciar 1664 (2); 6grajciar 1665 (7), 1673 (1), 1674 (3), 1675 (1); groš 1665 (9), 1666 (19), 1667 (19), 1668 (23), 1669 (31), 1670 (55), let.? (1); grajciar 1671 (4), 1672 (1), 1673 (1). — *Opolí*, Kirschenhofer, groš 1673 (1), 1675 (1); — *Kladsko*, Werner, groš 1660 (1). — Značka zničená: groš 1659 (1).

Sliezske, kniežatstvá, Lehnice-Břeh, Juraj, Ľudovít a Kristián (1639 až 1663), grajciar 1653 (1).

Kristián vo *Volave* (1639–1673), 15grajciar 1664 (5); 6grajciar 1665 (3); groš 1660 (3), 1661 (2), 1665 (2). — *Břeh*, 1668 (9), 1669 (13), 1670 (6); grajciar 1663 (1), 1665 (2), 1668 (4), 1669 (2), 1670 (2).

Juraj v *Břehu* (1639–1664), 15grajciar 1663 (1), 1664 (2); groš 1660 (1), 1661 (2).

Ľudovít v *Lehnici* (1653–1663), 15grajciar 1663 (1); groš 1661 (2), 1662 (1). — Juraj Viliam (1672–1675) groš let.? (1).

Münsterberg-Olešnice, Sylvius Fridrich (1660–1697), 6grajciar 1674 (1); groš 1675 (3).

Olomouc, arcibiskupstvo, Leopold Viliam (1637–1672), groš 1656 (1); grajciar 1650 (1), 1651 (1), let.? (1).

Vratislav, biskupstvo, Fridrich Hessenský (1671–1682), grajciar 1680 (1).

Albrecht z Valdštejna († 1634), *Zahán*, groš 1629 (1).

Jindřich Šlik († 1650), *Planá*, grajciar 1630 (1).

Rakúsko, Ferdinand II. (1619–1637), *Viedeň*, Fellner, groš 1624 (9), 1625 (4), 1626 (2), 1628 (1), 1629 (1), 1630 (1), let.? (2); značka zničená, groš 1624 (3), 1626 (2), 1630 (1), 1631 (2); grajciar 1632 (1), 1635 (1); zn. H-Z groš 1624 (1).

Ferdinand III. (1637–1657), *Viedeň*, Stadler, groš 1637 (1), 1638 (1); zn. zničená: groš 1656 (1), 1649 (1); grajciar 1639 (1).

Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, A. Cetto, 15grajciar 1660 (1), 1661 (7), 1662 (13), 1663 (10), 1664 (14); 6grajciar 1661 (1), 1664 (1), 1665 (4); groš 1662 (2), 1663 (2), 1664 (4), 1665 (8); Faber, 15grajciar 1674 (4), 1675 (4), 1676 (1); 6grajciar 1674 (3), 1676 (2), 1677 (7); groš 1666 (2), 1667 (1), 1668 (17), 1669 (18), 1670 (30), 1672 (6), 1673 (8); grajciar 1666 (1), 1670 (1), 1672 (2), 1676 (2); dvoufenig 1672 (2), 1675 (1), 1676 (2); Mittermayer, 6grajciar 1680 (1). Bez značky 15grajciar 1659 (2), 1660 (1); grajciar 1659 (1). — *Neuburg n. In.*, Triangel 15grajciar 1664 (2), groš 1665 (4). — *Neznáma mincovňa*, zn. ruka so sekerou 15grajciar 1660 (1). Poškodený groš let.? (1).

Tirolsko, arcivojvoda Ferdinand (1564–1595), *Hall*, groš bez let. (1). — Arcivojvoda Leopold (1619–1632), *Hall*, 10grajciar 1632 (1); groš bez let. (3); grajciar bez let. (3); — Arcivojvoda Ferdinand Karol (1632–1662), *Hall*, groš 1638 (2), 1639 (2), 1641 (1), 1642 (2), 1643 (6), 1645 (2), 1646 (1), 1647 (2), 1648 (4), 1649 (3), 1650 (7), 1654 (1), 1656 (5), 1658 (3), 1659 (8), 1660 (8), 1661 (11), 1662 (2). — Arcivojvoda Žigmund František (1662–1665), *Hall*, 15grajciar 1664 (2); groš 1663 (18), 1664 (14), 1665 (5).

Leopold I. (1657–1705), *Hall*, groš 1667 (1), 1668 (3), 1669 (4), 1760 (3), 1671 (3), 1672 (2), 1673 (2), 1674 (1), 1675 (1), 1676 (1).

Štajerske, Ferdinand II. (1594–1637), *Št. Hradec*, ako arcivojvoda, groš 1617 (1); groš 1624 (2), 1625 (2), 1626 (4), 1627 (2), 1628 (1), 1629 (3), 1630 (1), 1631 (1), 1633 (1), 1635 (1), 1637 (1); grajciar 1632 (1), let.? (1).

Ferdinand III. (1637–1657), *Št. Hradec*, groš 1638 (4), 1644 (2), 1649 (1), 1655 (1), 1673 (1, uvádza tiež Miller-Aichholz).

Leopold I. (1657–1705), *Št. Hradec*, 15grajciar 1661 (3), 1663 (2), 1664 (2), 1665 (1), 6grajciar 1670 (2), 1672 (2), 1673 (2); groš 1659 (1), 1660 (1), 1663 (2), 1664 (1), 1665 (2), 1667 (2), 1668 (2), 1669 (6), 1670 (2), 1673 (1).

Korutansko, Ferdinand II. (1619–1637), *Sv. Vit*, groš 1624 (2), 1625 (1), 1628 (1), 1632 (1), 1636 (1).

Ferdinand III. (1637–1657), *Sv. Vit*, groš 1638 (1), 1640 (1), 1643 (1), 1647 (1), 1655 (1).

Leopold I. (1657–1705), *Sv. Vit*, 15grajciar 1675 (1); 6grajciar 1670 (2), 1672 (4), 1673 (3), 1674 (1); groš 1665 (3), 1668 (1), 1669 (2).

Poľsko, Alexander (1501–1506), polgroš bez let. (1).

Bavorske, Maximilian I. (1598–1651), polbatzen 1623 (1), 1624 (1), 1625 (1).

Salzburg, arcibiskupstvo, Paris z Lodronu (1619–1653), grajciar 1653 (1), let.? (3). — Quidobald Thun (1654–1668), grajciar 1656 (1), 1661 (1), 1662 (1). Neurčený grajciar (1).

Mesto Augsburg, grajciar 1644 (1).

Mesto Regensburg, polbatzen 1623 (1), 1629 (1).

Neurčené poškodené grajciare (3).

Časove nález je jednotný, mince pochádzajú z 2. a 3. štvrtiny XVII. stor. Iba poľský polgroš patrí na začiatok stor. XVI. Najmladšie ražby pochádzajú z r. 1680 (uhorský groš Leopolda I., rakúsky 6grajciar a sliežsky grajciar), preto možno predpokladať, že poklad bol uschovaný krátko po tomto termíne v 80. rokoch XVII. stor. ešte za panovania Leopolda I. Zrovna okolo r. 1680 bola tu nepokojná doba, keď turecké vojská tiahli na Viedeň a povstalecké oddiely I. Tökölyho smerovali k Bratislave.

Ľudmila Kraskovská

NÁLEZ V HORNEJ POTÔNI (SLOVENSKO)

Ján Földeš našiel v Hornej Potôni, okres Dunajská Streda, poklad zlatých a strieborných mincí (12 zlatých a 192 strieborné kusy). Poklad bol uložený v hlinenej nádobke, z ktorej sa zachovali iba dva črepy zo spodnej časti. Bola to nádoba sivej farby, na kruhu vytočená a dobre vypálená. V r. 1947 nález bol zaslaný Štátnej pokladnici v Bratislave. Teraz je uložený vo zbierkach Slovenského múzea v Bratislave. Poklad obsahoval nasledujúce ražby:

Uhorsko, Ferdinand III. (1637–1657), *Kremnica*, dukát 1639 (1). — Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, 15grajciar 1662 (1), 1663 (1), 1665 (1), 1667 (1), 1674 (3), 1675 (5), 1676 (6), 1677 (3), 1678 (10), 1679 (9), 1680 (11), 1681 (12), 1682 (4); *Bratislava*, J. Cetto, 15grajciar 1674 (1), 1676 (1).

Sliezske, Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, J. Hübner, 15grajciar 1661 (1), 1662 (1), 1663 (1), let.? (1); S. Hammerschmidt 15grajciar 1664 (4).

Kniežatstvá: Lehnice-Břeh, Ľudovít v *Lehnici* (1653–1663), 15grajciar 1663 (3). Juraj v *Břehu* (1639–1664), 15grajciar 1662 (1), 1663 (1). — Kristián vo *Volave* (1639–73), 15grajciar 1662 (1), 1664 (4).

Münsterberg-Olešnice Sylvius Fridrich (1660–1697), 15grajciar 1675 (1).
Olomouc, arcibiskupstvo, Karol Jozef (1662–1664), 15grajciar 1663 (1), 1664 (1).
– Karol II. z Liechtenšteina (1664–1695), 15grajciar 1664 (1).
Rakúsko, Ferdinand III. (1637–1657), *Viedeň*, Richthausen, poltoliar 1655 (1). – Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, A. Cetto, 15grajciar 1661 (2), 1662 (4), 1663 (3), 1664 (7); Faber 15grajciar 1676 (1), bez zn. 15grajciar 1659 (5); *Neuburg n. Innu*, Triangel, 15grajciar 1664 (2).

Tirolsko, Žigmund František, arcivojvoda (1662–1665), *Hall*, 15grajciar 1664 (2).
Štajersko, Leopold I. (1657–1705), *Št. Hradec*, 15grajciar 1675 (1).
Korutánsko, Leopold I. (1657–1705), *Sv. Vít*, 15grajciar 1664 (1), 1675 (1).
Poľsko, Ján Kazimír (1648–1668), *Vschova*, 2dukát 1661 (1) (zn. podkova a letiaci vták s prsteňom, T. L. B.); šesták 1660 (1).
Brandenburg-Ansbach, Ján Fridrich (1667–1686), $\frac{1}{6}$ toliara 1676 (8), 1677 (5), 1678 (8), 1679 (5).

Bremen, mesto za Ferdinanda III., XIIgrot 1654 (1).
Hildesheim, mesto, VI mariánskych grošov 1673 (1).
Norimberk, mesto, dukát 1639 (1).
Nizozemsko, Albert Rakúsky a Alžbeta (1596–1633), toliar 1619 [?] (1); poltoliar 1617 (1), 1619 (2), 1620 (2), bez let. (4).
Geldry, provincia, dukát 1597 (1), 1649 (1), 1654 (1).
Holland, provincia, toliar 1664 (1), 1672 (1), 1673 (1).
Frísko, provincia, dukát 1643 (1).
Utrecht, provincia, dukát 1597 (1), 1638 (1); toliar 1660 (1).
Západné Frísko, provincia, dukát 1604 (1).
Zwoll, mesto, Ferdinand III., dukát 1646 (1).
Taliansko, Savoya, Karol Emanuel I. (1580–1630), dukát 1602 (1).
Španielsko, Filip IV. (1621–1665), toliar 1622 (2), 1624 (4), 1633 (1), 1634 (1), 1637 (2), 1638 (1), 1640 (1), 1654 (1); poltoliar 1623? (1), 1624 (1), 1625 (1), 1627 (1), 1631 (1), 1633 (2), 1645 (1), 1652 (1). – Karol II. (1665–1700), toliar 1667 (1), 1678 (1), 1679 (1); poltoliar 1672 (1), 1673 (2).

Zloženie nálezu je veľmi pestré: $\frac{2}{3}$ pokladu tvoria cudzie ražby, medzi nimi je nápadné množstvo zlata z Nizozemska (z 12 dukátov je 8 nizozemských a len jeden uhorský) a veľké strieborné ražby zo Španielska. Najstaršie sú nizozemské dukáty z r. 1597, možno, že z tejto doby pochádzajú aj mince bez letopočtov, Alberta Rak. a Alžbety. Najmladšie mince sú uhorské 15grajciare Leopolda I. z r. 1682 (4). Pravdepodobne nález bol ukrytý ešte za panovania Leopolda I. na konci XVII. storočia.

Eva Valentová

NÁLEZ MINCÍ V LEVICIACH

Dňa 11. VII. 1955 vykopali robotníci v Leviciach pri úprave rieky Podlužanky hromadný poklad strieborných mincí. Pri svahovaní pravého brehu rieky v hĺbke 20 cm narazili na črepy z hlinenej tenkostennej nádoby, vyhotovenej na hrnčiarskom kruhu, v ktorej sa nachádzalo 131 kusov mincí z druhej polovice 17. a počiatku 18. storočia. Nálezisko je asi 1500 m južne od železničnej stanice Levice, smerom na Štúrovo. V najväčšom zastúpení sú ražby Leopolda I.

Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, poltolár 1702 (1); štvrtolár 1701 (2); pätnástnik 1695 (1), 1690 (3), 1687 (2), 1686 (1), 1685 (1), 1683 (1), 1682 (1), 1680 (1),

1677 (1), 1675 (2), 1663 (1), nečit. letopočet (1); groš 1695 (1); duarius 1696 (1), 1697 (1), 1698 (7), 1699 (12), 1700 (1); grajciar 1675 (2), 1679 (1), 1680 (1), 1681 (3), 1685 (2), 1686 (2), 1687 (1), 1688 (2), 1689 (1), 1693 (1), 1694 (4), 1695 (3), 1696 (1), nečit. let. (2). – *Bratislava*, pätnástnik, 1696 (1). – *Poltura bez značiek*, 1696 (2), 1697 (2), 1698 (5), 1699 (15), 1700 (6), 1701 (1). – Ferdinand II., *Kremnica* (1619–1637), denár 1628 (1).

Sliezske kniežatstvo: Württemberg-Olešnica, Sylvius Fridrich (1664 až 1697), *Olešnica*, S. Pfaler, pätnástnik 1675 (1). – František Ľudovít z Neuburgu (1683 až 1732), *Nisa*, L. P. Haller, pätnástnik, 1694 (2).

Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, pätnástnik 1696 (3), 1695 (1), 1685 (2), 1664 (1), 1663 (1), nečit. letopočet (1).

Štajersko, Leopold I. (1657–1705), *Št. Hradec*, pätnástnik 1695 (1), 1665 (1).
Korutánsko, Leopold I. (1657–1705), *Sv. Vít*, pätnástnik 1694 (1).

Morava, biskupstvo Olomouc, Karol z Liechtenšteina (1664–1695), pätnástnik 1694 (2), 1676 (1).

Najmladšie ražby nálezu spadajú do prvých rokov 18. storočia, kedy bol i poklad pravdepodobne ukrytý.

Ľudmila Kraskovská

NÁLEZ MINCÍ MALKONTENTOV V HATALOVE (SLOVENSKO)

R. 1938 Okresný úrad v Michalovciach zaslal Štátnej pokladnici v Bratislave nález medených mincí, ktorý našli v Hatalove, okr. Michalovce, Juraj Baran a Ján Gauvrač. Boli to výhradne ražby Malkontentov, vcelku 127 kusov.

Uhorsko, František Rákóczi II. povstanie (1703–1708), *Kremnica*, medená poltura, 1704 (9), 1705 (14), 1706 (37), 1707 (24); *Košice*, medená poltura 1705 (4), 1706 (23), 1707 (9); *bez značky*, medená poltura 1705 (1), 1706 (3), 1707 (3).

Zloženie nálezu z drobných medených mincí svedčí o sociálnom postavení jeho majiteľa. Posledné ražby sú z roku 1707, takže mince boli uschované ešte v dobe povstanie F. Rákócziho.

Ľudmila Kraskovská

NÁLEZ MEDENÝCH MINCÍ V ROVENSKOM (OKRES SENICA)

Štefan Kadlíšek našiel v Rovenskom, okr. Senica hromadku medených mincí, vcelku 33 kusov. Nález v r. 1936 zaslal Okresný úrad v Senici do Štátnej pokladnice v Bratislave. Sú to nasledujúce ražby:

Uhorsko, Mária Terezia (1740–1780), *Kremnica*, medený grajciar 1762 (3), 1780 (8); *Smolník*, medený grajciar 1780 (2); *bez značky* medená $\frac{1}{2}$ poltura 1763 (2).

Jozef II. (1765–1790), *Kremnica*, medený grajciar 1782 (1); *Smolník*, medený grajciar 1781 (2), 1782 (1), 1790 (1); *neurčený* medený grajciar 1790 (1), značka zničená.

Čechy, Mária Terezia (1740–1780), *Praha*, medený grajciar 1760 (1), 1761 (3), 1762 (1), medená grešľa 1761 (1).

Rakúsko, Mária Terezia (1740–1780), *Viedeň*, medený grajciar 1760 (1), 1762 (1), 1763 (1), 1780 (2).

František II. (1792–1835), *Viedeň*, 12grajciar 1795 (1).

V náleze okrem jedinej striebornej mince, sú výhradne medené grajciare. Tento skromný poklad zrejme uschoval prostý obyvateľ obce, a to na samom konci XVIII. storočia, pretože najmladšia ražba Františka II. pochádza z roku 1795.

Eudmila Kraskovská

NÁLEZ V BANSKEJ BYSTRICI

V r. 1940 bol objavený v Banskej Bystrici poklad strieborných mincí, vcelku 103 kusov. Bližšie okolnosti nálezu nebolo možné teraz zistiť. Poklad obsahoval tieto ražby:

Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, 15grajciar 1675 (2), 1676 (2), 1677 (2), 1678 (1), 1679 (3), 1681 (3), 1685 (2), 1686 (3), 1687 (5), 1690 (5), 1691 (2), 1692 (1), 1693 (1), 1694 (3), 1696 (3); *Bratislava*, J. Cetto, 15grajciar 1676 (1); 6grajciar 1676 (1); Hunger, 15grajciar 1695 (3). *Bratislava*, 6grajciar 1684 (1) R na štítiku dole vpravo je lev. *Velká Baňa*, 15grajciar 1696 (1).

Čechy, Leopold I. (1657–1705), *Praha*, zn. PM (úrad mincmajstra neobsadený), 15grajciar 1694 (1).

Sliezske, Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, Hammerschmidt, 6grajciar 1673 (1), 1678 (2), 1684 (1); M. Wackerle, 15grajciar 1693 (1), 1694 (7), 1696 (1). *Břeh*, Brettschneider, 6grajciar 1677 (1). — Jozef I. (1705–1711), *Břeh*, Brettschneider, 6grajciar 1708 (2). — Karol VI. (1711–1740), *Vratislav*, Nowack, 6grajciar 1713 (1), 1714 (1).

Sliezske, kniežatstvá, Lehnice-Břeh, Ľudovít v *Lehnici* (1653–1663), 15grajciar 1663 (1). — Juraj Viliam (1672–1675), 15grajciar 1675 (1). — Münsterberg-Olešnice, Sylvius Fridrich (1668–1697), 15grajciar 1675 (2), 1694 (1); 6grajciar 1674 (1). — Karol Fridrich (1704–1744), 6grajciar 1713 (1).

Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, A. Cetto, 15grajciar 1662 (2), 1664 (6), ? (1); Faber, 15grajciar 1675 (2), 1676 (1); 6grajciar 1674 (1), 1677 (2); M. Mittermayer, 15grajciar 1683 (2), 1684? (1); 6grajciar 1685 (1), 1689 (1). Bez značky: 15grajciar 1695 (2), 1696 (5).

Štajersko, Leopold I. (1657–1705), *Št. Hradec*, 15grajciar 1661 (1), 1678 (1); 6grajciar 1691 (1).

Korutansko, Leopold I. (1657–1705), *Sv. Vít*, 15grajciar 1695 (1).

Tirolsko, Leopold I. (1657–1705), *Hall*, 15grajciar 1694 (1).

Mince zväčša sú veľmi dobre zachované. Nález má jednotný raz, jeho jadro tvoria ražby Leopolda I. z 2. polovice XVII. stor. Najstaršia minca je 15grajciar Leopolda I. (Štajersko) z r. 1661, najmladšia ražba je sliezsky 6grajciar Karola VI. z r. 1714. Zaujímavé, že najmladšie ražby nie sú domáce uhorské mince, ale sliezske mince z r. 1713 a 1714. Možno považovať, že nález bol ukrytý v krátkom čase po roku 1714, t. zn. v 20. rokoch XVIII. stor.

Eudmila Kraskovská

NÁLEZ MINCÍ V STAREJ HUTE (OKR. NOVÁ BAŇA, SLOVENSKO)

Dňa 9. mája 1942 robotníci Anton Michal, Štefan Bratko a Ján Bratko našli pri stavbe okresnej cesty v Starej Hute, okr. Nová Baňa na pozemku Anny Tencerovej nádobu s pokladom strieborných mincí. Ján Pribielský odobral mince od robotníkov a odniesol ich do Svätého Beňadika, kde odovzdal nález na žandárskej stanici. Žandári vyšetrovali celý prípad a

oznamili, že pravdepodobne boli odovzdané všetky mince. Žandárska stanica odviedla nález Ústrednej št. pokladnici v Bratislave. Pri likvidácii Ústrednej št. pokladnice nález zo Starej Huty odovzdali pre zbierky Slovenského múzea v Bratislave. Nález obsahoval 163 strieborné mince a 1 medenú mincu. Sú to nasledujúce ražby:

Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, 15grajciar 1663 (1), 1674 (2), 1675 (1), 1676 (1), 1678 (1), 1679 (1), 1680 (3), 1684 (2), 1685 (1), 1688 (2), 1690 (2), 1696 (1); *Bratislava*, J. Cetto, 15grajciar 1675 (1); zn. C-H, 15grajciar 1696 (1). — Karol VI. (1711–1740), *Kremnica*, toliar 1737 (1). — Mária Terézia (1740–1780), *Kremnica*, toliar 1743 (4), 1744 (2), 1745 (3); poltoliar 1742 (1), 1747 (1); 17grajciar 1751 (12), 1754 (2), 1755 (1), 1756 (5), 1757 (4); 15grajciar 1744 (3), 1745 (1), 1747 (6), 1748 (4), 1749 (9), 1750 (9); grajciar medený 1766 (1). — František I. Lotrinský (1745–1765), *Kremnica*, 17grajciar 1751 (4), 1752 (11), 1753 (1), 1754 (2), 1755 (2), 1756 (4); 15grajciar 1747 (3), 1748 (5), 1749 (10), 1750 (8). — František II. (1792–1835), *Kremnica*, toliar 1825 (1).

Čechy, Leopold I. (1657–1705), *Praha*, K. Margalík, 15grajciar 1664 (1, Čermák č. 775).

Sliezske, Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, M. M. Wackerl, 15grajciar 1694 (2); *Břeh*, K. Brettschneider, 15grajciar 1694 (1).

Sliezske, Lehnice-Břeh, Juraj v *Břehu*, 15grajciar 1662 (1). — Kristián vo *Vodave*, 15grajciar 1663 (1), 1664 (1). — Münsterberg-Olešnice, Sylvius Fridrich, 15grajciar 1694 (1). — Vratislav, biskupstvo, František Ľudovít, 15grajciar 1693 (1), 1694 (1).

Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, A. Cetto, 15grajciar 1662 (3), 1664 (3); M. Mittermayer, 15grajciar 1684 (1); *Neuburg na Inn*, B. Triangel, 15grajciar 1664 (1); bez zn. 15grajciar 1696 (1). — Karol VI. (1711–1740), 3grajciar 1719 (1). — Mária Terézia (1740–1780), toliar 1780 (1). — František I. Lotrinský (1745–1765), *Viedeň*, 17grajciar 1751 (1).

Tirolsko, Leopold I. (1657–1705), 15grajciar 1694 (1).

Korutansko, Leopold I. (1657–1705), 15grajciar 1694 (1).

Mince sú dobre zachované, čo svedčí, že skutočne boli uložené v nádobe, hoci táto sa nezachovala. Teritoriálne nález je dosť jednotný, okrem Uhorska sú tu len ražby susedných krajín, avšak má pomerne značné časové rozpätie. Najstaršie ražby pochádzajú z roku 1662; je to rakúsky 15grajciar Leopolda I. a sliezsky 15grajciar Juraja z Břehu. Najmladšia ražba je uhorský toliar Františka II. z roku 1825. Väčšia časť ražieb pochádza z doby panovania Márie Terézie a Františka Lotrinského (109 kusov), niektoré tieto mince majú ešte ražebný lesk. Hoci žandári odovzdali všetky mince ako jeden nález, mám určité pochybnosti, či toliar z roku 1825 skutočne patril k tomuto pokladu, pretože medzi poslednou ražbou Márie Terézie z roku 1780 a toliarom Františka II. z r. 1825 je časová medzera temer polstoročia. Nevylučujem možnosť, že poklad bol uschovaný koncom XVIII. storočia a toliar Františka II. bol dodatočne pripojený k nálezu pri vyšetrovaní tohto prípadu.

Eudmila Kraskovská

NÁLEZ V TRNAVE (SLOVENSKO)

V r. 1942 v Trnave, keď búrali kamenný most pri cukrovare, našli zaujímavý poklad mincí. Mince boli uschované v ploskej plechovej krabici (dĺžka 49 cm, šírka 13,5 cm, výška 2,5 cm). Na úzkej strane krabice bol upevnený na pántiku vrchnák s petlicou na zámku. Hore na krabici uprostred bola priletovaná štvorhranatá schránka (šírka 7,3:7,3 cm, výška 3,8 cm), ktorá tiež mala vrchnák s petlicou upevnený na pántiku. Na tej istej strane krabice blízko vrchnáka bola mosadzná platnička s vyrytým nemeckým nápisom: „Denckschriften

1830". Zachovali sa dve malé visace mosadzné zámky, ktorými boli zaistené obadva vrchnáky krabice. Dlhá krabice je poškodená hrdzou; zo spisov, ktoré by tam mali byť uložené, nezachovalo sa nič. Mince zrejme boli uložené v malej hornej schránke, ktorá zostala neporušená.

Okresný úrad v Trnave odoslal mince aj s krabicou štátnej pokladnice v Bratislave. Teraz je nález uložený vo zbierkach Slovenského múzea v Bratislave. Poklad sa skladal z jednej zlatej mince, 5 strieborných a 12 medených mincí jediného panovníka, Františka II.

Uhorsko, František II. (1792–1835), *Kremnica*, dukát 1812 (1); 10grajciar 1830 (1); 5grajciar 1820 (1); 3grajciar 1830 (1); $\frac{1}{4}$ grajciar medený 1816 (1); *Smolník*, medené mince: 30grajciar 1807 (1); 3grajciar 1800 (1); grajciar 1816 (2); $\frac{1}{2}$ grajciar 1812 (1).

Rakúsko, František II. (1792–1835), *Viedeň*, poltoliar 1829 (1); 20grajciar 1830 (1); medené mince: 15grajciar 1807 (1); grajciar 1800 (1); $\frac{1}{2}$ grajciar 1812 (1), 1816 (2); $\frac{1}{4}$ grajciar 1816 (1).

Strieborné mince majú ešte razebný lesk, aj medené mince sú dobre zachovalé. Sú tu zastúpené rozličné druhy mincí, zväčša po jednom kuse. Nápis na krabici presne udáva datum a okolnosti uloženia mincí. Mince boli uložené v 1830 r. pri započatí stavby kamenného mostu v Trnave.

František Papoušek

NÁLEZ DVACETNÍKŮ V JAKARTOVICÍCH NA OPAVSKU

I tento nález, z něhož bylo již 60 dvacetníků, uložených ve Slezském museu v Opavě, popsáno ve Slezském sborníku, roč. 47 (7) z r. 1949, str. 354–355 a v Numismatickém časopisu, roč. 19 z r. 1950 na str. 237, sdílel osud většiny „pokladů“; ihned po objevení byl „na památku“ částečně rozebrán. Téměř po šesti letech získal totiž člen opavského numismatického kroužku A. J. od K. z Jakartovic, souseda nálezce popsaných dvacetníků, dalších 20 těchto mincí, které podle udání tohoto pocházejí též z uvedeného nálezu. Jsou to ražby:

Čechy, Josef II. (1765–1780–1790), *Praha*, 20krejcar 1769, zn. C / E. v. S. – A. S. (Schwingerschuh a Stöhr, 1) a 20krejcar 1780, zn. C / E. v. S. – I. K. (Schwingerschuh a Kendler, 1).

Dolní Rakousy, Marie Terezie (1740–1780), *Viedeň*, 20krejcar 1763 a 1765 bez značky (2) a 1776 a 1777, zn. I. C. – F. A. (Cronberg a Aicherau, 2). – František I. (II., 1792–1835), *Viedeň*, 20krejcar 1803, 1823, 1827 a 1831, zn. A (4). – Ferdinand I. (V., 1835–1848), *Viedeň*, 20krejcar 1836, zn. A (1).

Tyroly, František I. Lotrinský (1741–1745–1765), *Hall*, 20krejcar 1755, zn. H-A (1).

Uhry, Josef II. (1765–1780–1790), *Kremnica*, 20krejcar 1786, zn. B (1). – Leopold II. (1790–1792), 20krejcar 1791, zn. B (1). – František I. (II., 1792–1835), *Karloušský Bělehrad*, 20krejcar 1828, zn. E (1). – *Kremnica*, 20 krejcar 1835, zn. B (3 – s orlem 1, s Madonou 2). – Ferdinand I. (V., 1835–1848), *Kremnica*, 20krejcar 1844, zn. B (1).

Branibory-Ansbach-Bayreuth, Alexander (1757–1791), 20krejcar 1759 (1).

Podle tohoto dodatku byly v nálezu nejstarší ražba dvacetník Františka I. Lotrinského z r. 1755 z mincovny v Hallu a nejmladší dvacetník Ferdinanda V. pro Uhry z r. 1844 z mincovny kremnické. To svědčí, neobjeví-li se snad ještě další část tohoto nálezu, že tento „poklad“ úspor ve „stříbře“ byl shromážděn většinou za platnosti „šajnu“ a mohl být uschován v neklidném roce 1848.

Josef Petrtyl

PRŮZKUM NÁLEZŮ MINCÍ V HRADCI KRÁLOVÉ

Při sběru materiálu pro soupis nálezů mincí byl proveden také průzkum numismatických fondů Krajského musea v Hradci Králové. Z něho vyplynuly jednak stručné popisy pro chystanou publikaci ČSAV, jednak ucelený obrázek nálezového profilu města Hradce Králové, které mělo své zvláštní historické podmínky, jež se pak vtiskly zřetelně do celkového složení a rozvrstvení nálezů mincí a tím podstatně ovlivnily i jejich historickou průkaznost a funkci. Je třeba se zamyslet nad těmito podmínkami, jež vyrůstají z historického obrazu města, protože se tím dostaneme k charakteristické nálezové struktuře, ke zvláštním nálezovým znakům, jimiž se právě tato oblast liší od ostatních.

Doba vzniku Přemyslovského státního útvaru

Hradec Králové vyrostl jako sídliště v oblasti, kterou šlo několik obchodních stezek již v nejstarších dobách. Z nich byla významná stezka, která měla své spoje s římským pohraničím a vedla z Carnunta, probíhala podél Moravy, Dyje, Svitavy, Orlice k Labi, kde se rozvětvovala; jedna větev šla po Labi směrem jižním a druhá přes Náchodskou bránu k Odě a pak k pobřeží Baltu. Jinou cestou byla stezka vedoucí od Poděbrad podél Cidliny k Hradci Králové, kde podle všeho navazovala na t. zv. Oderskou cestu, dříve již zmíněnou.¹⁾ Kromě toho uvádí Domečka,²⁾ že v Hradci Králové se křižovalo několik dalších menších cest; jedna, vedoucí z Brna přes Litomyšl, Holice směrem do Kladska, se setkávala u kopce Rožberku³⁾ u Hradce Králové se starší stezkou k Třebechovicům a jinou ke Smiřicům a Jaroměři. Je jisté, že tyto stezky, užívané již v době bronzové, měly svou odezvu v nálezové mincovní struktuře nejen nynější městské oblasti Hradce Králové, ale i v celém pásmu na Hradecku.⁴⁾

I když ponecháme bez hlubšího výkladu nález keltské mince (zlaté duhovky),⁵⁾ zaujme nás nesporně soubor nálezů římských mincí. V oblasti dnešního města se našlo několik hromadných nálezů tohoto druhu. Při stavbě domu p. Morávka bylo nalezeno podle zprávy 25 římských bronzů v časovém rozmezí od Traiana do Constantina II.⁶⁾ Větším nálezem je soubor 12 římských mincí od A. Severa do Valense.⁷⁾ Prohlédneme-li si ostatní ojedinělé nálezy římských mincí, vidíme, že jejich největší počet patří svou dobou 4. století n. l. Z dřívějších dob – kromě zmíněných ražeb z hromadných nálezů – známe bronz Alex. Severa

¹⁾ J. Schránil, Soupis nálezů antických mincí v Čechách. P. A. XXVIII, 1916, str. 128.

²⁾ L. Domečka a F. L. Sál, Královéhradecko. I. dílu 1. část. Hradec Králové 1928, str. 226.

³⁾ Rožberk byl r. 1766 rozkopán pro stavbu pevnosti.

⁴⁾ Eug. Pochitonov, Nová mapa nálezů antických mincí v českých zemích. Num. sborník I, 1953, str. 5 a n.

⁵⁾ J. E. Vocel, Pravěk I, 142. – NČČsl. II, 2.

⁶⁾ Z nich se našlo v numismatické sbírce krajského musea v Hradci Králové 10 ražeb, jež určil E. Pochitonov. Jde o tyto mince: 1. Constantius II. (323–361), malý bronz, minc. nej., Cohen 92. – 2. Aurelianus (270–275), bronz, antoninian, nezřetelný. – 3. Claudius Gothicus (268–270), bronz, antoninian, Cohen 313–314. – 4. Delmaticos (335–337), malý bronz, minc. Alexandreis, Coh. 4–10. – 5. Vých. Řím, Arcadius (395–408), malý bronz, minc. nej., Sabatier 41. – 6. Valens (?) (364–378), malý bronz, minc. Aquilea, typ Cohen 11–12. – 7.–9. Řím, 4. stol., malé bronz, nečitelné (3). – 10. Řím, 2. pol. 3. stol., bronz. denár nebo antoninian, nezřetelný. Nález byl podle všeho znám i Sture Bolinovi a Preidelovi.

⁷⁾ PA XXVIII, 135, 137, 138 a PA XXI, 1904, 260.

(222–235)⁸⁾ a bronz Galliena (253–268), nalezený při stavbě Grandhotelu v r. 1896.⁹⁾ Tento malý počet starších římských ražeb je překvapující, protože v okolí Hradce Králové známe právě z této doby poměrně dosti nálezů, na příklad ze Smřic,¹⁰⁾ z Rosic,¹¹⁾ z Černilova¹²⁾ ze Stěžer,¹³⁾ z Lochenic.¹⁴⁾ Ze 4. stol. pocházejí z hradeckých nalezišť 3 bronzы Constantina Velikého (306–337),¹⁵⁾ jeden bronz Constantina II. (317–337), nalezený při stavbě Grandhotelu v r. 1903,¹⁶⁾ malý bronz Constantina II. Jun. (317–340) z nálezů v Pražském předměstí z r. 1921,¹⁷⁾ tři bronzы Constantia II. (323–361),¹⁸⁾ pět mincí Constance I. (333–350), nalezených za Moravským mostem,¹⁹⁾ bronz Valense (364–378),²⁰⁾ případně jiné bronzové ražby, často i neurčené.²¹⁾

Rozsah obchodních styků s byzantským obchodem a jeho průtok hradeckou oblastí se projevil i na ojedinělých nálezech byzantských mincí z 5. a 6. stol. Není ovšem těchto nálezů mnoho, protože vůbec mince římské z této doby jsou poměrně vzácné; podle Radoměrského jde celkem o 51 kusů ze 46 lokalit.²²⁾ Je to přirozený důsledek toho, že široké přesuny vyvolané rozpadem římského imperia odstranily Limes Romanus, hranici, o níž se především opírali obchodníci, pronikající do severních území.²³⁾ Jde hlavně o zlatý byzantin Valentiniána III. (424–455)²⁴⁾ a pak o 10 nummi Justiniána I. (527–565).²⁵⁾ Podle těchto nálezů je tedy vidět, že i Hradecko se připojilo k oblastem, v nichž se vyskytly byzantské mince, které byly schopny rozvinout obchodní styk mladé byzantské říše se severskými zeměmi, který procházel našimi územími, jak svědčí lokality nálezů, a který byl přerušen až v 2. pol. 6. stol. vpádem Avarů.²⁶⁾

Doba husitského hnutí; krise feudalismu

Hradec Králové jako opevněné sídliště, jako knížecí hrad s tržním předhradím z doby vzniku a koncentrace přemyslovské knížecí feudální moci nám zanechal celkem málo hmotných památek mincovních, ačkoliv víme, že právě jeho okolí je bohaté nálezy denárů mimo-

⁸⁾ PA XXI, 260. — Schráníl, I. c. 135.

⁹⁾ Schráníl, I. c. 136.

¹⁰⁾ Titus (70–81), PA XXI, 261. — Schráníl, I. c. 131.

¹¹⁾ Schráníl, I. c. 132.

¹²⁾ Probus (276–282), PA XXI, 263, Schráníl, I. c. 136.

¹³⁾ Gordianus III. Pius (238–244), denár. PA XXI, 261; Schráníl, I. c. 136.

¹⁴⁾ Cornelia Salonina, manželka Gallienova. PA XXI, 261; Schráníl, I. c. 136.

¹⁵⁾ PA XXI, 260. Schráníl, I. c. 137.

¹⁶⁾ PA XXI, 260. Schráníl, I. c. 137.

¹⁷⁾ Mince ve sbírkách krajského musea v Hradci Králové. Určeno E. Pochitonovem.

¹⁸⁾ PA XXI, 260. Schráníl, I. c. 137.

¹⁹⁾ PA XXI, 260. Schráníl, I. c. 137.

²⁰⁾ PA XXI, 260. Schráníl, I. c. 138.

²¹⁾ Na příklad z minc. Constantinopolis, 2 mince, PA XXI, 260. Schráníl, I. c. 137. Nebo bronz, o němž mluví Domečka, I. c. I, 1. str. 213. (Asi špatně určen a datován.)

²²⁾ P. Radoměrský, Byzantské mince z pokladu v Zemianském Vrbovku. PA XIV, 1953, str. 109, 127. Cit. podle str. 110, pozn. 6.

²³⁾ B. Svoboda, Čechy a římské Imperium. Praha 1948.

²⁴⁾ Schráníl, I. c. 138. Asi totožný se zprávou u Domečky I, 1, str. 58. Zmínka u Radoměrského, I. c., str. 110, pozn. č. 6.

²⁵⁾ Mince, kterou určil E. Pochitonov, je ve sbírkách krajského musea v Hradci Králové. Jde o Justiniána I. (527–565), minc. Karthago, Wroth 390–393.

²⁶⁾ H. Preidel, Handel und Verkehr in den Sudetenländern während der zweiten Hälfte des ersten Jahrhunderts n. Chr., Südost-Forschungen 5, 1940, 473–501.

řádne vědecké a historické hodnoty, na příklad nález u Čistěvsi.²⁷⁾ Zatím se objevil ojedinělý nález při regulaci Labe nedaleko za městem v r. 1908. Šlo o denár knížete Bedřicha (1173, 1179–82, 1182–89), silně zeleně patinovaný, typu Fiala XVIII, 15.²⁸⁾

Z údobí po vybudování města v první polovině 13. stol., kdy se připravuje nástup peněžního hospodářství, vyjádřeného pevnou mincí, pražským grošem, máme více hmotných numismatických památek, i když často zase jen nálezových zlomků. Kromě zvláštních místních podmínek, o nichž se zvláště v dalších výkladech zmíníme, měly v tomto případě vliv na skrovný rozsah a výskyt nálezů mincí také četné požáry v době předhusitské.²⁹⁾ Největší nález z této doby byl objeven na Slezském předměstí v r. 1926 při výkopu nového řečiště pro Orlici; šlo asi o 600 pražských grošů Václava II., Jana Lucemburského, Karla IV. i o míšeňské groše.³⁰⁾

Kromě několika podobných případů jde většinou zase jen o ojedinělé nálezy. Z nejstaršího grošového údobí je několik parvů Václava II., nalezených porůznu v Hradci Králové.³¹⁾ Pražské groše byly nalezeny jako součást mincovního rozsypu nebo ojediněle při odstraňování hradeb a úpravě nového města, na příklad na staveništi pedagogia (Jan Lucemburský, 1), v hradbách za Grandhotelem (Jan Lucemburský, 2), na staveništi Petrofovy továrny v roce 1905 (Karel IV., 1), při stavbě domu „U zlatého beránka“ v r. 1906 (Vladislav Jagel., 1), na dalším neznámém staveništi (Vladislav Jagel., 1) a j.³²⁾

Doba husitská a pohusitská

Hradec Králové se stal v době husitského revolučního hnutí významným strategickým vojenským bodem v soustavě husitské branné moci, protože jednak svou polohou přetínal spoje se Slezskem, jednak zásluhou Žižky a Ambrože, vůdce Orebských, organizovalo se v něm další středisko — mimo Tábor — k posílení vojenských husitských akcí. Dokonce ještě r. 1437 vzdoroval Hradec Králové Zikmundovi a město vydala teprve protirevoluční měšťanská reakce.³³⁾ Bohužel, ani z tohoto významného údobí nebylo dosud nic objeveno v mincovních nálezech. Buď je toho příčinou další požár v r. 1484, kdy vyhořelo celé město i s předměstími, nebo — pravděpodobněji — úprava města v pevnost v 18. stol., jak si ještě vysvětlíme. Stavebně se obnovilo město za Jiřího z Poděbrad. Hradečtí pomáhali Jiříkovi při jeho vojenském obsazení Prahy r. 1448, podíleli se na výpravě krále do Rakouska v r. 1458, jejíž odměna vyplácená v rakouských hábrancích se stala metlou pro české mincovnictví, zúčastnili se také tažení Jindřicha, syna krále Jiřího, do Slezska. A zase jen poměrně málo mincovních památek nám připomíná v Hradci Králové dobu těžkých bojů politických a peněžních krísí, jimiž se vyznačovala vláda Jiřího z Poděbrad, ačkoliv v okolí Hradce je řada nálezů

²⁷⁾ Ed. Fiala, Nález čistěveský. PA XVII, 1896–7, 255–258, 337–346. — R. Turek, Nálezy mincí z doby pádu Libice. Num. listy IX, 1954, sb. 41 a n.

²⁸⁾ Je ve sbírkách Krajského musea v Hradci Králové.

²⁹⁾ Požáry v době předhusitské: Největší asi v r. 1290, protože ještě Jan Lucemb. odpouští městu r. 1321 na 7 let platy a dává dřevo z královských lesů na stavbu.

³⁰⁾ Uvádí Domečka I, 1, 224. — O 242 kusech se zmiňuje NČČsl. III, 76–77.

³¹⁾ V písečníku u nové školy koncem 19. stol. (1), Lednice (2) a j.

³²⁾ Všechny mince s udáním nálezové proveniencie jsou ve sbírkách Krajského musea v Hradci Králové.

³³⁾ Fr. Palacký, Staré letopisy české, díl 2, str. 96, Praha 1941. — B. V. Spiess, Kněz Ambrož a hradečtí v letech 1420–1422. Polabské noviny 1882, č. 12, 16, 17. — Týž, Hradec Králové v letech 1422–1423. T. 1882, č. 29, 30, 48. — Týž, Účast Hradečanů v bojích r. 1425. T. 1882, č. 84, 85, 87. — K. Michl, Husité na Hradecku. Svět práce 1954.

mincí z té doby.^{33a)} V Hradci Králové se našlo v základech domu č. 80 asi 12 peněz se lvem z této doby a pak větší nález v ulici Rokytanského z r. 1886, kde bylo přes 2600 mincí, většinou drobných (českých kruhových se lvem, rakouských, bavorských a jiných jihoněmeckých feniků z pol. 15. stol.)³⁴

Posilování feudalismu; doba třicetileté války

Ze 16. století kromě několika drobnějších nálezů je velmi málo mincovních dokladů, nanejvýš v rozsypových souborech. Podle zpráv byl větší nález kdesi u Frimlů za neznámých náleзовých okolností, který — podle dvou zachovaných cizích mincí — měl asi ražby ze 16. století.

Třicetiletá válka těžce postihla Hradec Králové. Protože Hradečtí také v r. 1618 povstali proti Ferdinandu II., došlo ke konfiskacím a k násilné protireformaci. V r. 1636 se dostávají do města jesuité, kteří se zmocnili školského života hradeckého na dlouhou dobu. Město v té době trpělo častými vojenskými pochody právě pro svou výhodnou komunikační polohu, ať už šlo o slezský oddíl vedený olešnickým knížetem v r. 1619, o další slezskou výpravu či braniborské vojsko (1619), o havorské, francouzské pluky (1620), valdštejnské rekruty (1637)³⁵ či o švédské vojsko, které za vedení Bannera města dobylo r. 1635 a pod Torstensonem je r. 1645 marně obléhalo. Město, již dříve celkem nebohaté, postižené hospodářsky i sociálně, mělo asi v té době málo větších a bohatších majetníků, kteří by byli schopni thesaurovat větší částky v době tak kritické, jako byla třicetiletá válka. Víme konečně, že po této válce zůstal v Hradci Králové pouze 201 obydlí, 11 pustých, 495 rozbořených a počet obyvatelstva se zredukoval o 70%. Pak chápeme, že z tohoto období, v jiných krajích poměrně bohatého nálezy mincí, je v náleзовé struktuře Hradce Králové zachováno pouze několik málo ojedinělých zlomků. Můžeme to ovšem zase přičíst aspoň částečně přesunům půdy, jež se prováděly koncem 18. stol. při budování pevnosti. Z těchto důvodů se nic zatím neobjevilo ani v oblasti bývalých švédských opevnění. Tam bychom ovšem nepředpokládali nálezy hromadného rázu z majetku hradeckých měšťanů, nýbrž spíše mincovní rozsyp platidel švédských vojáků. A tak máme z doby třicetileté války jen několik drobných ojedinělých nálezů, na příklad tyrolský groš Ferdinanda II., nalezený při úpravě Malého náměstí r. 1906, slezský krejcar Ferdinanda II. z r. 1626, objevený při dláždění bývalého Svatojanského náměstí, groše lehnicko-břežské z r. 1607 (stavba Slukova domu), rakouský krejcar Ferdinanda II. z r. 1625 (na staveništi pro Motyčkův dům) a několik dalších mincí nalezených kolem r. 1900 při odstraňování hradeb.³⁶

Z kritického konce 17. stol. máme v Hradci Králové zase většinou zlomkovité náleзовé ukázky, většinou drobných mincí. Trojníky Leopolda I. se našly na příklad u nemocnice na Slezské straně (1908), pod dvorem v násypu pod starou cihelnou dlažbou v kostele sv. Jana Křtitele na Kopečku (1933), na staveništi městského kováře Hájka (1906), kde byl trojník mezi bílým penízem Ferdinanda I. a slezským krejcarem z r. 1746, v domě Skálové na rohu Čelakovského třídy, v Kuklenách na místě blíže neurčeném, na dvoře „Černého koně“, při

^{33a)} Viz Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2., ČSAV, Praha 1956.

³⁴⁾ J. Smolík, Nález mincí v Hradci Králové. PA XXI, 529 a n. — J. Petřtyl, Nález v Hradci Králové z r. 1886. Num. sb. III, sl. 202.

³⁵⁾ V. Lída, Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu militare, Praha 1954, V, str. 109.

³⁶⁾ Na příklad hessen-darmstadtský krejcar 1721 (1) v hradbách u vojenského parku (1908), norimberský tolar 1627, nalezený na hradbách mezi vodárnou a „Kozinkou“ (1906), salzburský krejcar 1629 z hradeb u vojenské plovárny (1906), otřelý grošík německého území se jménem Matyášovým u Moravské brány (poč. 20. stol.).

stavbě Boromea a j. Leopoldovy groše, většinou ze slezských mincoven, se našly na staveništi Petrovovy továrny (1905), v r. 1863 v plynárně, u Rybáren (1906) a pak často při bourání pevnostních objektů. Drobné ražby Josefa I. známe z nálezů na pozemku Petrovův, na staveništi pro Russův dům proti parku (1909). Z cizích ražeb se ojediněle z té doby našly krejcarý slezských knížetství, na příklad olešnické či brežské, v č. 115 (1906), při stavbě pedagogia v č. 72.

V první polovině 18. století se projevila znovu vojensky významná poloha Hradce Králové. Neklidný začátek vlády Marie Terezie stopujeme jasně i v dějinách města, protože války o rakouské dědictví postihovaly značně severovýchodní Čechy. V r. 1741 měla město na čas obsazeno po deset měsíců pruská armáda; odtáhla až po vratislavském míru. Ale v letech 1744 a 1745 bylo v Hradci Králové znovu pruské vojsko. Stejně tomu bylo i za sedmileté války, kdy obsazení vyvrcholilo v r. 1762 vypálením skoro poloviny města.

Výhodné posice města bylo pak využito strategicky. Proto již v r. 1745 byly podnikány akce k přebudování města v pevnostní středisko s použitím starších švédských opevnění. Pro tyto první pevnostní plány bylo zbořeno 58 domů v Pražském předměstí.³⁷⁾ Ani z těchto těžkých dob není mnoho nálezů. Pruské drobné mince, groše a haléře Karla VI. na různých místech svědčí spíše o nahodilých ztrátách než o úmyslném uschování peněz. Stejného původu byly i nálezy drobných platidel ze 60. až 90. let 18. stol., jež má zachováno z různých míst Krajské museum v Hradci Králové.

Po několika celkem málo úspěšných pokusech opevnit město³⁸⁾ začalo se v 60. letech se stavbou silné pevnosti, jež byla dokončena v r. 1789. Tyto fortifikační úpravy způsobily značné změny v městském areálu. Pevnost s plochou asi 530 ha vyžadovala, aby byla strategickým důvodům obětována dvě předměstí — Pražské a Slezské (Mýtské), jež byla zbořena a obyvatelstvo vystěhováno. Tak bylo městské sídliště nepříznivě ovlivněno stavební a funkční pevnostní úpravou. Fortifikační práce 18. století zastřela vlastně všechno historické stavební podnikání, které mohlo být pracovní základnou pro studium mincovních nálezů. Místa byly zrušeny i základy starších stavebních objektů. Na příklad při stavbě pevnostní prachárny byly zničeny úplně základy zbořeného dominikánského kláštera. Podobně se jednalo i se zbytky původního hradu na severním obvodu Hradce Králové, s minoritským klášterem sv. Jana Křtitele. Město se pak také nemohlo vyvíjet, protože bylo stavebně spoutáno pevnostním prostorem a předměstí ze strategických důvodů mít nemohlo. Kromě kasáren byly postaveny velké pevnostní objekty, zvané kavalerie,³⁹⁾ v nichž byly zbrojnice, pekárny a pod.⁴⁰⁾ Fortifikační úpravy nejenže smetly jakékoliv stopy po dřívějších vrstvách s historickým dokumentárním materiálem, ale byly i celkem sterilní a dosti neprůkaznou půdou pro nové náleзовé vrstvení. Především na různých místech hradeb bořených kolem r. 1900 nacházíme v celkem velkém počtu mosazné hrací známky z poloviny 19. stol. Je to přirozený

³⁷⁾ Popis švédských fortifikací hradeckých je v práci Al. Kubička a Zd. Wirtha, Hradec Králové, město českých královen, město Ulrichovo. Hradec Králové 1939, str. 46 a n. s reprodukcí mědirytiny z Theatrum europaeum IV. (1643) na str. 47. — Plán Hradce Králové před opevněním z r. 1745 podle nákresu inž.-poručíka Joh. de Klierchev v cit. díle Kubička a Wirtha, na tab. XII, u str. 65.

³⁸⁾ Na tab. XIII v práci Kubička a Wirtha je reprodukce kolorovaného rysu plánu Hradce Králové s okolím před opevněním (inž. nadpor. de Pierker) z r. 1756. Jsou na něm dobře zachyceny novější pevnostní úpravy severně a východně od města, provedené ještě před definitivním plánováním pevnosti.

³⁹⁾ Cavalier, menší násypy v baštách, zřízené pro zlepšení střeleckých posic; obvyklé v novoitalské fortifikační soustavě.

⁴⁰⁾ V Krajském museu v Hradci Králové mají Žaloudkův model pevnosti podle stavu z r. 1865. Jeho reprodukce je v práci Kubička a Wirtha, str. 71.

zjev v prostoru s vojenskou posádkou. Některé zprávy o nálezech z této doby svědčí o tom, že nejde o původní uložení mincí. Když byly rozváženy hradby a nánosy hlíny, objevily se sporadicky mince, které svým velkým časovým rozpětím ukazují, že jde o pouhý rozsyp nebo o přesun starších vrstev zemin přes sebe. Na příklad nález tří mincí v hradbách blíže Grandhotelu, kde byl parvus Václava II. a s ním trojník Leopolda I. z r. 1696 a gdanský půlkrejcar z r. 1593.⁴¹⁾ V ostatních nálezech jde o drobné mince většinou z konce 17. a z 18. století.

Hodnocení nálezového materiálu v Hradci Králové

Podle toho, co jsme si ukázali ve stručném historickém přehledu, poznáváme, že nálezový materiál z tohoto města není dosti průkazným historickým materiálem, jaký známe z nálezů mincí v jiných oblastech a jaký bychom předpokládali v Hradci Králové, křižovatce historických obchodních cest mezi Baltským mořem a jižními zeměmi, případně později na cestě mezi slezskou oblastí a Prahou.

Prohlížíme-li nálezy mincí podle nálezové kategorie, překvapí nás především, že je mezi nimi nejvíce nálezů jednotlivých mincí. Je jich celkem 43, t. j. 76 % všech registrovaných nálezů. Rozsypových nálezů je v Hradci Králové 11, t. j. 19 %, a pouze 4 hromadné, t. j. 7 %. Je tedy zřejmé, že nesporná historická hodnota města se nepromítá dosti výrazně v nálezovém mincovním profilu, který je pouhým torsem. Pro dokumentární hodnotu lze využít hlavně větších nálezů hromadných.⁴²⁾ Pokud jde o časové vymezení nalezených mincí, vidíme, že 80 % všech nálezů (rozsypy do toho ovšem nelze počítat) patří svými ražebními daty do období od pol. 17. stol. do 1. pol. 19. stol., takže i v tomto úseku, v němž nálezy studujeme, pociťujeme časovou nesouvislost a místy až neprůkaznost nálezového materiálu. Těžko na příklad přikládat zvláště významnou hodnotu nálezů denáru knížete Bedřicha, jinak docela zajímavému, už pro jeho nálezové okolnosti. Byl totiž objeven při regulaci Labě, zřejmě s celou řadou jiných mincí z různých dob. I tento denár je částí nálezového rozsypu s celkem malou možností nálezové historické dokumentárnosti. Podobné potíže jsou i se sběrem mincí v náspech a hradebních objektech, odklízovaných na přelomu 19. a 20. století. Souboru těchto mincí nelze přiznat ráz běžného mincovního materiálu nálezového; brání tomu jak široké a nezvyklé časové rozpětí jednotlivých ražeb, tak i jejich rozptýlený, zřejmě nahodilý výskyt v nálezovém prostoru. Z toho ponáváme, že společným nedostatkem nálezového materiálu v Hradci Králové je jeho chronologická porušenost, časová nesoustavnost, neúplnost a nálezová nahodilost, která většinu mincí zbavuje značně jejich historické průkaznosti. Všechny tyto nedostatky lze vysvětlit tím, že historická linie městského areálu byla porušena pevnostními stavbami a půdními přesuny v 18. století. Rozhodně nelze však z toho uzavřít, že by se v této době málo používalo mincí v jejich platební funkci. Již na nálezech římských mincí poznáváme časovou mezeru proti sousedním oblastem, které mají nesporně stejné nálezové podmínky. I v tom se přesvědčujeme o stopách někdejší pevnostní úpravy sídlištního prostoru, kterou nastaly odkryvy a dodatečné nové přesuny půdy, takže tím utrpěla soustavnost a přehlednost v nálezové struktuře v Hradci Králové. Těžko nám pak také nálezy mincí zachycují profil starší doby dějinného vývoje města, protože celá městská oblast podlehla podstatným stavebním změnám, a to hodně násilného rázu. Na příklad městská opevnění ostrohu ze 14. stol., případně i z pozdější doby, byla odstraněna se svými nálezovými vrstvami. Funk-

⁴¹⁾ Podobného rázu je větší nálezový rozsyp bez přesné lokalisace, kde mezi 35 mincemi byly pražské groše Vladislava Jagel. i ražby stol. 17. Časové rozmezí uzavírala pruská ražba z r. 1754. Šlo zřejmě o několik nálezových zlomků, které byly smíšeny.

⁴²⁾ Ze zprávy Frant. Švendy, hradeckého kronikáře z poč. 19. stol., o hromadném nálezů (Hliněný obraz... IV, str. 10) nelze usoudit nic o druhu mincí, s výjimkou pravděpodobného nálezů denárů.

ční přestavba a úprava stavebního prostoru nynějšího Starého Hradce v 18. stol. způsobila, že se setřely nebo místy naprosto zakryly stopy věků dřívějších. Jinak si těžko můžeme vysvětlit, proč v Hradci Králové, tak činném v době 15. stol., je vlastně jen jeden větší nález peněz se lvem, a to ještě až z doby Jiříka z Poděbrad. Nebo proč v tak důležitém místě obchodních spojů se Slezskem byl objeven pouze jeden denár, a to ještě nahodile. Tyto okolnosti si nelze jinak vysvětlit, než uvedenými změnami stavebními, přesuny a zakrytím nebo roznesením historických vrstev a válečnými okupacemi cizích dobyvatelů. Tyto odkryvy a přesuny půdy způsobily také, že se celkem málo našlo i při stavbě nových čtvrtí městských mezi Starým městem a nádražím. Dá se to zdůvodnit jen tím, že při stavbě pevnosti byla Pražská čtvrť zrušena. Byly-li tam nějaké nálezy v 2. pol. 18. stol., nemáme o nich zpráv. Pouze adaptace starších čtvrtí, odstraňování hradebního pásu a jeho přeměna na moderní čtvrť — to byly podmínky pro nálezové možnosti, jak se nám také jeví v nálezové struktuře, zachycené v numismatické sbírce Krajského musea v Hradci Králové.⁴³⁾

⁴³⁾ Kromě uvedené literatury lze ještě se zmínit o starší topografické literatuře K. J. Bienera z Bienenberka, *Geschichte der Stadt Königratz*. Praha, I, 1780, dále rozsáhlá kronikářská práce exjesuity Frant. Švendy: *Zlatý a stříbrný obraz, historie král. Českého a paměti města Hradce Králové...* (1799), *Železný obraz...* (I. 1800, II. 1802, III. 1803, IV. 1804, V. 1804), *Měděný obraz...* (I. 1807, II. 1808, III. 1811, IV. 1812), *Hliněný obraz...* (I. 1813, II. 1814, III. 1814, IV. 1817, V. 1818). — Dále L. Domečka, *Průvodce po Hradci Králové a okolí*. Hradec Král. b. l. — B. V. Spiess, *Příspěvky k starému místopisu a dějinám Hradce Králové*. Hradec Králové 1895. — Hradec Králové, 1948. (V tomto sborníku zvláště stati: Fr. Tichý, *Hradec Králové v historii*, str. 16, a K. Friedrich, *Stavební vývoj Hradce Králové do května 1945*, str. 25 a n.)

Frontispice: Památce Gustava Skalského

K článku Z. Jiroudkové, *Dva poklady římských denárů z Balkánu:*

- Obr. č. 1a (líc) a 1b (rub). Domitianus (Kreslila O. Tomášková) str. 62
 Obr. č. 2a (líc) a 2b (rub). Antonius Pius (Kreslila O. Tomášková) str. 63

K článku J. Štěpkové, *Islámské stříbro z nálezů v Kelči na Moravě:*

- Obr. č. 1. Mapa islámských mincoven, zastoupených zlomky dirhamů v kelčském nálezu str. 82
 Obr. č. 2. Grafické znázornění četností jednotlivých váhových skupin v rozmezí 0,025 g str. 92

K článku J. Sejbala, *Moravské dendrové mince markraběte Jošta:*

- Obr. č. 1. Přehled přibližného řazení moravských mincí pro jejich poznávání. (Pro výstavu „Brněnská mincovna a moravské nálezy mincí 14. a 15. století.“) za str. 112
 Obr. č. 2. Grafické znázornění váhových četností obou druhů denárových mincí s IO, zastoupených v hustopečském nálezu str. 110
 Obr. č. 3. Diagram vahových četností a jakostí str. 126
 Obr. č. 4. Mapa nálezů uherských obolů královny Marie a Zikmunda Lucemburského str. 132
 Obr. č. 5. Mapa obchodních cest na Moravě v druhé polovině 14. století str. 143
 Obr. č. 6. Mapa nálezů mincí s IO (Jošt) str. 173

Kresby mincí str. 106, 108, 109, 111, 114–116, 118–120, 150 a 151
 Kresby pečeti str. 153 a 154

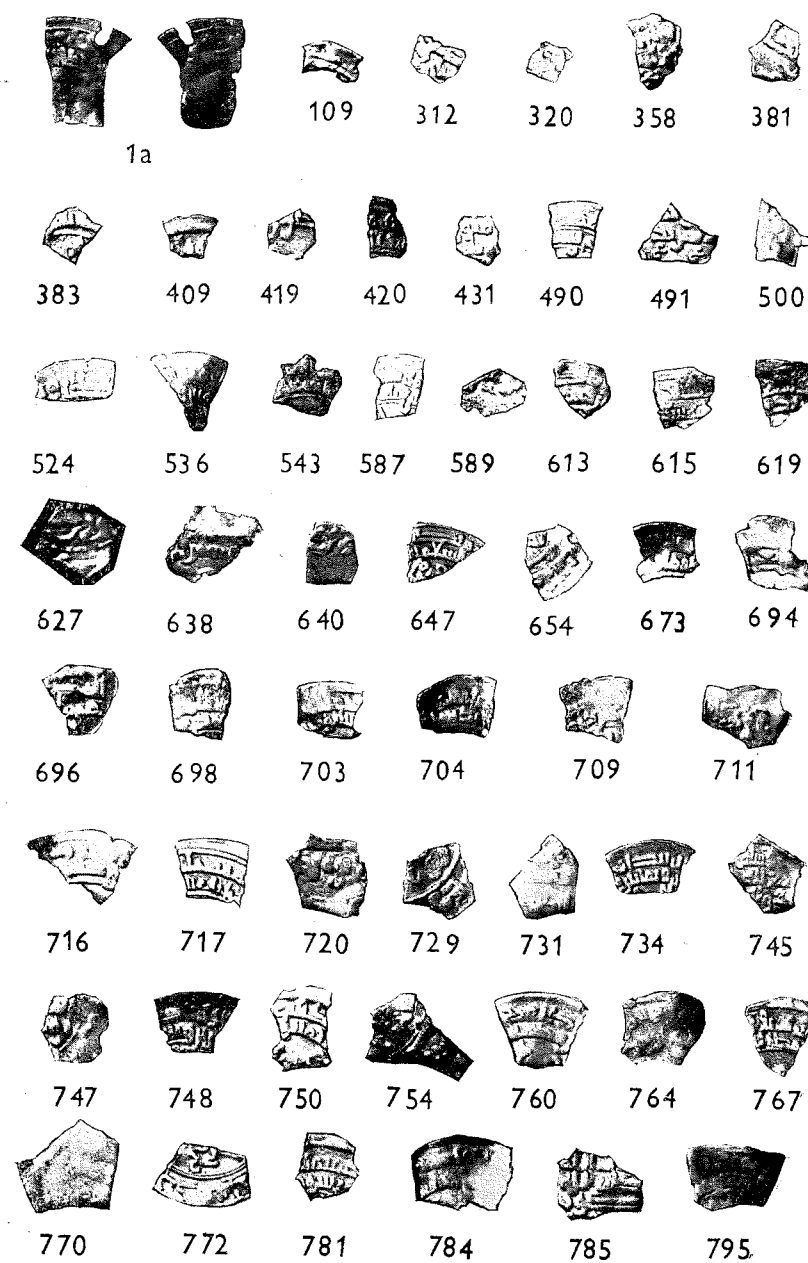
Varianty uherských obolů Zikmundových 1–54 str. 121–125, 134 a 135

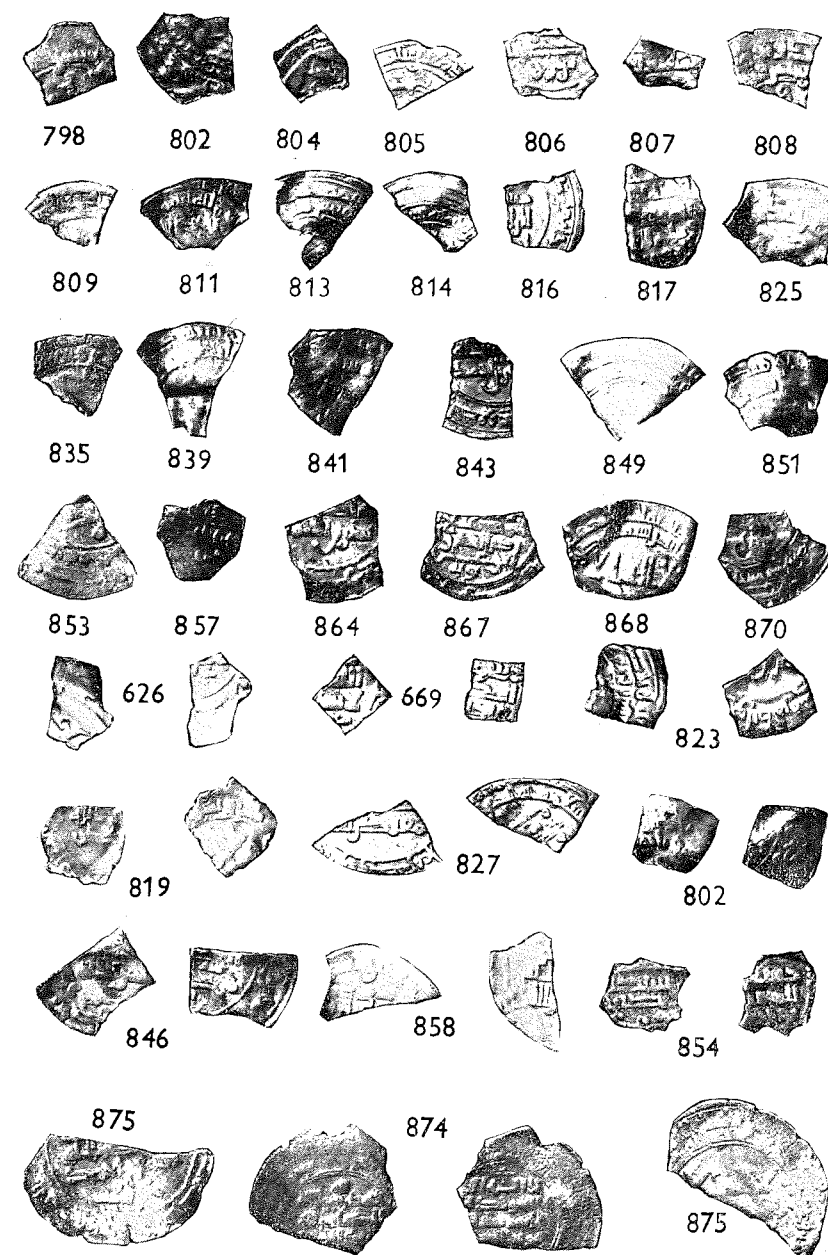
Přílohy:

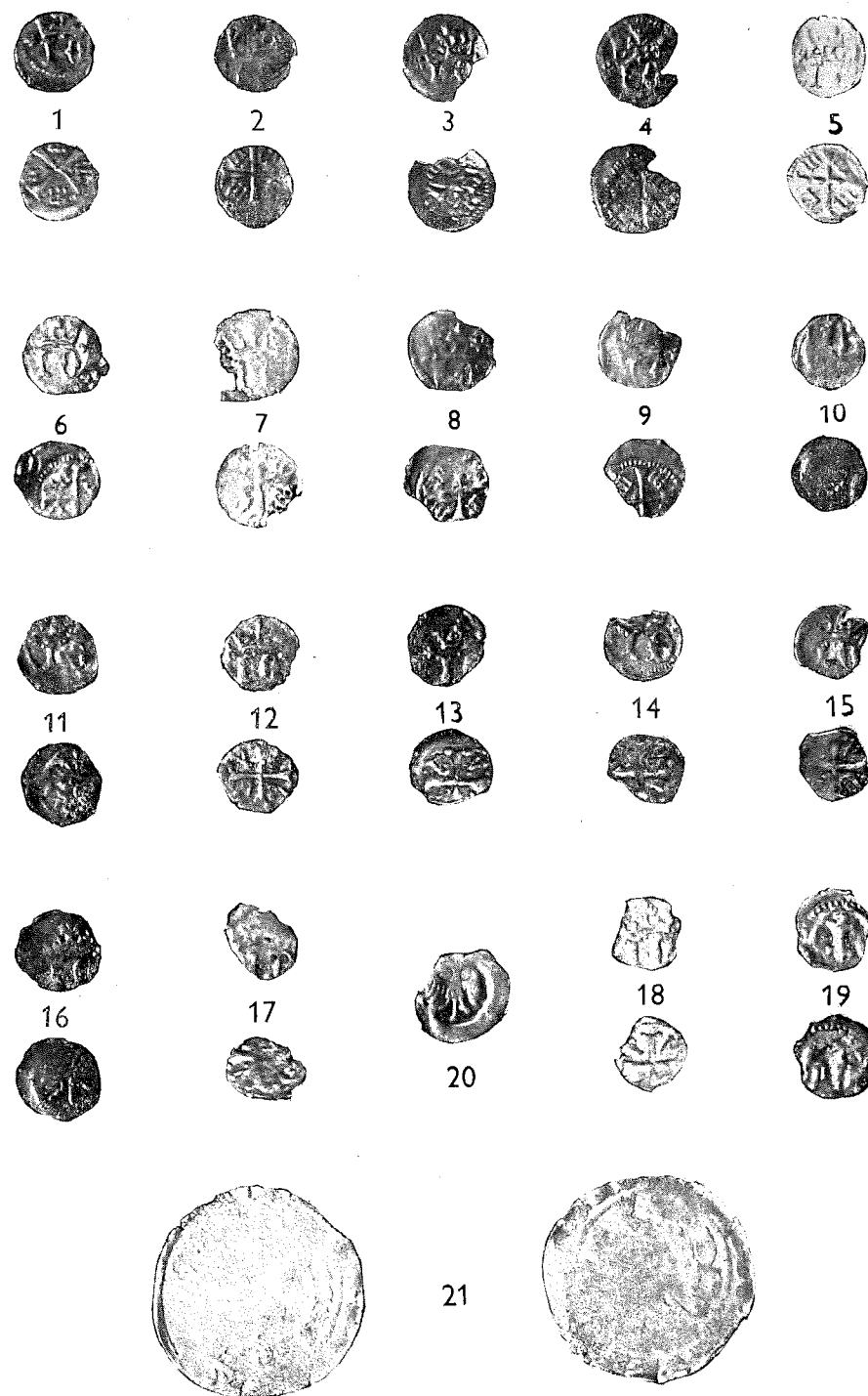
Tabulka I–X

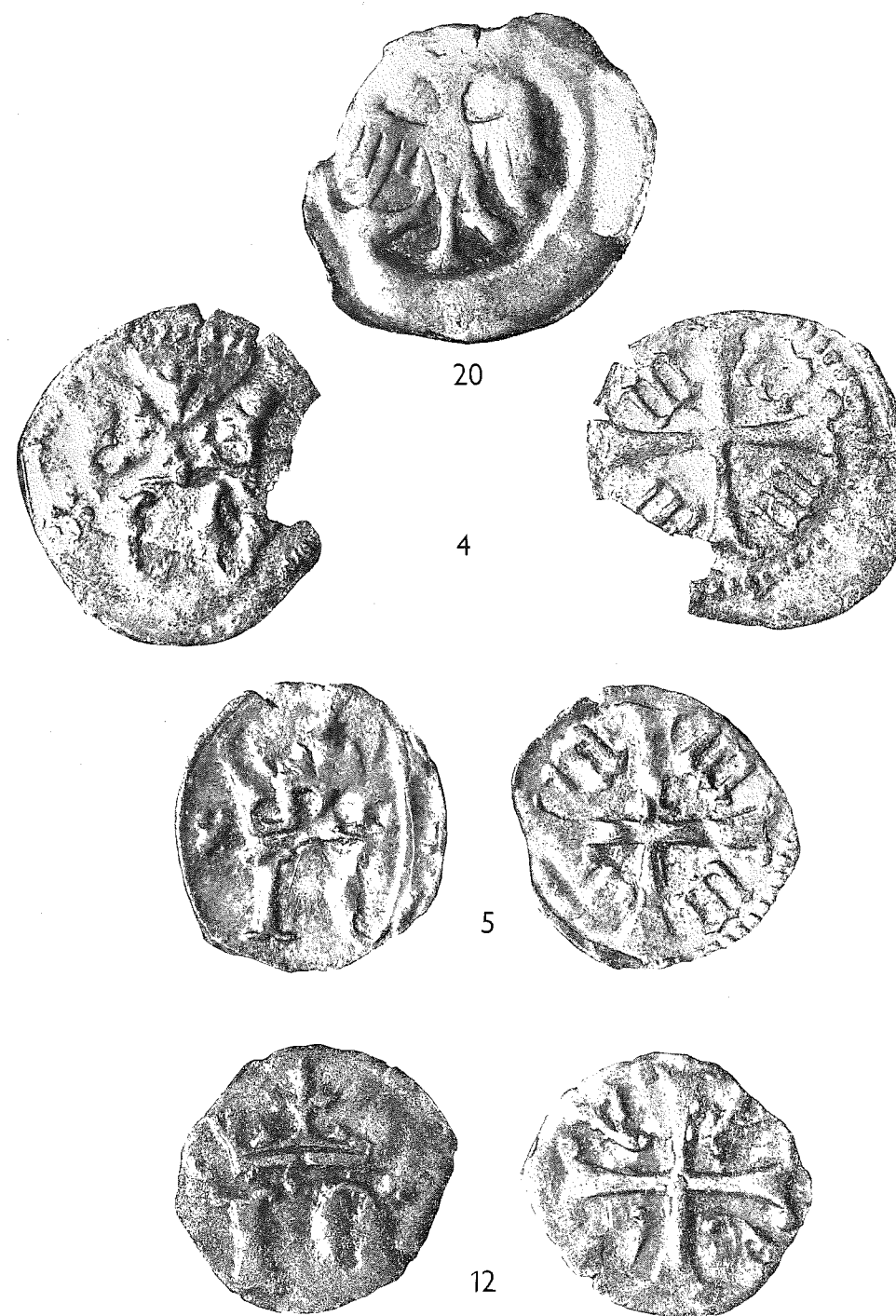

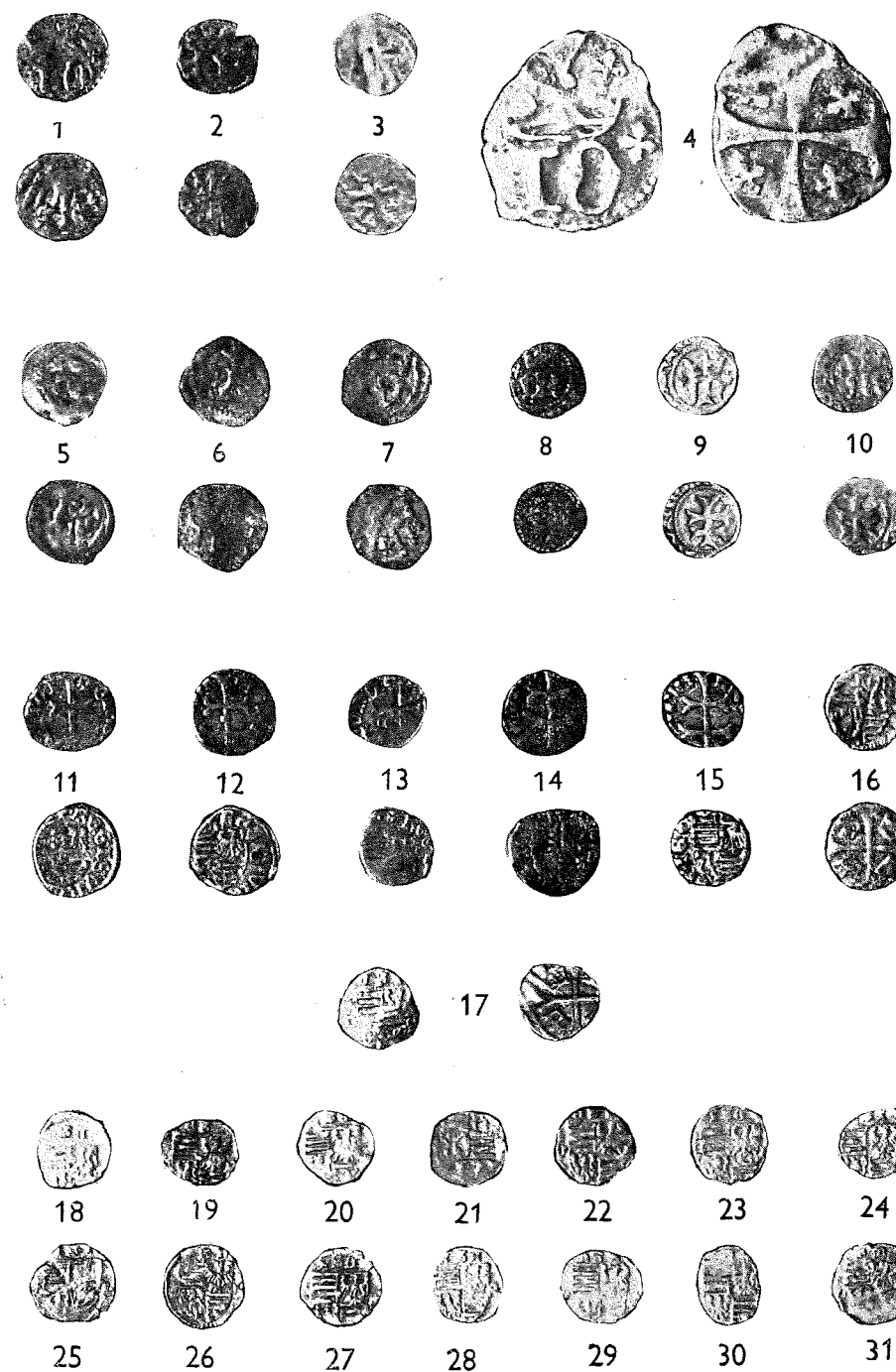

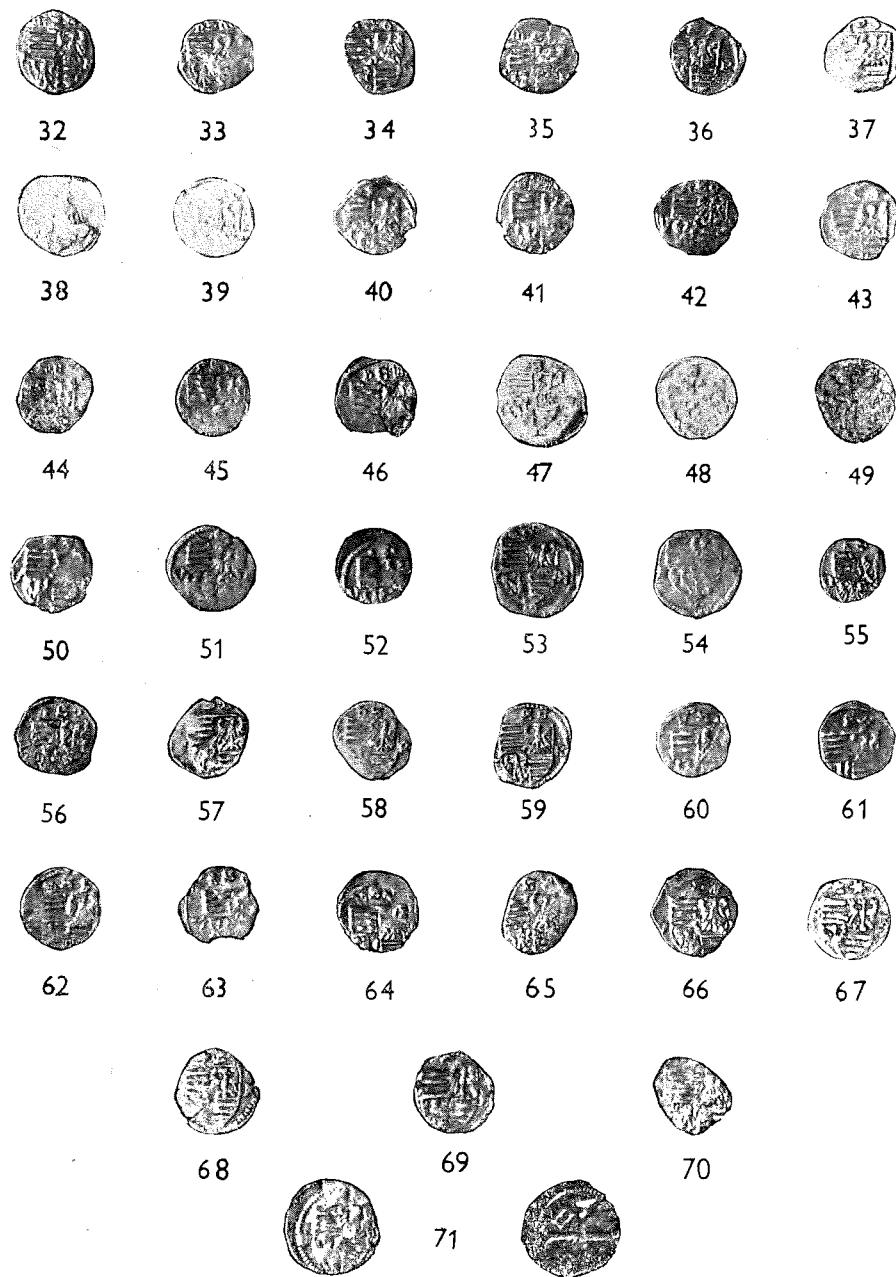

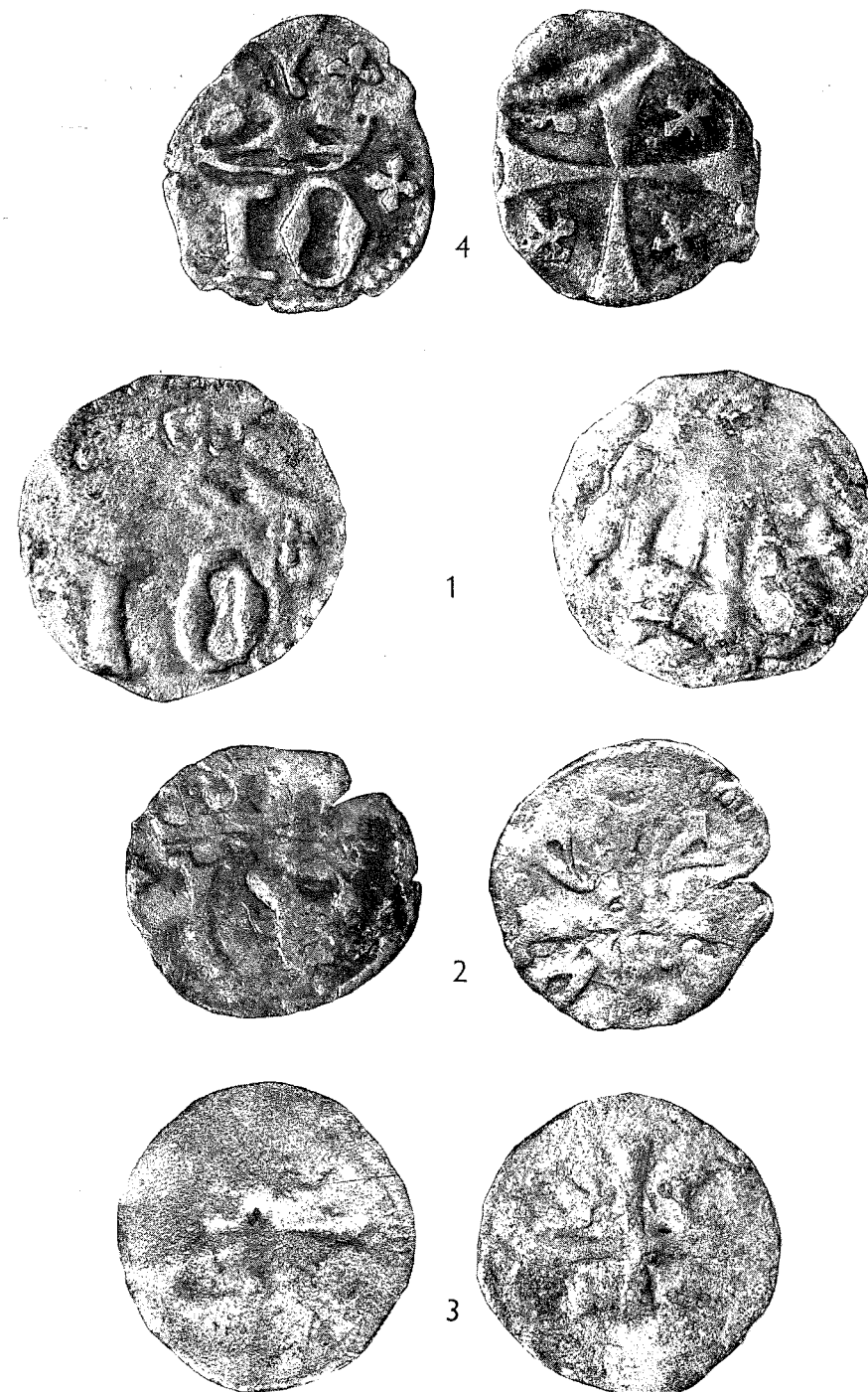

1

2

3

OBSAH

Články:

Emanuela Nohejlová-Prátová, In memoriam Gustavu Skalskému	5
Lubomír Nemeškal, Bibliografie prací Gustava Skalského	19
Josef Petrtyl, Úkoly numismatické bibliografie	29
Pavel Radoměřský-Jarmila Štěpková, Tři neznámé keltské mince	39
Zdenka Jiroudková, Dva poklady římských denárů z Balkánu	49
Jarmila Štěpková, Islámské stříbro z nálezů v Kelči na Moravě	73
Jiří Sejbal, Moravské denárové mince markraběte Jošta	97
Alena Malá, Dva poslední inventáře jáchymovské mincovny	181

Nálezy:

Josef Skutil, Nález keltské mince z východní Moravy	197
Jarmila Štěpková, Nález arsakovských bronzů z Lomu u Mostu (okres Horní Litvínov)	197
Eugen Pochitonov, Nález římských mincí v Holicích	199
Josef Skutil, Nález t. zv. vendického feniku v Prostějově	200
Pavel Radoměřský, Nález z první pol. 15. stol. v Dobšicích (okres Znojmo)	200
Lubomír Nemeškal, Dodatek k nálezům ze Lžána u Soběslavi	201
Emanuela Nohejlová-Prátová, Nález zlatých mincí a grošů v Lomnici n. Pop. r. 1931	203
Augustin Soumar, Nález mincí 15. stol. v Dolních Krutech na Kouřimsku	204
Pavel Radoměřský, Nález z druhé pol. 15. stol. ve Starém Šandorfu (okres Znojmo)	205
Václav Vágnér, Nález mincí ve Zhoři u Polné na Moravě	207
Ludmila Kraskovská, Nález v Husáku (okres Sobrance, Slovensko)	207
Jozef Hlinka, Nález pokladu stříborných denárů v Pavlovicích n. Topl.	208
Pavel Radoměřský, Nález z pol. 16. stol. z okolí Znojma	210
Jiří Sejbal, Nález ze Šlapanic (okres Brno-venkov)	212
Eva Valentová, Nález v Plavých Vozokanoch (Slovensko)	213
Jarmila Štěpková, Nález u Chvalovic (okres Jaroměř). Altun sultána Sulejmána I., ražený v Sidre Kejsi	213
Eva Valentová, Nález mincí v Strekove (Slovensko)	215
Ludmila Kraskovská, Nález v Hrubých Obdokovciach (Slovensko)	216
Jiří Dvorský, Nález v Brloh u České Kremže na Šumavě	216
Emanuela Nohejlová-Prátová, Nález v Kralovicích u Plzně	218
Josef Petrtyl, Doplněk k nálezům v Chlumětíně z r. 1925	221
Ludmila Kraskovská, Nález mincí ve Varíne (Slovensko)	222

Lubomír Nemeškal, Nález v Kozlově (okres Ledeč n. Sázavou)	222
Lubomír Nemeškal, Nález ve Skyšici (okres Mnichovo Hradiště)	223
Lubomír Nemeškal, Nález ve Fláji (okres Duchcov)	224
Ludmila Kraskovská, Nález v Bratislavě	225
Ludmila Kraskovská, Nález v Hornej Pótoni (Slovensko)	227
Eva Valentová, Nález mincí v Leviciach	228
Ludmila Kraskovská, Nález mincí Malkontentov v Hatalove (Slovensko)	229
Ludmila Kraskovská, Nález medených mincí v Rovenskom (okres Senica)	229
Ludmila Kraskovská, Nález v Banskej Bystrici	230
Ludmila Kraskovská, Nález mincí v Starej Hute (okres Nová Baňa, Slovensko)	230
Ludmila Kraskovská, Nález v Trnave (Slovensko)	231
František Papoušek, Nález dvacetníků v Jakartovicích na Opavsku	232
Josef Petřtyl, Průzkum nálezů mincí v Hradci Králové	233
Seznam vyobrazení	240

Резюме

Эм. Ногейлова-Пратова, In memoriam Густава Скальского	26
Любомир Немешкал, Библиография работ Густава Скальского	26
Иосиф Петртыл, Задания нумизматической библиографии	37
Павел Радомерски-Ярмила Штепкова, Три неизвестные кельтские монеты	47
Зденка Ироукова, Два клада римских денаров с Балкан	69
Ярмила Штепкова, Исламское серебро из находок в Кельче в Моравии	95
Юрий Сейбал, Моравские денаровые монеты маркграфа Иошта	175
Алена Мала, Два последних инвентарных списка яхимовского монетного двора	196

Résumés

Em. Nohejlová-Prátová, Gustav Skalský. In memoriam	27
Lubomír Nemeškal, Bibliographie des travaux de Gustav Skalský	27
Josef Petřtyl, Les tâches de la bibliographie numismatique	38
Pavel Radoměrský-Jarmila Štěpková, Trois monnaies celtiques inconnues	48
Zdenka Jiroudková, Deux trésors de deniers romains trouvés dans les Balkans	71
Jarmila Štěpková, L'argent islamique dans la trouvaille de Kelč en Moravie	96
Jiří Sejbál, Les deniers du margrave de Moravie Jošt	178
Alena Malá, Les deux derniers inventaires de la monnaie de Jáchymov	196

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD
Historický ústav ČSAV — Numismatická komise

NUMISMATICKÝ SBORNÍK IV

Vědecká redaktorka Dr Emanuela Nohejlová-Prátová

Obálku navrhl Jaroslava Hoferová-Běhouňková

Graficky upravil Jindřich Řehák

Vydalo Nakladatelství Československé akademie věd

jako svou 553. publikaci

Odpovědný redaktor Dr Ladislav Ulčák

Z nové sazby písmem garmond Baskerville vytiskl Orbis 3, n. p.,
závod Jiřího Dimitrova, Praha VII — Formát papíru 70 × 100 cm
18,64 autorských archů, 18,97 vydavatelských archů
HSV 41 830/56/C-HS-I/2/7608—D—566510

Náklad 1300 výtisků — 02/65 — I. vydání

Cena vázaného výtisku 29 Kčs

56/III-2